

AHI EVRAN

2nd International Conference on
Scientific Research

October 21-23, 2022

Kırşehir Ahi Evran University

FULL TEXTS BOOK (VOLUME-1)

EDITORS:

Prof. Dr. Ahmet KAZANKAYA

Assist. Prof. Dr. Mevlüde Alev ATEŞ

ISBN: 978-625-8246-64-3

FULL TEXTS BOOK

Volume-1

AHI EVRAN

2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENTIFIC RESEARCH

October 21-23, 2022

Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

Editors

Prof.Dr. Ahmet KAZANKAYA
Assist. Prof. Dr. Mevlüde Alev ATEŞ

Institute Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE

TR: +90 342 606 06 75

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org www.iksadkongre.org

All rights of this book belong to IKSAD Publishing House

Authors are responsible both ethically and juridically

Iksad Publications - 2022©

Issued: 23.11.2022

ISBN - 978-625-8246-64-3

CONFERENCE ID

TITLE OF CONFERENCE

AHI EVRAN

2nd International Conference on Scientific Research

PARTICIPATION

Keynote & Invited

DATE - PLACE

October 21-23, 2022

Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

ORGANIZATION

Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

&

İKSAD-Institute of Economic Development and Social Researches

Conference Honorary Chairman

Prof. Dr. Vatan KARAKAYA

Kirsehir Ahi Evran University Rector

Conference Chairman

Prof. Dr. Ahmet KAZANKAYA

Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

Secretariat

Assist. Prof. Dr. Mevlüde Alev ATEŞ

Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Kahraman İPEKDAL

Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

ORGANIZING COMMITTEE MEMBER

- Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Cemalettin İPEK - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Ersan KARA - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Mustafa Kasım KARAHOCAGİL - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Musa ÖZATA - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Mustafa KURT - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Nadir İLHAN - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Nur ÇETİN - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Refik BALAY - Kirsehir Ahi Evran University
Prof. Dr. Selahattin ÇINAR - Kirsehir Ahi Evran University
Assoc. Prof. Dr. Arzu KAN - Kirsehir Ahi Evran University
Assoc. Prof. Dr. Funda ATİLA - Kirsehir Ahi Evran University
Assoc. Prof. Dr. Halil Özcan ÖZDEMİR - Kirsehir Ahi Evran University
Assoc. Prof. Dr. Kadir AKAN - Kirsehir Ahi Evran University
Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÖZDURAN - Kirsehir Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Hakan KIR - Kirsehir Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Koray KIRIKÇI - Kirsehir Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Mevlüde Alev ATEŞ - Kirsehir Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Ömer ERTUĞRUL - Kirsehir Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Kahraman İPEKDAL - Kirsehir Ahi Evran University
Res. Assist. Cihad Said ALP - Kirsehir Ahi Evran University
Res. Assist. Merve GÜLLÜCE - Kirsehir Ahi Evran University

COORDINATOR

Alina AMANZHOLVA-Gazi University

SCIENTIFIC COMMITTEE MEMBER

- Prof. Dr. Abdurrahman AKSOY - Ondokuz Mayıs University - Türkiye
Prof. Dr. Adilkanova Sholpan - Kazakh National Agrarian Research University -
Kazakhstan
Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Ahmet ŞAHİN - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Ali SEVİM - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Ali YİĞİT - Çankırı Karatekin University - Türkiye
Prof. Dr. Alma KOKHMETOVA - Kazakh National Academy of Sciences -
Kazakhstan
Prof. Dr. Amanbay MOLDİBAEV - Taraz State Pedagogical Institute - Kazakhstan
Prof. Dr. Cemalettin İPEK - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Danilo MONARCA - University of Tuscia - Italy
Prof. Dr. Fazıl ŞEN - Van Yüzüncü Yıl University - Türkiye
Prof. Dr. Fazıl YOZGAT - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Gökay UĞUR - Gazi University - Türkiye
Prof. Dr. Hamza Yaşar OCAK - Kutahya Dumlupınar University
Prof. Dr. Hasan GENÇ - Van Yüzüncü Yıl University - Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Kemal KIRIKÇI - Konya Selçuk University - Türkiye
Prof. Dr. Mahmut YILMAZ - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Makbule ERDOĞDU - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ÜLKER - Van Yüzüncü Yıl University - Türkiye
Prof. Dr. Mehmet YAĞMUR - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Muhammad Ashfaq - MNS University of Agriculture - Pakistan
Prof. Dr. Musa ÖZATA - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Mustafa KURT Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Muttalip GÜNDOĞDU - Bolu Abant İzzet Baysal University - Türkiye
Prof. Dr. Naci GENÇ - Yalova University - Türkiye
Prof. Dr. Nadir İLHAN - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Nahit AKTAŞ - Kyrgyz-Turkish Manas University - Kyrgyz Republic
Prof. Dr. Nihat Arıkan - Osmaniye Korkut Ata University - Türkiye
Prof. Dr. Nur ÇETİN - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Peyami BATTAL - Gazi University - Türkiye
Prof. Dr. Refik BALAY - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Prof. Dr. Rüstem CANGİ - Tokat Gaziosmanpaşa University - Türkiye
Prof. Dr. Rüştü HATİPOĞLU - Çukurova University - Türkiye
Prof. Dr. Seher KARAMAN - Aksaray University - Türkiye
Prof. Dr. S. Zeki BOSTAN - Ordu University - Türkiye
Prof. Dr. Yusuf UZUN - Van Yüzüncü Yıl University - Türkiye
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN - Van Yüzüncü Yıl University - Türkiye
Prof. Dr. Ashfaq Ahmad CHATTHA - Agricultural University, Faisalabad,
Pakistan
Assoc. Prof. Dr. Cengiz BUYAR - Kyrgyzstan Türkiye Manas University
Assoc. Prof. Dr. Eylem GÜZEL - Bandırma Onyedli Eylül University - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Erhan ZOR - Necmettin Erbakan University - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Funda ATİLA - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Hakan BAŞAK - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Kubanıçbek TURGUNBAYEV - Kyrgyz National Agrarian
University - Kyrgyz Republic
Assoc. Prof. Dr. Massimo CECCHINI - University of Tuscia - Italy
Assoc. Prof. Dr. Ramazan AYRANCI - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sedat BOYACI - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Dr. Adnan DOĞAN - Van Yüzüncü Yıl University - Türkiye
Dr. Antonia Noche - Center for Research in Agricultural Genomics - Spain
Dr. Aygün MEHERREMOVA - Baku State University - Azerbaijan
Dr. Bayrem JEMMALİ - University of Carthage - Tunisia
Dr. Bassel T. DAHER - Texas A&M University - USA
Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Russia Natural Sciences Academy - Russia
Dr. Çağla GÜR - Cyprus International University - Turkish Republic of North
Cyprus
Dr. Gülден ÖZGÜNALTAY ERTUĞRUL - Kırşehir Ahi Evran University -
Türkiye
Dr. Gulshen MEHERREMOVA - Azerbaijan University of Languages - Azerbaijan
Dr. Eldar MUSTAFAYEV - Genetic Resource Institute of the Azerbaijan -
Azerbaijan
Dr. Fazıl DÜŞÜNCELİ - FAO Plant Production and Protection Division - Italy
Dr. Kanat GALYMBEK - Kazakh National Pedagogical University Abay -
Kazakhstan
Dr. Kumarse NAZARİ - ICARDA Regional Cereal Rust Research Center
Dr. M. Fatih ERDEN - Seagate Technology LLC - USA
Dr. Mehmet Akif ÇAM - Ondokuz Mayıs University - Türkiye
Dr. Misliiviy VLADEMİR - Ukraine Technical University - Ukraine
Dr. Nazile ABDULLAZADE - Azerbaijan State Pedagogical University - Azerbaijan
Dr. Nurullah ACİR - Kırşehir Ahi Evran University - Türkiye
Dr. Pelin ACAR - National Botanik Garden of Türkiye - Türkiye
Dr. Saykal BOBUŞEVA - Kyrgyzstan Turkish Manas University - Kyrgyz Republic
Dr. Sarash KONYRBAEVA - Kazakh State Women's Pedagogy University
Dr. Sehrana KASIMI - Azerbaijan National Academy of Sciences - Azerbaijan
Dr. Seher KADIROVA - University of Rousse - Bulgaria
Dr. Shara MAZHITAEVA - Karaganda State University - Kazakhstan
Dr. Taleh HALİLOV - Azerbaijan Pedagogy University - Azerbaijan
Dr. Maha Hamdan ALANAZI - Riyadh King Abdulaziz University - Saudi Arabia
Dr. Mesut KESER - ICARDA Türkiye Representative, Wheat Grower - Türkiye
Dr. Muhammad Faisal - Sindh Madressatul Islam University (SMIU), Karachi,
Pakistan
Dr. Zhaparkwlova N. IKSANOVA - Al-Farabi Kazakh National University -
Kazakhstan

PARTICIPATING COUNTRIES (43)

Türkiye, Azerbaijan, Romania, Malaysia, Morocco, Pakistan, Austria, Saudi Arabia, Georgia, Vietnam, Brazil, Albania, Kazakhstan, Algeria, Benin, Iran, Poland, Nigeria, Bulgaria, Russia, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Ethiopia, Egypt, India, Germany, South Africa, Bangladesh, North Macedonia, Italy, UK, Indonesia, Uzbekistan, Canada, Tunisia, Spain, Republic of Congo, Ukraine, Iraq, Slovenia, Philippines, France, Sri Lanka

TOTAL ABSTRACTS: 679

The number of abstracts from foreign countries: **350**

The number of abstracts from Türkiye: **329**

LANGUAGES

Turkish, English, Russian

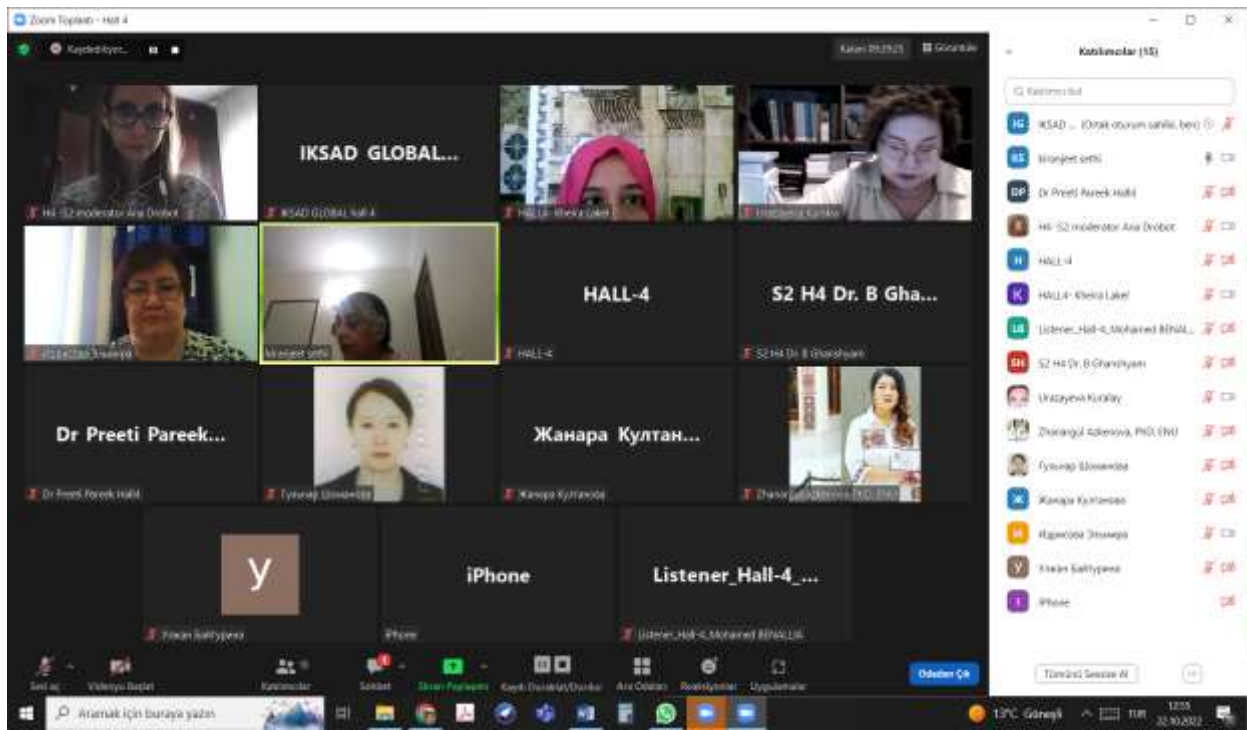
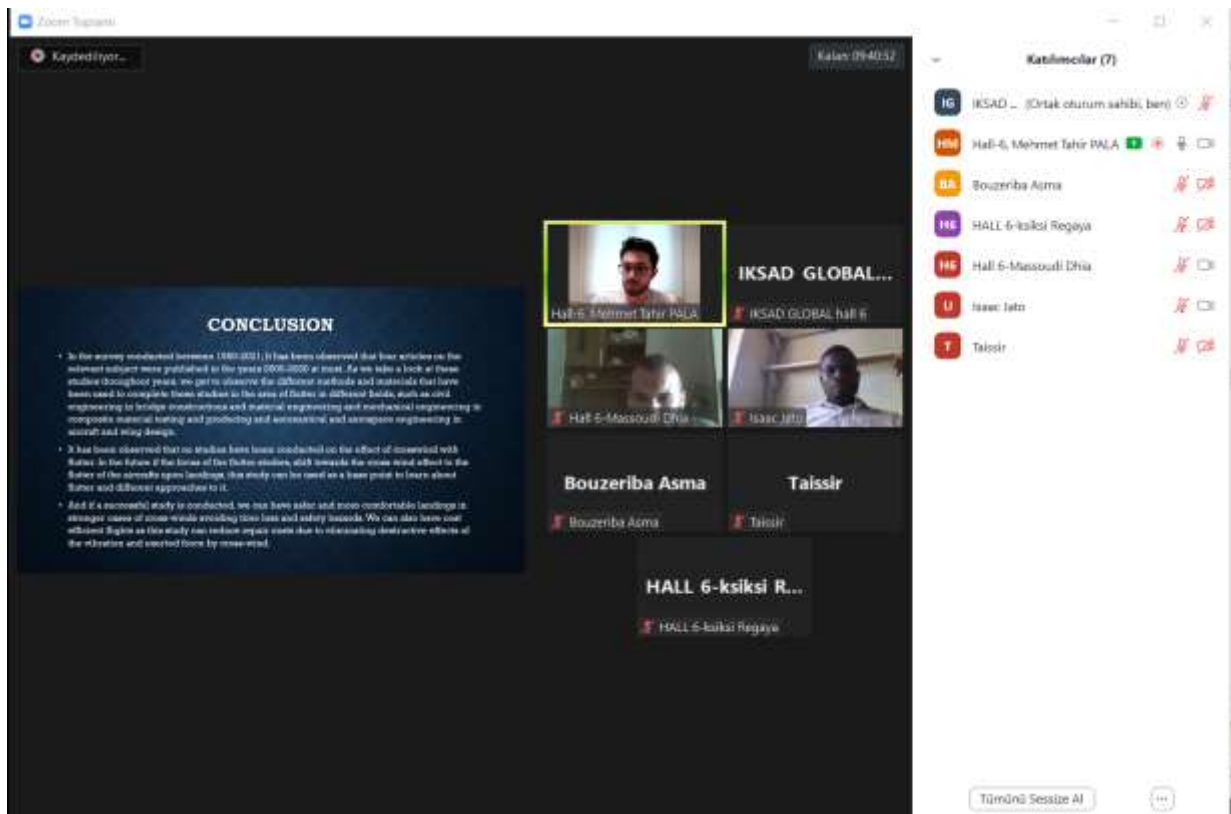
PHOTO GALLERY

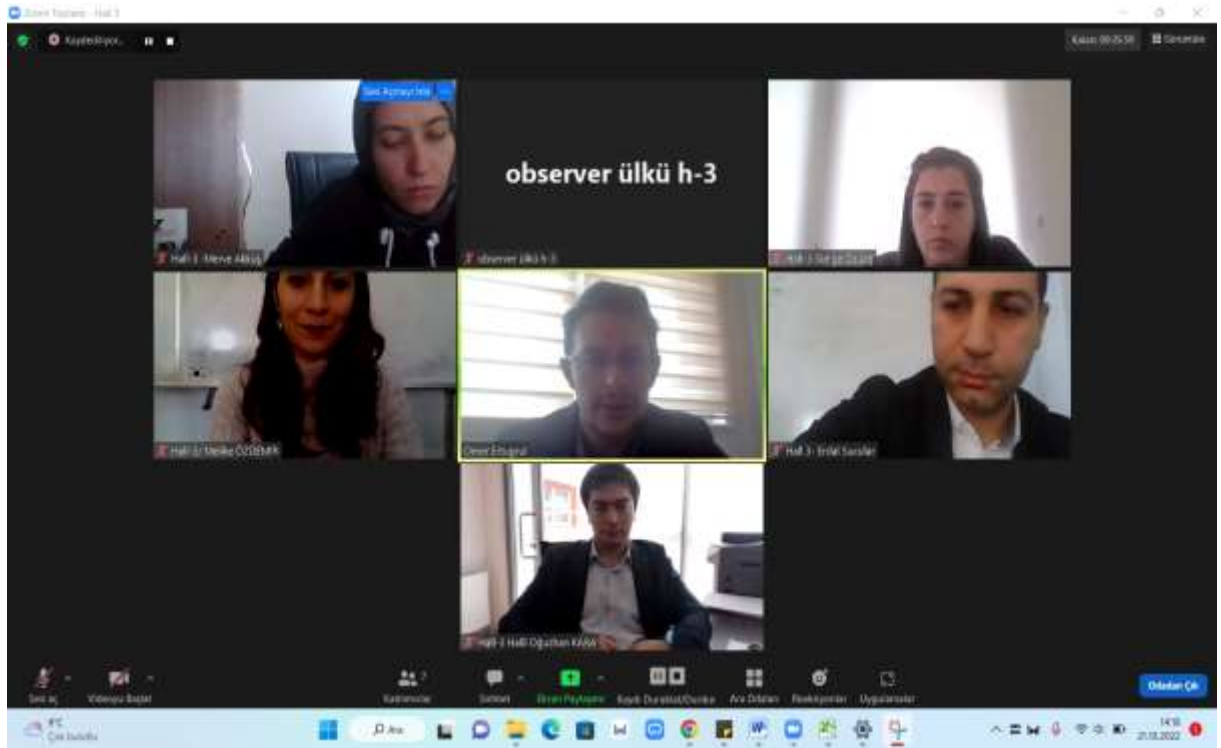
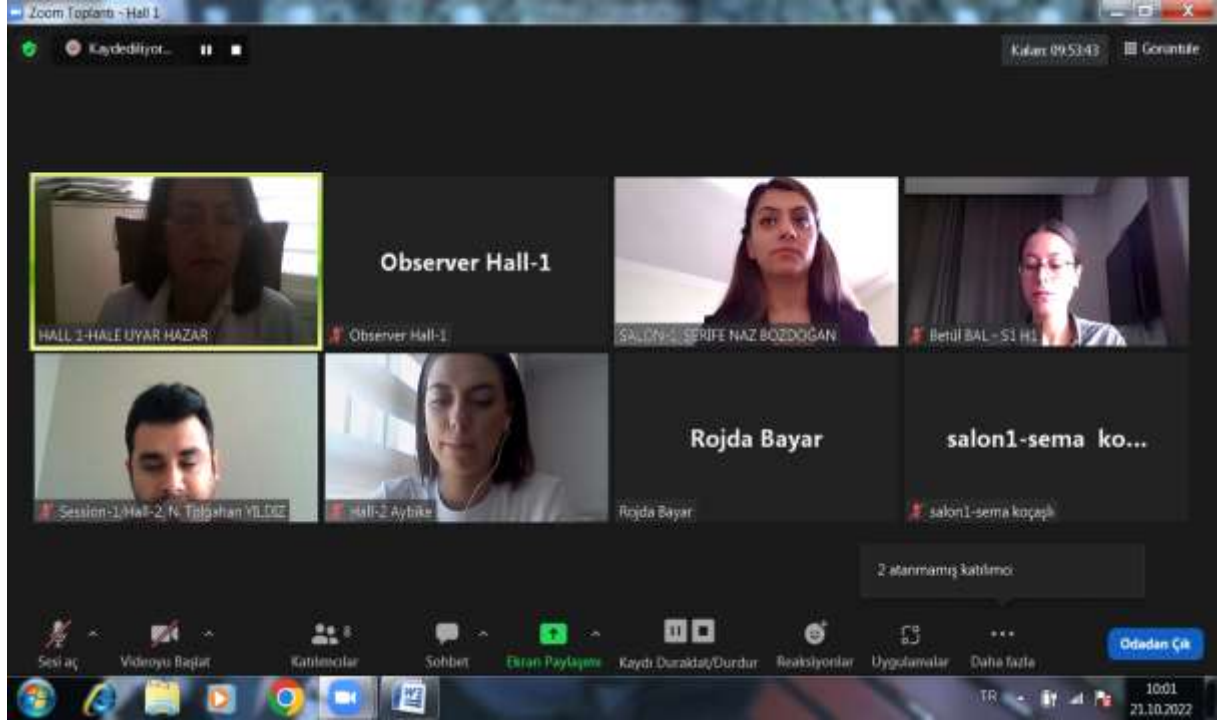

Zoom Toplantı - Hall 3

Hall-3, Observer

21-23 October 2022

**Long-Term Rehabilitation Results of a Patient
Developing Reflex Sympathetic Dystrophy After
Dupuytren's Contracture Surgery: A Case Report**

**Dupuytren Kontraktürü Cerrahisi Sonrası Refleks
Sempatik Distrofi Gelişen Hastanın Uzun Dönem
Rehabilitasyon Sonuçları: Olgu Sunumu**

İsmail CEYLAN, Mehmet CANLI
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu,
Kırıkkale Ahi Evran Üniversitesi

Katılımcılar (9)

- HO H. (Ortak oturum sahibi beri)
- ES Salon 3 Mehmet CANLI
- I İsmail CEYLAN
- AM Ayşe Meral Utun
- Hall-3 Halide SAĞLAMBEK
- SA salim3. ahmet oral
- SO Simge Öztaş
- YA YAKUP ALPAY
- YA yakup alpay

Zoom Toplantı - Hall 3

Sevi aç Videoyu Beğle Katılımcılar Sohbet Ekran Paylaşım Kaydı Duraklat/Durdur Reaksiyonlar Uygulamalar Daha fazla

Ödenden Çık

Tümünü Gösterme Al

Zoom Toplantı - Hall 3

Kaydediliyor...

Kalan: 09:16:43

Görüntüle

Observer Hall-3

Hall-3, Çağrı YAMÇIÖZER

Hall-3, SİLDIR AL

Hüseyin SARI

İsmet KASTA

Hall-3 Dr. Onur ALTUNTAŞ

Hall-3, Halil Burak Kuybal

Zoom Toplantı - Hall 3

Sevi aç Videoyu Beğle Katılımcılar Sohbet Ekran Paylaşım Kaydı Duraklat/Durdur Reaksiyonlar Uygulamalar Daha fazla

Ödenden Çık

TR 10:39 22.10.2022

*2. AHI EVRAN
International Conference on Scientific Research
21-23 October, 2022
Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye*

CONFERENCE PROGRAM

FACE TO FACE PRESENTATIONS

Venue: Kırşehir Ahi Evran University

-Opening Ceremony-

21.10.2022

Kırşehir Ahi Evran University, Congress and Cultural Center

Ankara Local Time: 09:00-09:50

21.10.2022 / Session-1, Hall-Prof. Dr. Fuat Sezgin

Ankara Local Time: 10:00–12:00

“OPEN SESSION ON AHILIK”

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Hüseyin ÖZTÜRK

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Hamza ÖZ Nuri BALOĞLU	<i>Kırşehir Ahi Evran University,</i>	SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF AHILIK ORGANIZATION
Ali Acar	<i>Selçuk University, Türkiye</i>	THE STUDY OF AHILIK BUSINESS ETHICS IN TOTAL QUALITY
Hüseyin ÖZTÜRK	<i>Kırşehir Ahi Evran University,</i>	AHİLİĞİN TEMELLERİ VE GETİRDİKLERİ
Suzan YILDIRIM	<i>Kırşehir Ahi Evran University,</i>	FROM AHI AND BACIYAN-I RUM TO TODAY'S SOCIAL SERVICE WORKS
Tufan AYTAÇ	<i>Kırşehir Ahi Evran University,</i>	AN OVERVIEW OF THE AHILIK (AHI EVRAN'S HUMAN TRAINING MODEL) SYSTEM IN THE CONTEXT OF LEADERSHIP APPROACHES
Okay SÜTÇÜOĞLU	<i>Sualtı Arkeoloğu, Sanat Tarihçisi, Akdeniz Ortaçağı Uzm. Yönetim Bilim. Uzm.</i>	A DIFFERENT POINT OF VIEW TO NAME OF THE “AHI EVRAN”
Huseyin KURT	<i>Kırşehir Ahi Evran University,</i>	MORAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC THOUGHT IN AKHISM
Bayram KOYUNCU	<i>Kırşehir Ahi Evran University,</i>	A STUDY ON AHI CHILD PROJECT IMPLEMENTED IN KIRŞEHİR MUCUR DISTRICT
Feride Fatma BİLGİLİ	<i>Inonu University, Türkiye</i>	AN ALTERNATIVE MODEL APPROACH FOR THE SOLUTION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS CAUSED BY THE CAPITALIST APPROACH: AHILIK

21.10.2022 / Session-1, Hall-Prof. Dr. Erol GÜNGÖR

Ankara Local Time: 10:00–12:00

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Ahmet ŞAHİN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Erkut TAMTÜRK Serap YALÇIN AZARKAN Fahriye ERCAN Aydn Ş. TUNÇBİLEK	<i>Erciyes University, Kayseri, Türkiye Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	INVESTIGATION OF THE TOXICOLOGICAL EFFECTS OF UMBELLIFERON AND IRINOTECAN ON BREAST CANCER AND MODEL ORGANISMS <i>Drosophila melanogaster</i>
Gökhan DOĞAN Makbule ERDOĞDU	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	THE RUST FUNGI DETERMINED IN YEDİGÖLLER NATIONAL PARK, BOLU PROVINCE
Mevlüde Alev ATEŞ Ahmet KAZANKAYA	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	MOLECULAR PHYLOGENETIC ESTIMATIONS of <i>Juglans regia</i> L. TREES in KAMAN PROVINCE BASED on rbcL GENE REGION
Ebru Şirin Yaşar Ertürk Ahmet Kazankaya	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	METHODS AND PRINCIPLES USED IN DETERMINING FROST RESISTANCE DEGREES OF FRUIT TREES
Ebru Şirin A. Furkan Baloğlu Yaşar Ertürk	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	EFFECTS OF BIO-PRIMIG APPLICATIONS ON HORTICULTURE
Hüseyin ÇAYAN Emine BİLGİNOĞLU	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	DETERMINATION OF FEED QUALITY VALUES OF <i>SALVIA OFFICINALIS</i> CULTIVATED IN KIRŞEHİR ECOLOGY
Walaa Masri	<i>Ankara University, Ankara, Türkiye</i>	A BRIEF REVIEW OF BARCODING IN RNA VIRUSES

21.10.2022 / Session-1, Hall-Cacabey

Ankara Local Time: 10:00–12:00

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Akın Osman ATAGÜN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Emine ÖNAL KIR	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	A GENERALIZATION OF ss-LIFTING MODULES
Zehra GÜZEL ERGÜL Naime DEMİRTAŞ	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye. Mersin University, Mersin, Türkiye</i>	NOVEL DECOMPOSITION OF SOFT CONTINUITY
Savcı Rahman ARGÜN Akın Osman ATAGÜN	<i>Kırşehir Ahi Evran University, K Kırşehir, Türkiye.</i>	SOFT SETS, INTUITIONISTIC FUZZY SETS AND SIMILARITY MEASURES
Hüseyin BAHADIR Akın Osman ATAGÜN	<i>Amasya University, Amasya, Türkiye Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	SOFT SETS AND SIMILARITY MEASURES
Barek Hossain, MHM Musaddique, Nazmul Hossain, Abul Hasan	<i>RUDN University, Moscow, Russia</i>	ECONOMIC WAR AND MULTIPOLAR ECONOMIC WORLD
Oleg Milovanov Dmitry Klimov Nataliya Muratova	<i>University MEI, Moscow, Russia</i>	EFFECT OF TORREFACTION ON BIOMASS ASH BEHAVIOR
Nazmul Hossain Syod Ahsanul Islam Ashik Sahariya Afroje Abbas Raheem Salih	<i>RUDN University, Moscow, Russia Peoples' Friendship University of Russia</i>	ABSOLUTE GLOBALIZATION: THE WAY TO CONFRONT THE GLOBAL CHALLENGES
Eyad Sayed Abdallah Khalaf	<i>National Organization of Military Production, Cairo, Egypt</i>	STUDYING THE EFFECT OF UNTREATED AND TREATED RICE STRAW ON DIFFERENT PROPERTIES OF CARBON BLACK FILLED STYRENE-BUTADIENE RUBBER COMPOSITES
Eyad Sayed Abdallah Khalaf Hosam Mohamed Ahmed	<i>Science & Technology Center of Excellence, Cairo, Egypt Abu Zaabal Company for Speciality Chemicals, Cairo, Egypt</i>	OPTIMIZATION AND CHARACTERIZATION OF CELLULOSE EXTRACTED FROM SUGARCANE BAGASSE

21.10.2022 / Session-2, Hall-Prof. Dr. Fuat Sezgin

Ankara Local Time: 13:30–15:30

HEAD OF SESSION: Assis. Prof. Dr. Muhammet Mustafa BAYRAKTAR

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Muhammet Mustafa BAYRAKTAR	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	EVALUATION OF FRAMEWORK PROCEDURES AND PRINCIPLES REGARDING THE PEDAGOGICAL FORMATION EDUCATION CERTIFICATE PROGRAM PUBLISHED BY THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE TEACHER SPECIAL FIELD COMPETENCIES
Hafize ÖZTÜRK CAN Gülbahar BALA Destina SOYLU İzel KARAER	<i>Ege University, İzmir, Türkiye</i>	INCIDENCE OF URINARY SYSTEM INFECTION IN FEMALE STUDENTS, GENITAL HYGIENE BEHAVIORS AND AFFECTING FACTORS
Hafize ÖZTÜRK CAN Buse KAYA Aleyna AKYÜREK	<i>Ege University, İzmir, Türkiye</i>	INVESTIGATION OF UNIVERSITY STUDENTS' TIME MANAGEMENT BEHAVIORS AND STUDY APPROACHES AND AFFECTING FACTORS
Fatma Hümeysra YÜCEL	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	REGIONAL DEVELOPMENT FOCUSED MISSION DIFFERENCE AND SPECIALIZATION UNIVERSITY'S VISION STATEMENTS IN STRATEGIC PLANS
Ali GÜNGÖR	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	A QUALITATIVE STUDY: THE VIEWS OF RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE AND VOCATIONAL COURSE TEACHERS OF IMAM HATIP HIGH SCHOOL ON THE CAREER STRATIFICATION OF THEIR COLLEAGUES
Semra OMAK Yusuf ALPDOĞAN Elif SAZAK	<i>Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye</i>	REVIEW OF STUDIES EXAMINING THE INTERACTION OF TEACHERS AND STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN THE GENERAL EDUCATION CLASSROOM
Muhammet Mustafa BAYRAKTAR Mohammad Bonja	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	AN EVALUATION ON PURPOSE CONTENT PROGRAM COMPETENCIES AND TEACHING PROBLEMS OF ARABIC COURSES IN THE CURRICULUM OF THE FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES OF KIRŞEHİR AHI EVRAN UNIVERSITY
Halil İbrahim KOCABIYIK	<i>Uşak University, Türkiye</i>	CITATION IN ARABIC RHETORIC
Fatma ÖZTÜRK GÜLER	<i>Gazi University, Ankara, Türkiye</i>	THE RELATIONSHIPS BETWEEN ORGANIZATIONAL SILENCE, ORGANIZATIONAL LONELINESS AND ALIENATION: A META – ANALYSIS STUDY
Halil İbrahim KOCABIYIK	<i>Uşak University, Türkiye</i>	TAZMİN IN ARABIC RHETORIC

21.10.2022 / Session-2, Hall-Prof.Dr. Erol GÜNGÖR

Ankara Local Time: 13:30–15:30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Funda ATILA

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Funda ATILA	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye</i>	THE EFFECTS OF BIOGAS LIQUID WASTES ON CULTIVATION CYCLE AND YIELD OF <i>Pleurotus</i> spp. AND <i>Hypsizygus ulmarius</i> MUSHROOM
Hakan Kır Yaşar Karadağ	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye Mus Alparslan University, Muş, Türkiye</i>	DETERMINATION OF PERFORMANCES OF SOME ALFALFA CULTIVARS
Cihad Said ALP Funda ATILA Ahmet KAZANKAYA	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye</i>	THE SIGNIFICANCE AND POSITION OF VEGETABLE PRODUCTION IN KIRSEHIR ECOLOGY
Funda Özdemir Değirmenci Asiye Uluğ Çiğdem Kansu Christina Luke Christopher H. Roosevelt Zeki Kaya	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye Kafkas University, Kars, Türkiye Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye Koç University, İstanbul, Türkiye Middle East Technical University, Ankara, Türkiye</i>	ANCIENT DNA ANALYSIS FOR CORRECT IDENTIFICATION OF CHARRED CROP SEEDS FROM ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT BRONZE AGE KAYMAKÇI
Yaşar ERTÜRK H. İbrahim DİNÇ Hatice ÖĞÜTÇÜ	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye</i>	DETERMINATION OF THE EFFICIENCY OF FORMULATIONS PREPARED WITH SOME BACTERIAL ISOLATES OF <i>Pantoe</i> , <i>Bacillus</i> and <i>Pseudomonas</i> GENERA IN CRATON (<i>Codiaeum variegatum</i>)
Yaşar ERTÜRK Ramazan ÇAKMAKÇI	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye</i>	DETERMINATION OF THE EFFICIENCY OF COMBINATIONS PREPARED WITH <i>BACILLUS</i> , <i>PAENIBACILLUS</i> AND <i>PSEUDOMONAS</i> GENUS BACTERIAL ISOLATES ISOLATED FROM THE TEA FIELDS OF THE EASTERN BLACK SEA REGION IN FIELD CONDITIONS (HAMZABEY CV.)
Melike Kübra KARABACAK Funda ATILA	<i>Kirşehir Ahi Evran University, Kirşehir, Türkiye</i>	DISTRIBUTION, ECOLOGY of Tuber SPECIES AND CULTIVATION STUDIES

21.10.2022 / Session-2, Hall-Cacabey

Ankara Local Time: 13:30–15:30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Öznur BÜYÜKTURAN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Ayşegül TURAN Nağihan Merve SÖYLEMEZ Omar Abed ALI ALAH Noor Kader ABBAS Narmin Mohammed MALİK Zeynep Abdi JİMALE	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	FINDINGS ON NURSE LABOR EFFICIENCY
Ayşenur Ergindoğan Öznur BÜYÜKTURAN Buket BÜYÜKTURAN	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	EVALUATION OF GAIT DISORDERS AFTER LOWER EXTREMITY FRACTURES
Muhammed İhsan KODAK Anıl ÖZÜDOĞRU Hakkı Çağdaş BASAT	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	THE RELATIONSHIP BETWEEN ACUTE EDEMA AND NIGHT PAIN IN PATIENTS WITH ARTHROSCOPIC ROTATOR CUFF REPAIR
Ali MUTLU Buket BÜYÜKTURAN Öznur BÜYÜKTURAN	<i>Tarsus University, Tarsus Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	COMPARISON OF BALANCE, FUNCTIONAL MOBILITY AND DAILY LIVING ACTIVITIES BY GENDER IN ELDERLY INDIVIDUALS THAT COVID- 19 SURVIVORS
Ayşe Nur ERGİNDÖĞAN Öznur BÜYÜKTURAN Buket BÜYÜKTURAN	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	COMPARISON OF UPPER AND LOWER EXTREMITY NORMAL JOINT RANGES OF MOTION OF PATIENTS WITH ADOLESCENT IDIOPATHIC SCOLIOSIS DIAGNOSED WITH THEIR HEALTHY PEERS
Seyde Büşra KODAK Naime ULUĞ Erden KILIÇ Zehra KARAHAN Muhammed.İhsan KODAK	<i>Kırşehir Youth and Sport Directorate, Kırşehir, Türkiye Atılım University, Ankara, Turkey Çankiri Karatekin University, Çankiri, Türkiye Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	EFFECT OF COVID-19 INFECTION ON THE PERFORMANCE OF ELITE ADOLESCENT OVERHEAD ATHLETES

21.10.2022 / Session-3, Hall-Prof. Dr. Fuat Sezgin

Ankara Local Time: 16:00–18:00

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Filiz Nurhan Ölmez

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Minar Mekeyzy	<i>Nazarbayev University, Kazakhstan</i>	WHAT ARE THE CULTURAL, SOCIAL AND ECONOMIC CAUSES BEHIND THE CURRENT “KAROSHI” PHENOMENON IN JAPAN?
Dilber USUL	<i>Kastamonu University, Kastamonu, Türkiye</i>	FLOWS OF THOUGHT IN THE TIME OF TURKISH SELJUK
Serpil Seyitgazioğlu Filiz Nurhan Ölmez	<i>Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye</i>	KITCHEN ITEMS OF MUCUR FOLK KULTURE IN THE MUZAFFER YILDIRIM COLLECTION
Muniza Javed Ayesha Fayyaz	<i>University of the Punjab & Istanbul Medeniyet University, Sociology, Lahore, Pakistan & Istanbul, Türkiye</i>	ROLE OF CULTURE IN SHAPING HABITUAL CONSUMPTION OF CERTAIN FOOD AND UNHEALTHY EATING PATTERNS (Case Study of Lahore, Pakistan)
Maura-Gabriela Felea Dina Al Namat Razan Al Namat Dragos Munteanu Petre-Augustin Crivoi	<i>“Grigore T. Popa” University, Faculty of Medicine, Ist Medical Department, Iasi, Romania</i>	CPET COMPLETING THE PERFORMANCE ASSESSMENT IN A YOUTH ROWING TEAM BEFORE COMPETITION
Razan Al Namat Petre-Augustin Crivoi Dragos Munteanu Dina Al Namat Maura-Gabriela Felea	<i>“Grigore T. Popa” University, Faculty of Medicine, Ist Medical Department, Iasi, Romania</i>	PSYCHO-EMOTIONAL STATE OF POST-CABG PATIENTS UNDERGOING CARDIAC REHABILITATION
Numan Rakipoğlu	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	METAPHYSICS AND ONTOLOGY’S SEEKING FOR IDENTITY IN THE POSTMODERN ERA
Behzad Pourabbas Mehdi Yousefi Alireza Pishgahi	<i>Sahand University of Technology, Tabriz-Iran Tabriz University of Medical sciences, Daneshgah Ave., Tabriz, Iran Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran</i>	APPLICATIONS OF GLASS BEADS COATED BY CARBONEOUS NANOMATERIALS IN REGENERATIVE MEDICINE

21.10.2022 / Session-3, Hall-Prof. Dr. Erol GÜNGÖR

Ankara Local Time: 16:00–18:00

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Halil Özcan ÖZDEMİR

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Semra OMAK Elif SAZAK	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye</i>	A DIALOGIC READING READING PROGRAM FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS: A SYSTEMATIC REVIEW
Bilal Akyol Tarkan Peran	<i>Kırklareli University, Kırklareli, Türkiye</i>	TRANSITION FROM INSTITUTIONAL CENTERED CARE MODEL TO FAMILY-BASED SOCIAL WORK MODEL: FOSTER FAMILY PRACTICE
Ali Kemal ŞAŞ	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	ARCHAIC WORDS IN THE MAHABBETNAME OF YUSUF HAKÎKÎ FATHER
Miyase ASLANTAŞ	<i>Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye</i>	THE REPRESENTATION OF GENERATION Z IN THE CONTEXT OF PREFIGURATIVE CULTURE ON TELEVISION: AN EVALUATION ON THE DAYTIME GENERATION PROGRAMS AND SERIES
Turgay Sebzecioğlu	<i>Mersin University, Mersin, Türkiye</i>	FORMULAIC EXPRESSION APPLICATION INTEGRATED INTO A TURKISH CHAT BOT
Mehmet Yenice	<i>Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye</i>	THE CONCEPTIONS OF SEMÂ'Î AND KİYÂSÎ
Mehmet Yenice	<i>Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye</i>	THE LOCATION OF KANAFAY IN PALESTINE EDEBİYDA

21.10.2022 / Session-3, Hall-Cacabey

Ankara Local Time: 16:00–18:00

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Mevlüde Alev ATEŞ

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Mevlûde Merve KARA Bülent YANIKTEPE Osman KARA	<i>Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye</i>	INVESTIGATION OF HYDROGEN PRODUCTION USING PHOTOVOLTAIC PANELS FOR OSMANIYE PROVINCE
Mevlûde Merve KARA Bülent YANIKTEPE Osman KARA	<i>Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye</i>	EVALUATION OF HYDROGEN PRODUCTION FROM WIND ENERGY FOR OSMANIYE PROVINCE
Furkan BİRDAL	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye</i>	INVESTIGATION OF LIGHTWEIGHT AND RECYCLED AGGREGATE CONCRETE USABILITY IN BUILDING DESIGN BASED ON STRUCTURAL EARTHQUAKE PERFORMANCE
Masoud Ramezanzpour, Fatemeh Mohtadzadeh Pegah delavarnejad, Behzad Pourabbas	<i>Sahand University of Technology, Tabriz, Iran</i>	3D PRINTING RESINS CONTAINING MICROFILLER PARTICLES WITH ENHANCED MECHANICAL PROPERTIES
Nina BILOKOPYTOVA	<i>Zaporizhzhia National University, Ukraine</i>	THE CURRENT PROBLEMS OF COGNITIVE SCIENCES IN «TABLET THINKING ERA»
Irum Shaheen Khuram Shahazad Ahmad Taghazal Zahra	<i>Fatima Jinnah Women University, Rawalpindi, Pakistan</i>	PHYTO MEDIATED GREEN SYNTHESIS OF FACILE CO ₃ O ₄ :PDO/PD NANOMATERIAL AND ITS ELECTROCHEMICAL INVESTIGATION FOR ENERGY STORAGE SUPERCAPACITOR
Azad Hussain Naila Farooq	<i>University of Gujrat, Pakistan</i>	GYROTACTIC MICRO-ORGANISMS SWIMMING UNDER THE HYPERBOLIC TANGENT BLOOD NANO MATERIAL AND SOLAR BIOMIMETIC SYSTEM OVER THE ESOPHAGUS

Meeting ID: 895 8190 4041
Passcode: 212223

*2. AHI EVRAN
International Conference on Scientific Research
21-23 October, 2022
Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye*

CONFERENCE PROGRAM

ONLINE PRESENTATIONS

Meeting ID: 895 8190 4041

Passcode: 212223

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of "Meeting ID
- or Personal Link Name" and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number, exp. Hall-1, Shahla Tahirgizi

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız
Örnek: Salon-1, Shahla Tahirgizi

21.10.2022

Session-1 / Hall-2

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Hale UYAR HAZAR

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
KNOWLEDGE LEVELS OF SURGICAL NURSES IN DETERMINING THE NUTRITIONAL STATUS OF PATIENTS: THE EFFECT OF EDUCATION	Şerife Naz BOZDOĞAN Sema KOÇAŞLI	Gazi University, Ankara, Türkiye Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Türkiye
MIDWIVES' KNOWLEDGE AND EXPERIENCES ON FORENSIC MIDWIFERY: THE CASE OF A PUBLIC HOSPITAL	Rojda BAYAR Hale UYAR HAZAR	Healty Sciences University, İstanbul, Türkiye Bitlis Eren University, Bitlis, Türkiye.
A REVIEW OF QUALITY OF LIFE ASSESSMENT SCALES USED IN THE FIELD OF HEALTH SCIENCES IN TÜRKİYE	Nazım Tolgahan YILDIZ Hikmet KOCAMAN	Karamanoğlu Mehmetbey University, Karaman, Türkiye.
THE EFFECT OF LAUGHTER THERAPY IN PATIENTS RECEIVING HEMODIALYSIS TREATMENT	Betül BAL, Nagihan KÖROĞLU KABA, Havva ÖZTÜRK	Bozok Üniversitesi, Yozgat Türkiye Bayburt Üniversitesi, Bayburt, Türkiye Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon Türkiye
DETERMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN NURSES' PERCEPTION OF INCIVILITY, JOB STRESS AND JOB PERFORMANCE	Nagihan KÖROĞLU KABA Betül BAL Havva ÖZTÜRK	Bozok University, Bayburt, Türkiye Karadeniz Teknik University, Trabzon Türkiye
ONE OF THE PRIORITY PUBLIC HEALTH ISSUES IN THE STRATEGIC PLANS OF THE PUBLIC HEALTH INSTITUTION OF TÜRKİYE: TOBACCO USE	ALİ SERT Gülcihan Aybike DİLEK KART Gülhan ŞEN Mümin POLAT	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Türkiye
A METHOD USED FOR THE RAPID DETECTION OF CHEMICALS FROM CHEMICAL BIOLOGICAL RADIOLOGIC NUCLEAR (CBRN) AGENTS: FLUORESCENCE SPECTROPHOTOMETER	ALİ SERT Gülcihan Aybike DİLEK KART Gülhan ŞEN Mümin POLAT	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Türkiye
CIRCADIAN RHYTHM AND CARDIOVASCULAR HEALTH	Meryem PELİN Havva SERT	Sakarya University Institute of Health Sciences, Sakarya, Türkiye
CIRCADIAN RHYTHM AND SLEEP QUALITY IN INTENSIVE CARE	Meryem PELİN Havva SERT	Sakarya University Institute of Health Sciences, Sakarya, Türkiye
THE IMPORTANCE OF HEALTH LITERACY IN FIGHTING CORONAVIRUS	Kenan GÖZLÜ	Mersin University School of Health, Mersin, TÜRKİYE

21.10.2022

Session-1 / Hall-2

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Mujdat YAZICI

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
USE OF LOCKING PLATE AS EXTERNAL FIXATOR IN THE DEFINITIVE TREATMENT OF DISTAL METAPHYSEAL TIBIA FRACTURES; CLINICAL AND RADIOLOGICAL RESULTS	Cem YILDIRIM	SBÜ Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, İstanbul, Türkiye
INTRA-ARTICULAR ENDOBUTTON COMPLICATION AFTER İNCORRECT FEMORAL TUNNEL APPLICATION İN RUPTURED ANTERIOR CRUCIATE LIGAMENT RECONSTRUCTION	Hacı Ali OLÇAR Davut AYDIN	Bozok University, Yozgat, Türkiye
MTHFR MUTATIONS AND RECURRENT PREGNANCY LOSS	J.T. Aliyeva	Scientific-Research Institute of Obstetrics and Gynecology, Ministry of Health of Azerbaijan Republic, Baku, Azerbaijan
BILATERAL PERLYMPH FISTULA DEVELOPING AFTER TYMPANOMETRY	Mujdat YAZICI	Hopa State Hospital, Artvin, Türkiye
EVALUATION OF DIAGNOSTIC ADEQUACY OF THYROID FINE NEEDLE BIOPSY RESULTS	Güven ERDOĞRUL	Mersin Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Mersin, Türkiye
PEROPERATIVELY NOTICED ABSENCE OF THE RENAL PELVIS IN RENAL TRANSPLANTATION	Mustafa KARAAĞAÇ Erdoğan M. SÖZÜER Hızır Y. AKYILDIZ Tutkun TALİH Gökhan SÖNMEZ	Erciyes University, Kayseri, Türkiye
CONGENITAL DIAPHRAGMATIC HERNIA: ANATOMICAL OVERVIEW	Mehtap AYAZOĞLU Menekşe KARAHAN	Kırklareli University, Kırklareli, Türkiye

21.10.2022

Session-1 / Hall-3

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. İsmail CEYLAN

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
CASE REPORT; ANESTHETIC MANAGEMENT OF KASAI PORTOENTEROSTOMY FOR BILIARY ATRESİA	Halide Sağlambilen Mehmet Selim Çömez	Hatay Mustafa Kemal University, Hatay, Türkiye
THORACOTOMY FOR RESECTION ME SUMMARY OF SMALL CELL LUNG CLINICAL CASE AND PATHOLOGICAL OF CARCINOMA COMPARASION OF STAGING	Ahmet ORAL Leyla HASDIRAZ	Erciyes University, Kaseri, Türkiye
ISOLATED STERNAL FRACTURES	Ahmet ORAL Fatih GÜRLER Selma Mine KARA APAYDIN	Erciyes University, Kaseri, Türkiye University of Health Sciences, Kayseri, Türkiye
ASSOCIATION BETWEEN TIBIAL PLATEAU SLOPES AND EARLY GRAFT FAILURE AFTER ANTERIOR CRUCIATE LIGAMENT RECONSTRUCTION	Yakup Alpay Muhammed Bilal Kurk	Bahçeşehir University, Türkiye
RARE BENIGN TUMOR OF TESTIS WITH A CASE REPORT: CYSTIC DYSPLASIA OF RETE TESTIS	Selcan TÜRKER ÇOLAK	Çukurova University, Adana, Türkiye
A RARE CAUSE OF ACUTE ABDOMEN: SUPERIOR MESENTERIC ARTERY SYNDROME	Selcan TÜRKER ÇOLAK	Çukurova University, Adana, Türkiye
CORRECTIVE ORTHOSIS APPLICATION IN A CASE WITH BILATERAL HALLUX VALGUS ADVANCED QUADRIPLAGIC CEREBRAL PALSY: A CASE REPORT	İsmail CEYLAN Mehmet CANLI	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
LONG-TERM REHABILITATION RESULTS OF A PATIENT DEVELOPING REFLEX SYMPATHETIC DYSTROPHY AFTER DUPUYTREN'S CONTRACTURE SURGERY: A CASE REPORT	İsmail CEYLAN Mehmet CANLI	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye

21.10.2022

Session-1 / Hall-4

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Luiza Gabunia

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
AN ASSESSMENT OF RISKS OF HEALTH PROBLEMS CAUSED BY BUSY STUDY/WORK SCHEDULES AMONG MEDICAL STUDENTS	Nino Kikvadze Gigi Gorgadze Luiza Gabunia	Tbilisi State Medical University, Faculty of Medicine, Tbilisi Georgia
REDICTION OF FACTORS AFFECTING COMMUNITY MOBILITY AMONG ACUTE STROKE SURVIVORS: A COHORT STUDY	Randa Alomary	King Abdul-Aziz University, Jeddah, Saudi Arabia
BEHAVIOR OF THE KNEE JOINT IN HYPEREXTENSION AFTER ANTERIOR CRUCIATE LIGAMENT RECONSTRUCTION: FINITE ELEMENT ANALYSIS	Gül Hilal ÇAKIR İbrahim MUTLU	Kocaeli University, Kocaeli, Türkiye
CORRELATION BETWEEN CONCENTRATION OF HCV AND PLATELETS IN HCV INFECTED PATIENTS PERFORMED AT PHO CLINICAL HOSPITAL BITOLA IN 2019-2022 YEAR	Biljana Ilkovska Bisera Kotevska Trifunova	Public Health Organization Clinical hospital "Dr. TrifunPanovski" – Bitola, North Macedonia PhD, Md, spec. Bisera Kotevska Trifunova2 "Tokuda Hospital" – Sofia, Bulgaria.
CLINICAL, RADIOGRAPHIC, AND BIOCHEMICAL EVALUATION OF TWO-PIECE VERSUS ONE-PIECE SINGLE IMPLANTS WITH A LASER MICROGROOVED COLLAR SURFACE AFTER 5 YEARS OF FUNCTIONAL LOADING	Rodolfo Reda Alessio Zanza Dario Di Nardo Luca Testarelli	Sapienza University of Rome, Department of Oral and Maxillofacial Sciences, 00161 Rome, Italy
THE CHARACTERIZATION OF MENTAL HEALTH IN TRANSGENDERS ACROSS LIFE SPAN	Aqsa Rehman Mamoona Mushtaq	
USING FISH TO DIAGNOSTIC VAGINAL INFECTION	Kaoutar Ben Chekroun Mzaouri	Laboratorio de análisis clínicos, Servicio Microbiología, Hospital Comarcal, Melilla, Spain
LESCH NYHAN SYNDROME: AN UPDATE	Vyavahare Priyanka Mahajan Manoj Aman Upaganlawar	Department of Pharmacology, SNJB's SSDJ College of Pharmacy. Chandwad, Dist. Nashik, India
MYCETOMA: NEGLECTED TROPICAL DISEASE	Pooja Rasal, Aman Upagafnlawar	Department of Pharmacology, SNJB'S SSDJ College of Pharmacy. Chandwad, Dist.Nashik,India.
TAU PROTEIN: ROLE IN NEURODEGENERATIVE DISEASE	Chavan Dipti Swati Jadhav Aman Upaganlawar	Department of Pharmacology, SNJB's SSDJ College of Pharmacy. Chandwad, Dist. Nashik, India.
RELATIONSHIP BETWEEN CRP, FERRITIN IN INFECTIOUS PEOPLE AND COVID-19 WITH META-ANALYSIS	Omkar valvade Aman Upaganlawar	SNJB's SSDJ College of Pharmacy, India

21.10.2022

Session-1 / Hall-5

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Ambreen Aisha

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
ISOLATION OF LACCASE PRODUCING FUNGAL STRAIN AND ITS ABILITY IN STABILIZING THE RED WINE	K.R.Padma, K.R.Don	Sri Padmavati Mahila VisvaVidyalayam (Women's) University, Tirupati Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India
IMMUNOMODULATORY CHEMOTHERAPY APPROACH OF VIT D AGAINST PALMOPLANTAR WARTS	Ambreen Aisha Uzma Amin	Faiasalabad Medical University, Faiasalabad, Pakistan Lahore General Hospital, Lahore, Pakistan
INVESTIGATION OF THE OPTIMAL GEL BASE FOR THE DEVELOPMENT OF THE COMPOSITION OF A SOFT DOSAGE FORM	Ilona Konovalenko, Tetyana Kovalyova, Leila Batal, Natalia Redko, Ukrainska Khrystyna	National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine
RISK FACTORS OF CORONARY HEART DISEASE, DIET REGIME FOR PREVENTION AND THERAPY: AN UPDATE	K.R.Padma K.R.Don M.Vaishnavi P.Josthna	Sri Padmavati Mahila Visva Vidyalayam (Women's) University, Tirupati, AP. Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India
USABILITY OF SOCIAL MEDIA PLATFORMS FOR TELEHEALTH SERVICES IN MOSUL CITY, IRAQ	Hala F. Kasim Amina Ibrahim Salih Farah Mwafaq Attash	University of Mosul, College of Pharmacy, Department of Clinical Pharmacy, Mosul, Iraq Iraqi Ministry of Health & Environment, AL-Salam teaching Hospital, Mosul, Iraq.
OPINIONS AND ATTITUDES OF ALGERIANS WHO ARE RELUCTANT TO TAKE THE CORONA VACCINE	Harrouz Bouhafis	Taheri Mohamed University Bechar Algeria
AUTOMATIC CPAP FOR SLEEP APNEA	Harini M, Kamalesh P, Magesh kumar S, Kavin K	Bannari Amman Institute of Technology
AUTOMATIC HOT, COLD, VIBRATION THERAPY SYSTEM FOR PHYSIOTHERAPY PATIENTS	Kavin K,Senthilnathan S	Sathy-Bhavani State Highway,Alathukombai,Sathyamangalam
CORRELATION OF WEATHER CHANGE, ATHMOSPHERIC PRESSURE, FULL MOON, SEISMIC AND SOLAR ACTIVITY VERSUS EXACERBATIONS OF CHRONIC METEOROPATHIC DISEASES IN CHILDHOOD DURING ONE-YEAR PERIOD	Dragan Katanić Svetlana Turudić-Lechner Olivera Savić	Novi Sad, Serbia Klinikum Schönsicht, Berchtesgaden, Germany
PULSE OXIMETER	Hariharan S Gauthamgiri K Bharathan G	Bannari Amman Institute Of Technology, Kalaiyarasi, Biomedical Engineering, Erode, India

21.10.2022

Session-1 / Hall-6

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Ivaylo Totev

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
EFFECT OF BIOGAS DIGESTATE FROM COW DUNG AND POULTRY MANURE ON WHEAT PRODUCTION AND QUALITY	Md. Golam Kibria	University of Chittagong, Faculty of Biological Sciences, Department of Soil Science, Chittagong, Bangladesh
DESIGN AND FINITE ELEMENT ANALYSIS OF A SIMPLE MODEL OF THE FEMUR INCLUDING CORTICAL, TRABECULAE, AND MARROW	Pourya Bazyar, Andreas Baumgart, Anna Usbeck, Holm Altenbatch	Hamburg University of Applied Sciences, Hamburg, Germany Otto von Guericke University, Magdeburg, Germany
SET-TYPE YOGURT FORTIFICATION WITH CONCENTRATED PROTEIN OF BITTER ORANGE SEED	Mohsen Mokhtarian, Sheyda Tavakoli	Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran
ASSESSMENT OF ENVIRONMENTAL EXPOSURE OF WATERFOWLS VIA METAL ESTIMATION	Roheela Yasmeen, Arifa	Lahore Garrison University, Lahore
A NEW APPROACH FOR ESSENTIAL OIL EXTRACTION: ELECTROMAGNETIC INDUCTION HEATING	Khadidja YOUCEF ETTOUMI, Yamina ZOUAMBIA, Nadji MOULAI-MOSTEFA	Materials and Environmental Laboratory, Faculty of Technology, University of Medea, Algeria
IMPACT OF GROOVE DESIGN ON THE TOUGHNESS OF STEEL WELD JOINT	Naeem Khalid, Dr. Riffat Asim Pasha	University of Engineering and Technology, Taxila, Pakistan
PROGESTERONE AS A FACTOR IN DETERMINING THE FERTILE DAYS OF THE BITCHES	Bogoljub Novaković Milivoje Urošević Darko Drobnjak Marko Vrebac Radomir Mandić	Center for Preservation of Indigenous Breeds – CEPIB; Belgrade, Serbia Veterinary clinic “LocoVet”, Banja Luka, Bosnia and Hercegovina Metropolitan University, Faculty of Applied Ecology "Futura", Belgrade, Serbia
NUMERICAL SIMULATION OF THE THERMAL BEHAVIOR OF THE SHELL IN THE FIRING ZONE OF A ROTARY KILN	Lalaoui Mohamed Amine, Bouhafs Mohammed, Meghdir Abed	
CONTEMPORARY DEVELOPMENT ON ENERGY SECTOR IN CYPRUS IN THE FRAME OF PROJECT EUROASIA	Ivaylo Totev	Veliko Tarnovo University „St. Cyril and St. Methodius“

21.10.2022

Session-1 / Hall-7

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Mahira Amirova

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
The INSTANCY of the DAY: SYNTHESIS of ANTIMICROBIAL PEPTIDES	Mahira Amirova, Gulnara Azizova	Azerbaijan Medical University, Baku, Azerbaijan
LANDMINE DETECTION AND SURVEILLANCE ROBOT	Sivasambath k, Sundar K, J.Rishikesan	Bannari Amman Institute of Technology, Sathyamangalam
THE VALUE OF FECAL MARKERS IN PROGNOSTICATING WORSENING IN INFLAMMATORY BOWEL DISEASES	Shingi Anand Rajendra, Aman Upaganlawar, Jadhav Swati	SNJB'S SSDJ College of Pharmacy, India.
ONLY ROTARY ENDO PROTOCOL: AN EVIDENCE BASED APPROACH TO THE ROOT CANAL TREATMENT	Marco Seracchiani Maurilio D'Angelo Alessio Zanza Rodolfo Reda Chiara Leone Giulia Del Bove Luca Testarelli	Sapienza University of Rome, Faculty of Dentistry, Department of oral and maxillo facial sciences, Rome Italy
EMOTIONAL QUOTIENT (EQ) VS INTELLECTUAL QUOTIENT (IQ) DIMENSIONS FOR NEW LEADERSHIP IN THE DIGITALIZED ERA	Dr. M.A.C. Salfiya Ummah	South Eastern University of Sri Lanka
CONTAINER CHARACTERISTICS AND THE PRESENCE OF Aedes Aegypti LARVA AT ISLAMIC BOARDING SCHOOL, MAKASSAR SOUTH SULAWESI, INDONESIA	Erniwati Ibrahim, Raflesia Yuannisa Rorenga	Environmental Health Department, Faculty of Public Health, Hasanuddin University, Indonesia
QUALITY OF LIFE OF PATIENTS WITH A PERMANENT PACEMAKER	Rushikesh Sonawane Dr. Aman Upaganlawar	SNJBs SSDJ College of Pharmacy, Neminagar, Chandwad, India
IMPACT OF AGROFORESTRY ON SOIL NUTRIENT, UTILIZATION, AND MANAGEMENT, A PRECURSOR FOR THE SUSTAINABLE PRODUCTION SYSTEM IN NIGERIA, SUB-SAHARA AFRICA	Elumalero, G. O., Olalekan, O. J., Apenah, M. O. Ogunbela, A. A., Ajayi, O. K., Onasanya, A.	Forestry Research Institute of Nigeria, Nigeria
ONLINE HERBAL PHARMA MARKETING STRATEGIES AND CONSUMERS - VIEWS AND SUGGESTIONS OF AYURVEDIC DOCTORS	Dr. Paluri Bharathi	St. Ann's College for Women, Hyderabad.

21.10.2022

Session-2 / Hall-1

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Şükrü KARATAŞ

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
BORON-DOPED COMPOSITE STRUCTURES USING ZnCl ₂ AS ACTIVATING AGENT	Ayça TANRIVERDİ Saniye TEKEREK	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye
THE LOCALIZED ENERGY DISTRIBUTION OF TWO-DIMENSIONAL de SITTER SPACE-TIME IN VIEW OF RAINBOW GRAVITY	Oktay AYDOĞDU Mustafa SALTI	Mersin University, Mersin, Türkiye
EFFECT OF RAINBOW FUNCTIONS ON MOLLER ENERGY DISTRIBUTION IN de SITTER UNIVERSE	Oktay AYDOĞDU Mustafa SALTI	Mersin University, Mersin, Türkiye
PREPARATION OF CDO FILMS VIA SURFACTANT HMTA-ASSISTED SILAR SYNTHESIS	Rasit AYDIN Bunyamin SAHIN	Selcuk University, Konya, Türkiye Mustafa Kemal University, Hatay, Türkiye
INVESTIGATION OF SOME PHYSICAL PROPERTIES OF Al ₃ Sc(Al-1,1Sc) PHASE DEPENDING ON TEMPERATURE	Hamza Yaşar OCAK Gencer SARIOĞLU Gökay UĞUR Şule UĞUR	Kütahya Dumlupınar University, Kütahya, Türkiye.
GRAVITOMAGNETIC COMPONENT OF THE GRAVITATIONAL FIELD FROM THE RAINBOW GRAVITY PERSPECTIVE IN THE KERR SPACETIME	Mustafa SALTI Oktay AYDOĞDU	Mersin University, Mersin, Türkiye
SPIN PRECESSION EFFECT IN THE RAINBOW SCHWARSCHILD MANIFOLD	Mustafa SALTI Oktay AYDOĞDU	Mersin University, Mersin, Türkiye
ELECTRICAL CHARACTERISTICS OF THE AL/P TYPE SI METAL SEMICONDUCTOR (MS) STRUCTURE WITH GO AND PTCDA INTERFACE UNDER LIGHT INTENSITY	Prof. Dr. Şükrü KARATAŞ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye
INVESTIGATION OF SOME PHYSICAL PROPERTIES OF Al ₃ Sc(Al-1,1Sc) PHASE DEPENDING ON TEMPERATURE	Hamza Yaşar OCAK Gencer SARIOĞLU Gökay UĞUR Şule UĞUR	Kütahya Dumlupınar University, Kütahya, Türkiye.
ELECTRICAL CHARACTERISTICS OF Au/(GO:P3C4MT)/SiO ₂ /n-type Si STRUCTURE IN THE DARK AND UNDER VARIOUS LIGHT ILLUMINATIONS	Şükrü KARATAŞ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye
PREDATOR- PREY MODELS AND INVESTIGATION OF PREDATOR- PREY CAPUTO FRACTIONAL DERIVATIVE	Serap MUTLU Metin BAŞARIR	Sakarya University, Sakarya, Türkiye

21.10.2022

Session-2 / Hall-2

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Sultan Murat YILMAZ

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
APPLICATION OF THE INTERNET OF THINGS IN HEART DISEASE PREDICTION	Sultan Murat YILMAZ	Giresun University, Giresun, Türkiye.
RRSO: A COMPREHENSIVE ONTOLOGY TO PROVIDE SEMANTIC REASONING FROM TURKISH RÉSUMÉS IN JOB RECOMMENDATION SYSTEMS	Selin BİTİRİM Duygu ÇELİK ERTUĞRUL	Eastern Mediterranean University, Famagusta, North Cyprus
DEEP LEARNING BASED MASKED FACE DETECTION	Ramazan Rahmetullah ŞAHİN Mustafa NAMDAR Arif BAŞGÜMÜŞ	Kütahya Dumlupınar University, Kütahya, Türkiye Bursa Uludağ University, Bursa, Türkiye
DEEP LEARNING BASED COMMUNICATION AND CONTROL OF SWARM UNMANNED AERIAL VEHICLES	Ege ÖZBAY Mustafa NAMDAR Arif BAŞGÜMÜŞ	Kütahya Dumlupınar University, Kütahya, Türkiye Bursa Uludağ University, Bursa, Türkiye
CONTROLLING AN AUTONOMOUS VEHICLE WITH END-TO-END LEARNING	Ali Art Abdullah Talha SÖZER	Karabük University, Karabuk, Türkiye
A BRIEF REVIEW ON MOTH-FLAME OPTIMIZATION APPROACH IN SOLVING ENGINEERING PROBLEMS	İhsan TÜRKEK Mahmut BİLGEHAN Halil Oğuzhan KARA	Kastamonu University, Kastamonu, Türkiye

21.10.2022

Session-2 / Hall-3

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Ömer Ertuğrul

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
METAHEURISTIC OPTIMIZATION ALGORITHMS	Halil Oğuzhan KARA Mahmut BİLGEHAN İhsan TÜRKEL	Kastamonu University, Kastamonu, Türkiye
USING MIND AND INTELLIGENCE GAMES IN ALGORITHM AND PROGRAMMING EDUCATION	Erdal SUCULAR Erman YÜKSELTÜRK	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye.
ANALYZING OPINIONS OF PRE-SERVICE PRIMARY MATHEMATICS TEACHERS ABOUT ALGORITHM and PROGRAMMING COURSE	Melike ÖZDEMİR Erman YÜKSELTÜRK	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye.
AN AUTOMATIC HELMET DETECTION BASED ON DENSENET201 FEATURES FOR OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY	Simge Özüağ Ömer Ertuğrul	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir Türkiye
COMPARISON OF EVOLUTIONARY CLUSTERING METHODS ON PROTEIN LOCALIZATION DATA	Merve AKKUŞ Berkan AYDİLEK	Batman University, Batman, Türkiye
PERFORMANCE EVALUATION OF MANET ROUTING PROTOCOLS	Merve AKKUŞ	Batman University, Batman, Türkiye

21.10.2022

Session-2 / Hall-4

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Moses Adeolu AGOI

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
NANOTECHNOLOGY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTEGRATION	K.R.Padma K.R.Don	SriPadmavatiMahilaVisvaVidyalayam (Women's) University, Tirupati, AP Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India
DEVELOPMENT OF A QUADCOPTER SIMULATOR USING MATALB APP DESIGNER	Gang Gyoo Jin Pikaso Pal	Adama Science and Technology University, Dept. of Electrical Power and Control Engineering, Adama, Ethiopia
MULTIDIMENSIONAL ITEM RESPONSE THEORY CALIBRATION OF DICHOTOMOUS RESPONSE STRUCTURE USING THE R LANGUAGE FOR STATISTICAL COMPUTING	Musa Adekunle Ayanwale, Jamiu Oluwadamilare Amusa, Adekunle Ibrahim Oladejo, Funmilayo Ayedun	University of Johannesburg, South Africa National Open University of Nigeria Lagos State University
EXPLORING THE EFFICACY OF SEARCH ENGINE OPTIMIZATION AND AFFILIATE MARKETING: IMPLICATIONS FOR BUSINESS ORGANIZATIONS	Moses Adeolu AGOI Solomon Abraham UKPANAHA	Lagos State University of Education, Lagos Nigeria
SOFTWARE PRODUCTS FOR THE ENERGY PROCESSES SIMULATION. COMPARISON, ANALYSIS AND APPLICATIONS	Cornelia Victoria ANGHEL – DRUGĂRIN Marius Savu LOLEA Mircea Vasile AMBRO	University Babeş-Bolyai of Cluj Napoca, Faculty of Engineering Reşiţa, City of Reşiţa, Romania
INTEREST QUANTITIES AND CALCULUS OF AVAILABILITY FOR HYDROPOWER AGGREGATES	Cornelia Victoria ANGHEL – DRUGĂRIN Marius Savu LOLEA Daniela Tabita NEGREA	University Babeş-Bolyai of Cluj Napoca, Faculty of Engineering Reşiţa, Romania
PERFORMANCE EVALUATION OF PASSIVE VOLTAGE SNUBBERS TO ATTENUATE THE EFFECTS OF LEAKAGE INDUCTANCE IN A QUASI-Y-SOURCE DC-DC CONVERTER	Rodrigo de Paula Diver Flávio Alessandro Serrão Gonçalves Rafael dos Santos	São Paulo State University (Unesp), Inst. of Science and Technology of Sorocaba, Sorocaba, Brazil
COMPARATIVE MUSICOLOGY: CAN INTERNET OF MUSIC THINGS BE A SIGNIFICANT PARADIGM FOR SUSTAINABLE CULTURAL HERITAGE?	Samarjit Roy, Debashis De	D Y Patil International University, Pune, Maharashtra, India Maulana Abul Kalam Azad University of Technology, Kolkata, India
INTERVAL TYPE-2 FUZZY MOVING AVERAGE CONTROL CHART AND ITS APPLICATION TO FERTILIZERS PRODUCTION	Mohd Razali Abdullah Ab Ghani	Universiti Teknologi Mara (UiTM)

21.10.2022

Session-2 / Hall-5

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Muhammad Faisal

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
AI TO MANIPULATE TASTE OF THE FOOD: A BCI MODEL TOWARDS HEALTHY LIFE	Chandrakant Naikodi	Davangere University, India
APPROACHES TO EVALUATE THE IMPACTS OF CLIMATE CHANGE IN NORTHERN IRAN: THE APPLICATION OF DENDROCLIMATOLOGY	Mona Kamyar, Mohammad Reza Khaleghi	Islamic Azad University, Torbat-e-Jam, Iran
MATHEMATICAL TACTIC FOR MEDICAL IMAGE STUDY OF BREAST MELANOMA VERDICT AUTOMATIC AND IMAGE DISPENSATION	Muhammad Faisal	Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.
A REVIEW ON THE SECURITY OF VEHICULAR AD-HOC NETWORKS (VANETS)	Idris Lawal Bagiwa, Abubakar Aminu Mu'azu, Musa Ahmed Zayyad	Alqalam University, Katsina P.M.B. 2137, Nigeria Umar Musa Yar'adua University P.M.B, Nigeria Hassan Usman Katsina Polytechnic P.M.B. 2052, Nigeria
WHEELCHAIR FALL DETECTION USING IOT	Pragadeesh R, Satheesh M, Ramya M, Santhosh Kumar M, Bhuvan Kanna S	Bannari Amman Institute of Technology, Tamil Nadu
MACHINE LEARNING USING FOR HEALTH CARE	Giridharan S, Dhrshini R	Bannari Amman Institute Of Technology
EXTENDED-REALITY UTILIZATION AND IMPLEMENTATION IN HI-FLEX/HYBRID LEARNING EXPERIENCES	Ismail Olaniyi MURAINA, Wasiu Olatunde OLADAPO, Solomon Onen ABAM, Bashir Ayinde OYENIRAN	Lagos State University, Lagos Nigeria
EVALUATE THE FIVE ML METHODS FOR PREDICTING OF AUTO INSURANCE POLICY RENEWAL	Fatma Manlaikhaf, Abdelghani Ghazdali, Mourad Nachaoui	EMI, FST Benimellal, USMS
IMPACT OF TOO MUCH GROWTH OF INFORMATION TECHNOLOGY ON QUICK RECESSION	Chandrakant Naikodi	Davangere University, India

21.10.2022

Session-2 / Hall-6

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Isaac JATO

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
STUDY OF THE MECHANISMS OF DAMAGE TO ACRYLONITRILE BUTADIENE STYRENE	Hassan Bouhsiss, A. En-naji, A. Wahid, Abdekarim Kartouni, Mohamed El Ghorba	University of Casablanca, Avenue Driss El Harti, B.P 7955 Sidi Othman, Casablanca, Morocco
TERAHERTZ RESONANCE FREQUENCY THROUGH ETHYLENE GLYCOL PHONONIC MULTICHANNEL SENSING VIA 2D MoS ₂ /PtSe ₂ STRUCTURE	Shrouk E. Zaki	National Research Centre, Cairo, Egypt
THE ANALYSIS OF HETEROGENEOUS HOLLOW CYLINDERS SUBJECTED TO THERMO-MECHANICAL LOADING	Asma Bouzeriba	Tissemsilt University, Algeria
REVIEW OF THE EFFECT OF CROSSWINDS ON AIRCRAFT WING FLUTTER	Mehmet Hanifi DOĞRU Mehmet Tahir PALA İbrahim GÖV Eyüp YETER	Gaziantep University, Gaziantep, Türkiye
NUMERICAL STUDY OF COMBINED EFFECTS OF RADIATIVE NANOFLUID AND FINS ARRANGEMENTS CASES ON HEAT SINK EFFICIENCY	Mohamed Dhia Massoudi, Mohamed Bechir Ben Hamida	University of Monastir, Tunisia Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University (IMSIU), Riyadh, Saudi Arabia University of Sousse, Tunisia
AN ANALYSIS ON THE LONG JOURNEY OF TRANSITION FROM SAILING TO STEAM SHIPS	Prashant Saxena, Dr. Rahul Tripathi	Amity University, Rajasthan, India
HIRSHFELD SURFACE ANALYSIS AND CONDUCTION PATHWAYS OF Na ₂ Li ₂ (H ₃ O) ₂ [V ₁₀ O ₂₈].18H ₂ O COMPOUND	Regaya KSIKSI, Taissir Aissa, Mohamed Faouzi ZID	University of Tunis El Manar, Tunisia Carthage University, Tunisia
COMPUTATION OF TEMPERATURE DISTRIBUTIONS ON BOUNDED DOMAINS USING MESOSCOPIC METHOD	Aarthy B, Arumuga Perumal D	Jain University, India. National Institute of Technology Karnataka, India
PARTICLE SWARM OPTIMIZATION OF TRANSESTIFICATION REACTION INTERGRATED DISTILLATION PROCESS	Isaac JATO, Ahmed Mohammed INUWA	Federal Polytechnic N'yak Shendam, Plateau, Nigeria Abubakar Tafawa Balewa University, Nigeria
STEADY STATE SIMULATION AND TECHNO-ECONOMIC ANALYSIS OF AMMONIA PRODUCTION PROCESS USING ASPEN PLUS	Isaac JATO, Ahmed Mohammed INUWA, Habibu Abubakar WANIYO	Federal Polytechnic N'yak Shendam, Plateau, Nigeria Abubakar Tafawa Balewa University, Nigeria

21.10.2022

Session-2 / Hall-7

Ankara Time: 14⁰⁰-16⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Syed Ali Raza Naqvi

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
ASSESSMENT OF CH ₄ AND N ₂ O EMISSION FROM RICE FIELD UNDER THE INFLUENCE OF WATER SAVING IRRIGATION	Muhammad Umer HAMEED Rabia NADEEM Muhammad Abdullah SALEEM Afshan MUSSURAT M. Usama JAVED Aysha ALI	University of Agriculture Faisalabad, Faisalabad, Pakistan
SYNTHESIS AND BIOELECTRICAL ACTIVITY OF SOME NOVEL ANALOGS OF MEBEVERINE	Miglena MILUSHEVA Stoyanka NIKOLOVA Iliyana STEFANOVA Vera GLEDACHEVA	Bulgaria, Medical University of Plovdiv
ANTIMICROBIAL ACTIVITY EVALUATION OF Zn(II) AND Co(II) COMPLEXES WITH SCHIFF BASE; 2-HYDROXY-1-NAPHTHALIDENE-P-METHOXYANILINE	Ibrahim A.K	Bayero University, Kano Nigeria
SYNTHESIS, STRUCTURE AND CHARACTERIZATION OF A NOVEL DECAVANADATE, Mg(H ₂ O) ₆ (C ₄ N ₂ H ₇) ₄ V ₁₀ O ₂₈ ·4H ₂ O, WITH A POTENTIAL ANTITUMOR ACTIVITY	Myriam Louati, Regaya Ksiksi, Ines Elbini-Dhouib, Saoussen Mlayah-Bellalouna, Raoudha Doghri, Najet Srairi-Abid, Mohamed Faouzi Zid	University of Carthage, Tunisia University of Tunis El Manar, Tunisia Hospital Salah Azaiez, Tunis, Tunisia
SYNTHESIS, MOLECULAR DOCKING AND BIOLOGICAL EVALUATION OF 1,2-BENZOTHAZINE 1,1-DIOXIDES CONTAINING AN ARYLACETAMIDE GROUP AGAINST A-GLUCOSIDASE AND A-AMYLASE ENZYMES	Furqan Ahmad Saddique, Matloob Ahmad	Government College University, Faisalabad, Pakistan
RADIOSYNTHESIS, QUALITY CONTROL, BIODISTRIBUTION AND INFECTION IMAGING STUDY OF NEW ^{99m} Tc LABELED ERTAPENEM RADIOPHARMACEUTICAL	Syed Ali Raza Naqvi, Tania Jabbar, M Babar Imran, Anum Shahzadi, Tauqir A. Sherazi, M Shahzad Afzal	Government College University, Faisalabad, Pakistan Punjab Institute of Nuclear Medicine, Faisalabad Pakistan COMSATS University Islamabad, Abbottabad
DEVELOPMENT AND EXPERIMENTAL INVESTIGATION OF ELASTIC AND UV RESISTANT DURABLE PVC PIPE (USING HYDROSTATIC PRESSURE TESTING)	Rehman khan Muhammad Ali Nasir	University of Engineering and Technology Taxila, Punjab Pakistan
STRUCTURAL HYBRIDIZATION OF NITROGENOUS HETEROCYCLES LEADING TO ANTI-DIABETIC AGENTS: SYNTHESIS & BIOLOGICAL ACTIVITY	Farhat Ibraheem, Matloob Ahmad, Sana Aslam	Government College Women University Faisalabad, Pakistan.
PHYTOCHEMICAL COMPOSITION AND CHARACTERIZATION OF BIOACTIVE COMPOUNDS OF THE GREEN SEAWEED <i>Ulva lactuca</i> - A PHYTOTHERAPEUTIC APPROACH	Mariame Taibi, Marouane Aouiji, Rachid Bengueddour, Oussama Hassani	Ibn Tofail University, Kenitra, Morocco

21.10.2022

Session-3 / Hall-1

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Levent URTEKİN

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
ANALYSIS OF THE HEATING LOAD OF A DETACHED DWELLING ACCORDING TO THE DESIGN DIRECTION	Ahmet Erhan AKAN Burak Kürşad BAŞARAN Samet NALBANT Gürkan MUTLU	Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye.
MEETING THE ELECTRIC LOAD NEED OF THE OFF-GRID DWELLING USING SOLAR AND WIND ENERGY SYSTEMS: THE CASE OF BIYIKALI NEIGHBORHOOD	Ahmet Erhan AKAN Gürkan MUTLU Samet NALBANT Burak Kürşad BAŞARAN	Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye.
A REVIEW ON THE USE OF HEURISTIC OPTIMIZATION ALGORITHMS IN PATCH ANTENNAS APPLICATIONS	Batuhan USLU Sena Esen BAYER KESKİN Cem GÜLER	Kırklareli University, Kırklareli, Türkiye
INVESTIGATION OF THE DIMENSIONAL STABILITY OF A PLASTIC PART MADE OF EVA MATERIAL	Ebru YALÇIN Gürkan ÜNLÜ	Akplas Kalıp Plastik Enjeksiyon San ve Tic. Ltd. Şti. Dilovası OSB Kocaeli, Türkiye
INVESTIGATION OF HYDROXYAPATITE (HA) SURFACES OF DENTAL IMPLANT BIOMATERIALS VS CONVENTIONAL SURFACES: FINITE ELEMENT ANALYSIS	İbrahim Baki ŞAHİN İhsan KORKUT Faik YILAN Levent URTEKİN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THEORETICAL INVESTIGATION OF THE NOTCH EFFECT ON THE FATIGUE BEHAVIOR OF AISI 304 STAINLESS STEEL PARTS	Faik YILAN İbrahim Baki ŞAHİN Levent URTEKİN Ayhan ÇELİK Halim KOVACI	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
MITOCHONDRIAL TRANSPLANTATION AND ITS THERAPEUTIC APPLICATIONS IN CARDIAC INJURY: A MINI-REVIEW	Fatima Elmusa	Ankara University, Kecioren, Türkiye
INVESTIGATION OF THE METHODS APPLIED FOR THE COOLING OF LITHIUM ION BATTERIES USED IN ELECTRIC VEHICLES	Mehmet Zerrakki IŞIK Ferhat AKKUŞ	Batman University, Batman, Türkiye
FABRIC DEFECT DETECTION APPROACHES	Devrim Demiray Soyaslan	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Türkiye

21.10.2022

Session-3 / Hall-2

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. İ. İskender SOYASLAN

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
A RESEARCH ON LOW SPECIFIC WEIGHT (<1.7) SUSTAINABLE/GREEN LIGHT WEIGHT CONCRETE WITH RECYCLED AGGREGATE	Hasan DİLBAS Furkan BİRDAL	Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
A STUDY ON THE DETERMINATION OF CONCRETE WEIGHTING COEFFICIENTS REQUIRED IN THE USE OF DECISION SUPPORT SYSTEMS	Hasan DİLBAS	Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye
AN EVALUATION ON EMPLOYMENT AND OCCUPATIONAL ACCIDENTS BETWEEN 2013-2021 IN THE CAPPADOCIA REGION	Çağdaş ÇALIŞ	İSG360 Occupational Health and Safety Software, Training and Consultancy Ltd. Co., Niğde, Türkiye
AN OVERVIEW OF GREENHOUSE CUCUMBER GROWING IN TÜRKİYE	Dilek YÜCEL ENGİNDENİZ Bahar AYDIN CAN	Dokuz Eylül University, Izmir, Türkiye Kocaeli University, Kocaeli, TÜRKİYE
ESTIMATING OF DAILY EVAPORATION FROM THE CLASS-A PAN EVAPORIMETER USING THE KOHLER – NORDENSEN METHOD	Selçuk USTA Cafer GENÇOĞLAN Serpil GENÇOĞLAN	Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye
THE IMPORTANCE OF GROUNDWATER IN SOIL LIQUEFACTION AND THE EFFECT OF LIQUEFACTION ON ENGINEERING STRUCTURES	İ. İskender SOYASLAN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Türkiye
THE CONVERSION PROCESS OF ORGANIC WASTEWATER TO ELECTRIC WITH BIOFUEL CELLS	Seyda KORKUT URU Muhammet Samet KILIC	Zonguldak Bulent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye
CAPITAL EXPENDITURE CHANGE IN RENEWABLE ENERGY RESOURCES BETWEEN 2010-2021	Alper YILDIRIM	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye

21.10.2022

Session-3 / Hall-3

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Zeynep EKİCİOĞLU KÜZECİ

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
EFFECT OF PIEZOELECTRIC PLATE THICKNESS ON THE FORCED VIBRATION OF A HYDRO-PIEZOELECTRIC SYSTEM	Zeynep EKİCİOĞLU KÜZECİ	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye.
THE EFFECT OF ROAD IMPROVEMENT WORKS ON ACCIDENTS: EXAMPLE OF DEVREKANI BRIDGE INTERCHANGE	Oğuz DOĞAN Adem AHISKALI Can Doğan VURDU	Kastamonu Devrekani District Gendarme Command, Kastamonu, Türkiye.
INVESTIGATION OF THE EFFECT OF USE OF MINERAL ADDITIVES ON THE FRESH STATE PROPERTIES OF SELF-COMPACTING CONCRETES	Emriye Çınar Resuloğluları Behçet DÜNDAR	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye
INVESTIGATION OF ABRASION RESISTANCE OF GLASS FIBER REINFORCED CONCRETES	Turhan Can KARCI Behçet DÜNDAR Emriye Çınar Resuloğluları	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye
EFFECT OF CALCINED BENTONITE SUBSTITUTION TO CEMENT PASTE ON FREEZE-THAW PERFORMANCE	Emrah TURAN Meral OLTULU	Atatürk University, Erzurum, Türkiye
TRIBOLOGICAL TEST SPECIMENS TO BE PRODUCED BY INJECTION MOLDING METHOD	Ali Berat ÖZTEMEL Hüseyin ÜNAL	Sakarya Uygulamalı Bilimler University, Sakarya, Türkiye
ESTIMATING THE AMPLITUDE ANISOTROPY OF CONCRETE BY APPLYING FFT TO SEISMIC SIGNALS	Nevbahar EKİN	Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye
DETERMINATION OF THE PHYSICAL PROPERTIES OF CONCRETE BY SEISMIC ULTRASONIC METHOD	Osman UYANIK Nevbahar EKİN Nurten Ayten UYANIK	Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye Isparta Uygulamalı Bilimler University, Isparta, Türkiye

21.10.2022

Session-3 / Hall-4

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Mohammed S. Saleh

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
TECHNOLOGY NEEDS FOR GLOBAL VILLAGE IN 21ST CENTURY: A STUDY	Muralidha MANAPURAM	North Eastern Regional Institute of Science & Technology, Professor, Mechanical Engineering Department, Itanagar, Arunachal Pradesh, INDIA
BRAND MANAGEMENT IN THE TURKISH HOUSING INDUSTRY	Abdirisak Mohamed Abdillahi Savaş Bayram	Erciyes University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Kayseri, Türkiye
THE ROLE OF NANO SIZE ADDITIVES IN ENHANCING THE FLEXURAL STRENGTH OF SUSTAINABLE ASPHALT CONCRETE PAVEMENT	Sarsam, Saad Issa	University of Baghdad, College of Engineering, Department of Civil Engineering, Baghdad- IRAQ
DIGITAL RUMORS, THEIR DIMENSIONS, CHARACTERISTICS AND RISKS ON THE CIVIL PEACE	Prof. Mohammed S. Saleh	University of Duhok
ASSESSMENT OF A NEW GENERATION OF TLP OFFSHORE PLATFORMS TYPE (Application for the Algerian Coast)	B. Derrar, B. Hamoudi, A. Adjeloua, N. Boualem	University of Sciences and Techniques of Oran Mohamed Boudiaf, Bir El Djir, BP 1505, 31000, El M'naouer, Oran, Algeria. Laboratory of Composites Structures and Innovative Materials (LCSIM), Mechanical Engineering Faculty, USTO MB Oran BP 1505 El-M'naouer, Oran, Algeria
BIO-INSPIRED SELF-HEALING AND CORROSION RESISTANT CONCRETE	Maria Kanwal Rao Arsalan Khushnood Abdul Ghafar Wattoo	National University of Sciences and Technology (NUST), Pakistan. Khawaja Farid University of Engineering and Information Technology (KFUEIT), Pakistan
COLD IN-PLACE RECYCLING (CIPR) MIX DESIGN WITH VARIOUS PROPORTION OF RECYCLED ROAD BASE AND RECLAIMED ASPHALT PAVEMENT (RAP)	Anisur Rahman Azman Mohamed Raimi Mohd Ramli Abdul Jalil Abd Kadir Abdur Rahman	Universiti Teknologi Malaysia, Malaysia Taman Universiti, Malaysia
ROAD DEFECT ASSESSMENT OF STATE ROAD JALAN RANAU-TAMBUNAN	Vanida Natasha Primus, Azman Mohamed	Universiti Teknologi Malaysia, Faculty of Engineering, School of Civil Engineering, Johor, Malaysia
IMPROVING THE GEOTECHNICAL PROPERTIES OF CLAYEY SOIL USING FLY ASH	Mohd Shah Alam Ghazi, Subhan Ahmad	Aligarh Muslim University, Aligarh, India

21.10.2022

Session-3 / Hall-5

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. V. Thiyagarajan

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
ANALYSIS OF A MODIFIED MULTILEVEL INVERTER WITH FEWER SWITCHES	V Usha, N Mageshwari, R Rajeshwari, Dr. V. Thiyagarajan	Sri Sivasubramaniya Nadar College of Engineering, INDIA
SINGLE AND DOUBLE INPUT VOLTAGE SOURCES MULTILEVEL INVERTER TOPOLOGY WITH REDUCED SWITCHES	R Tamizh Selvan, Dr. V. Thiyagarajan	Sri Sivasubramaniya Nadar College of Engineering, INDIA
THREE PHASE INDUCTION MOTOR CONDITION MONITORING WITH PROGRAMMABLE LOGIC CONTROLLER	Dr. V. Thiyagarajan	Sri Sivasubramaniya Nadar College of Engineering, INDIA
MODIFICATION OF CARBOXYMETHYLCELLULOSE (CMC), APPLICATION FOR REMOVAL CATIONIC DYE	Abdelaali BELAID, Brahim BOURAS, Lahcen TENOUGA, Tayeb Hocine, Sanaa Merad Boudia	Laboratoire d'Application des Electrolytes et des Polyélectrolytes Organiques (LAEPO), Algérie
ASSESSMENT OF ELECTROSTATIC SURFACE-POTENTIAL IN GATE-ALL-AROUND MOSFET	Billel Smaani Mohamed Salah Benlatreche Yassine Yakhelef Saida Latreche	Constantine 1 University, Constantine Algeria
NUMERICAL STUDY OF AN HYDRAULIC INSTALLATION FOR IRRIGATION BY A PHOTOVOLTAIC SYSTEM	Moulgada Abdelmadjid, Ait Kaci Djafar, Benouis Ali, Sahli Abderahmane, Cherfi Mohamed	University of Ibn Khaldoun Tيارت, Algeria University of Djillali Liabes Sidi Bel Abbes, Algeria
THE INFLUENCE OF THE IMPLANT MACROGEOMETRY ON STRESS DISTRIBUTION	Abdelhak OULDYEROU, Laid AMINALLAH, Ali MERDJI	University of Mascara, Algeria
FINITE ELEMENT MODELING OF MICROWAVE TISSUE ABLATION	Marija Radmilović-Radjenović, Nikola Bošković, Branislav Radjenović	Institute of Physics, University of Belgrade, Serbia
A NUMERICAL STUDY ON NATURAL CONVECTION OF AIR IN A SQUARE CAVITY USING CFD TOOL	Azim Mohamed P, Rawate Aryan Balaji, Himanshu Sudhir Garud, Khandelwal Kashish Suresh, Arumuga Perumal D	National Institute of Technology Karnataka, India
A COMPARATIVE STUDY ON PERFORMANCE OF NOTCHED TENSILE TEST SPECIMEN UNDER PLANE STRAIN CONDITION	Meknassi Raid Fekhreddine, Dr. József Gábor Béres, Dr. Lukács Zsolt	University of Miskolc, Institute of Mechanical Engineering and information, Department of Mechanical Technologies, Hungary

21.10.2022

Session-3 / Hall-6

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Archana Dixit

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
SIMULATION OF MULTI-ROTATIONAL TRANSLATED MOTIONS OF AN OFFSHORE WIND DOMAIN AND RESULTANT EFFECTS ON STRESS PRONE REGIONS OF NACA 4610 ROTOR BLADE GEOMETRIC COORDINATES	Aniekan Essienubong Ikpe, Ndifreke Etebom Itiat, Emem Okon Ikpe	Akwa Ibom State Polytechnic, Ikot Osurua
FEEDBACK LINEARIZATION PLUS LQR AND PID CONTROLLERS FOR GREENHOUSE INDOOR CLIMATE	Kidist Ameha Gang Gyoo Jin	Adama Science and Technology University, Dept. of Electrical Power and Control Engineering, Adama, Ethiopia
STUDY OF THE FATIGUE BEHAVIOR OF PLATE WITH A CRACK EMANATING FROM A NOTCH BY THE FINITE ELEMENT METHOD	MOULGADA Abdelmadjid, ZAGANE Mohammed EL Sallah, BENOUIS Ali, AIT KACI Djafar, ZAHY Rachid, ACHACHE Habib	University of Ibn Khaldoun Tيارت, Algeria University of Sidi Bel Abbes, City Ben M'hidi, Algeria
LIQUID AND SURFACE DISINFECTION WITH PULSED UVC LEDS	Felix Himmelstoss Karl Edelmoser	University of Applied Sciences Technikum Wien, Faculty of Electronic Engineering & Entrepreneurship, Power Electronics, Vienna, Austria University of Technology Vienna, Faculty of Electric Engineering and Information Technology, Institute of Energy Systems and Electrical Drives, Vienna Austria
ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING CO ₂ EMISSIONS IN TÜRKİYE WITH MULTI-CRITERIA DECISION MAKING METHOD	İbrahim Baki ŞAHİN Oğuzhan ERBAŞ Faik YILAN Levent URTEKİN	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, Kırşehir, Türkiye.
ADAPTIVE MPPT CONTROL OF MULTILEVEL CONVERTER BASED SOLAR MICROGRID SYSTEM USING ANFIS ALGORITHM	YAKHELEF Yassine NAFA Fares Messaoud BOULOUH	University of Bumerdes, Algeria
INVESTIGATION OF THE SI-SIO ₂ INTERFACE TRAPS USING MULTI-FREQUENCY CHARGE PUMPING AND EQUILIBRIUM VOLTAGE STEP TECHNIQUES: "COMPARTIVE STUDY"	Mohamed Salah Benlatreche, Bilal Smaani, Omari Tahar, Djalal Mahdi	Mila University Center, Algeria Bumerdes University, Algeria Mohamed Boudiaf University, M'sila, Alegria.
THERMO-ELECTRO-MECHANICAL VIBRATION ANALYSIS OF FGPM CYLINDER BASED ON LOVE-KIRCHHOFF THEORY	Loukmane EL KHALDI, Mustapha SANBI	Abdelmalek Essaadi University, Morocco
DESIGN AND FABRICATION OF RECIPROCATING MECHANISM VENTILATOR	Muhammad Naeem, Muhammad Soleman Ali Shah	University of Engineering and Technology, Taxila, Pakistan School of Mechanical and Manufacturing Engineering, Pakistan

AN FLRW INTERACTING DARK ENERGY MODEL OF THE UNIVERSE	Anirudh Pradhan, G.K. Goswami, A. Beesham, Archana Dixit	GLA University, India University of Technology, India University of Zululand, South Africa
FREE VIBRATION ANALYSIS OF CIRCULAR SANDWICH PLATES REINFORCED BY FUNCTIONALLY GRADED NANO-GRAPHENE MATERIALS USING 3D FINITE ELEMENT METHOD	Mohammad Mahdi Kheirikhah	Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

21.10.2022

Session-3 / Hall-7

Ankara Time: 16³⁰-18³⁰

HEAD OF SESSION: Mohammed Lawal Toro

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
A REVIEW OF DEEP LEARNING-ENHANCED CHEST X-RAY ANALYSIS	Mohammed Lawal Toro	Tomsk Polytechnic University, Tomsk, Russia
MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION OF POWER CONSUMPTION AND SURFACE ROUGHNESS DURING INTERMITTENT TURNING OF AISI D3 STEEL USING THE GRA METHOD	Fethi Khelfaoui, Mohamed Athmane Yaltese, Nouredine Ouelaa, Salim Chihaoui	May 8th 1945 University, Algeria
UNFOLDING THE ROLE OF DATA ANALYTICS AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR SUSTAINABILITY IN DIGITAL TRANSFORMATION WITH INDUSTRY 4.0 CONCEPT	Sumera Ahmad	Universiti Tecknologi Malaysia, Malaysia
PRIVACY-PRESERVING PANDEMIC TRACING MECHANISM VIA BLOCKCHAIN	Iraq Ahmad Reshi, Sahil Sholla	Islamic University of Science and Technology, India
GROWTH OF SOLUTIONS OF LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE COMPLEX PLANE	Houari Fettouch	University of Mostaganem, UMAB, Algeria
AUTONOMOUS NAVIGATION OF MOBILE ROBOTS USING ROBOT OPERATING SYSTEM NAVIGATION STACK	Shoaib Mohd Nasti Mohammad Ahsan Chishti	Central University of Kashmir, Ganderbal, India National Institute of Technology, India.
PERTURBATIONS NOT NECESSARILY COMMUTATIVE	Hassan ZARIOUH Zakariae AZNAY	Mohammed I University, Morocco
BÉZOUT-LIKE PROPERTIES IN TRIVIAL RING EXTENSIONS	Hassan ZARIOUH Zakariae AZNAY	Mohammed I University, Morocco
ON PRIME IDEALS WITH GENERALIZED DERIVATIONS	Hafedh Alnoghashi	Aligarh Muslim University, India

22.10.2022

Session-1 / Hall-1

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Lect. Dr. Muhammed PİLGİR

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THROUGH THE EYES OF A HISTORIAN AND LITERATOR, READING THE IMAGES OF THE PROPHET MUHAMMAD” -TARIF KHALIDĪ EXAMPLE-	Mahmut Demir	Hacı Bayram Veli University,Ankara, Türkiye
AN ANALYSIS ON RAZAVI’S ISTISHÂD WITH VERSES IN HIS FUTUVVAT-NAME-I KEBİR	Fatih ÖZAKTAN	Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, Türkiye
THE ROLE OF CIVIL ORGANIZATIONS IN QUR’AN EDUCATION (EXAMPLE OF ELMALILI HAMDI YAZIR QURAN ACADEMY)	Hidayet AYAN	Marmara University, İstanbul, Türkiye
THE RHETORICAL CONNOTATIONS OF THE BREVITY METHOD IN THE HOLY QUR’AN	Abdulkrım ALBHLOUL	Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye
THE METHOD’S PROBLEM IN TURKISH TAJWĪD LITERATURE	Muhammed PİLGİR	İstanbul University, İstanbul, Türkiye
THE QUR’AN TİLAWA'S CHRONICPROBLEMS IN TURKIYE AND THEIR REASONS	Muhammed PİLGİR	İstanbul University, İstanbul, Türkiye
IBN HALDŪN’S VIEWS ON THE ARABIC LANGUAGE	Ramazān ŞAHİN	Uşak University, Uşak, Türkiye
THE ROLE OF THE AHI EVREN LODGE IN THE EDUCATION OF THE ANATOLIAN PEOPLE	Muhammed Ömer TÜRKOĞLU	Yalova University, Yalova, TÜRKİYE
AHI EVRAN AND THE DRAGON BELIEF IN AHI CULTURE	Fatmagül Saklavcı	Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye
HUMAN RIGHTS EDUCATION IN AHI EVRAN'S AHI SYSTEM	Cem TUNA	Recep Tayyip Erdoğan University, Türkiye
ADOPTING ISLAM AS THE OFFICIAL RELIGION FIRST TURKISH STATE-İTIL VOLGA BULGARIAN KHANATE	Vesile Şemşek	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

22.10.2022

Session-1/Hall-2

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Ahmet ABAY

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE ROLE OF THE VIRTUOUS MANAGER IN INDIVIDUAL AND SOCIAL TRANSFORMATION: A SITUATION DETERMINATION THROUGH SALADIN AYYUBID	Ayşe ÇEKİÇ	University of Artuklu, Mardin, Türkiye.
EVALUATION OF THE PROPHET'S HADITHS REGARDING FACILITATION (SPECIFIC HAJJ WORSHIP)	Mehmet Emin ÇİFTÇİ	Harran University, Şanlıurfa, Türkiye
PROVISIONS LEGALIZED AFTER THE HIJRA	Muhammed Latif ALTUN	Harran University, Şanlıurfa, Türkiye.
THE HUMAN EDUCATION OF SUFISM	Azat TOKTONALİEV	Hatay Mustafa Kemal University,
THE DEFINITIONS AND CLASSIFICATIONS OF İSTİ'ÂRA IN THE RECENT ARABIC RHETORIC BOOKS	Ahmet GEZEK	Yalova University, Yalova, Türkiye
READING SPOUSE'S BEING GARMENT TO EACH OTHER THROUGH THE GARMENT AND BODY RELATIONSHIP	Ahmet ABAY	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye.
THE REFLECTION OF THE QURAN ORIGINATED SEVEN SLEEPERS STORY ON THE TURKISH POETRY: AN EXAMPLE OF MINSTREL AHMET ÇITAK'S MASNAVİ	Bedri ÖZÇELİK	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye
ON THE ORIGIN OF THE WORD AHI AND PROFESSIONAL ORGANIZATION IN ANCIENT ANATOLIAN CITY-STATES	Hakan Erol	Ankara University, Ankara, Türkiye
AKHISM FROM THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC ECONOMICS	Sevgi Işık Erol	Batman University, Türkiye
THE EFFECT OF SALÂM ON THE FORMATION OF PERSONALITY AND SOCIAL PEACE	Ahmet ABAY	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye.

22.10.2022

Session-1/Hall-3

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Çağatay YAMÇIÇIER

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
STRUCTURAL, ELASTIC, MECHANICAL AND THERMODYNAMIC PROPERTIES OF HfMgO ₃	Selgin AL Ahmet İyigör Osman Örnek	Izmir Democracy University, Izmir, Türkiye. Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye
FIRST PRINCIPLES INVESTIGATION OF Ac ₂ GaSi	Selgin AL Osman Örnek	Izmir Democracy University, Izmir, Türkiye. Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye
STRUCTURAL, ELASTIC AND ELECTRONIC PROPERTIES OF HYDROGEN STORAGE NaBeH ₃ COMPOUND	Cihan KÜRKÇÜ Selgin AL Çağatay YAMÇIÇIER	Kırşehir Ahi Evran University İzmir Demokrasi University Osmaniye Korkut Ata University
STRUCTURAL, ELASTIC AND ELECTRONIC PROPERTIES OF Li ₃ N COMPOUND: Ab-INITIO STUDY	Çağatay YAMÇIÇIER Cihan KÜRKÇÜ Selgin AL	Osmaniye Korkut Ata University İzmir Demokrasi University Kırşehir Ahi Evran University
INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF DIFFERENT HEAT TREATMENT ROUTES ON THE CRYSTALLOGRAPHY OF Al-Zn-Mg Alloy	Onur ALTUNTAŞ	Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü, Harp Silah ve Araçları Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye
AN EXPERIMENTAL ASSESSMENT OF DRILLING PERFORMANCE IN BASALT FIBER/EPOXY MULTI-SCALE COMPOSITE LAMINATES	Mehmet KASTA Harun YAKA Hasan ULUS Halil Burak KAYBAL	Amasya University, Amasya, Türkiye
EVALUATION OF SOIL FEATURES OF TEKIRDAG PROVINCE USING GIS (GEO INFORMATION SYSTEMS) AND DTH (DIGITAL SOIL MAPPING) TECHNIQUES	Hüseyin SARI Emre ÖZŞAHİN	Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye

22.10.2022

Session-1/Hall-4

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Banu ÖZBUCAK ALBAR

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DAMAL DOLLS OF ARDAHAN	Ebru Subaşı	Ardahan University, Ardahan, Türkiye
STUDYING THE PROBLEMS OF PEDAGOGICAL EDUCATION	Gulshen Mehdizade	ADPU-nun küçük elmi işçisi
POSSIBLE OHS THREATS BY EMPLOYEES USING VIRTUAL AND AUGMENTED REALITY DEVICES	Cengiz AKYILDIZ Sabri ÖZ	Istanbul Commerce University, Istanbul, Türkiye
COMPARISON OF EXPECTED AND EXPERIENCED EMPLOYER BRAND COMPLIANCE: THE EXAMPLE OF THE TOURISM SECTOR	Ebru GÖZEN Selin KURT	Akdeniz University, Antalya, Türkiye.
A RESEARCH ON RELATIONSHIP BETWEEN SUPPORTING ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES, INNOVATION AND COMPETITIVENESS	Nurdanur Tavlan Soydan	Aydın Adnan Menderes University Aydın, Türkiye.
ANALYZING THE FACTORS THAT INFLUENCE CAPITAL STRUCTURE OF TURKISH FOOD COMPANIES: CASE OF ISTANBUL STOCK MARKET	Ceyda ÇOŞKUNOĞLU Hasan AYAYDIN	Gumushane University, Gumushane, Türkiye
THE INVESTIGATION OF MATHEMATICAL TASKS CONTAINED IN THE NINTH GRADE MATHEMATICS TEXTBOOKS IN TERMS OF COGNITIVE DEMAND LEVELS	Canan ALTUNTOP Avni YILDIZ	The Ministry of National Education, Zonguldak, Türkiye. Zonguldak Bülent Ecevit University, Zonguldak, Türkiye.
THE OTTOMAN INDUSTRIAL REVOLUTION AND THE EXAMINATION OF THE HEREKE FACTORY	Ahmet KUMRU	Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, Türkiye.
PREMATURE AGING AND RETIREMENT IN WORKING LIFE	Banu ÖZBUCAK ALBAR	Zonguldak Bülent Ecevit University, Zonguldak, Türkiye
OUTLOOK AND STRUCTURAL REASONS OF UNEMPLOYMENT IN TÜRKİYE	Niyazi GÜMÜŞ	National Defense University, Ankara, Türkiye

22.10.2022

Session-1/Hall-5

Ankara Time: **10⁰⁰-12⁰⁰**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Duong Ngoc Thanh

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE IMPACT OF INDUSTRIAL POLICIES ON THE INNOVATION IN ADDITIVE MANUFACTURING IN CHINA	Jingyi Dong	Nazarbayev University, Graduate School of Public Policy, Astana, Kazakhstan
IMPACTS OF SALINITY INTRUSION ON LIVELIHOODS OF DIFFERENT GROUPS IN THE COASTAL AREAS OF THE MEKONG DELTA	Duong Ngoc Thanh	Cantho University
DIFFERENCE IN ENVIRONMENTAL RESPONSIBLE BEHAVIOR BY SOCIAL DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF ACCOMMODATIONS' MANAGERS	Nguyen Tri Nam Khang, Huynh Truong Huy, Tran Thanh Liem	Can Tho University, Vietnam
GOVERNMENT EXPENDITURE AND POVERTY INCIDENCE IN NIGERIA, 1986 - 2020	OBELE, Tolulope Elorhor	Nigerian Army University, Biu, Borno State, Nigeria.
ASSESSMENT OF RESPIRATORY PROBLEMS IN POULTRY WORKERS OF PAKISTAN	Roheela Yasmeen, Zulfiqar Ali, Sean Tyrrel, Zaheer Ahmad Nasir	Lahore Garrison University, Lahore, Pakistan University of the Punjab, Lahore, Pakistan Cranfield University, Cranfield, UK
ECONOMIC SPILLOVERS OF A MONETARY POLICY: A FINANCIAL SOCIAL ACCOUNTING MATRIX OF ITALY	Irfan Ahmed Ibrahim Alamir Naif Mansour Mathkor Claudio Socci Farooq Ebrahim	Jazan University, Jizan, Saudi Arabia University of Macerata, Macerata, Italy
THE MIGRATION FENOMENON IN THE POST-PANDEMIC PERIOD	Vasilescu Cezar	Economic Highschol "Ion Ghica" College, Targoviste, Romania
IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON SOCIETY	Ananda Majumdar	University of Alberta, Canada
CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE DIGITAL ERA	C.Vijai M.S.R.Mariyappan, Mr.M.Elayaraja	Vel Tech Rangarajan Dr. Sagunthala R&D Institute of Science and Technology, INDIA

22.10.2022

Session-1/Hall-6

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Goldi Puri

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE DIGITIZATION OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT, CHALLENGES AND PROSPECTS	LAGHZAL Zakarya, TEMNATI Lamy	Uneversity of Choaib Doukkali, ENCG, El Jadida, Morroco
KNOWLEDGE MANAGEMENT AND ITS IMPORTANCE IN NIGERIA'S PUBLIC AND PRIVATE BUSINESS ENTERPRISES	Chukwuemeka G. Eme	National Open University of Nigeria (NOUN), Nigeria
MULTINATIONAL CORPORATIONS AND THEIR EFFECTS ON NIGERIA'S ECONOMIC GROWTH AND DEVELOPMENT	Chukwuemeka G. Eme	National Open University of Nigeria (NOUN), Nigeria
PRODUCTION ET TRANSFORMATION DU MANIOC DANS LA COMMUNE D'ABOMEY-CALAVI (BENIN)	Pamphile HOUNJLI, Louis Dèdègbê AHOMADIKPOHOU	Université d'Abomey – Calavi
THE CONCEPT OF SELF-LOVE IN ISLAMIC AND PSYCHOLOGICAL VIEWS	Shinta Dewi Sabilal Rosyad	UIN KH Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
THE SIGNIFICANCE OF A STRATEGIC APPROACH IN THE MANAGEMENT OF RISK SOLVENCY PERFORMANCE OF COMMERCIAL BANKS IN CRISIS CONDITIONS ON THE EXAMPLE OF BUSINESS IN SMALL ECONOMIES LIKE BOSNIA AND HERZEGOVINA	TOMAS-MISKIN Sonja VITOMIR Jelena POPOVIĆ Slobodan VITOMIR Goran	Belgrade Banking Academy, Serbia Megatrend University in Belgrade, Serbia Faculty of Economics and Industrial Management u Novom Sadu, Serbia
THE IMPORTANCE OF RESPECTING RISKS AND INTERNAL CONTROL-AUDIT IN THE BUSINESS OF BANKS IN CONDITIONS OF PERMANENT CRISIS IN SMALL ECONOMICS LIKE BOSNIA AND HERZEGOVINA	TOMAS-MISKIN Sonja VITOMIR Jelena POPOVIĆ Slobodan VITOMIR Goran	Belgrade Banking Academy, Serbia Megatrend University in Belgrade, Serbia Faculty of Economics and Industrial Management u Novom Sadu, Serbia
GOVERNMENT SPECIAL PACKAGES, POLICIES, ASSISTANCE IN PROMOTING ENTREPRENEURS IN THE EASTERN UP	Shivani Mishra S.V. Pathak	D.D.U. Gorakhpur University, Gorakhpur
ANALYSIS ASPECTS OF COMMUNITY FOREST MANAGEMENT IN SUPPORTING INCREASING COMMUNITY INCOME: A CASE STUDY OF THE BATU TEGI PROTECTION FOREST	Dewi Sri Wahyuni, Christine Wulandari, Putra Pangestu, Novriyanti, Dian Iswandaru, Indra Gumay Febryano, Susni Herwanti, Hari Kaskoyo, Rahmat Safei, Yulia Rahma Fitriana, Arief Darmawan	University Lampung
THE INDICATORS TO INTENTION TO ADOPT SMARTPHONE APPLICATIONS IN HOSPITALITY AND TOURISM INDUSTRY	Goldi Puri	M.D. University, India
GDP VS. GNH (GROSS NATIONAL HAPPINESS)	Alžbeta Csuhaiová Simon Andrea Bencsik	J. Selye University

22.10.2022

Session-1/Hall-7

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Süreyya Yiğit

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
OBSTACLES AFFECTING THE INVESTMENT AND FINANCIAL PERFORMANCE OF IRAQI INSURANCE COMPANIES	Mr. AHMED JASIM MUTAR GURUDUTTA P. JAPEE	Gujarat University, Ahmedabad
EVALUATE THE EFFECTIVENESS OF THE MEANS OF COMMUNICATION IN NATIONAL EMPLOYMENT AGENCY ADRAR BRANCH - FROM THE POINT OF VIEW OF THE WORKERS	Harrouz Bouhafs	Taheri Mohamed University Bechar, Algeria
CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY MANAGEMENT WITH REFERENCE TO ADIDAS	Ms. Priyanka Joshi Hempallavi G. Makwana	Marwadi University, Rajkot, Gujarat
THE IMPACT OF UKRAINE AND RUSSIA WAR ON FOREIGN TRADE DISRUPTION	Ms. Priyanka Joshi Mr. Parth Govrani	Marwadi University, Rajkot, Gujarat M.S.C, B. Ed, Junagadh, Gujarat.
ASSET MANAGEMENT OR LIABILITY MANAGEMENT - FOCUS OF SELECTED PUBLIC & PRIVATE SECTOR BANKS OF INDIA	Deepa Chandraprakash Chandwani	Affiliated to Gujarat University, Ahmedabad
THE MACROECONOMIC DETERMINANTS OF EXCHANGE RATE VOLATILITY IN PAKISTAN	Anum Hayat Saghir Pervaiz Ghauri	Jinnah university for Women
THE IMPACT OF COVID-19 ON TOURISM IN UGANDA: DESIGNING A RESILIENCE STRATEGY	Emmanuel O. Oladeinde, Ssentongo Yakubu	Kampala International University, Kampala, Uganda
GLOBALIZATION AND ECONOMIC DEVELOPMENT AND ITS EFFECTS ON THE TELECOMMUNICATIONS INDUSTRY IN NIGERIA: AN EMPIRICAL INSIGHT OF AIRTEL NIGERIA	Chukwuemeka Godson Eme Mr. Mumen Lugard	National Open University of Nigeria (NOUN), Jabi-Abuja
IMPACT OF GLOBALIZATION AND INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICTs) ON THE MANUFACTURING SECTOR IN NIGERIA	Chukwuemeka G. Eme	
FOREIGN EXCHANGE DYNAMICS AND MANUFACTURING PERFORMANCE IN NIGERIA	Mba, Paul Torty Ukaegbu, Jude Ukanwanne Ekwueme, Maureen Chika	Federal College of Education (Technical) Asaba, Delta State- Nigeria
THE ROAD TO THE EU-KYRGYZ ENHANCED PARTNERSHIP AND COOPERATION AGREEMENT	Süreyya Yiğit	New Vision University, Tbilisi, Georgia

22.10.2022

Session-2/Hall-1

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰**HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Ezgi TOKDİL**

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
AN EXAMINATION ON THE PRESENTATION SKILLS, EXPECTATIONS OF THE STUDENTS AT TÜBİTAK 4006 SCIENCE FAIRS AND THE IMPACT AXIS OF THE FAIRS ORGANIZED	Ahmet ALİREİSOĞLU	MEB, Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye
AN EVALUATION ABOUT EDUCATION PROGRAMS AND PROBLEMS LIVED BY FACULTIES OF EDUCATION	Mustafa Çağrı ENGİN Ali Osman ENGİN Başaran GENÇDOĞAN	Atatürk University, Erzurum, Türkiye
TƏHSİLDƏ MENTORLUQ XİDMƏTİNİN ƏHƏMİYYƏTİ	Meherremova Elmira	ADPU-nun ETM-nin əməkdaşı
THE CONCEPTUALIZATION OF CULTURE PRODUCTION: A READING ON CAUSES AND PROBLEMS IN THE CONTEXT OF RELATIONAL ANTAGONISM	Ezgi TOKDİL	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Türkiye
A GENERAL EVALUATION OF ORGANIZATIONAL BEHAVIOR RESEARCH IN THE CONTEXT OF EDUCATION	Ali Faruk YAYLACI Abdullah Yavuz YEŞİL Harun Reşit YEL İsmail AYCAN Mustafa Yiğit BAĞDER Yaşar DİKMEN Zühal ASA	T.C. Kütahya Dumlupınar University Kütahya, Türkiye
TESTING THE EFFECTIVENESS OF THE COGNITIVE FLEXIBILITY TRAINING PROGRAMME ON UNIVERSITY STUDENTS	İlknur YENİÇERİ Hatice ODACI	Artvin Coruh University, Artvin, Türkiye. Karadeniz Technical University, Trabzon, Türkiye.
EXAMINING THE PHYSICAL CHARACTERISTICS OF THE CLASS IN BASIC EDUCATION INSTITUTIONS	Adem ARSLAN Mahmut ELMA	Gumushane University, Gumushane, Türkiye
THE EFFECT OF PERCEIVED SOCIAL SUPPORT ON THE PREDICTION OF HOPE IN TEACHER CANDIDATES CONTINUING TO LEAD KPSS	Zöhre KAYA Galip BEDİR	Yüzüncü Yıl University Van, Türkiye Edremit Bilim ve Sanat Merkezi, Van, Edremit
INVESTIGATION OF PRESCHOOL TEACHERS' AND FAMILIES' OPINIONS ON FAMILY PARTICIPATION IN THE PANDEMIC PROCESS	Nisanur Ülger	Kahramanmaraş Sutçu Imam University, Kahramanmaraş, Türkiye

22.10.2022

Session-2/Hall-2

Ankara Time: **12³⁰-14³⁰**

HEAD OF SESSION: Doç.Dr. Ahmet Şamil GÜRER

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE TRANSLATIONS MADE ON MEDICINE AT THE TOLEDO SCHOOL OF TRANSLATORS IN THE 11th AND 12th CENTURIES AND THEIR INFLUENCE ON THE WESTERN MEDICINE	Recep HATİPOĞLU	Uludağ University, Uludağ, Türkiye
THE MEMORANDUM SENT BY MUHAMMED ALIM KHAN, THE LAST EMIR OF BUKHARA TO THE LEAUGE OF NATIONS	Ahmet Şamil GÜRER	Ankara University, Ankara, Türkiye
YUN-NAN SULTANATE ESTABLISHED IN THE MID-NINETEENTH CENTURY IN CHINA AND PRINCE HASAN'S VISIT TO ISTANBUL (1872)	Ahmet Şamil GÜRER	Ankara University, Ankara, Türkiye
İRAN'DA MAHSA ÂMİN PROTESTOLARI, KADIN HAKLARI VE İRAN İÇ SİYASETİ	Hüsna Taş Yetim	Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye
LIBERAL DISCOURSE AND POLICIES IN AK PARTY GOVERNMENT PROGRAMS: 2002-2015 PERIOD	Ali ÇİÇEK	Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye.
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON TRANSPARENCY IN PUBLIC SERVICES: AN EVOLUTION IN TERMS OF TÜRKİYE	Müslüm KAYACI	Dicle University, Dicle, Türkiye
WEARABLE TECHNOLOGIES AND PERSONAL DATA PROTECTION	Miray ÖZER DENİZ	Çukurova University, Adana, Türkiye
REFLECTIONS OF AKHISM TRADITION TO TODAY'S MANAGEMENT AND WORKING CULTURE IN THE CONTEXT OF TURKISH MANAGEMENT AND ORGANIZATIONAL CULTURE	Nurettin GÜRCAN	Ege University, İzmir, Türkiye

22.10.2022

Session-2/Hall-3

Ankara Time: **12³⁰-14³⁰**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Aslı YAZICI

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONS AND MORALITY IN KANT	Aslı YAZICI	Bartın University, Bartın, Türkiye
PLATO'S INFLUENCE ON FARABI'S POLITICAL PHILOSOPHY	Aslı YAZICI Sedat YAZICI	Bartın University, Bartın, Türkiye
DAMAGES RESULTING FROM TERRORIST COMPENSATION BY THE ADMINISTRATION A CASE-BASED ANALYSIS	Gencer Karabekir KARAGENÇ	Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Türkiye
THE GROSS FAULT IN LAW ENFORCEMENT SERVICES	Gencer Karabekir KARAGENÇ	Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Türkiye
EDUCATIONAL FUNCTIONS OF THOUGHT EXPERIMENTS IN PHILOSOPHY	Sedat YAZICI Aslı YAZICI	Bartın University, Bartın, Türkiye
PROFESSIONS AND CHARACTER	Sedat YAZICI	Bartın University, Bartın, Türkiye
PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN INTERNATIONAL LEGAL ORDER	Selin Başer	Independent Researcher, İstanbul, Türkiye
THE RIGHT OF ASYLUM AND ASYLUM-SEEKERS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW ALONG WITH THE CURRENT PRACTICE OF TÜRKİYE	Selin Başer	Independent Researcher, İstanbul, Türkiye
VIOLENCE AND SOVEREIGNTY	Salih Akkanat	Gümüşhane University, Gümüşhane, Türkiye
THE POLITICAL AID OF AHIS AND THE ISSUES THAT SHAPE IT	Abdullah TURAN	Aksaray University, Ortaköy, Aksaray

22.10.2022

Session-2/Hall-4

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Irina-Ana Drobot

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
A PRAGMATIC DEICTIC ANALYSIS OF A TEXT ABOUT ARRANGED MARRIAGE IN TONGUE OF PROMISE	Issa DJIMET Jean Tata TOSSOU Franck AMOUSSOU	Université de Doba, Doba, Tchad Université d'Abomey- Calavi (UAC), Abomey-Calavi, Bénin
ROAD MAP TO SUCCESS	Preeti Pareek	University College of Engineering & Technology, Bikaner
A DNA CRYPTOGRAPHIC SCHEME FOR ENHANCING THE RANDOMNESS IN THE CIPHERTEXT	Kheira lakel Fatima Bendella	Higher Normal School of Bouzareah, Algeria, Algeria University of Science and Technology of Oran-USTO, Oran, Algeria
A COSTRUCTIONIST ACCOUNT OF THE PERSIAN CONSTRUCTIONAL IDIOM [PA ('LEG') TO [N] [LV]]	Ali Safari	Hazrat-e Masumeh University, Iran
THE MEDIEVAL ISLAMIC THEORY OF DREAM INTERPRETATION	Malek J. Zuraikat Wlla Ithiab AL-Jabalee	Yarmouk University, Faculty of Arts, Department of English, Irbid, Jordan
WESTERN VANITAS PAINTINGS VS BUDDHIST PHILOSOPHY OF TRANSIENCE OF LIFE	Irina-Ana Drobot	Technical University of Civil Engineering, Bucharest, Romania
MUSIC IN MEDIEVAL PUNJABI SUFI POETRY	Kiranjeet Sethi	Department of English, Mata Sundri College for Women, University of Delhi, India
CULTURAL TOURISM FOR A PEACEFUL WORLD	Ghanshyam Barman	C G P I T, Uka Tarsadia University, India
ICONIC DISCUSSIONS AS A MECHANISM OF KAZAKH JUSTICE	Kuralay Urazayeva Gulnur Yerik Karlygash Abylkhassova	L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan Quantum Stem School, Astana, Kazakhstan

22.10.2022

Session-2/Hall-5

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DEVELOPMENTS OF THE INTERNATIONAL SYSTEM MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT OF THE GREAT POWER OF THE RUSSIAN FEDERATION AND US AMERICA AFTER THE COLD WAR IN THE UKRAINIAN CRISIS	VORYA SHABRANDI	Knowledge of Master of International Relations University of Guilan Iran.Rasht.
TRANSLATION AND GENDER QUOTAS	Dilshoda MUBARAKOVA	Dr., Tashkent State Oriental University, Faculty of Oriental Philology, Department of Translation, Tashkent City, Uzbekistan
ISLAMIC ECONOMIC VALUES AS A GUIDE TO MORAL AND ETHICAL VALUES IN THE IMPLEMENTATION OF THE ISLAMIC FINANCIAL SYSTEM	Naelatul Muna Fitri Mukarromah	UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
PRODUCT MARKET COMPETITION: APPROPRIATE MEASURES FOR CONDUCTING RESEARCH IN DEVELOPING COUNTRIES	Nguyen Le Hoa Tuyet Le Khuong Ninh	Can Tho University, School of Economics, Vietnam / Can Tho University of Technology, Faculty of Industrial Management, Vietnam
DIGITAL TRANSFORMATION OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT BEFORE AND AFTER THE HEALTH CRISIS	Abdelaziz TAHOUR Wiam SAADAoui	HASSAN First University, Settat-Morocco
AL-HIJAB: FORBIDDEN IN INDIA & IMPOSED IN IRAN	Danielle Abou Moussa	South-West "Neofit Rilski" University – Blagoevgrad, Bulgaria
ATTITUDE TO THE SOCIAL UPRISING OF THE "IRANIAN WORLD MOVEMENT WOMEN'S" AND THE "WOMEN'S REVOLUTION" OF THE IRANIAN PEOPLE IN IRAN AND WORLD WITHIN THE FRAMEWORK OF THE NEIL SMELSER THEORY TO FORM A COMPREHENSIVE AND TRANSFORMATIVE SOCIAL MOVEMENT	Vorya Shabrandi	Knowledge of Master of International Relations University of Iran
MACRO BALANCES, AND EXPECTATIONS FROM FISCAL PROJECTIONS IN TÜRKİYE'S ECONOMIC GROWTH TARGETS AFTER 2010	Ahmet Niyazi ÖZKER	Bandirma Onyedi Eylül University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Public Finance Department 10200-TÜRKİYE
EVALUATION OF FORECAST ACCURACY MEASURES	Uğur ŞENER	Istanbul Aydın University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Business Management, Istanbul, Turkiye

22.10.2022

Session-2/Hall-6

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Gerald Ugo Nwabuisi

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE IMPACT OF HOME TUITION ON STUDENT'S ACADEMIC PERFORMANCE AT PRIMARY LEVEL IN NORTH KARACHI TOWN	Hamida Zafar, Farheen Fatima Gillani	Jinnah First Women University Karachi
APPRAISAL OF IMPACT OF RELIGIOUS BODIES ON COMMUNITY DEVELOPMENT PROGRAMMES IN ABIA STATE, NIGERIA	Gerald Ugo Nwabuisi	Trinity Theological College, Umuahia, Nigeria
EXPLORING KAZAKHSTANI PRIMARY TEACHERS' VALUES AND BELIEFS OF MOBILE-ASSISTED LANGUAGE LEARNING (MALL)	Venera Niyazbayeva	MA in Multilingual education
RUSSIAN DOMINANT AND KAZAKH DOMINANT STUDENTS' PERCEPTIONS ON TRANSLANGUAGING: A CASE WITH A RURAL KAZAKH MEDIUM OF INSTRUCTION SCHOOL	Assel Shakuliyeva	Nazarbayev University, Kazakhstan
DETERMINANTS OF PERSONAL INFORMATION SHARING BEHAVIOR ON ONLINE SOCIAL NETWORKS AMONG UNIVERSITY STUDENTS	Halliru Sani	Alqalam University Katsina, Nigeria
LIBRARY SERVICES PROVIDED DURING COVID-19 PANDEMIC	K.C.Victor, R.R.Saravana Kumar, G.A Robert Gixson	Marthandam Affiliated to Manonmaniam Sundaranar University, South India
EXPERIENCES OF STUDENT JOURNALISTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC	Rodel C. Pacit, John Erwin P. Pedroso	West Visayas State University, Iloilo, Philippines
THE ATI INHABITANTS IN THE EYES OF EDUCATION STUDENTS	Rodel C. Pacit, John Erwin P. Pedroso	West Visayas State University, Iloilo, Philippines
ASSESSING CLERGY SEXUAL ABUSE IN NIGERIA: THE WAY FORWARD	Favour C. Uroko	University of Nigeria

22.10.2022

Session-2/Hall-7

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Suleiman Abubakar Garba

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
SOLUTIONS TO IMPROVE SOCIALIZATION OF EDUCATION IN VIETNAM PERIOD 1996-2022	Nguyen Phuoc Trong	Thu Dau Mot University, Vietnam
DO TEST SCORES MANIFEST TEST-TAKERS' TRUE ABILITY?	Abbas Ali Rezaee	University of Tehran, Iran
METACOGNITIVE AWARENESS OF READING STRATEGIES AS PREDICTORS OF READING COMPREHENSION ACHIEVEMENT AMONG STUDENTS WITH LEARNING DISABILITIES IN IBADAN, NIGERIA	Kelechi Uchemadu LAZARUS Blessing Irene ANWALIMHOBOR	University of Ibadan, Faculty of Education, Department of Special Education, Oyo State, Nigeria
THE PRIVILEGED AND THE DE-PRIVILEGED: SOCIAL CAPITAL ASSESSMENT AMONG PARLIAMENTARIANS IN GHANA	Cornelia Ameyo Nyadroh	Wroclaw Universit
THE IMPACTS OF LIVING CONDITIONS ON LEARNERS' PERFORMANCE	Ogoudedji Flavien ABATOUSI Rodrigue Jésugo KOUTON Chabi Sika MORA,	Département d'Anglais, Faculté des Lettres, Littérature, Arts et Communication (FLLAC), Université d'Abomey-Calavi, République du Benin.
KNOWLEDGE OF TOURISM, LEISURE AND THE PANACEA TO THEIR ACTIVE PURSUITS AMONG SECURITY PERSONNEL IN NORTH WESTERN NIGERIA	Suleiman Abubakar Garba Abdulsalam Abdullahi Mrs. Rabi Mohammed Yahaya	National Open University of Nigeria University of Maiduguri Bayero University, Kano
ELECTORAL BONDS AND OPACITY IN POLITICAL FUNDING: A CASE STUDY WITH SPECIAL REFERENCE TO INDIA	Mr. Janish K Ms.Pooja.J Mr.Jayashankar.J	Deemed to be University, India
MANTLE OF THE EXPERT AS AN ARTS-BASED APPROACH TO LEARNING: A REVIEW ON EXPERIENCES OF TERTIARY LEARNERS	Norhanim, Abdul Samat Revathy, Loganathan Muhammad Aniq Najat, Azman	Universiti Teknologi Malaysia, Johor, Malaysia
ASSESSMENT OF PEDESTRIAN FACILITIES INSIDE UTM CAMPUS	Mohamed Ibrahim, Azman Mohamed	Universiti Teknologi Malaysia, Malaysia
PART-TIME EDUCATION STUDENTS' SATISFACTION FROM INTERACTIION WITH TECHNOLOGY IN ONLINE LEARNING	Ruslan Valieiev	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine
EFFECTS OF TEACHERS' QUALIFICATION AND SPECIALIZATION ON STUDENTS' ACHIEVEMENT IN JUNIOR SECONDARY SCHOOL COMPUTER SCIENCE EDUCATION	Sunday Samuel Olanrewaju	Federal College of Education (Special), Oyo

22.10.2022

Session-3/Hall-1

Ankara Time: **15⁰⁰-17⁰⁰**

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Ahmet Hayrettin TUNCAY

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
AKHISM RITUALS AND EFFECTS IN TRADITIONAL TURKISH ARCHERY	Mehmet GUL	Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye.
EXAMINATION OF GOALS SCORED AT COPA AMÉRICA 2021 IN TERMS OF GOAL MINUTES	Hakan BÜYÜKÇELEBİ Mahmut AÇAK	Inonu University, Malatya, Türkiye. Canakkale Onsekiz Mart University, Canakkale, Türkiye
EXAMINATION OF THE GOALS IN EURO 2020 IN TERMS OF ZONES	Mahmut AÇAK Hakan BÜYÜKÇELEBİ	Canakkale Onsekiz Mart University, Canakkale, Türkiye Inonu University, Malatya, Türkiye.
ALTERNATIVE TOURISM SUITABLE FOR BIO-CLIMATIC COMFORT FOR THE ELDERLY (IMPORTANCE OF RECREATION-BASED SPORTS ACTIVITIES IN HIGH ALTITUDE CENTERS)	Ahmet Hayrettin TUNCAY	Suleyman Demirel University, Isparta, Turkiye
THE IMPORTANCE OF HIGH ALTITUDE CAMPING CENTERS AS ALTERNATIVE TOURISM FOR DISADVANTAGED GROUPS (DAVRAZ HIGH ALTITUDE CENTER)	Ahmet Hayrettin TUNCAY	Suleyman Demirel University, Isparta, Turkiye

22.10.2022

Session-3/Hall-2

Ankara Time: **15⁰⁰-17⁰⁰**

HEAD OF SESSION: Dr. Fırat ATA

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
AN EVALUATION ON THE FOOD CRISIS AND THE COOPERATIVES	Ferruh DİBİÇ Ertuğrul GÜREŞÇİ	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THE LEVEL OF TRUST IN THE NEWS PRESENTED IN THE MEDIA: A FIELD STUDY ON UNIVERSITY STUDENTS	Fırat ATA	Hatay Mustafa Kemal University, Hatay, Türkiye
ASSESSING THE EFFECTS OF FISCAL RULES ON ECONOMIC PERFORMANCE: EMPIRICAL CASE STUDIES	Merve YOLAL EROĞLU	Dokuz Eylül University, İzmir, Türkiye
EVALUATION OF FISCAL RULE-LIKE SUGGESTIONS AND PRACTICES IN TÜRKİYE	Merve YOLAL EROĞLU	Dokuz Eylül University, İzmir, Türkiye
LEADERSHIP IN THE 21st CENTURY: IS MANAGEMENT PERISHED IN HISTORY?	Kaya AĞIN	Erzincan Binali Yıldırım University, Erzincan, Türkiye.
THE MAIN ATTITUDE DETERMINING THE RELATIONS OF THE UNITED KINGDOM WITH THE EUROPEAN UNION: EUROSCEPTICISM	Hakan SAMUR	Batman University, Batman, Türkiye
ANTI-CONSUMPTION AND ANTI-CONSUMPTION BEHAVIOR	Vesile Özçifçi	Aksaray University, Aksaray, Türkiye
DIGITAL AGILITY IN BUSINESS IN THE FRAMEWORK OF STRATEGIC MANAGEMENT	Mehmet Ali ALHAN	Istanbul Medipol University, Istanbul, Türkiye
SELECTION OF SALES REPRESENTATIVES BASED ON THE ANALYTICAL HIERARCHY PROCESS METHOD OF INSURANCE AGENCIES	Emre ARSLAN	Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye
INDUSTRY 4.0 AND SURVEILLANCE OF DIGITAL LABOR: SURVEILLANCE 4.0	Emine İncir Uçar Hacı Hasan Saf	Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

22.10.2022

Session-3/Hall-3

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Ayşe Meral Uzun

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
STRATEGIC SUCCESS FACTORS OF STARTUPS TO OBTAIN INVESTMENT	Gökhan ALPMAN	İstanbul Medipol University, İstanbul, Türkiye
EXAMPLES OF DIGITAL STRATEGY FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT	Oya ALHAN	Istanbul Medipol University, İstanbul, Türkiye.
REGULATIONS IN CRYPTOCURRENCY MARKETS	Nagihan Özkanca Andıç	Pamukkale University, Denizli, Türkiye
CREDIT RATINGS AND MACROECONOMIC FACTORS IN FRAGILE FIVE COUNTRIES: A COMPARATIVE EVALUATION	Seda ÇELİK Munise ILIKKAN ÖZGÜR Esra SOYU YILDIRIM	Erciyes University, Kayseri, Türkiye. Aksaray University, Aksaray, Türkiye Aksaray University, Aksaray, Türkiye
FINANCIAL DEVELOPMENT AND INCOME INEQUALITY: AN EMPIRICAL ANALYSIS ON HIGH INCOME COUNTRIES	Özgür KOÇBULUT	Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Türkiye
COMPETENCY-BASED HUMAN RESOURCES MANAGEMENT AND UNIVERSITY GENERAL SECRETARIES	Nalan Sabir Taştan Kürşat Taştan	Ordu University, Altinordu-Ordu, Türkiye
AN ASSESSMENT ON THE PRESENT AND FUTURE OF BLACK SEA ECONOMIC COOPERATION	Ayşe Meral Uzun	Akdeniz University, Antalya, Türkiye
FINANCIAL PERFORMANCE ANALYSIS OF A FACTORING COMPANY TRADE ON BIST	Burhan ERDOĞAN	Giresun University, Giresun, Türkiye
EFFECTS OF PILOT UNIVERSITIES ON REGIONAL DEVELOPMENT: THE CASE OF KIRŞEHİR AHI EVRAN UNIVERSITY	Fatih Celik Osman Yeniyanan	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNET ADDICTION AND SELF-EFFICACY IN ADOLESCENTS	Emel AVÇİN Şeyda CAN	Yalova University, Yalova, Türkiye

22.10.2022

Session-3/Hall-4

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Ansam Y. Khyoon

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE POSTMODERN REWRITING OF GREAT EXPECTATIONS; A STUDY ON JACK MAGGS BY PETER CAREY	Roopha S, Dr. Patchainayagi. S	Vellore Institute of Technology, Chennai, India
NATURE'S CYCLE ACCORDING TO THE BABYLONIAN CALENDAR AND CHRISTOPHER MOORE'S ISHTAR AND TAMMUZ :A BABYLONIAN MYTH OF THE SEASONS	Ansam Y. Khyoon Zahraa Muthana Abdul Hussein	University of Baghdad/ Theoretical Sceinces Department/ Baghdad/ Iraq University of Wasit/ Department of Human Sciences/ Wasit/Iraq
STORIES FROM THE MARGIN: THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF TESTIMONIO LITERATURE IN THE POST-COLONIAL WRITINGS	Musadhique Kottaparamban Elsadig Hussein Fadlallah Ali	King Khalid University
RHETORIC IN ZHYRAU POETRY. THE EXPERIENCE OF DISCOURSE STUDY	Elmira Idrisova Gulnar Shomanova Ulzhan Baiturina	K. Zhubanov University, Aktobe, Kazakhstan Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar, Kazakhstan L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
PROBLEM AND PROSPECT OF NURSING EDUCATION AS IT AFFECT NURSE ANAESTHESIA PROGRAM IN NIGERIA	Rabiu Musa, Abdullahi Dahiru Halima Muhammad Zainab Aliyu Lawan	Lincoln University College Malaysia Bayero University Kano
DEVELOPMENT OF A COLLECTION OF WOMEN'S CLOTHING IN THE RUSSIAN STYLE	Kataeva Alena Nickolaevna Kopylova Maria Dmitrievna	FGBOU VO RGU im. A.N. Kosygin, Russia
FELA REBORN ON THE MODERN NIGERIAN STAGE	Eru, Emmanuel Ofega	Bowen University Iwo, Osun State, Nigeria

22.10.2022

Session-3/Hall-5

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Saima Gulzar

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
WATER PIPELINE FAILURE IN ACTIVE ZONE IN PAKISTAN	Muhammad Sohail Jameel Ayesha Rana Ali Raza Asna Ahmad	University of Engineering & Technology Lahore, Pakistan University of Engineering and Technology Taxila, Taxila, Pakistan
INSPECTION AND MAINTENANCE OF OIL & GAS PIPELINES: A REVIEW	Muhammad Sohail Jameel, Ayesha Rana, Asna Ahmad	University of Engineering & Technology Lahore, Pakistan
INVESTIGATION HYDROPONIC GREENHOUSE CULTIVATION	Salah BEZARI, Amine Bekkouche	Unité de Recherche Appliquée en Energies Renouvelables URAER Centre de Développement des Energies Renouvelables Ghardaïa 47133, Algeria
URBAN ECO-THERAPY FOR THE FORMULATION OF SOCIO-ECOLOGICAL STRATEGY FOR URBAN RESIDENTS	Saima Gulzar Rumana Khan Shirwani	School of Architecture and Planning, UMT-Lahore
THE PORTRAYAL OF ECOLOGICAL DISASTER IN IMBOLO MBUE'S How Beautiful We Were	Alphonse Dorien MAKOSSO, Alvie Dieu-Mercy MOUZITA	l'Université Marien Ngouabi (République of Congo) Etudiant Chercheur en Littérature africaine anglophone à Marien Ngouabi (République of Congo)
PRODUCED WATER COMPONENTS, AND ITS RADIATION RISKS ASSESSMENT METHODOLOGY FOR HUMAN EXPOSURE TO "NORM"	Nacer Hamza	State Oil and Industry University, Department of fire safety, Baku, Azerbaijan.
DETERMINATION OF THE APPROPRIATE TILLAGE PATTERN USING ECONOMIC ANALYSIS AND GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM (CASE STUDY: ZAREMROD WATERSHED, IRAN)	Mona Kamyar, Mohammad Reza Khaleghi	Islamic Azad University, Iran
ECOLOGICAL AND NATURAL VALUES IN THE SHUSHICA VALLEY, VLORE, ALBANIA	Hajdar Kicaj Aurora Bakaj	University "Ismail Qemali", Faculty of Technical and Natural Sciences, Department of Biology, Vlore, Albania

22.10.2022

Session-3/Hall-6

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Mujahid Ali

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DETERMINATION OF THE APPROPRIATE TILLAGE PATTERN USING ECONOMIC ANALYSIS AND GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM (CASE STUDY: ZAREMROD WATERSHED, IRAN)	Mona Kamyar, Mohammad Reza Khaleghi	Islamic Azad University, Iran
A HYDROLOGICAL MODEL FOR PREDICTING RUNOFF BASED ON A GEOMORPHOLOGIC APPROACH	Mona Kamyar, Mohammad Reza Khaleghi	Islamic Azad University, Iran
WATER STORY	Jani Mihelič	Domžale, Slovenia
GROUNDWATER CONTAMINATION DUE TO MUNICIPAL SOLID WASTE (MSW) LANDFILLS: A CASE STUDY OF INDIA	Sameer Shafi Ganaie	National Institute of Technology, Masters Student, Department of Earth and Environmental Studies, Durgapur, West Bengal.
MEDICINAL PLANTS ADOPTED TO TREAT FEMALE GENITAL DISORDERS BY TRADITIONAL GYNECOLOGISTS "WOMEN HEALERS" IN THE SOUSS MASSA REGION (AGADIR IDAOUTANAN, INZEGANE AIT MELOUL AND CHTOUKA AIT BAHA) MOROCCO	TALEBALI Khalid, AARAB Ahmed	University Abdelmalek Essaadi Tangier, Morocco
TO WHAT EXTENT COULD KAZAKHSTAN OVERCOME THE BARRIERS TO ADOPTING GREEN ENERGY IN THE NEXT 30 YEARS?	Uran Timurbekov	Nazarbayev University, Computer Science, Astana, Kazakhstan
SOLID WASTE MANAGEMENT PLANNING IN INDIA	Subhashish Dey	Seshadri Rao Gudlavalleru Engineering College, Andhra Pradesh, India
ON FARM WATER MANAGEMENT IN PAKISTAN'S AGRICULTURE	Mujahid Ali Emily Silverman Shafiq ur Rehman	Water Management Research Farm Renala Khurd,-56150, Okara, Pakistan North Carolina State University, Raleigh-27695-7609, NC, United States Water Management Training and Research Institute, Pakistan

22.10.2022

Session-3/Hall-7

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Pyali Chatterjee

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
COVID 19 AND SOCIAL MEDIA ENGAGEMENT	Hadwin Charli Durai.S	Lovely Professional University,Jalandhar, Punjab, India.
DIGITAL COMMUNICATION AND TECHNO-POLITICS: POPULIST FRAMING AND HYPERMEDIA IN WEST AFRICAN CONTEXT AND BEYOND	Saidou OUEDRAOGO Noufou OUEDRAOGO	Ecole Supérieure Polytechnique de la jeunesse (ESUPJ), Burkina Faso Marmara University, Istanbul, Türkiye
HYSTERECTOMY: A BOON OR BANE FOR THE WOMEN WORKER AT SUGARCANE INDUSTRIES IN INDIA	Pyali Chatterjee	ICFAI University, Raipur, Chhattisgarh, India
STRUCTURAL PATH MODELING OF CSR DIMENSIONS AND CUSTOMERS REVISIT INTENTION WITH THE MEDIATION EFFECT OF CUSTOMER DEMAND AND CUSTOMER DEMAND	Md. Ibrahim Khalil Saif Ahmed Binoy Chowdhury Rasheedul Haque	MAHSA University, Malaysia
PERCEPTION OF THE DATABASE MODEL FOR REGULAR AND IRREGULAR EMPLOYMENT IN SOUTHERN LEVANT - JORDAN CASE STUDY	Mohammed Shreydeh & Prof. Mohammed Waheeb	The Hashemite University
THE EFFECT OF ARMED BANTIRY IN KUNDU AND GARIN GABASS PRIMARY SCHOOLS IN RAFI LOCAL GOVERNMENT AREA OF NIGER STATE	Mohammed Mohammed Ndagi Ibrahim Abdulrahman	Ahmadu Bello University, Zaria Niger State Polytechnic, Zungeru
CONCEPTUALIZING THE IMPACT OF RELIGIOSITY AND SPIRITUALITY TOWARD GREEN FMCG PURCHASING BEHAVIOUR	Buddika H. A. M. Hettiarachchi W. N.	KAATSU International University, Sri Lanka Sabaragamuwa University of Sri Lanka, Belihuloya, Sri Lanka
INNOVATION IN TOURISM INDUSTRY: INSIGHTS FROM NIGERIA	Chigozie Jude Odum	University of Nigeria Nsukka
WOMEN ENTREPRENEURS IN INDIAN MSME SECTOR: A COMPARATIVE STUDY OF RAJASTHAN AND UTTARAKHAND	Deepali Tomar	University Of Kota, Kota, Rajasthan
CAPITALISM AND MEDIA DEVELOPMENT IN THE WORLD: THE TELECOMMUNICATION SECTOR IN NIGERIA A CASE STUDY	Olubanjo-Olufowobi, Olufunso	Mountain Top University
SOCIO DEMOGRAPHIC STUDY ON AWARENESS OF SHEA BUTTER MODERN PROCESSING TECHNOLOGIES AMONG THE SHEA BUTTER PROCESSORS: EVIDENCE FROM OKE-OGUN REGION	Nosiru Mojisola Olubukola Ahmed Ahmed Olaitan	Forestry Research Institute of Nigeria, Department of Forest Economics and Extension

23.10.2022

Session-1 / Hall-1

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Zeliha TEKİN

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
MUSICAL CODING OF THE MASTER-APPRENTICE RELATIONSHIP THROUGH ANATOLIAN FOLK MELODIES AND SENSE ETHNOGRAPHY	İlhami KAYA	Batman University, Batman, Türkiye.
AN EXAMPLE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MUSIC AND MATHEMATICS RENE DESCARTES' COMPENDIUM MUSICAE	İlhami KAYA	Batman University, Batman, Türkiye.
DAMAL DOLLS OF ARDAHAN	Ebru Subaşı	Ardahan University, Ardahan, Türkiye
VEDAT ÖRFİ BENGÜ'S FORGOTTEN FILM IN THE ARCHIVES: AN EVALUATION ON "GREEN BURSA" (1932)	Tunç BORAN	Çankırı Karatekin University
THE IMPACT OF EDUCATIONAL FILMS AND VIDEOS ON ENTREPRENEURSHIP ON LEARNING	Zeliha TEKİN	Muş Alparslan University, Muş, Türkiye
THE RELATIONSHIP OF CULTURE, RELIGIOUS VALUES AND TECHNOLOGY: THE CASE OF TWO CONTRACTING CITIES (LANCHESTER AND INA)	Zeliha TEKİN	Muş Alparslan University, Muş, Türkiye
THE PLACE OF ANATOMY IN ART	Halit CELİK Keziban KARACAN	Sakarya University of Applied Sciences, Sakarya, TÜRKİYE
MENISCUS AND CLINICAL IMPORTANCE	Halit CELİK Keziban KARACAN	Sakarya University of Applied Sciences, Sakarya, TÜRKİYE
THE PARTICIPATION OF WOMEN IN WORKING LIFE ON THE STAGE OF HISTORY	İpek Beyza ALTIPARMAK Mediha ASLAN	Bursa Teknik University, Bursa, Türkiye

23.10.2022

Session-1 / Hall-2

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Aslıhan ÇATIKER

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
FOOD INSECURITY AND RELATED FACTORS IN PREGNANT WOMEN	Aslıhan ÇATIKER Gizem Deniz BULUCU BÜYÜKSOY Kamuran ÖZDİL Ebru ŞAHİN	Ordu University, Ordu, Türkiye Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Nevşehir, Türkiye.
ANALYSIS OF PATIENTS WITH PRESSURE INJURY IN ICU: A RETROSPECTIVE STUDY	Nurse Bayram BİLİK Fatma ÇELİK	Kırşehir Ahi Evran University, Health Sciences Faculty, Nursing Essentials Department, Kırşehir, Türkiye.
THE EFFECT OF MATERNAL OBESITY ON MATERNAL, FETAL AND NEONATAL OUTCOMES	Serap İncedal Irgat Zehra İncedal Sonkaya	Karamanoğlu Mehmetbey University, Karaman, Türkiye Amasya University, Türkiye
ADAPTGENIC NUTRIENTS AND THEIR HEALTH EFFECTS	Nazife YILMAZ Mihrican KAÇAR	Erzincan Binali Yıldırım University, Erzincan, Türkiye
INNOVATIVE APPROACHES IN FOOD FREEZING TECHNOLOGIES	Oznur Oztuna Taner	Aksaray University, Aksaray, Türkiye
DETERMINATION OF THE BIOACTIVE COMPONENTS AND ANTIOXIDANT CAPACITY OF CAPARIS SPINOSA AS A NUTRIENT	Fatma ERGÜN Melike YEĞİN Hikmet BAYAM	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
SOME QUALITY PARAMETERS OF NOODLES ENRICHED WITH OAT, BARLEY AND RYE FLOURS	Büşra Solmaz Hacer Levent	Karamanoğlu Mehmetbey University, Karaman, Türkiye
EFFECT OF PARTIAL REPLACEMENT OF WHEAT FLOUR BY IMMATURE WHEAT FLOUR ON PHYSICAL AND SENSORY PROPERTIES OF CAKE	Büşra Solmaz Hacer Levent	Karamanoğlu Mehmetbey University, Karaman, Türkiye
EATING DISORDERS IN PREGNANCY	Zehra İncedal Sonkaya Serap İncedal Irgat	Amasya University, Amasya, Türkiye Karamanoğlu Mehmetbey University, Karaman, Türkiye

23.10.2022

Session-1 / Hall-3

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Bayram Arıcı

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
TURKISH IMMIGRATION ABROAD AND TRACES OF TURKISH CULTURE IN OSMAN ÇEVİKSOY'S OUR LIVES GURBET NOVEL	Musa Kaya Şemsinur Arıcı Bayram Arıcı	Bayburt University, Bayburt, Türkiye. Muş Alparslan University, Muş, Türkiye.
ANALYSIS OF PATIENTS WITH PRESSURE INJURY IN ICU: A RETROSPECTIVE STUDY	Nurse Bayram BİLİK Fatma ÇELİK	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye.
ŞƏHRİYARIN HEYDƏRBABA ƏNƏNƏSİ	Sədrəddin Hüseyn Bayram oğlu	Bakı Mühəndislik Universiteti
THE STATEMENT OF DEFENSE: HOW WAS HÜSEYİN CAHİT BEY GET DEFENDED IN THE PRESENCE OF THE INDEPENDENCE TRIBUNAL?	Ayşe BEDİR	Türk Tarih Kurumu
THE LAST SYLLABLE OF THE VERSE ACCORDING TO THE ARUD PROSODY	Bekir BELENKUYU	Anadolu University, Eskişehir, Türkiye
THE CONFLICT POET'S ORDER TO NATURE AHMET TELLİ'S POETRY BOOK THE "SAKLI KALAN	M. Halil SAĞLAM	Sİ. Ü., Türkiye
RELATING THE BOOKS "LITTLE PRINCE" AND "THE CAT WHO SAVED BOOKS" FROM VARIOUS ANGLES	A. Derya ESKİMEN Murat Fatih Bilgic	Kütahya Dumlupınar University, Kütahya, TÜRKİYE

23.10.2022

Session-1 / Hall-4

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Sedat BOYACI

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DEVELOPMENT INVESTMENTS SUPPORT PROGRAM: RURAL ECONOMIC INFRASTRUCTURE PROJECTS THE EXAMPLE OF BOLU IN 2021	Arzu Kan Ali Emrah Şahin	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye.
THE EFFECT OF DRYING PROCESSES ON QUALITY CHARACTERISTICS OF SOME ALFALFA VARIETIES	Mahir ÖZKURT Muhammed TAŞOVA	Muş Alparslan University, Muş, Türkiye Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Türkiye
DRY MATTER LOSSES, AND ITS PREVENTION IN SILAGE PRODUCTION AND FEEDING	Hayrettin Çayıroğlu	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
DETERMINATION OF THE EFFICIENCY OF FORMULATIONS PREPARED WITH SOME BACTERIAL ISOLATES OF Pantoe, Bacillus and Pseudomonas gENERA IN CRATON (Codiaeum variegatum)	Yaşar ERTÜRK H. İbrahim DİNÇ Hatice ÖĞÜTÇÜ	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, TÜRKİYE.
CURRENT STATUS OF APPLE PRODUCTION IN KARAMAN	Selma BOYACI Yunus Emre KARAÇELİK	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
USE OF AGRICULTURAL WASTEWATER IN MUSHROOM CULTIVATION	Cihad Said ALP	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
OPPORTUNITIES TO INCREASE IRRIGATION EFFICIENCY AND IRRIGATION RATE IN AGRICULTURE	Harun KAMAN	Akdeniz University, Antalya, Türkiye.
IRRIGATION MANAGEMENT IN AGRICULTURAL PRODUCTION	Harun KAMAN	Akdeniz University, Antalya, Türkiye.
DETERMINING THE EFFECT OF VENTILATION OPENING RATIOS AND SHADING ON GREENHOUSE INDOOR TEMPERATURE VALUES	Sedat BOYACI Ayşe BAŞPINAR	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
COMPARISON OF SOME METHODS APPLIED TO REDUCE INDOOR TEMPERATURES IN GREENHOUSES	Sedat BOYACI Ayşe BAŞPINAR	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
BREEDING FACILITIES CURRENT STATUS, PROBLEMS AND BENEFIT FROM SUPPORTS (TOKAT CENTRAL DISTRICT EXAMPLE)	Esra KAPLAN Hasan Gökhan DOĞAN Samet SATILMIŞ	TOGÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

23.10.2022

Session-1 / Hall-5

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Marius LOLEA

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
INTEREST QUANTITIES AND CALCULUS OF AVAILABILITY FOR HYDROPOWER AGGREGATES	Cornelia Victoria ANGHEL – DRUGĂRIN Marius Savu LOLEA Daniela Tabita NEGREA	University Babeş-Bolyai of Cluj Napoca, Faculty of Engineering Reşiţa, Romania
ELASTOPLASTIC ANALYSIS OF ALUMINA/ALUMINIUM COMPOSITE	A. Adjeloua, A.Bennabi, H. Meddah, N. Boualem, A. Belarbi	USTO MB Oran BP 1505 El M'naouer, Oran, Algeria
HYDROPOWER SYSTEM OF ROMANIA. PAST EVOLUTION, PRESENT STATUS AND OPINIONS ABOUT FUTURE TRENDS	Marius LOLEA Cornelia Victoria ANGHEL - DRUGĂRIN Daniela Tabita NEGREA	University of Oradea, Doctoral School in Engineering Sciences, Oradea, Romania
MODELING AND EXPERIMENTAL TESTING OF RELIABILITY OF HYDRO-ENERGY UNITS	Marius LOLEA Cornelia Victoria ANGHEL - DRUGĂRIN Daniela Tabita NEGREA	University of Oradea, Doctoral School in Engineering Sciences, Oradea, Romania
FATIGUE BEHAVIOR OF FRP-TO-CONCRETE BONDED JOINTS DUE TO CYCLIC <i>LOADING</i>	Khamis Hadjazi Zouaoui Sereir Lahouaria Errouanne Med Larbi Bennegadi Amar Semmani	University of Science and Technology of Oran- Mohamed Boudiaf
OPTIMIZATION APPROACH AND TECHNOLOGY TO IMPROVE ENERGY EFFICIENCY OF BUILDING ENVELOPE	HILAB MANAL	University Mohamed Khaider, Biskra, Algeria.
EXPERIMENTAL AND NUMERICAL STUDY OF THE VIBRATION OF A TURBINE BLADE	Errouane Lahouaria, Benariba Imene, Hadjazi Khamis, Berrekheroukh Nadjet, Boussofi Aicha	Composite Structure and Innovative Materials Laboratory. Département de Génie Maritime, Faculty de Génie mécanique, BP 1505 El M'naouer, USTO, Oran, Algérie
WIND ENERGY POTENTIAL IN ROMANIA. ASSESSMENT AND UTILIZATION	Sorin Gheorghe Mortan Dacian Haica Marius Savu Lolea	University of Oradea, Faculty of Electrical Engineering and Information Technology, City of Oradea, Romania

23.10.2022

Session-1 / Hall-6

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Major Gheorghe GIURGIU

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE ASSOCIATION BETWEEN THE CUTANEOUS MICROBIOME AND HIDRADENITIS SUPPURATIVA	Major Gheorghe GIURGIU, Manole COJOCARU	Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania Titu Maiorescu University, Faculty of Medicine, Bucharest, Romania
SHOREBIRD ASSEMBLAGES AND THEIR CHANGING HABITATS IN RESPONSE TO PHYSICO-CHEMICAL FACTORS AT A HALOPHYTIC ECOSYSTEM IN SOUTH-WESTERN INDIA	Vidya Padmakumar	Department of Zoology, Bangalore University, Bengaluru, India
EVALUATION OF SLAUGHTERING FOR THE FEAST OF SACRIFICE IN A PRIVATE SLAUGHTERHOUSE OF COMMERCIAL BEEF ENTERPRISE IN ISPARTA PROVINCE OF TÜRKİYE	Eda AKIN Aykut Asım AKBAŞ Mehmet SARI	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootekni Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, Hayvan Yetiştirme ve Islahı Anabilim Dalı, Kırşehir, Türkiye
BIOMIMETIC NANOSPONGE: A POTENT ANTIDOTE FOR ORGANOPHOSPHATE POISONING	Sidra Altaf Faqir Muhammad Tasawar Iqbal Nayyab Batool Humaira Muzafar Faiza Hassan	University of Agriculture Faisalabad, Faculty of Veterinary Science, Department of Pharmacy, Faisalabad, Pakistan.
THE USE OF MEDETOMIDINE TO DETERMINE GLUTATHIONE TURNOVER RATE IN CADMIUM-TREATED MICE	Banan K. Al-Baggou Fouad K. Mohammad	University of Mosul, Mosul, Iraq
EVALUATION THE FOOD ADDITIVES INTAKE FROM PROCESSED FOODS AMONG SCHOOL STUDENTS	Sama Mudalal Samer Mudalal Duaa Younis	An-Najah National University, Nablus, Palestine
OILCAKES- IMPORTANT SOURCES FOR THE PRODUCTION OF VALUE-ADDED EDIBLE MEMBRANES	Ancuța Petraru Sonia Amariei	Ștefan cel Mare Universitz, Facultz of Food Engineering, Suceava, Romania

23.10.2022

Session-1 / Hall-7

Ankara Time: 10⁰⁰-12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Alireza Karbasi

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
STUDY OF INITIATION, MULTIPLICATION AND CALLOGENOUS REGENERATION STEPS OF MERISTEMATIC APICES AND STEM THIN CELL LAYERS (STCL) ISSUED FROM FIG VITROPLANTS	Chokri Bayoudh Faten Zaouay Darine Tlili Afifa Majdoub Messaoud Mars	IRESA-University of Sousse, Tunisia.
THE DEATH CAP AND ITS CHARACTERISTICS – A POISONOUS MUSHROOM	Arunkumar R Vignesh K Balamurugan V	Tamil Nadu Agricultural University, Coimbatore, Tamil Nadu. Annamalai University, Chidambaram, Tamil Nadu
FARMERS USE OF SUSTAINABLE PRODUCTION PRACTICES ON YELLOW PEPPER CROP IN NSUKKA AGRICULTURAL ZONE, ENUGU STATE, NIGERIA	Paschal Chidi Nwonu, Cynthia Ebere Nwobodo, Elizabeth Amechi Onwubuya, Sunday Alagba Obazi	University of Nigeria, Nsukka, Nigeria
ESTIMATING THE QUANTITATIVE TRAIT LOCUS (QTL) EFFECTS ON THE GENETIC EVALUATION OF QUANTITATIVE TRAITS OF FARM ANIMALS	Omar MARDENLİ Mahdi Saleh Mohammad AL-KERWİ Hussam ARYAN Ioan GROZA	University of Aleppo, faculty of agriculture, dept of animal production, Aleppo, Syria University of Al-Qadisiyah, Iraq University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine, Faculty of veterinary medicine, Dept of Veterinary Obstetrics, Cluj county, Romania
STATUS OF GASTROINTESTINAL NEMATODE INFECTIONS AMONG RUMINANTS SLAUGHTERED IN YAURI EMIRATE, KEBBI STATE, NIGERIA	Abdurrahman U. D., Garba U. A., Libata A. H., Kamaluddeen A.	Kebbi University of Science and Technology, Nigeria. Adamu Augie College of Education, Nigeria College of Basic and Advanced Studies, Nigeria
CONSUMERS' PERCEPTIONS OF FOOD IN THE PRESENCE OF COVID-19	Alireza Karbasi, Hengameh Hendizadeh, Samaneh Ghofrani	Professor of Agricultural Economics Department, Ferdowsi University of Mashhad, Iran
COMPARATIVE ADVANTAGE ANALYSIS OF SAFFRON	Alireza Karbasi	Professor of Agricultural Economics Department, Ferdowsi University of Mashhad, Iran
INVESTIGATING THE TRADE CAPACITIES OF IRAN AND TURKMENISTAN	Seyedah Zahra Ghazvi, Bahare Zandi Dareh Ghari, Samaneh Ghofrani, Alireza Karbasi,	Department of Agricultural Economics, Ferdowsi University of Mashhad, IRAN
PROTEINS CHARACTERIZATION OF MOROCCAN RAPESEED AND SUNFLOWER SEED	Ibtissame GUIRROU Charafeddine Kassimi Abdelhay El Harrak Abdelghani Nabloussi	Faculty of Science, University Moulay Ismail, BO 11201 Meknes, Morocco.

23.10.2022

Session-2 / Hall-1

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. İsmail Demir

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE USAGE AREAS OF SOME MEDICAL AND AROMATIC PLANTS GROWN IN THE FLORA OF MOUNT MURAT LOCATED IN KUTAHYA PROVINCE	Hasan Basri KARAYEL	Kütahya Dumlupınar University, Kutahya, TÜRKİYE
COMPARISONS BETWEEN CHARACTER-BASED AND DISTANCE-BASED PHYLOGENETIC METHODS	Mehmet Alp FURAN Gülistan Genli	Van Yuzuncu Yil University, Van, Türkiye
VEGETATIVE GROWTH OF 'ÇAKILDAK' HAZELNUT TREES IN ORGANIC AND CONVENTIONAL FARMING SYSTEMS	Saim Zeki BOSTAN	Ordu University, Ordu, Türkiye
INTEGRATED MANAGEMENT METHOD FOR DISEASE AND PEST CONTROL	Meltem AVAN Mahmut İSLAMOĞLU	Adıyaman University, Adıyaman, Türkiye
THE EFFECTS OF AGRICULTURAL ACTIVITIES ON ENVIRONMENTAL POLLUTION	Havva Eylem POLAT Sertan AVCI Müslüme Sevba ÇOLAK Ahmet Cengiz YILDIRIM	Ankara University, Ankara, Türkiye
DETERMINING THE WATER FOOTPRINT OF PLANT PRODUCTION IN KIRŞEHİR	Havva Eylem POLAT Sertan AVCI Müslüme Sevba ÇOLAK Ahmet Cengiz YILDIRIM	Ankara University, Ankara, Türkiye
CORRELATION STUDIES BETWEEN YIELD AND SOME YIELD COMPONENTS OF BLACK CUMIN (<i>Nigella sativa</i> L.)	İsmail Demir	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THE EFFECTS OF DIFFERENT SOWING TIMES ON THE PLANT GROWTH AND SEED YIELD OF CONFECTIONARY SUNFLOWER (<i>Helianthus annuus</i> L.)	İsmail Demir	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THE STATE OF WALNUT BREEDING IN KIRSEHIR	Ahmet KAZANKAYA Saniye KARİPTAŞ AĞCA Yusuf AGCA	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
STATUS AND POTENTIAL OF GEOTHERMAL GREENHOUSE IN KIRŞEHİR	Ahmet KAZANKAYA Saniye KARİPTAŞ AĞCA Yusuf AGCA	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye

23.10.2022

Session-2 / Hall-2

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Nuri ERCAN

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DETERMINATION OF THE SOURCE OF RESISTANCE TO ASCOCHYTA Blight (<i>Ascochyta rabiei</i> (Pass) Labr.) IN SOME CHICKPEA GENOTYPES	Sibel BÜLBÜL, Merve Nur ERTAŞ ÖZ, Emine Burcu TURGAY, Abdülkadir AYDOĞAN, Elif ATASAYAR, Havva Vildan KILINÇ, Evren ATMACA, Aslan UZUN, Dürdane MART, İrfan ERDEMÇİ, Muammer TEKATLI, Mahmut GAYBERİ, Hakan BAYRAK	Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara, Türkiye Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Eskişehir, Türkiye Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Samsun, Türkiye Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Adana, Türkiye GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Diyarbakır, Türkiye Doğu Akdeniz Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırman Enstitüsü Müdürlüğü, Kahramanmaraş, Türkiye GAP Tarımsal Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Urfa, Türkiye Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Konya, Türkiye
DETERMINATION OF THE CONTACT AND REPELLENT EFFECT OF TAGETES ERECTA (ASTERALES: ASTERACEAE) METHANOL EXTRACT ON SITOPHILUS GRANARIUS (L.) (COLEOPTERA: CURCULIONIDAE)	Hayriye Didem SAĞLAM ALTINKÖY Emine BİLGİNOĞLU Bahadır ALTUN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye.
EVALUATION OF FUMIGANT AND REPELLENT ACTIVITY OF ESSENTIAL OIL FROM ORIGANUM ONITES L. (LAMIALES: LAMIACEAE) AGAINST ACANTHOSCELIDES OBTECTUS (SAY, 1831) (COLEOPTERA: CHRYSOMELIDAE)	Hayriye Didem SAĞLAM ALTINKÖY Emine BİLGİNOĞLU	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye.
THE SITUATION OF WILD POMEGRANATE (<i>Punica granatum</i> L.) GENETIC RESOURCES OF TÜRKİYE	Cenap Yılmaz	Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye.
THE GENETIC RESOURCES OF PRICKLY PEAR (<i>Opuntia ficus-indica</i> L.) IN TÜRKİYE	Cenap Yılmaz	Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye.
ANTIOXIDANT PROPERTIES OF CAUCASIAN LINDEN (<i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasia</i> V. Engler)	Cemalettin Baltacı Mehmet Öz Muhammed Said Fidan	Gümüşhane University, Gümüşhane, Türkiye Bursa Teknik University, Bursa, Türkiye

DETERMINATION OF ANTIMICROBIAL AND PHYTOCHEMICAL PROPERTIES OF CAUCASIAN LINDEN (<i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasia</i> V. Engler)	Muhammed Said Fidan Cemalettin Baltacı Mehmet Öz	Bursa Teknik University, Bursa, Türkiye Gümüşhane University, Gümüşhane, Türkiye
MOLECULAR PREVALENCE AND PHYLOGENETIC CHARACTERIZATION OF COXIELLA BURNETII IN CHICKENS IN KIRSEHIR	Nuri ERCAN	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye
CHARACTERISTICS OF ROSEHIP SPECIES AND VARIETIES GROWN IN OUR COUNTRY	Gizem GÖZTAK Ahmet KAZANKAYA	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye

23.10.2022

Session-2 / Hall-4

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Naheed Akhter

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
BIOCHEMICAL STUDY OF THE SPECIES ERINACEA ANTHYLIS LINK	Soumia Mouffouk, Chaima Mouffouk, Sara Mouffouk and Hamada Haba	Université de Batna-1, Batna 05000, Algérie. University of Batna 2 Mustapha Benboulaïd, 05000 Batna, Algeria
PHYTOCHEMICAL SCREENING AND CHARACTERIZATION OF MORINGA OLEIFERA LAM LEAVES EXTRACTS AND THEIR THERAPEUTIC POTENTIAL AGAINST STREPTOZOTOCIN-INDUCED DIABETIC RATS	Naheed Akhter	Department of Biochemistry, government College University, Faisalabad-Pakistan
SYNTHESE DE NOUVEAUX DERIVES PYRAZOLIQUES A ACTIVITÉS PHARMACOLOGIQUES POTENTIELLES	I. AMEZIANE EL HASSANI, H. ASSILA, K. KARROUCHI, F. LAZRAK, Y. RAMLI, M. ANSAR	Université Mohammed V, Rabat, Maroc
APPLICATION OF AgFe ₂ O ₄ ON THE Cr(VI) PHOTOREDUCTION	Hafize Nagehan Koysuren, Ozcan Koysuren	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, TÜRKİYE Ankara University, Ankara, TÜRKİYE
THE STUDY ON FACILE SYNTHESIS OF ZIRCONIUM OXIDE BASED COMPOSITES FOR PHOTOCATALYTIC DEGRADATION OF AZO DYE	Taghazal Zahra Khuram Shahazad Ahmad Roomia Memon Irum Shaheen	Department of Environmental Sciences, Fatima Jinnah Women University, Rawalpindi, Pakistan
NEW DEEP EUTECTIC SOLVENT: QUANTUM CALCULATION AND APPLICATION TO HYDROXYLETHYLCELLULOSE MODIFICATION	Loubna JABI Hayat El HAMMI Mohamed nor Soumya ESSAYEH Hassan AMHAMDI Abderrahmane El IDRISSE Mohamed ABOU-SALAMA Soufian EL BARKANY	Mohamed First University Morocco
CHEMICAL INVESTIGATION AND BIOLOGICAL ACTIVITIES OF THE SPECIES LINARIA SCARIOSA	Chaima Mouffouk Soumia Mouffouk Sara Mouffouk Hamada Haba	Laboratory of Chemistry and Environmental Chemistry (LCCE), Department of Chemistry, Faculty of Matter Sciences, Batna-1 University, Batna, Algeria
STUDY BY COMPUTATIONAL CHEMISTRY OF THE 2D-QSAR CORRELATION OF SOME BIOACTIVE COMPOUNDS AGAINST HCV	Fattouche Maroua	Computational and Pharmaceutical Chemistry Group, LMCE Laboratory, Department of Material Sciences, Faculty of Sciences, University Mohamed Khider of Biskra, 07000, Biskra, Algeria
THE CHEMICAL COMPOSITION OF TEN BRANDS OF NATURAL MINERAL WATER MARKETED IN MOROCCO	Saida Assouik Fouad Mourabit M'hamed Ahari	Abdelmalek Essaadi university, Faculty of Sciences and Technologies of Al Hoceima, Department of chemistry, Al Hoceima, Morocco.

Meeting ID: 895 8190 4041
Passcode: 212223

THE ROLE OF SOME CARBON ALLOTROPES IN NEW TECHNOLOGIES	Mohsen Saremi	University of Tehran, Tehran, Iran
PERFORMANCE OF BENTONITE CLAY AS A COAGULATION AID ON WATER QUALITY	ZAKI Najlae AHARI M'hamed	Abdelmalek Essaadi University

23.10.2022

Session-2 / Hall-5

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Gian C. Rana

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
MATHEMATICAL MODELLING OF THE TRANSMISSION DYNAMICS OF MONKEYPOX VIRUS	Toufik Hossain and Murshiul Habib Khandakar, Dr. Sudip Mishra	MAKAUT, Nadia 741249, WB, India
STUDY OF MATHEMATICAL MODEL OF GROWTH OF HILSA SHAD (TENUALOSA ILISHA)	Ankita Roy and Sharmistha Ghosh, Dr. Sudip Mishra	MAKAUT, Nadia 741249, WB, India
ASYMPTOTIC MODELING OF THE EFFECT OF A PLANAR THIN LAYER FOR THE FIRST PLANE PROBLEM OF ASYMMETRIC ELASTICITY	Athmane ABDALLAOUI	LABORATOIRE Des Mathematiques Et Physique Appliquees, Ecole Normale Superieure De Bou Saada, M'sila, Algerie.
RAYLEIGH-BÉNARD CONVECTION IN A LAYER OF NANOFLUID: WALTERS' (MODEL B')	Gian C. Rana Sanjeev Kumar Poonam Kumari Gautam	NSCBM Government College, Himachal Pradesh, INDIA RGM Government College, Joginder Nagar, District Mandi, Himachal Pradesh, INDIA
IMPULSIVE DIFFERENTIAL EQUATIONS WITH GENERALIZED PROPORTIONAL FRACTIONAL DERIVATIVE	Snezhana Hristova	University of Plovdiv, Faculty of Mathematics and Informatics, Plovdiv, Bulgaria.
ASSESSMENT OF THE SEISMIC VULNERABILITY OF BRIDGES IN MOROCCO: CASE OF A BRIDGE WITH REINFORCED CONCRETE BEAMS	EL KHOUDRI Mouad EL ADAK Dounia	Chouaib Doukkali University, Morocco Abdelmalek Essaadi University, Morocco
DYSENTERY IN HONEY BEES	Ivan Pavlovic Milan Stevanovic	Scientific Institute Veterinary Medicine of Serbia Academy of Beekeeping and Apitherapy of Serbia

23.10.2022

Session-2 / Hall-6

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Abderrahim El Moussaouy

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
GENERALIZATIONS OF HOPFICITY OF MODULES	Abderrahim El Moussaouy, M'Hammed Ziane	Mohammed First University, Oujda, Morocco
EMHD NANOFLUID FLOW OVER A VERTICAL SHEET WITH INFLUENCE OF SUCTION	Yahaya Shagaiya Daniel	Kaduna State University, Nigeria
MAGNETIC INDUCTION CONTROL ON HYBRID NANO LIQUID FLOW ABOVE A POROUS ELONGATED REGION	Jeevankumar, N. Sandeep	Central University of Karnataka, Kalaburagi-585367, India
PERIODIC SOLUTIONS FOR A CLASS OF NONDENSELY DEFINED PARTIAL DIFFERENTIAL EQUATIONS	Mohammed Kriche	University of Sidi Mohamed Ben Abdellah-USMBA, Taza, Morocco
SOME INEQUALITIES IN REALIZED HOMOGENEOUS FUNCTION SPACES	Mohamed Benallia	M. Boudiaf University of M'Sila
RELATIVE UNIFORM CONVERGENCE OF P-ABSOLUTELY SUMMABLE SEQUENCE OF FUNCTIONS	Diksha Debbarma, Kshetrimayum Renubebeta Devi, Binod Chandra Tripathy	Tripura University, INDIA
STABILIZATION OF SEMI-LINEAR SYSTEMS AND APPLICATIONS WITH NUMERICAL SIMULATION TO WAVE EQUATION AND HEAT EQUATION	Ayoub CHEDDOUR, Abdelhai EL AZZOUZI	University of Sidi Mohamed Ben Abdellah-USMBA

23.10.2022

Session-2 / Hall-7

Ankara Time: 12³⁰-14³⁰

HEAD OF SESSION: Dr. S. Bhuvanewari

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
SYNTHESIS, CHARACTERIZATION AND ANTI-MICROBIAL ACTIVITIES OF Ni (II) and Mn (II) OF BARBITONE IN WATER MEDIUM	Olagboye, Sulaiman Adeoye and Adebawore, Adefusisoye Adegalu	Ekiti State University, Ado-Ekiti, Nigeria
SYSTEMS OF ASSOCIATED NANOPARTICLES BASED ON DYE SOLUTIONS AND FUNCTIONALIZED SUBSTANCES: SPECTRAL STUDY AND PRACTICAL APPLICATION	Serghey A. Shapovalov	Research Institute of Chemistry, V N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Sq., 4, Kharkiv 61022, Ukraine
A COMPARATIVE STUDY OF LACTIC ACID AS PRECURSOR OF PLA ANALOG BASED ON CHEMICAL AND MICROBIOLOGY PROCESSES	Dwi Yuni Hastati	IPB University, College of Vocational Studies, Bogor, Indonesia
BIO-DIESEL PRODUCTION FROM WASTE COOKING OIL USING GREEN CHEMISTRY	Ayush Tripathi, Saimah Khan	Department Of Chemistry, Integral University, India
BIO-DIESEL PRODUCTION FROM WASTE COOKING OIL USING GREEN CHEMISTRY	Saimah Khan	Department Of Chemistry, Integral University, India
FIXED-BED N-DOPED MODIFIED BIOCHAR FOR CO ₂ CAPTURE INTEGRATED WITH PURGING BUBBLE ABSORBER FOR CO ₂ QUANTIFICATION	Damris Muhammad, Fatria Dewi, Ngatijo	Jambi University, Indonesia
USE OF CHALKY ALGAE IN THE MANUFACTURING OF CLAYEY CERAMIC MEMBRANES: APPLICATION IN TEXTILE EFFLUENT FILTRATION	Amine El Azizi, S. Maliki, H. El Harouachi, Mohamed Loutou	(LCM2E), Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment
ACUTE TOXICITY OF PHENOL DERIVATIVES: COMBINING DFT AND QSAR STUDIES	Abdellah. Ousaa, B. Elidrissi, M. Ghamali b, S. Chtita, Mohammed Bouachrine, Tahar Lakhlifi	laboratoire de Chimie Appliquée et Environnement Laboratoire de Chimie Moléculaire et Substances Naturelles ESTM Université Moulay Ismail, Meknès, Maroc
EXPERIMENTAL STUDY OF THE DISTRIBUTION OF PHYSICO-CHEMICAL PARAMETERS IN WASTE WATER PLANT (GRIT CHAMBER)	I.Bouras A.Rehail	University of Oum El Bouaghi, Algeria Petrochemicals Division PEC, Sonatrach, Skikda, Algeria
A SUVEY ON INDOOR MOLDS IN CHENNAI DURING THE IMPACT OF BOB 05 IN INDIA	N. K. Udaya Prakash, S. Gopinath, M. Jayanthi, B. Sampathkumar, S. Bhuvanewari	Vels Institute of Science, India R and D, Marina Labs, Nerukundram, Chennai, India University of Madras, Chennai, India
BIOAERSOL CHARACTERIZATION OF A BIOSOOT OF A COMMON WEED, HYPTIS SAUVEOLENS	R. Sanjeev Kumar, L. Jagadeswaran, K. Suganya, S. Bhuvanewari, N.K. Udaya Prakash	Vels Institute of Science, India R and D, Marina Labs, Nerukundram, Chennai, India University of Madras, Chennai, India

23.10.2022

Session-3 / Hall-1

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Koray Kırıkçı

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
LUNG NEMATODES IN DOMESTIC CATS AND THEIR IMPORTANCE	Barış AŞILIOĞLU Sami GÖKPINAR	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye
EVALUATION OF BUFFALO BREEDING IN TÜRKİYE AND THE AMOUNT OF BUFFALO MILK PRODUCED	Tahir KARAŞAHİN	Aksaray University, Aksaray, Türkiye.
THE IMPORTANCE OF ANTIOXIDANTS IN RUMINANTS AND ITS EFFECT ON REPRODUCTION	Tahir KARAŞAHİN	Aksaray University, Aksaray, Türkiye
PREVALENCE OF COCCIDIOSIS FACTORS IN RABBITS IN ANKARA AND KIRIKKALE REGION	Gözde Nur Akkuş Sinem Akdeniz Sami Gökpinar	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye
THE PREFERENCE OF METAZOAN PARASITES IN ORNAMENTAL FISH SALE IN PESHOPS IN KIRIKKALE	Sinem Akdeniz Gözde Nur Akkuş Sami Gökpinar	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye
THE CURRENT SITUATION OF GOAT BREEDING IN MANAVGAT DISTRICT AND THE EFFECTS OF THE PANDEMIC PROCESS (COVID-19 EPIDEMIC)	Zeki Emre TAVALI Bahattin ÇAK	Tarım ve Orman Bakanlığı, Manavgat İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Manavgat, Türkiye. Van Yüzüncü yıl University, Van, Türkiye.
DETERMINATION OF CALPASTATIN (CAST) GENE POLYMORPHISM IN HEMSIN SHEEP BY PCR-RFLP METHOD	Koray Kırıkçı	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
GHR/ALUI POLYMORPHISMS IN ANATOLIAN BUFFALOES	Merve Gulluce Aziz ŞAHİN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye.
HEPATOPROTECTIVE EFFECT OF CHRYSIN AND VITAMIN E AGAINST DELTAMETHRIN-INDUCED OXIDATIVE STRESS IN THE LIVER OF RATS	Onur TOPAL Muhammet Yasin TEKELİ	Erciyes University, Kayseri, Türkiye
THE EFFECTS OF BIRTH WEIGHT AND GROWTH CHARACTERISTICS ON FIRST LACTATION MILK AND REPRODUCTION TRAITS OF ANATOLIAN BUFFALOES	Sinem AKÇAM Ertuğrul KUL	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THE EFFECT OF ROYAL JELLY ON HORMONES AT DIFFERENT DEVELOPMENTAL STAGES IN RATS	Sibel Silici	Erciyes University, Kayseri, Türkiye
CAN PROPOLIS BE USED WITH ANTICOAGULANT DRUGS?	Sibel Silici	Erciyes University, Kayseri, Türkiye

23.10.2022

Session-3 / Hall-2

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Dr. Canan DEMİRCİ

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
CAREGIVER BURDEN AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF CAREGIVERS OF INPATIENTS IN PALLIATIVE CARE	Burak KAHRAMAN Ayşe Nefise BAHÇECİK	Istanbul Sabahattin Zaim University, Istanbul, TÜRKİYE
CONGENITAL DIAPHRAGMATIC HERNIA: ANATOMICAL OVERVIEW	Mehtap AYAZOĞLU, Asst. Prof. Menekşe KARAHAN	Kırklareli University, Kırklareli, Türkiye
OUR CLINICAL EXPERIENCES IN PATIENTS FOLLOWED WITH DIAGNOSIS OF RIB FRACTURE	Fatih Gürlər Selma Mine Kara Apaydın Ahmet Oral	Kayseri City Training and Research Hospital, Kayseri, Türkiye Erciyes University, Kayseri, Türkiye
APPROACH TO THE PATIENT IN THE PRESENCE OF PLEVRAL EFFUSION	Selma Mine KARA APAYDIN Fatih GÜRLER Ahmet ORAL	Erciyes University, Kayseri, Türkiye Kayseri City Training and Research Hospital, Kayseri, Türkiye
IS THERE A RADIATION SAFETY OF THE SURGEON IN RADIOACTIVELY LABELED SENTINEL LYMPH NODE BIOPSY IN BREAST CANCER?	Rabiye USLU ERDEMİR	Zonguldak Bulent Ecevit University Zonguldak, Türkiye
EVALUATION OF DEMODEX PREVALENCE IN PATIENTS WITH DRY EYE SYNDROME	Adem SOYDAN	Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye
EVALUATION OF LUMBAL VERTEBRAE MORPHOMETRY	Gamze TAŞKIN ŞENOL	Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye
DETERMINING THE FLUID RESTRICTION COMPLIANCE AND EXPERIENCED PROBLEMS DURING HEMODIALYSIS AMONG END-STAGE RENAL DISEASE PATIENTS	Canan DEMİRCİ	Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye
MEASURING SATISFACTION LEVEL IN CARDIOVASCULAR SURGERY OUTPATIENTS	Zafer Cengiz ER	Bozok University, Türkiye
SENOLYTIC DRUGS REGULATES VASCULAR AGING THROUGH MITOCHONDRIAL FUNCTIONS	Abdülhadi Cihangir Uğuz Zafer Cengiz ER	Karamanoğlu Mehmetbey University, Türkiye Bozok University, Türkiye

23.10.2022

Session-3 / Hall-3

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. İlhan ÇİÇEK

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
PREDICTING THE EFFECT OF PEER BULLYING ON SUBJECTIVE WELL-BEING IN TERMS OF DEMOGRAPHIC VARIABLES	Zöhre KAYA Ferdi YAĞAN Havva CANDEĞER DEMİRBİLEK	Yüzüncü Yıl Bozok University, Van, Türkiye Yüksekova Bilim ve Sanat Merkezi, Hakkâri, Yüksekova. Güngör Aslan Anadolu Lisesi, Denizli, Türkiye
ONE-YEAR EVALUATION OF PATIENTS WHO RECEIVED HEALTHCARE AT HOME	İsmet ÇELEBİ	Gazi Bozok University, Ankara, Türkiye
FEAR OF MISSING OUT IN SOCIAL MEDIA AFTER THE PANDEMIC (FoMO): A QUANTITATIVE RESEARCH AMONG UNIVERSITY STUDENTS	Ecem ATABAY Kıvanç ADA Deniz Mertkan GEZGİN	Green Crescent Counseling Center, Edirne, Türkiye Trakya University, Edirne, Türkiye
SMARTPHONE USAGE STATISTICS OF UNIVERSITY STUDENTS DURING STUDYING AND READING: A DESCRIPTIVE STUDY	Deniz Mertkan GEZGİN	Trakya University, Edirne, Türkiye
ANALYSIS OF DOMESTIC STUDIES ON POSITIVE PSYCHOLOGY	Ayşegül TAŞGIN Süleyman BALCI	Kırıkkale Bozok University, Kırıkkale, Türkiye.
PHILOSOPHY OF HUMANISM IN NURSING	Enes Saygın MERCİMEK Yasemin CEYHAN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
UNIVERSITY STUDENTS' WELL-BEING IN THE ERA OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC IN TÜRKİYE	Murat YILDIRIM İlhan ÇİÇEK	Ağrı İbrahim Çeçen University, Ağrı, Türkiye Batman University, Batman, Türkiye
ANALYSIS CONCERNING CHEATING TENDENCIES, ATTACHMENT STYLES AND CONFLICT RESOLUTION SKILLS REGARDING MARRIED INDIVIDUALS	Kevser ÖNDEŞ Süleyman BALCI	Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye
SOCIAL MEDIA ADDICTION, DEPRESSION AND SUBJECTIVE WELL-BEING IN UNIVERSITY STUDENTS	İlhan ÇİÇEK Murat YILDIRIM	Batman University, Batman, Türkiye Ağrı İbrahim Çeçen University, Ağrı, Türkiye
THE EFFECT OF THEOLOGICAL AND CULTURAL CHARACTERISTICS ON THE CONCEPT OF DISEASE AND NURSING CARE	Yasemin CEYHAN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye

23.10.2022

Session-3 / Hall-4

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Abdulhamit TAYFUR

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
COVID-19 VACCINE LITERACY LEVELS OF ANKARA UNIVERSITY FACULTY OF HEALTH SCIENCES STUDENTS	Meliha Meliş GÜNALTAY Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR	Ankara University, Ankara, Türkiye
DETERMINATION OF THE CIRCULATION SYSTEM DISEASES THAT CAUSE THE MOST DEATHS IN THE TÜRKİYE	Ferda IŞIKÇELİK Meliha Meliş GÜNALTAY Fatih DURUR Gökçen ÖZLER	Ankara University, Ankara, Türkiye
ADAPTATION STUDY OF THE ACADEMIC TIME MANAGEMENT AND PROCRASTINATION SCALE	Hatice ODACI Özge KINIK Feridun KAYA	Karadeniz Teknik University, Trabzon, Türkiye
THE RELATIONSHIP OF PSYCHOSOCIAL FACTORS WITH SYMPTOMS, PAIN AND FUNCTION IN THE LONG TERM IN PEOPLE WITH PATELLOFEMORAL PAIN SYNDROME	Abdulhamit TAYFUR Beyza TAYFUR	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye. Queen Mary University of London, London, United Kingdom
THE IMPORTANCE OF HEALTH EDUCATION IN CHANGING THE HEALTH BEHAVIORS OF THE INDIVIDUAL, FAMILY AND COMMUNITY	Emel GÜVEN Birsen ALTAY	Ondokuz Mayıs University, Türkiye
PUBLIC HEALTH NURSING IN PROTECTING AND IMPROVING THE HEALTH OF VULNERABLE GROUPS	Emel GÜVEN Birsen ALTAY	Ondokuz Mayıs University, Türkiye
COMPARISON OF HIGH-INTENSITY LASER AND LOW-INTENSITY LASER THERAPY IN PATIENTS WITH LUMBAR DISC HERNIATION	Shahad r. Jawad alkurdi Anıl Özüdoğru	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
FUTURE MARKETING: SPACE MARKETING	Vedat ULUSOY Salim AKYÜREK	İstanbul Aydın University, İstanbul, Türkiye Yakın Doğu University, Lefkoşe-KKTC
EFFECT OF CHILDREN ON FAMILY PURCHASE DECISIONS	Vedat ULUSOY Salim AKYÜREK	İstanbul Aydın University, İstanbul, Türkiye Yakın Doğu University, Lefkoşe-KKTC
THE EVALUATION OF ELDERLY CARE STUDENTS' ELDERLY DISCRIMINATION AND ATTITUDES TO THE ELDERLY	Zehra İNCEDAL SONKAYA Aslı KURTGÖZ	Amasya University, Amasya, Türkiye
LEADERSHIP IN NURSING	Aybüke ÇELİK Nazike DURUK	Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye

23.10.2022

Session-3 / Hall-5

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Lect. Ebru Şirin

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
STRUCTURE-BASED DRUG REPURPOSING TO INHIBIT THE DNA GYRASE OF Mycobacterium tuberculosis	Balasubramani G L, Rinky Rajput, Manish Gupta, Pradeep Dahiya, Jitendra K Thakur, Rakesh Bhatnagar, Abhinav Grover	Jawaharlal Nehru University, New Delhi National Institute of Plant Genome Research, Aruna Asaf Ali Marg, New Delhi Banaras Hindu University, Banaras, India
ALKALINE PROTEASE INHIBITORS FROM Momordica charantia L. AS AN EFFECTIVE LIVER DISORDER REMEDY	Shagufta Kamal, Naheed Akhter, Sadia Zafar, Saima Rehman, Ismat Bibi, Kanwal Rehman	Government College University Faisalabad, Pakistan
INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF THE SALT CONCENTRATION ON THE SIZE OF THE PLGA PARTICLES SYNTHESIZED BY THE MICROFLUIDIC PLATFORM	Esra Ilhan-Ayisigi Ozlem Yesil-Celiktas	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye Ege University, İzmir, Türkiye.
CLASSIFICATION of SUBGROUPS of Rhizoctonia solani AG-4 ISOLATES BY PCR-RFLP METHOD	Gülsüm Palacıoğlu	Şırnak University, Şırnak, Türkiye.
DETERMINATION OF FOOD PRESERVATION CAPACITY OF EXTRACTS PREPARED WITH DIFFERENT FORMS OF ROSEHIP (Rosa canina L.) FRUIT AND ECONOMIC EVALUATION OF ITS USE AS A FOOD PRESERVATIVE	Ebru Şirin Gizem KEZER Aslı AKILLI	Kirsehir Ahi Evran University, Kirsehir, Türkiye Ondokuz Mayıs University,
HYPOXIA EFFECT OF CARBON DIOXIDE ON THE DIFFERENT DEVELOPMENTAL STAGES OF Tribolium Castaneum (HERBST) ON STORED WHEAT IN PAKISTAN	Aizaz, Zahid Mahmood Sarwar	FAST Bahauddin Zakariya University Multan. 60800, Pakistan
ETHNO-VETERINARY PLANTS USED BY NOMADIC TRIBES IN JASROTA WILDLIFE SANCTUARY JAMMU AND KASHMIR, INDIA	Sanjeev Kumar Gupta, Dr. R.K.Manhas	Govt. Degree College Basohli, Jammu and Kashmir, India
EXOGENOUS APPLICATION OF THIOUREA (TU) TO ALLEVIATE THE ADVERSE EFFECTS OF COBALT CHLORIDE (CoCl ₂) STRESS IN WHEAT (Triticum aestivum L.) CULTIVARS	Aiman ZAHID Kaleem UL DIN Muhammad Abdullah SALEEM Abid SHEHZAD Muhaammad Asif JAMAL	University of Agriculture Faisalabad, Pakistan
EXPLORING THE POTENTIAL OF Moringa olifera LEAF EXTRACT TO ENHANCE SALINITY TOLERANCE IN BARLEY (Hordeum vulgare L.) GENOTYPES	Muhammad OWAIS Kaleem UL DIN Abid SHEHZAD Muhammad Abdullah SALEEM MuhAammad Asif JAMAL	University of Agriculture Faisalabad, Pakistan

EVALUATION OF SUSCEPTIBILITY OF SOME CHICKPEA VARIETIES AGAINST Callosobruchus sp. (COLEOPTERA: BRUCHIDAE)	Muhammad Faizan, Muhammad Nasir, Muhammad Waqar Hassan	Islamia University of Bahawalpur, Pakistan
EXPLOITING THE EFFECT OF DIFFERENT ALLELOPATHIC PLANT WATER EXTRACTS ON IMPROVING THE GROWTH AND YIELD OF WHEAT (<i>Triticum aestivum</i> L.)	Rukhsar Saleem Sardar Alam Cheema	University of Agriculture Faisalabad, Agriculture, Agronomy, Faisalabad, Pakistan

23.10.2022

Session-3 / Hall-6

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Aurel Bahnaru

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
SOCIAL MEDIA ADDICTION, MORAL VALUES AND MENTAL HEALTH AMONG UNIVERSITY STUDENTS	Haleema Sadia, Ansa Liaquat, Hira Farhan	University of Management and Technology, Lahore
DETERMINANTS OF COVID-19 DEATHS AMONG COVID-19 PATIENTS ADMITTED TO ADDIS ABABA COVID-19 TREATMENT CENTER: MULTICENTER UNMATCHED CASE-CONTROL STUDY	Mulualem Endeshaw Bogale	Rift Valley University Lancha Campus Addis Ababa Ethiopia
SPIRITUAL PSYCHOTHERAPEUTIC MODEL IN INDIAN PALLIATIVE END-OF-LIFE CARE	Suantak Demkhosei Vaiphei	Department of Psychology, Assam Downtown University
THE MAIN STAGES IN THE FORMATION OF THE SYSTEM OF SOCIAL SERVICES IN THE POST-SOVIET SPACE	Hasanov Zohrab Makhyaddin	State Committee of the Republic of Azerbaijan for Family, Women and Children Issues
A QUANTITATIVE STUDY ON YOUTH'S STRESS MANAGEMENT AND ITS IMPACT ON ACADEMICS IN GUWAHATI	Ms. Happy Baglari Ms. Nilakshi Choudhury	Assistant Professor, Assam down town University, India
INTERROGATING THE ISSUE OF MOTHERHOOD IN SELECTED AFRICAN WRITINGS: AN INTERSECTIONAL APPROACH	Célestin GBAGUIDI	Abomey-Calavi University
TALKING WITH TEENAGERS ABOUT THE DISCIPLINARY PRACTICES OF THEIR PARENTS	Alina Costin	Aurel Vlaicu University of Arad
HOW CAN ROMANIAN PRISONERS BE REEDUCATED?	Aurel Bahnaru Remus Runcan Patricia Runcan	West University of Timisoara
THE CHILDREN OF DIVORCE: A REVIEW	Alina Costin	Aurel Vlaicu University of Arad
THE CHARACTERIZATION OF MENTAL HEALTH IN TRANSGENDERS ACROSS LIFE SPAN	Aqsa Rehman, Mamoona Mushtaq	university of Lahore Pakistan

23.10.2022

Session-3 / Hall-7

Ankara Time: 15⁰⁰-17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Redouane En-nadir

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
CHEMICAL PROFILE AND <i>in silico</i> MOLECULAR DOCKING STUDIES AGAINST SARS-CoV-2 OF ESSENTIAL OILS OF <i>Ammodaucus leucotrichus</i> , <i>Cuminum cyminum</i> and <i>Petroselinum crispum</i>	Omayma Bouzekri, Sabah El Gamouz, Mostafa El Idrissi, M'barek Choukrad	Moulay Ismail University, Morocco
THE COMPUTATIONAL FRAMEWORK OF INTERACTION OF THE 5-FLUOROURACIL (5FU) DRUG AND 5FU@B12P12 WITH ADENINE NUCLEOBASES	M. Rezaei-Sameti, A. Rezaei, A. Rajabi, Z. Iraj Borojeni	Malayer University, Iran
PRELIMINARY CHARACTERIZATION OF A LOCAL HERBAL ESSENTIAL OIL AND ITS CORRESPONDING HYDROSOL	Fouzia Benoudjit Imene Hamoudi Asmaa Aboulouz	Research Unit of Materials, Processes and Environment, M'hamed Bougara university, Boumerdès, Algeria
NEW FUSED (ISO)QUINOLINE HETEROCYCLES AS POTENTIAL ANTICANCER AGENTS	Cristina Maria Al Matarneh Roxana Maria Amarandi Ionel I. Mangalagiu Ramona Danac	Petru Poni Institute of Macromolecular Chemistry of Romanian Academy, Iasi, Romania TRANSCEND Research Center, Regional Institute of Oncology, Iasi, Romania Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Faculty of Chemistry, Chemistry Department, Iasi, Romania
SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF SOME DIBUTYL TIN(IV) DIHYDROXYBENZOATE	Hidayatul MUSTAFIDAH Sutopo HADI Yandri YANDRI	Univeristas Lampung, Faculty of Mathematics and Natural Sciences, Chemistry, Bandar Lampung, Indonesia
COMPARISON OF HEPATOPROTECTIVE EFFECTS OF MANUKA AND ACACIA HONEYS IN ATORVASTATIN- INDUCED HEPATOTOXICITY IN ALBINO RAT MODEL	Usman Haider, Muhammad Naeem Faisal, Bilal Aslam, Jawad Aslam, Alishbah Roobi, Momna Mehmood, Aiza Kamal Khan, Wania Nasir, Nabeel Ahmad	Institute of Physiology and Pharmacology University of Agriculture Faisalabad, Pakistan
OPTICAL ABSORPTION IN QUANTUM WELLS FOR InGaN-BASED OPTOELECTRONICS	Redouane En-nadir, Haddou El-ghazi	University of Sidi Mohamed Ben Abdullah, Fez, Morocco ENSAM, University Hassan-II University, Casablanca, Morocco
UV-VISIBLE SPECTROPHOTOMETRIC DETERMINATION OF DIETARY IRON IN BEANS, EGG, FISH AND PORK SOLD IN UNIVERSITY OF AGRICULTURE. MAKURDI NIGERIA	Agada F.O Itodo A.U Obinna O.O Audu S.S Shaibu B.	J.S Tarka University Makurdi, Benue State. Nigeria

MATHAMATICAL MODELLING OF THE TRANSMOSSION DYNAMICS OF MONKEYPOX VIRUS	Toufik Hossain, Murshiul Habib Khandakar, Sudip Mishra	MAKAUT, Nadia 741249, WB, India
INCORPORATION OF OLIVE POMACE AS A NATURAL FILLER INTO THE PA6 MATRIX	Oumayma Oulidi Asmae Nakkabi Ibtissam Elaaraj Mohammed Fahim Noureddine El Moualij	Moulay Ismail University, Morocco
VALORIZATION OF MARINE CHITINOUS WASTE AS A SUSTAINABLE GREEN MATERIAL TO REINFORCE AND ELABORATE A BIODEGRADABLE THERMOPLASTIC	Maria Jabri, Mohamed Sadoq, Ilyasse Loulidi, Abderahim Kali, Abdelouahed Amar, Fatima Boukhlifi	Laboratory of Chemistry/Biology Applied to the Environment, Faculty of Sciences, Moulay Ismail University, BP 11201-Zitoune, Meknes, 50070, Morocco.

23.10.2022

Session-4 / Hall-1

Ankara Time: 17³⁰-19³⁰

HEAD OF SESSION: Dr Abdul Razak Mohamed

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
INCLUSION OF SOCIAL VALUES OF USER TOWARDS MANAGING TRANSPORTATION MODES IN CITIES IN INDIA – ISSUES AND PROSPECTS	Abdul Razak Mohamed	School of Planning and Architecture, Vijayawada, India
SPATIAL ACCESS TO MULTI MODAL TRASPOT SYSTEM IS A PREREQUISITE OF TRANSPORT GOVERNANCE TOWARDS PUBLIC TRANSPORT PLANNING IN CITIES IN INDIA	Abdul Razak Mohamed	School of Planning and Architecture, Vijayawada, India
FACTORS DETERMINING THE IMPACT OF VEHICULAR EMISSIONS ON DIFFERENT SLOPES OF ROADS	Srishti Mehra Darsan Kumar PJ	School of Planning and Architecture, Department of Transport Planning, Vijayawada, INDIA
STUDY OF THE FATIGUE BEHAVIOR OF PLATE WITH A CRACK EMANATING FROM A NOTCH BY THE FINITE ELEMENT METHOD	MOULGADA Abdelmadjid, ZAGANE Mohammed EL Sallah, BENOUIS Ali, AIT KACI Djafar, ZAHY Rachid, ACHACHE Habib	University of Ibn Khaldoun Tiaret, Algeria University of Sidi Bel Abbes, City Ben M'hidi, Algeria
SYNTHESIS AND CHADRACTERIZATION OF SOME DIBUTYLTIN(IV) DIHYDROXYBENZOATE	Hidayatul MUSTAFIDAH Sutopo HADI Yandri YANDRI	Univeristas Lampung, Faculty of Mathematics and Natural Sciences, Chemistry, Bandar Lampung, Indonesia
COMAPRSION OF HEAPATOPROTECTIVE EFFECTS OF MANUKA AND ACACIA HONEYS IN ATORVASTATIN- INDUCED HAPATOTOXICITY IN ALBINBO RAT MOPDEL	Usman Haider, Muhammad Naeem Faisal, Bilal Aslam, Jawad Aslam, Alishbah Roobi, Momna Mehmood, Aiza Kamal Khan, Wania Nasir, Nabeel Ahmad	Institute of Physiology and Pharmacology University of Agriculture Faisalabad, Pakistan
OPTICAL ABSORPTION IN QUANTUM WELLS FOR InGaN-BASED OPTOELECTRONICS	Redouane En-nadir, Haddou El-ghazi	University of Sidi Mohamed Ben Abdullah, Fez, Morocco ENSAM, University Hassan-II University, Casablanca, Morocco
UV-VISIBLE SPECTROPHOTOMETRIC DETERMINATION OF DIETARY IRON IN BEANS, EGG, FISH AND PORK SOLD IN UNIVERSITY OF AGRICULTURE. MAKURDI NIGERIA	Agada F.O Itodo A.U Obinna O.O Audu S.S Shaibu B.	J.S Tarka Uiversity Makurdi, Benue State. Nigeria
INFLUENCE OF A HYBRID COMBINATION (HDRB-FPS) ON THE DYNAMIC RESPONSE OF A LOW-RISE BUILDING	Ounis Hadj Mohamed Zatar Nassima	University Mostefa Ben boulaïd, Batna, Algeria

NEW DEEP EUTECTIC SOLVENT: QUANTUM
CALCULATION AND APPLICATION TO
HYRDOXYLETHYLCELLULOSE MODIFICATION

Loubna JABI
Hayat El HAMMI
Mohamed nor
Soumya ESSAYEH
Hassan AMHAMDI
Abderrahmane El IDRISSE
Mohamed ABOU-SALAMA
Soufian EL BARKANY

Mohamed First University Morocco

23.10.2022

Session-4 / Hall-2

Ankara Time: 17³⁰-19³⁰

HEAD OF SESSION: Obembe Olusola Michael

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
POTENTIAL OF EXTRACTS FROM CROCUS SATIVUS L. PLANT AS A NATURAL SOURCE OF ANTIOXIDANT COMPOUNDS	Lahmass Iliass Lahmass Mouad Ouahhoud Sabir Saalaoui Ennouamane Elkhoudri Mouad	Mohamed First University, Oujda, Morocco
EVALUATION OF HEAVY METALS AND HEALTH RISK ASSESSMENT FROM Solanum lycopersicum (Fresh tomato) CULTIVATED IN RIMI LOCAL GOVERNMENT, KATSINA STATE	Isyaku A., Yar'adua A.I., Nasir A., Ibrahim I., Usman A.	Umaru Musa Yaradua University, Katsina Federal University, Dutse
EFFECT OF CHROMIUM CHLORIDE N TURNIP (Brassica rapa L.) WITH FOLIAR APPLIED OF SALICYLIC ACID AS A METAL STRESS SCAVENGER	Mudassar Nadeem Haleema Sadia Kaleem ul din Muhammad Awais	University of Agriculture, Pakistan
CHEMICAL COMPOSITION AND ANTIOXIDANT ACTIVITY OF WILD PRICKLY PEAR SEED OIL FROM EASTERN MOROCCO	Ahmed Marhri, Mehdi Boumediene, Kamal Belhaj, Reda Melhaoui, Aziz Tikent, Aatika Mihamou, Hana Serghini-Caid, Ahmed Elamrani, Christophe Hano, Malika Abid, Mohamed Addi	University Mohammed First, Morocco Orleans University, France University Chouaib Doukkali, El Jadida
MICROPLASTIC POLLUTION IN SOIL AND WATER ECOSYSTEMS: ASSESSMENT, IMPACT AND REMEDIATION	Sandeep Gawdiya	ICAR- Indian Agricultural Research Institute, New Delhi-110012
CHEMICAL COMPOSITION AND ANTIOXIDANT ACTIVITY OF WILD PRICKLY PEAR SEED OIL FROM EASTERN MOROCCO	Ahmed Marhri, Mehdi Boumediene, Kamal Belhaj, Reda Melhaoui, Aziz Tikent, Aatika Mihamou, Hana Serghini-Caid, Ahmed Elamrani, Christophe Hano, Malika Abid, Mohamed Addi	University Mohammed First, Morocco Orleans University, France University Chouaib Doukkali, El Jadida
FARMERS' INFORMATION NEEDS ON HEALTH AND ENVIRONMENTAL HAZARDS ASSOCIATED WITH HERBICIDE USE IN AGBANI AGRICULTURAL ZONE, ENUGU STATE, NIGERIA	Okoro, J.C., Oluwakunle J.D., Onah, S O.	University of Nigeria, Nsukka
EVALUATION OF THE INSECTICIDAL POTENTIAL OF LEAF OIL EXTRACTS OF ACALYPHA WILKESIANA (MUEL.) ARG. AGAINST THE COWPEA WEEVIL, Callosobruchus maculatus FABRICIUS (COLEOPTERA: CHRYSOMELIDAE, BRUCHIDAE)	Obembe Olusola Michael	Ekiti State University, Ado Ekiti, Nigeria

<p>YIELD RESPONSES OF WHEAT (<i>Triticum aestivum</i> L.) TO EXOGENOUS APPLIED MORINGA LEAF EXTRACT (MLE)</p>	<p>Muhammad Adnan Arshad Asif Iqbal Umair Gull Muhammad Abdullah Saleem Abid Shehzad Kaleem UI Din Waqar AKRAM</p>	<p>University of Agriculture, Faisalabad, Faculty of Agriculture, Department of Agronomy, Faisalabad, Pakistan</p>
<p>EFFECT OF DIFFERENT SEEDING RATE AND HARVESTING INTERVAL ON THE FORAGE YIELD AND QUALITY OF MAIZE (<i>Zea mays</i> L.)</p>	<p>Bisma Yaseen Asif Iqbal Umair GULL Muhammad Abdullah Saleem Saira Jamil Abid Shehzad Kaleem UI Din Rukhsar SALEEM</p>	<p>University of Agriculture, Faisalabad, Faculty of Agriculture, Department of Agronomy, Faisalabad, Pakistan</p>

23.10.2022

Session-4 / Hall-3

Ankara Time: 17³⁰-19³⁰

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Jyoti Pandey

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
BIOTECHNOLOGY AS A TOOL FOR SUSTAINABLE AGRICULTURE: ENHANCE AGRICULTURAL PRODUCTIVITY	Jyoti Pandey, Praveen Garg, Sulekha Tripathi and Shree Ram Agrawal	Vindhya Institute of Management and Science, Satna, (M.P.)
WATER STORY	Jani Mihelič	Domžale, Slovenia
USE A BACTERIA OF GENUS Bacillus AS AN INHIBITING AGENT OF THE PHYTOPATHOGENIC FUNGUS OF TOMATO, Fusarium sp.	Mehdi MANSOUR Mounira KARA ALI Noreddine KACEM CHAOUICHE	M'hamed Bougara Boumerdes, Algeria Université des Frères Mentouri Constantine 1, Constantine, Algeria
THE EFFICIENCY OF A GRIT CHAMBER IN A WASTEWATER TREATMENT PLANT	I.Bouras Dr F. Sekiou Dr F.Merrouchi	University of oum elbouaghi, Algeria
CHARACTERIZATION OF CYCLIC LIPOPEPTIDES PRODUCED BY Bacillus amyloliquefaciens Rh2-F (KC341737/ KC-204921) STRAIN ISOLATED FROM SALT LAKE'S SOIL SAMPLE (EASTERN ALGERIA)	Asma Ait Kaki Mounira Kara Ali	University of M'Hamed Bougara, Algeria
APPLICATION OF UNSTRUCTURED MODELS FOR THE PREDICTION OF FERMENTATION PROCESS USING MICROORGANISMS	Mounira KARA ALI Asma AIT KAKI Noreddine KACEM CHAOUICHE	M'hamed bougara Boumerdes, Algeria Université frères Mentouri, Constantine, Algeria
UNRAVELLING THE INHIBITORY AND CYTOPROTECTIVE POTENTIAL OF DIURETICS TOWARDS AMYLOID FIBRILLATION	Sadia Malik Prof. Rizwan Hasan Khan	Aligarh Muslim University
ANTIDIABETIC AND ANTI-OBESITY POTENTIAL OF BROCCOLI, CAULIFLOWER AND KALE SEEDLINGS	Dino DAVOSIR, Ivana ŠOLA	University of Zagreb, Croatia
BIOTECHNOLOGY AS A TOOL FOR SUSTAINABLE AGRICULTURE: ENHANCE AGRICULTURAL PRODUCTIVITY	Jyoti Pandey, Praveen Garg, Sulekha Tripathi and Shree Ram Agrawal	Vindhya Institute of Management and Science, Satna, (M.P.)
ADOPTION OF ORGANIC FARMING PRACTICES BY FLUTED PUMPKIN VEGETABLE FARMERS IN ENUGU STATE, NIGERIA	Sunday Alagba Obazi, Maryrose Obianujunwa Igvesi, Miracle Onyinyechi Iheanyichukwu, David John Okoronkwo, Samuel Esheya Esheya	University of Nigeria, Nsukka National Open University of Nigeria, Kaduna Campus, Kaduna State, Nigeria
A DIVERSIFIED AXILLARY FAUNA AT THE SERVICE OF ORGANIC AGRICULTURE FOR CROPS UNDER GREENHOUSES IN THE ZIBAN REGION	DEGHICHE-DIAB Nacima BETTICHE Farida BENGOUGA Khalila	CRSTRA, Scientific and Technical Research Center on Arid Areas, Biskra, Algeria

23.10.2022

Session-4 / Hall-4

Ankara Time: 17³⁰-19³⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Alina Solnyshkina

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
ANTI- CASTE MOVEMENT IN INIDA	Khem Chand Gajendra Singh	University of Delhi, Delhi, India
THE ATHLETIC ACTIVITIES DURING THE COVID-19 PANDEMIC-A FINANCIAL APPROACH	Theodoros Daglis	National Technical University of Athens
DANKA EMBROIDERY: WORK OF PURITY	Madan Lal Regar Aditi Mertia	National Institute of Fashion Technology Jodhpur, Assistant Profesor, Department of Fashion Design, Jodhpur, India.
THE BASIS OF THE BRITISH UNION FLAG	AGBAKA Sourou Arsène SEGUDEME Alexis Hergie	EDP/UAC/BENIN
SOCIAL WORK AND SOCIAL PROTECTION TO MIGRANTS AND INTERNAL DISPLACED PERSONS (UKRAINIAN CONTEXT)	Alina Solnyshkina	Oles Honchar Dnipro National University
THE EFFECT OF PERSONAL SOCIAL INTERACTION ON ACADEMIC ACHIEVEMENTS OF TERTIARY INSTITUTION STUDENTS: A STATISTICAL INVESTIGATION	Emmanuel Mmaduabuchi IKEGWU, Abiose Ekpe AKHADEME, Uneke OKORAFOR	Yaba College of Technology, Yaba Lagos, Nigeria
TO WHAT EXTENT CAN PLANTING TREES AND SHRUBS REDUCE AIR POLLUTION IN BEIJING IN 2020-2030?	Akerke Bekemetkyzy	Nazarbayev University, Astana city, Kazakhstan
SHEAR STRENGTH TEST OF SOILS – ADVANTAGES, LIMITATIONS AND APPLICABILITY	Oussama Benmerabet Salah Messioud	Mohamed Seddik Ben Yahia University of Jijel, Algeria
ADSORPTION STUDIES OF REACTIVE BLUE-19 DYE REMOVAL FROM WASTEWATER USING PAKISTANI-ORIGIN VERMICULITE CLAY	Sana Khalid, Rabia Nazir, Sajid Rashid Ahmad, Muhammad Nawaz Chaudhry	University of the Punjab, Pakistan
LOCAL GOVERNANCE AND CLIMATE CHANGE MITIGATION IN YEWA SOUTH LOCAL GOVERNMENT AREA, OGUN STATE, NIGERIA	Makinde, W. A	Federal Polytechnic, Nigeria
PARTICULARITIES OF TASK AND EGO ORIENTATIONS AMONG LITHUANIAN BASKETBALL LEAGUE AND NATIONAL BASKETBALL LEAGUE ATHLETES	M.A. Jonas Vainauskas Prof. Dr. Romualdas MALINAUSKAS	Lithuanian Sports University, Lithuania
SCIENCE TECHNOLOGY AND INNOVATION POLICY BOARD ORGANIZATION AND ACTIVITY ANALYSIS	Fatih KIRIŞIK Hilmiye KISA	Karabuk University, Karabuk, Türkiye Alanya Alanya Alaaddin Keykubat University, Alanya, Türkiye.

Meeting ID: 895 8190 4041
Passcode: 212223

KIRŞEHİR TOURISM POLICY PROBLEMS AND
SOLUTIONS

Fatih KIRIŞIK
Hilmiye KISA

Karabuk University, Karabuk, Türkiye
Alanya Alanya Alaaddin Keykubat
University, Alanya, Türkiye.

23.10.2022

Session-4 / Hall-5

Ankara Time: 17³⁰-19³⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Mustafa Özduran

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THEORETICAL SIMULATIONS OF THE STRUCTURAL STABILITIES, ELECTRONIC, ELASTIC, AND THERMODYNAMIC PROPERTIES OF TiRh ₃ COMPOUND	Mustafa Özduran, Osman Örnek, Ahmet İyigör, Nihat Arıkan	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye. Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye
AB INITIO INVESTIGATION OF STRUCTURAL, ELECTRONIC, ELASTIC AND THERMODYNAMIC PROPERTIES OF THE HALF-HEUSLER MgSiPt ALLOY	Mustafa Özduran, Osman Örnek, Ahmet İyigör, Nihat Arıkan	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye. Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye
AB INITIO CALCULATIONS OF STRUCTURAL STABILITY, ELECTRONIC, MECHANICAL, AND THERMODYNAMIC PROPERTIES FOR BaTaO ₃ PEROVSKITE OXIDE	Osman Örnek, Ahmet İyigör, Mustafa Özduran, Nihat Arıkan	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye. Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
FIRST- PRINCIPLES STUDY OF STRUCTURAL, ELECTRONIC, ELASTIC, AND THERMODYNAMIC PROPERTIES OF HfMg ₃ O ₄ COMPOUND	Osman Örnek, Ahmet İyigör, Mustafa Özduran, Nihat Arıkan	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye. Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
DETERMINATION OF PHASE TRANSITION TEMPERATURES, THERMODYNAMIC PROPERTIES AND ISOMER SEPARATION ABILITY OF 4-(NONYLOXY) BENZOIC ACID LIQUID CRYSTAL	Biröl Işık	Yıldız Teknik University, İstanbul, Türkiye
INVESTIGATIONS OF STRUCTURAL, ELASTIC, ELECTRONIC AND THERMODYNAMIC PROPERTIES OF MgTi ₃ COMPOUND: A COMPUTATIONAL STUDY	Nihat Arıkan Mustafa Özduran Ahmet İyigör Osman Örnek	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye. Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
FIRST-PRINCIPLES STUDY ON THE STRUCTURAL, THERMODYNAMIC, AND ELASTIC PROPERTIES OF CUBIC MgCuSn ALLOY	Nihat Arıkan Mustafa Özduran Ahmet İyigör Osman Örnek	Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye. Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
THE EFFECT OF CHAIN EXTENDER ON THE RHEOLOGICAL PROPERTIES OF POLYAMIDE-6/ORGANOCLAY NANOCOMPOSITES PREPARED BY A NOVEL MELT-COMPOUNDER	Başak TUNA	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye
INVESTIGATIONS OF PHYSICAL PROPERTIES OF Al ₂ FeIr FULL HEUSLER ALLOY: FIRST PRINCIPLES METHOD	Ahmet İYİGÖR Nihat ARIKAN Osman ÖRNEK Mustafa ÖZDURAN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye. Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye
A THEORETICAL INVESTIGATION OF PHYSICAL PROPERTIES OF Al ₂ CoRu HEUSLER ALLOY IN L21 CRYSTAL STRUCTURE	Ahmet İYİGÖR Nihat ARIKAN Osman ÖRNEK Mustafa ÖZDURAN	Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Türkiye. Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Türkiye

CONTENT

CONGRESS ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
Cem TUNA	HUMAN RIGHTS EDUCATION IN AHI EVRAN'S AHI SYSTEM	1
Hüseyin ÖZTÜRK	AHİLİĞİN TEMELLERİ VE GETİRDİKLERİ	12
Hamza ÖZ Nuri BALOĞLU	SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF AHILIK ORGANIZATION	17
Nurettin GÜRCAN	REFLECTIONS OF AKHISM TRADITION TO TODAY'S MANAGEMENT AND WORKING CULTURE IN THE CONTEXT OF TURKISH MANAGEMENT AND ORGANIZATIONAL CULTURE	26
Tufan AYTAÇ	AN OVERVIEW OF THE AHILIK (AHI EVRAN'S HUMAN TRAINING MODEL) SYSTEM IN THE CONTEXT OF LEADERSHIP APPROACHES	36
Sevgi IŞIK EROL	AKHISM FROM THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC ECONOMICS	52
Dilber USUL	FLOWS OF THOUGHT IN THE TIME OF TURKISH SELJUK	62
Hakan EROL	ON THE ORIGIN OF THE WORD AHI AND PROFESSIONAL ORGANIZATION IN ANCIENT ANATOLIAN CITY-STATES	78
Abdullah TURAN	THE POLITICAL AID OF AHIS AND THE ISSUES THAT SHAPE IT	84
Okay SÜTÇÜOĞLU	A DIFFERENT POINT OF VIEW TO NAME OF THE "AHI EVRAN"	114
Suzan YILDIRIM	FROM AHI AND BACIYAN-I RUM TO TODAY'S SOCIAL SERVICE WORKS	122

AHI EVRAN'IN AHİLİK SİSTEMİ'NDE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ
HUMAN RIGHTS EDUCATION IN AHI EVRAN'S AHI SYSTEM

Cem TUNA

Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6846-8676

Özet

Anadolu Ahiliğinin kurucusu Ahi Evran kurmuş olduğu Ahilik Teşkilâtı ile sosyal, iktisadî ve siyasî hayatımızı etkileyen; Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük rol oynayan, bu nedenle Türk-İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerinden biridir. Ahilik, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da yaşayan halkın sanat, ticaret, ekonomi gibi çeşitli meslek alanlarında yetişmelerini sağlayan bir örgütlenmedir. Günümüz esnaf odalarına benzer bir işlevi bulunur. Ahilik, iyi ahlakın, doğruluğun, dürüstlüğün, yardımseverliğin, kardeşliğin, güzel ahlakın birleştiği bir sosyo-ekonomik düzendir. Bu çalışmada Ahi Evran'ın ahilik sisteminde insan hakları eğitimi incelenmiştir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. Ahi Evran ve Ahilik ile ilgili alanyazın taranarak araştırma sorularına cevap aranmıştır. İnsan hakları eğitimi ile ilgili görülen veriler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce insan hakları olarak kavramsallaştırılmış, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmiş ve buna göre veriyi açıklayan kodlar saptanmıştır. Buna göre kişi özgürlüğü ve güvenliği eğitimi, sağlık hakkı eğitimi, özel hayatın gizliliği eğitimi, vatandaşlık eğitimi, eğitim hakkı eğitimi, gençlerin korunması eğitimi, çalışma hakkı eğitimi, sosyal güvenlik eğitimi, çevre hakkı eğitimi, tüketici hakları eğitimi, barış eğitimi konuları kodlama yapılmıştır. Bu kodlamaların kategorisi birinci, ikinci, üçüncü kuşak hakların eğitimi olarak belirlenmiştir. Kategorilerden oluşturulan üst tema insan hakları eğitimi olarak saptanmıştır. Bu aşamada elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Bulgular ve sonuçlara göre; Ahi Evran ve diğer pirlerin, ustaların kendi maiyeti altında çalışan kalfalara, çıraklara insan hakları eğitimi konusunda rol model oldukları söylenebilir. Ahilerin iş başında ve iş dışında uygulamalı olarak yaptıkları eğitimde, öğrencilere örnek oldukları, yaparak yaşayarak öğrettikleri belirtilebilir. Ahi Evran'ın ahilik sisteminde üyelerine verilen kişi özgürlüğü ve güvenliği eğitimi, sağlık hakkı eğitimi, özel hayatın gizliliği eğitimi, vatandaşlık eğitimi günümüz birinci kuşak insan hakları ve eğitimi ile ilgilidir. Eğitim hakkı eğitimi, gençlerin korunması eğitimi, çalışma hakkı eğitimi, sosyal güvenlik eğitimi günümüz ikinci kuşak insan hakları ve eğitimi içinde yer almaktadır. Çevre hakkı eğitimi, tüketici hakları eğitimi, barış hakkı eğitimi günümüz üçüncü kuşak hakları ve eğitimi kapsamında bulunmaktadır. Eşitlik eğitimi ahiliğin esasları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ahi Evran, Ahilik, İnsan Hakları, Eğitim

Abstract

Ahi Evran, the founder of the Anatolian Ahi Order, has established the Ahi Order Organization, which affects our social, economic and political life; He is one of the important figures in Turkish-Islamic history, who played a major role in the nationalization of Anatolia and the establishment of the Ottoman Empire. Ahilik is an organization that enables the people living in Anatolia during the Seljuk and Ottoman periods to grow up in various professions such as art, trade and economy. It has a function similar to today's chambers of tradesmen. Akhism is a socio-economic order in which good morals, righteousness, honesty, benevolence, brotherhood and good morals come together. In this study, human rights education in Ahi Evran's ahi system was examined. The study is based on document analysis, one of the qualitative research methods. The literature on Ahi Evran and Ahilik was searched for answers to the research questions. The data related to human rights education were determined as findings, and

content analysis, one of the qualitative data analysis, was applied to the findings. The data collected for this purpose were first conceptualized as human rights, then organized logically according to the emerging concepts and codes explaining the data were determined accordingly. Accordingly, the subjects of personal freedom and security education, right to health education, privacy education, citizenship education, education right education, youth protection education, right to work education, social security education, environmental education, consumer rights education, peace education were coded. The category of these codings was determined as the education of first, second and third generation rights. The top theme created from the categories was determined as human rights education. The findings obtained at this stage were interpreted.

According to the findings and results; It can be said that Ahi Evran and other pirs are role models in human rights education for journeymen and apprentices working under the masters' own entourage. It can be stated that the Ahis set an example to the students in their practical training on and off the job, and they teach by doing and living. Personal freedom and security education, right to health education, privacy education, citizenship education given to its members in the ahi-order system of Ahi Evran are related to today's first generation human rights and education. Right to education education, youth protection education, right to work education, social security education are included in today's second generation human rights and education. Environmental right education, consumer rights education, right to peace education are within the scope of today's third generation rights and education. Equality education is among the principles of Akhism.

Keywords: Ahi Evran, Ahi Order, Human Rights, Education

Giriş

Ahilik, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da yaşayan halkın sanat, ticaret, ekonomi gibi çeşitli meslek alanlarında yetişmelerini sağlayan bir örgütlenmedir. Günümüz esnaf odalarına benzer bir işlevi bulunur. Ahilik, iyi ahlakın, doğruluğun, dürüstlüğün, yardımseverliğin, kardeşliğin, güzel ahlakın birleştiği bir sosyo-ekonomik düzendir (Topsakal, 2016, 294).

Malazgirt Zaferi'nden sonra Türklerin Anadolu'yu vatanlaştırmada, yerleşik hayata ve aşiret hayatından millet hayatına geçmelerinde; şehir hayatına uyumunda, iş ve aş sahibi, üretici, eğitimli insan olmalarında, meslek edinmelerinde, İslami bir hayat nizamı oluşturmalarında; edebi, mimari, zirai, iktisadi, sosyal güvenlik ve eğitim sistemlerini meydana getirmelerinde ahiliğin büyük etkisi olmuştur (Kırşehir Valiliği, 2022).

Anadolu Ahiliğinin kurucusu Ahi Evran'dır. O, kurmuş olduğu Ahilik Teşkilâtı ile sosyal, iktisadî ve siyasi hayatımızı etkileyen; Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük rol oynayan, bu nedenle Türk-İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerinden biridir. XIII. Yüzyıl başlarında Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Muhyiddin Arabî ve hocası Evhadüddin Kirmani ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Ahi Evran, kaynağını Yesi'den alan gönül erleri ile birlikte bu toprakları vatan yapmanın, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasının öncülüğünü yapmıştır. Ahilik sistemi ile Anadolu'ya göç eden Türkmenlere hem aş hem iş vermiş; onları tekke ve zaviyelerde iyi bir Müslüman ve vasıflı bir meslek sahibi üretici insan hâline getirmiştir. Böylece Anadolu'nun iktisadi kalkınmasına ve imâr edilmesinde öncülük etmiştir (Kırşehir Valiliği, 2022).

Ahi Evran, 32 çeşit esnafı teşkilatlandırmış; Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında sanatını icra eden bütün esnafın İslâm medeniyetinin zirve kuruluşu Ahilik Teşkilatının merkezi Kırşehir'den "İcâzetnâme" almışlardır. Kardeşliğin, cömertliğin, yiğitliğin, fedakârlığın, doğruluğun, dürüstlüğün, kalitenin, üretimin, ahlâkın, sanatın, aklın ve bilimin esas alındığı Ahilik Teşkilatının kurucusu bu faziletli âlim ve mutasavvıf Ahi Piri Horasanlı Türkün, kesin olmamakla birlikte Moğollara karşı mücadele ederken 93 yaşında (M.1261-H.653) şehit edildiği ifade edilmektedir. Kabri Kırşehir'de kendi adı ile anılan camiin bitişiğindedir. Ahi Evran'ın 20 kadar te'lif ve tercüme eseri mevcuttur (Kırşehir Valiliği, 2022).

Ahi Evran'ın Anadolu'da kurucusu olduğu ahilik ile ilgili ilkelerin ahlaki temeli olduğu gibi, önemli bir kısmının günümüz insan haklarına uygun olduğu belirtilebilir. İnsan hakları insanın hem beden/fizyolojik hem de ruh/ manevi alanı ile ilgilidir (Mourgeon, 1991, 7). İnsan hakları, insan onurundan kaynaklanan, kişinin insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu, devredemeyeceği,

vazgeçemeyeceği ve zamanaşımına uğramayacağı haklara denir. İnsan hakları, insanın sadece insan olması nedeniyle doğuştan sahip olması gereken, onun kişiliğini, değerlerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, üstün, evrensel ilke ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Karaman Kepenekci, 2014, 51). Herhangi bir ayırım olmaksızın bütün insanlara tanınan ideal haklar listesi olarak kabul edilebilir.

İnsan hakları (Görmez ve İşler, 2019, 72-73; Erdoğan ve Tuna 2022, 3), özellikleri dikkate alındığında birinci kuşak haklar (klasik), ikinci kuşak haklar (sosyal ve ekonomik), üçüncü kuşak haklar (dayanışma) ve dördüncü kuşak haklar (insan onurunu koruma) şeklinde dört kategoriye ayrılmaktadır. Klasik haklar olarak da ifade edilen birinci kuşak haklar, kişileri devlete ve topluma karşı koruyan, onların özgürce gerçekleştirebilecekleri eylemleri destekleyen, dokunulamayan ve devredilemeyen hakları savunan ve bireylerin devlet yönetimine katılmalarını güvence altına alan haklardır. Yaşama hakkı, konut dokunulmazlığı, kişi dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, eşitlik, din ve vicdan özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, düşünme ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, dernek kurma hakkı, dilekçe hakkı, kamu hizmetine girme hakkı sayılabilir.

İkinci kuşak haklar (Görmez ve İşler, 2019, 73-74; Erdoğan ve Tuna 2022, 4), ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olarak da adlandırılmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik haklar kişileri toplumsal müdahalelere karşı koruyan, insanca yaşamak ve muamele görmek için belirli bir hayat standardını güvence altına alan ve birinci kuşak haklardan yararlanılabilmesine fırsat tanıyan ve bu amaçla kişilerin devletten ve toplumdan gerçekleştirmelerini talep edebilecekleri haklardır. İkinci kuşak insan hakları olarak; eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, ailenin korunması hakkı, sendika hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı vb. sayılabilir.

Üçüncü kuşak haklar (Görmez ve İşler, 2019, 74; Erdoğan ve Tuna 2022, 4): Bu haklar mücadele sonucunda değil; bireyler, gruplar ve devletlerarasındaki dayanışmaya bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyadaki gelişme ve değişimler sonucu ortaya çıkan ama henüz tam olarak tanımlanmış ve tamamlanmış olmaktan çok, bugün insanlık hakkı olarak görülebilir. Üçüncü kuşak insan hakları şunlardır: Çevre hakkı, tüketici hakları, ortak mirası koruma hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı.

Dördüncü kuşak haklar ise özellikle bilimin kötüye kullanılması olasılığına karşın insan onurunu koruma ile ilgilidir. Ahilik teşkilatında insan onuruna saygı gösterilmekle birlikte, insan vücudu aleyhine deneyler sözkonusu olmadığı için bu haklar kapsam dışı bırakılmıştır.

İnsan hakları eğitimi ise; kişilerin sahip oldukları haklarını bilme, kullanma, koruma ve geliştirme bilinci ile aynı haklara başkalarının da sahip olduğu gerçeğinden hareketle, diğer kişilerin haklarına saygı duyma sorumluluğunu geliştirmek amacıyla verilen eğitimidir (Karaman Kepenekci, 2014). İnsan hakları eğitimi (Bektaş, 2019, 109); evrensel bir insan hakları kültürü kurmayı amaçlar. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmek ister. İnsan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişiminin sağlanması önem arz eder. Bütün insanlar arasında herhangi bir ayırım olmaksızın eşitliği teşvik eder. Topluma etkin ve aktif bir vatandaş olarak katılımını sağlamaya çalışır. Barışı kurma ve sürdürme, sosyal adaleti sağlama amacını taşır.

İnsan hakları eğitimi okullarda yapıldığı gibi aile, işyeri, çevre gibi okul dışı ortamlarda da yapılır. Eğitim ortamının en önemli ögesi öğretmenlerdir. Öğretmenler doğrudan öğrencilere, dolaylı olarak da topluma insan hakları bilincini kazandırabilmek için uygun rol model olmak durumundadır (Çiftçi, 2020, 215). Öğretmenin insan haklarına dayalı bir öğrenme ortamı hazırlaması, uygun öğretmen-öğrenci iletişimi kurması, anlayışlı olması, empati (kendini karşısındakinin yerine koyma) yapabilmesi, insan haklarını bilmesi ve bu bilgileri öğretebilecek donanımda olması önemlidir (Karaman Kepenekci, 2000, 155-156). Ahi Evran ve diğer pirlerin, ustaların kendi maiyeti altında çalışan kalfalara, çıraklara insan hakları eğitimi konusunda rol model oldukları söylenebilir. Ahilerin iş başında ve iş dışında uygulamalı olarak yaptıkları eğitimde, öğrencilere örnek oldukları, yaparak yaşayarak öğrettikleri belirtilebilir.

Bu çalışmada Ahi Evran'ın ahilik sisteminde insan hakları eğitimi incelenmiştir. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- 1- Ahi Evran'ın ahilik sisteminde birinci kuşak insan hakları eğitimi nasıl ele alınmıştır?
- 2- Ahi Evran'ın ahilik sisteminde birinci kuşak insan hakları eğitimi nasıl ele alınmıştır?

3- Ahi Evran'ın ahilik sisteminde birinci kuşak insan hakları eğitimi nasıl ele alınmıştır?

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. Ahi Evran ve Ahilik ile ilgili alanyazın taranarak araştırma sorularına cevap aranmıştır. İnsan hakları eğitimi ile ilgili görülen veriler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce insan hakları olarak kavramsallaştırılmış, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmiş ve buna göre veriyi açıklayan kodlar saptanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Buna göre kişi özgürlüğü ve güvenliği eğitimi, sağlık hakkı eğitimi, özel hayatın gizliliği eğitimi, vatandaşlık eğitimi, eğitim hakkı eğitimi, gençlerin korunması eğitimi, çalışma hakkı eğitimi, sosyal güvenlik eğitimi, çevre hakkı eğitimi, tüketici hakları eğitimi, barış eğitimi konuları kodlama yapılmıştır. Bu kodlamaların kategorisi birinci, ikinci, üçüncü kuşak hakların eğitimi olarak belirlenmiştir. Kategorilerden oluşturulan üst tema insan hakları eğitimi olarak saptanmıştır. Bu aşamada elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Eğitimi

Kişinin özgürlüğü ve güvenliği birinci kuşak haklar arasında yer alır. Özgürlük bireyin fiziki ya da bedensel özgürlüğünü ifade eder. Bireyin keyfi olarak bu özgürlüğünden yoksun bırakılmaması, bir yere kapatılmaması, bedensel olarak engellenmesi anlamına gelir (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006, 54 vd). Kişi güvenliği, birey özgürlüğünü tamamlayan bir haktır. Kişi güvenliği, bireyin bedensel bütünlüğünün her türlü keyfi müdahaleye karşı korunması, bireyin kendini güven içinde hissetmesidir. Birey kendini güvende hissettikçe maddi ve manevi varlığını geliştirebilir. Uluslararası sözleşmeler ve anayasalarda tanınan haklar kişilerin haklarını güvence altına almaktadır (Macovei, 2007, 7; Topsakal, 2018, 199).

Müslüman-Türklerin fetihler ve başka nedenlerle, doğudan batıya göçü esnasında, çeşitli esnaf ve sanatkâr grupların ekonomik sarsıntıya maruz kalmadan varlıklarını sürdürebilmeleri, gelişmeleri, sosyal, iktisadi ve ahlaki yapılarını koruyabilmeleri ahilik sayesinde olduğu söylenebilir. Ahiler, Moğol istilasından sonra meydana gelen kargaşa döneminde, beylikler döneminde siyasi otoritenin zayıfladığı zamanlarda toplumda dirlik ve düzen sağlamışlardır. Ahiler çapulcuğu önlemek, can ve mal güvenliğini sağlamak, ticari güvenliği sağlamak gibi iktisadi, idari ve sosyal görevler yerine getirmişlerdir. Ahiler, Osmanlı Devleti savaşta iken bozgunculara karşı güvenliği sağlamışlardır (Er, 1990, 7-8).

Ahiliğin esaslarından biri de gözü kapalı olma bir diğer deyişle kimseye kötü gözle bakmama ve ayıp araştırmamadır. Başka bir ilke olan dili bağlı olma; ahinin kimseye kötü söz söylememesi, bir başka ilke beli bağlı olma ise; ahinin kimsenin ırz, namus, haysiyet ve şerefine göz dikmemesi anlamına gelmektedir (Akyüz, 2021, 53). Zulüm kapısını bağlayıp iyilik kapısını açmak ise toplumda kimseye haksızlık etmemek bilakis haklara riayet ederek iyilik yapmak şeklinde açıklanabilir. Bu ilkelerin toplumda kişilerin özgürlük hakkını sınırlarını bilerek kullanmayı ve kişi güvenliğini sağladığını ifade edilebilir.

Sağlık Hakkı Eğitimi

Yaşama; birinci kuşak haklar arasında yer alır ve her bireyin en temel hakkıdır. Bu hak insan haklarının varlık nedenidir. Yaşama hakkı tam bir güvence altına alındığında diğer haklar kullanılabilir (Hatemi, 2013, 19; Topsakal, 2018, 199). 1982 Anayasasına göre herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir (Anayasa, 56. Madde, Arslan ve Kayaççek, 2010, 85).

Ahilikte temizlik alışkanlığı kazanılmasına önem verilirdi. Tükürmek, sümürmek gibi kötü davranışlardan kaçınılması gerektiği ocaklarda muallimler tarafından verilirdi (Akyüz, 2021, 52-53). Bu eğitimin sağlık eğitimi, hastalıklardan korunma eğitimi olduğu belirtilebilir. Sağlık eğitimi yaşama, yaşamı sağlıklı sürdürme hakkı ile doğrudan ilgilidir.

Özel Hayatın Gizliliği Eğitimi

Özel hayatın gizliliği birinci kuşak haklar arasında yer alır. Herkesin özel yaşamın gizliliği hakkı bulunmaktadır. Özel yaşam, hukuka uygun biçimde bireyin kendi yaşamını başkalarının karışması olmadan serbestçe düzenlemesi ve yaşaması anlamına gelir. Kendi kişiliğini geliştirme

ve gerçekleştirme için diğer insanlarla özellikle duygusal ilişkiler kurma ve bunu devam ettirme hakkıdır. Bireylerin maddi-manevi yaşamı, psikolojik-psikiyatrik durumları, gördükleri tedavilere ilişkin bilgiler, özel evrakları, yazışmaları, sözlü iletişimleri, yaşam biçimleri, kimlikleri, sırları özel yaşama girer (Gölcüklü & Gözübüyük, 1994, 253 vd; Topsakal, 2018, 201).

Ahiliğin esaslarından olan gözü kapalı olma, dili bağlı olma beli bağlı olma ilkelerin bireylerin özel yaşamı ile de ilgili olduğu, üyelerine özel hayatın gizliliği eğitimi verildiği belirtilebilir.

Vatandaşlık Eğitimi

Günümüz hukuk sisteminde vatandaşlık hakkı, birinci kuşak haklar arasında yer alır ve her bireyin vatandaşlık hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak bu haktan mahrum edilemez. Herkesin vatandaşlığı değiştirme hakkı vardır. Vatandaşlık, bir devletle birey arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuki bağıdır (Karaman Kepenekci, 2014, 38). Vatandaşlar kendi ülkelerinde yerleşebilir, suç nedeniyle başka ülkelere verilmez. Vatandaşlığın kaybedilme nedenleri yasada belirtilir (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006, 86 vd; Topsakal, 2018, 201).

Ahiler Anadolu'daki Alplerle ilişki kurarak Moğol istilasına karşı Selçuklu Devleti'nin yanında mücadeleye girişmişlerdir (Er, 1990, 7). Moğollara karşı Kayseri'yi savunan Ahileri, Ahi Evran teşkilatlandırmıştır (Kırşehir Valiliği, 2022). Ahilik kurumu üyeleri Anadolu Selçuklu Devleti döneminde, Moğollara karşı Kayseri'de erkekli-kadınli vatan savunması yapmış ve büyük çoğunluğu şehit olmuştur. Bunu vatandaşlık eğitiminin bir parçası olan vatan hizmeti ve canını vatan için feda etmek olarak değerlendirmek mümkündür. Seyahatname yazarı İbni Batuta 14. Yüzyılda Anadolu'da ahilerin zorbaları ve kötülük yapanları yok ettiğini ifade etmektedir (Er, 1990, 7). Bu tespit ile ahilerin yasalara uyduğu ve uymayanları yasalara uymaya zorladığı anlaşılmaktadır. Yasalara uyma vatandaşlık görevleri arasında yer almaktadır. Kötülöklere engel olma, başkalarının hakkını savunma ise aktif vatandaşlık davranışları arasında yer almaktadır. Buradan ahilerin vatandaşlık bilincine sahip olduğu, vatandaşlık ödev ve sorumlulukları en güzel şekilde yerine getirdiği ifade edilebilir (Topsakal, 2016, 297).

Eğitim Hakkı Eğitimi

Öğrenim ve eğitim görme hakkı, ikinci kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. İnsan, eğiten ve eğitilen, eğitime muhtaç olan bir varlıktır (Taktak vd, 2001, 74). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine göre; her bireyin eğitim hakkı vardır. İlköğretim zorunludur ve parasız olmalıdır. Teknik ve mesleki öğretimden herkes yararlanabilmelidir. Yükseköğretim yeteneğe göre eşittir. Eğitim bireyin kişiliğini geliştirmeli, insan haklarına saygıyı kuvvetlendirmelidir. Bütün insanlar arasında anlayış, hoşgörü, dostluğu, barışı teşvik etmelidir. Eğitim hakkı diğer haklarla bağlantılıdır (Friedrich, 1999, 127). Eğitim hakkı diğer hakların bilinmesinde, kullanılmasında ve korunmasında anahtar role sahiptir. Bu anlamda eğitim hakkı bireylerin yaşam hakkından düşünce ve ifade özgürlüğüne, seçme ve seçilme hakkından dilekçe hakkına kadar tüm hakların kullanılması için ön koşuldur (Akyüz, 2020, 370; Topsakal, 2018, 203).

Ahilikte eğitim yaşama dönük, uygulamalı bir biçimde iş başında ve iş dışında yapılmaktaydı. İş başında eğitim; ahilerin çarşı ve dükkânların bedesten ve bunun gibi yerlerde bulunmaları nedeniyle kolay ve etkili idi. Esnaf ve zanaatkârlarda namaz saatlerinde dükkânlarını kapatma, sonra açma, zaman yönetimi ve düzen alışkanlığı kazanma, dürüst çalışma, müşteriye saygı gösterme ve onu aldatmama, üretimi artırma, komşu esnaf ve zanaatkârların da kazanmaları isteme (diğerkâmlık), çırakları iyi yetiştirme gibi tutum ve davranışların geliştirmesini amaçlıyordu. İş dışında ise örgütün muallim ahi, pir denilen öğreticileri vardı. Tekke ve zaviye gibi toplantı yerlerinde ve törenlerde dinin esasları, okuma-yazma, Kur'an, ahlak, temizlik, örgütün düzeni ve geleneği, Türkçe fütüvvetname (yönetmelik), tarih ve biyografiler, tasavvuf, Türkçe, Farsça, Arapça ve Edebiyat dersleri, ilahiler, şiirler öğretilirdi (Akyüz, 2021, 52-53; Mesleğim Hayatım, 2022). Genel anlamda dükkânlarda, çarşıda, camide eğitim devam ederdi. Akşamları konuk evi fonksiyonu gören zaviyelerde, halk eğitimi yapılan yaren odalarında eğitim devam ederdi. Ahiler her zaman eğitime, öğrenmeye, öğretmeye açıktı, bunu bir yaşam ilkesi haline getirmişlerdi (Topsakal, 2016, 298).

Çalışma Hakkı Eğitimi

Çalışma hakkı ikinci kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. Günümüz hukukuna göre; herkesin çalışma hakkı vardır ve çalışma engellenemez. Bu hak çalışıp çalışmama, çalışacağı işi seçme ve çalıştığı işten ayrılma özgürlüğünü korur. Çalışma özgürlüğü, ücretli olarak bir işyerinde çalışma hakkı olduğu kadar, iktisadi-ticari faaliyet yapma hakkını da içerir. Sözleşme serbestisi gereği gerek işçiler gerekse işverenler istedikleri kişiyle sözleşme yapabilme ve sözleşmeyi bozabilme hakkına sahiptir (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006, 77 vd; Topsakal, 2018, 203).

Ahilik, küçük esnaf, usta, kalfa ve çırakları içine alan, onların dayanışmaları, mesleklerini dürüstlük ve özenle yapmalarını ve eğitilmelerini amaçlayan bir lonca teşkilatıdır (Akyüz, 2021, 53). Ahilerin halktan maddi menfaat talep etmeleri yasaktı ve halka yardımda bulunmak, cömert davranmak temel prensiplerindi. Bu ilkeler o dönemde Türkmenleri iş ve meslek sahibi olmaya sevk etti (Er, 1990, 7). Asya'dan Anadolu'ya gelen çok sayıda esnaf ve sanatkâra kolayca iş bulmak, yerli Bizans sanatkârı ile rekabet edebilmek, tutunabilmek için yaptıkları malların kalitesini korumak, üretimi ihtiyaca göre ayarlamak, sanatkârlarda sanat ahlâkını yerleştirmek; Türk halkını ekonomik yönden bağımsız hâle getirmek amaçları (Kırşehir Valiliği, 2022) çalışma hakkı ile ilgilidir. Bunun sonucunda çalışan, üreten, paylaşan bir toplum oluştuğu ifade edilebilir. Böylece ahiler, çalışma hakkını sağlayarak topluma büyük fayda sağlamışlardır.

Mesleki Örgütlenme Hakkı Eğitimi

İnsan hakları sınıflamasına göre mesleki örgütlenme hakkı ikinci kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. Günümüz insan hakları eğitiminde işçi ve işverenlerin sendika kurma, esnaf ve sanatkârların mesleki kuruluşlar kurma hakları bulunmaktadır. Örneğin 1982 Anayasasına göre çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve yararlarını korumak, geliştirmek için bu tür örgütlenmeler yapabilir (Anayasa, 51. Madde, Arslan ve Kayaççiçek, 2010, 78). Devlet, esnaf ve sanatkârları koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır (Anayasa, 173. Madde, Arslan ve Kayaççiçek, 2010, 200). Türkiye'de yürürlükte olan Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu'nun amacı; esnaf ve sanatkârlar ile bunların yanlarında çalışanların meslekî ve teknik ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmelerini ve meslekî eğitimlerini sağlamaktır. Bunun yanında meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak, meslek disiplini ve ahlâkını korumak ve bu maksatla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğindeki esnaf ve sanatkârlar odaları ile bu odaların üst kuruluşu olan birlik, federasyon ve Konfederasyonun çalışma usûl ve esaslarını düzenlemektir (Madde 1).

Ahiler, Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında bütün şehir ve kasabalarda yiğit, ahi ve şeyh sistemi içerisinde teşkilatlanmıştır. Bütünüyle Anadolu, Balkanlar, Kırım, Kazan ve kültür coğrafyasının birçok yerinde ahiliğin teşkilatlandığı görülmektedir. Bu teşkilatlar, Kırşehir'de bulunan "Pirler piri" de denilen Ahi şeyhine bağlı idi. Ehliyet ve liyakat esas alınarak Türk Milletinin örgütlenme yeteneği uygulama alanına konulmuştur. Kendi içerisinde ehil olanların seçildiği bir sistem, yeni bir yönetim modeli uygulanmıştır. Ahilik, Selçuklu ve Osmanlı iktisadi sisteminin özünü oluşturmuştur. Bu iktisadi anlayışın temelinde çalışmak, üretmek, kalite, emeğe saygı, dayanışma, helâl kazanç, helâl lokma, yardımlaşma, israftan kaçınma... gibi İslami kurallar vardır (Kırşehir Valiliği, 2022).

Gençlerin Korunması Eğitimi

Gençlerin korunması ikinci kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. Günümüzde Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır (Anayasa, 58. Madde, Arslan ve Kayaççiçek, 2010, 86).

Ahilerin eğitiminde şu kötü davranışların yapılmaması istenirdi (Akyüz, 2021, 52-53): Tükürmek, sümürmek, hırsızlık, dedikodu, iftira, cimrilik, ayıp ve kusur araştırmak, şehvetle bakmak, emanete hıyanet etmek, yalan söylemek, sözünü tutmamak, kıskançlık, kin, sert gönüllü olmak, büyülenmek, ikiyüzlülük, koğuculuk, cinsi sapıklık, zina, sarhoş edici içkiler içmek, haram yemek. Bu eğitimin öncelikle ocağa yeni katılanlara yönelik olduğu ifade edilebilir. Bu eğitimden geçen bireyler, sözü edilen kötü huylardan arınmakta, iyi huylar kazanmaktadır. Bu şekilde ahilerin, yeni katılan çocukların-gençlerin kötü alışkanlıklardan korunduğu görülmektedir.

Sosyal Güvenlik Eğitimi

Sosyal güvenlik hakkı, ikinci kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. Günümüz 1982 Anayasasına göre, herkesin sosyal güvenlik hakkı vardır. Herkes, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını gerçekleştirme hakkına sahiptir. Sosyal güvenlik, toplum içindeki dezavantajlı grupların durumlarını iyileştirmeye yönelik bir haktr. Yaşlılık, hastalık, engellilik, işsizlik gibi nedenlerle çalışamayan, geliri sürekli ya da geçici kesilen bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli desteğin sağlanmasıdır. Sosyal güvenliği gerçekleştirmek devletin sorumluluğundadır. Bu yükümlülük devletin sosyal devlet olmasının doğal bir sonucudur (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006, 98; Yalçınkaya, 2002, 97 vd).

Ahiliğin sosyal güvenlik sistemine katkı sağladığı rahatlıkla ifade edilebilir. Ahiler toplumda denge unsuru olmuşlar, kurdukları vakıflarla hayatı ilgilendiren bütün alanlarda faaliyette bulunmuşlardır. Fakirleri, garipleri, kimsesizleri, savaşa gidenlerin ailelerini, işinde zarar edenleri, misafirleri, yolcuları korumuşlar, onlara yardım etmişlerdir. Bir başka deyişle ahiler, kimsesizlerin kimsesi olmuşlardır. (Kırşehir Valiliği, 2022).

Çevre Hakkı Eğitimi

Çevre hakkı, çevrenin korunmasıyla ilgilidir ve üçüncü kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. İnsanın yaşadığı fiziki ortamın insan sağlığı için tehlikeli duruma gelmesini önlemek amacıyla yöneliktir. Günümüz dünyasında nükleer kazalar, petrol tankerleri kazaları, kimyasal sızıntılar gibi çevre felaketleri, hava kirliliği, madencilik faaliyetleri çevre kirliliğine neden olabilir. Devletler bu konuda tedbir almakla yükümlüdür. Bu konuda bireyler de çevreyi kirletmemekle yükümlüdür (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006, 100 vd).

Ahilerin temiz olmaları, kendilerini ve çevrelerini temiz tutmaları, çevrelerini, sokakları, caddeleri kirletmemeleri özellikle tükürme ve sümürme gibi çirkin davranışlardan kaçınmaları (Akyüz, 2021, 52-53) çevre hakkı bilincine sahip olduklarını göstermektedir. Ahilerin çevre hakkı eğitimini pirllerinden aldıkları ve titizlikle uyguladıkları belirtilebilir.

Tüketici Hakları Eğitimi

Tüketici hakları, üçüncü kuşak haklar arasında düzenlenmiştir. Tüketici; bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak kullanan veya tüketen gerçek veya tüzel kişidir. İnsan, ‘beşikten mezara kadar’ tüketicidir. Teknolojik gelişmelerle birlikte toplu üretim yapılabilmesi sonucunda insan sağlığına zararlı pek çok mal ya da hizmet piyasaya sunulabilmektedir. Bu kadar geniş bir kitlenin korunması elbette önemli bir husustur. Ayıplı mal ya da hizmet satıldığında tüketiciler: Aldığı malı vererek ödediği parayı geri alabilirler. Aldığı ayıplı malı vererek yenisiyle değiştirilmesini isteyebilir. Maldaki ayıbın giderilmesini, tamirini isteyebilir. Ayıp oranında, ödediği ücretten indirim isteyebilir. Tüketici bu haklardan hangisini isterse onu seçebilir. Satıcılar tüketicinin isteği hangisi olursa olsun yerine getirmek zorundadırlar (T.C. Nıksar Kaymakamlığı, 2022). Anayasaya göre; Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder (Anayasa, 172. Madde, Arslan ve Kaya, 2010, 200).

Ahilerin mesleklerini dürüstlikle ve özenle yapmaları esastır. Ahilerin görevleri arasında kaliteli ve ucuz mal teminini garanti etmek yer almaktaydı (Er, 1990, 7). Bu doğrultuda tüketiciler kandırılmaz, hakları korunurdu (Merey, 2008). Ahi Baba vekilleri her yıl ülkeyi dolaşır, çarşı, pazarlarda fiyat kontrolü yaparlardı. Bu ilkelere uymayanlara dükkânlarını kapatma, selam ve yardımı kesme, lokma çıkarma, ikram yapma, kurban kesmeye zorlama gibi cezalar verilebilirdi (Akyüz, 2021, 53). Bu cezaların tüketici haklarını korumaya yönelik olduğu belirtilebilir. Ahi teşkilatının bir nevi günümüz Tüketici Hakları Kurulu görevini yerine getirdiği ifade edilebilir.

Barış Hakkı Eğitimi

İnsanın kendisini huzur içinde hissedebileceği, farklı kimliklere, dinlere, kültürlere ve medeniyetlere saygısının olduğu, güven içinde bir toplum ortamında yaşamasına barış hakkı denir. Bireylerin, toplumun ve devletin barışın korunmasında hakları ve sorumlulukları bulunmaktadır (Karaman Kepenekci, 2014).

Anadoludaki ilk Türkçe fütüvvetnamelerde ahiliğin amacı olarak, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak ve “Âleme nizâm vermek” olarak belirtilmiştir. Ahi eline, beline, diline sahip

olacaktır. Kapısını, gönlünü, sofrasını açık tutacaktır. Fütüvvet iyi huylardır. Nefisle mücadele, Allah'ın emirlerini tutma, adeta kendisini halka vakfedip herkese iyilikte bulunma, bilhassa cömert olma, konuk sevme ve herkesin yardımına koşmadır (Kırşehir Valiliği, 2022). Bu özelliklerin bir bütün halinde düşünme, konuşma ve hareket özgürlüklerini düzenlediği, gerektiğinde sınırladığı, toplumda düzen, huzur ve barış getirmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ahilerin barış eğitimi yaptığı ifade edilebilir.

Eşitlik Eğitimi

Eşitlik, insan haklarında temel esaslardan biri olarak düzenlenmiştir. Yasa önünde eşitlik, hiç kimsenin doğuştan getirdiği bir üstünlüğü bulunmamaktadır. İnsanlar eşit ve özgür doğar. Doğum, tek başına ne bir üstünlük ne de bir ayırım kaynağı olamaz. Cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal ve diğer kanaatler, ulusal ya da sosyal köken, ulusal azınlığa mensubiyet, servet, doğum ya da herhangi bir statü gibi hiçbir ayırım yapılmaz (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2007, 12; Topsakal, 2018, 199). Bu çerçevede kadın hakları, kadın cinsinin özelliklerine karşılık gelen her türlü haklardır. Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi esastır. Kadın ve erkek arasındaki fiili eşitliği sağlamak amacıyla kadınlar lehine bir takım önlemler alınabilir. Çalışan kadınların korunması, annenin sosyal ve ekonomik açıdan korunması, işe alınmada erkeklerle fırsat eşitliği bunlardan bazılarıdır (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006, 101 vd; Topsakal, 2018, 204).

Ahilik sistemi, insanları ötekileştirmeden bir dayanışma ve kardeşlik modeli ortaya koymuştur. Ahiler, Anadolu'da birliğin, beraberliğin, kardeşliğin mayasını oluşturmuştur. Ahiliğin başlangıçta bir esnaf teşkilatı olarak ortaya çıkmadığı, içlerinde kadınların, müderrislerin, devlet adamlarının, askeri görevlilerin de olduğu; ahilerin yerli-yabancı ve benzeri gibi ayrımların yapılmadan toplumun bütün kesimlerini kucakladığı bilinmektedir (Kırşehir Valiliği, 2022). Buradan din ve vicdan özgürlüğünün temin edildiği belirtilebilir.

Eşitlik eğitimi kadınların teşkilatlanması ve eğitiminde de görülür. Ahilerin Bacıyan-ı Rum adı verilen kadın kolu bulunmaktadır. Kadınlar, Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) örgütü kurarak oraya üye olmuşlardır. Bu örgüt Dünya tarihinde bir ilktir (Kuzu, 2015; Kırşehir Valiliği, 2022). Kadınlar eğitilerek aşına, işine, eşine bağlı olarak yetiştirilmiştir (Kırşehir Valiliği, 2022). Ahilik, Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ile birlikte imkân ve fırsat eşitliğinin gerçekleştiği yerlerdir. Özellikle Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) yetim, kimsesiz genç kızları himayesine alarak onları eğitmiş, hatta evlenmelerine kadar destek olmuştur (Kuzu, 2015; Topsakal, 2016, 298).

Sonuç

Ahi Evran'ın ahilik sisteminde üyelerine verilen kişi özgürlüğü ve güvenliği eğitimi, sağlık hakkı eğitimi, özel hayatın gizliliği eğitimi, vatandaşlık eğitimi günümüz birinci kuşak insan hakları ve eğitimi ile ilgilidir. Eğitim hakkı eğitimi, gençlerin korunması eğitimi, çalışma hakkı eğitimi, sosyal güvenlik eğitimi günümüz ikinci kuşak insan hakları ve eğitimi içinde yer almaktadır. Çevre hakkı eğitimi, tüketici hakları, barış hakkı eğitimi günümüz üçüncü kuşak hakları ve eğitimi kapsamında bulunmaktadır. Eşitlik eğitimi ahiliğin esasları arasındadır.

Ahiler, Moğol istilasından sonra meydana gelen kargaşa döneminde, beylikler döneminde siyasi otoritenin zayıfladığı zamanlarda toplumda dirlik ve düzen sağlamışlardır. Ahiler çapulcuğu önleyerek, can, mal ve ticari güvenliğini sağlayarak kişilerin ve toplumun güvenliğini korumuşlardır. Ahilik esaslarından olan eline, diline, beline sahip olma ilkesi kişi özgürlüğünün sınırlarını belirlemede, kişi ve toplum güvenliğini sağlamaktadır.

Ahilere verilen temizlik eğitimi, tükürme, sümükürme gibi sağlığı tehlikeye düşürücü davranışların yasaklanması sağlık eğitimi ile doğrudan ilgilidir. Sağlık eğitimi bireyin kendisinin, başkalarının ve toplumun yaşam hakkını korumada son derece önemlidir. Günümüz salgın/ pandemi sürecinde insanların maske-mesafe-temizlik kurallarına uymasında da sağlık eğitiminin önemi bir kez daha doğrulanmıştır.

Ahilik ilkelerinden gözün, dilin ve belin kapalı olması, toplumda yaşayan insanların özel hayatlarına karışılmaması, insanların özel hayatlarının gizliliği eğitimine uygundur.

Ahilerin günümüzde “aktif vatandaş” kavramına uygun davrandıkları ifade edilebilir. Ahiler Anadolu'nun vatanlaşmasında, İslâmlaşmasında ve Türkleşmesinde kurdukları vakıflarla, yapmış oldukları şifahane, hamam, çeşme, han, medrese ve hayır kurumları ile etkili olmuşlardır (Kırşehir Valiliği, 2022). Ahiler askeri eğitim alarak, kötü insanlarla, zorbalarla, kötülüklerle mücadele etmiş, kötülükleri hizaya/ doğru yola getirmeye çalışmışlardır. Sınırlarda bir çeşit güvenlik görevlisi gibi faaliyette bulunmuş, sultanın, padişahın ordusunun ilerlemesinde ikmal görevi yapmıştır. Selçuklu Sultanının yanlış atamalarına karşı çıkmış, Moğolların Kayseri'ye saldırmasında savunma yapmış, birçoğu şehit ve gazi olmuştur. Yabancılara, yoksullara yardım yaparak, sanatı yayarak, istihdam sağlayarak toplumda düzen sağlamışlar, üstün vatandaşlık örneği sergilemişlerdir (Kuzu, 2015; Topsakal, 2016, 299).

Ahilikte eğitim yaşama dönük, uygulamalı bir biçimde iş başında ve iş dışında yapılmaktadır. Mesleki, dini, ahlaki, askeri eğitim içeriğinden oluşan bu program, dünya ve ahiret hayatı için çalışan ideal bir insanı yetiştirmektedir. Hayat boyu devam eden bu eğitimde birey, yaşamının her anında kul hakkı, toplum hakkı, vatandaşlık hakkı ve insan haklarını göz önünde bulundurmaktadır.

Ahi teşkilatı; Asya'dan Anadolu'ya gelen çok sayıda esnaf ve sanatkâra kolayca iş bulmuş, yerli Bizans sanatkârı ile rekabet edebilmiş, tutunabilmek için yaptıkları malların kalitesini korumuş, üretimi ihtiyaca göre düzenlemiş, Türk halkını ekonomik yönden bağımsız hâle getirmiştir. Bu çabalar o dönemdeki insanların çalışma haklarının gerçekleşmesiyle ilgilidir. Çalışma hakkı kadınlar-kız çocukları için “Bacıyan-Rum” teşkilatı ile gerçekleşmiştir. Özellikle yetim, fakir kız çocukları olmak üzere fakir aile çocukları meslek sahibi yapılarak imkân ve fırsat eşitliği sağlanmıştır (Topsakal, 2016, 299).

Ahiler, Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında bütün şehir ve kasabalarda yiğit, ahi ve şeyh sistemi içerisinde teşkilatlanmıştır. Anadolu, Balkanlar, Kırım, Kazan ve kültür coğrafyamızın çok yerinde ahiliğin teşkilatlanması, mesleki örgütlenmenin güçlü olması, planlı, düzenli, sistemli ve uzun ömürlü olması sonuçlarını beraberinde getirmiştir.

Ahilerin eğitiminde hırsızlık, içki, zina, yalan söyleme ve buna benzer onlarca kötü davranışlar yasaklanmış, bu tür olumsuz davranışlardan ahilerin uzak tutulması sağlanmıştır. Böylece başta çırak olan çocuklar olmak üzere, kalfa, usta konumunda olan bütün gençler ve çalışanlar kötülüklerden korunmuştur. Günümüz hukuk sistemlerinde gençlerin korunması görevi daha çok devlete ait iken ahilerin bu görevi üstlenmesi o dönemki devletin iş yükünü azaltmaktadır ve bu durumun olumlu bir sonuç olduğu belirtilebilir.

Ahiler toplumda denge unsuru olmuş, kurdukları vakıflarla hayatı ilgilendiren bütün alanlarda faaliyette bulunmuşlardır. Fakirleri, garipleri, kimsesizleri, savaşa gidenlerin ailelerini, işinde zarar edenleri, misafirleri, yolcuları korumuşlar, onlara yardım etmişlerdir. Bu toplumda sosyal güvenliğin sağlanmasına önemli bir katkı olmuştur.

Ahilerin temiz olmaları, kendilerini ve çevrelerini temiz tutmaları, çevrelerini, sokakları, caddeleri kirletmemeleri çevre hakkına titizlikle riayet ettiklerini göstermektedir.

Ahilerin mesleklerini dürüstlük ve özenle yapmaları, kaliteli ve ucuz ürün üretmeleri, tüketicileri kesinlikle aldatmamaları, tüketici haklarını yerine getirmeye çalışmaları, tüketici hakları konusunda önemli bir eğitim aldıklarının göstergesidir. Ahi Baba vekillerinin her yıl ülkeyi dolaşması, çarşı, pazarlarda fiyat kontrolü yapması, kurallara uymayanlara ceza vermesi, bir nevi günümüz tüketici hakları kurulu görevini yerine getirdikleri anlamına gelmektedir.

Toplumda huzuru, güveni, mutluluğu ve barışı sağlayan ahiler günümüz insan haklarından barış hakkı ve eğitimini yapmışlardır.

Ahilik sistemi, insanları ötekileştirmeden bir dayanışma ve kardeşlik modeli ortaya koymuş, eşitlik eğitimi ile Anadolu'da birliğin, beraberliğin, kardeşliğin mayasını oluşturmuştur. Ahiler toplumun bütün kesimlerini kucaklamış, Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) örgütü ile kadınların toplum içinde özellikle mesleki yönden yer almalarını sağlamışlardır.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2020). *Çocuk Hukuku*. Ankara: PegemA.
- Akyüz, Yahya (2021). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: PegemA.
- Arslan, Ç. ve Kayançiçek, M. (2010). *T.C. Anayasası*. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Bektaş, Ö. (2019). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi: Niçin ve Nasıl? *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. (Ed. Refik Turan). PegemA Yayınları, Ankara: 103-124.
- Büyüköztürk, Ş. ve Diğerleri (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çiftçi, S. (2020). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. (Ed. Zihni Mery). PegemA Yayınları, Ankara: 207-242.
- Er, İ. (1990). Ahilik. (Editör: M. Fatih Saraç). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi 1*. İstanbul: Risale. 7.
- Erdoğan, T. Ve Tuna, C. (2022). Bilimin Kötüye Kullanılması Olasılığına Karşın İnsan Onurunu Koruma Hakkı. *Kosovo Educational Research Journal*, Volume 3, Issue 2, 2-18.
<https://kerjournal.com/files/kerjournal/c358bac1-cc3d-4d0a-b10a-21037354a92b.pdf>,
Erişim:01.09.2022.
- Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu (2005). 07.06.2005 tarih ve 5362 Sayılı.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050621-1.htm>, Erişim:03.09.2022
- Friedrich, C. J. (1999). *Sınırlı Devlet*. (Çev.: Mehmet Turhan). Ankara: Gündoğan.
- Gölcüklü, F. & Gözübüyük, A.Ş. (1994). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*. Ankara: Turhan.
- Görmez, E. ve İşler, M. (2019). İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi. *Vatandaşlık Bilgisi*. (Ed. Zihni Mery). PegemA Yayınları, Ankara: 70-121.
- Gözler, Kemal. (2015). *Hukukun Temel Kavramları*. Bursa: Ekin.
- Hatemi, H. (2013). İslam'da İnsan Hakkı ve Adalet Kavramları. Türkiye Diyanet Vakfı (Ed.), *Hz. Peygamber ve İnsan Hakları*. (s. 7-45). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karaman Kepenekci, Y. (2014). *İnsan Hakları ve Vatandaşlık*, Ankara: Siyasal Yayıncılık.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık.
- Kırşehir Valiliği. (2022). Ahilik Kültürü. <http://www.kirsehir.gov.tr/ahilik-kulturu>, Erişim: 03.09.2022
- Kuzu, A. (2015). *Ahi Evran*. İstanbul: Parola Yayınları.
- Mery, Z. (2008). *Türk Tarihi ve Kültürü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Mesleğim Hayatım (2022). Ahilik. <https://meslegimhayatim.meb.gov.tr/hakkimizda/ahilik>,
Erişim:03.09.2022
- Mourgeon, J. (1991). *İnsan Hakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taktak, A., Göçer, A. ve Dinçer, H. (2001). *İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Sınıf 7*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı (2006). *İnsan Hakları*. Ankara: Matus.
- Topsakal, C. (2016). Eğitim Hukuku Açısından Ahilik. *TURAN : Stratejik Araştırmalar Merkezi; Kars* Vol. 8, Iss. 32, (Autumn 2016): 294-300.
- Topsakal, C. (2018). İnsan Hakları ve Demokrasi Değerleri. *Öğretmenlerin Mesleki Değerleri ve Etik*. (Ed. Mustafa Ergun vd.). Ankara: Anı Yayıncılık, 195-216.
- Yalçınkaya, H. (2002). *Derdimiz İnsan Hakları*. Van: yey.

T.C. Nksar Kaymakamlığı, (2022). Tüketici Hakları. <http://www.nksar.gov.tr/tuketici-haklari>, Erişim: 31.08.2022.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

AHİLİĞİN TEMELLERİ VE GETİRDİKLERİ
FUNDAMENTALS OF AKHISM AND ITS BRINGS

Hüseyin ÖZTÜRK

*Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Müdürü ve Fen-Edebiyat
Fakültesi, Felsefe Bölümü öğretim üyesi, Kırşehir, Türkiye*

ORCID ID: 0000- 0003-3019-8954

Özet

Ahiliğin temeli; İslam tasavvufuna onun da esası Kur'an ve Sünnet'e dayanır. Bu yüzden mutasavvıflar, Zühd ve takva ile İslam'ı nefislerinde yaşamaya çalışmışlardır. Bir kardeşlik teşkilatı olan Ahilik, 13. Yüzyılın başından itibaren (1206) Anadolu'da yayılmaya başlamıştır. Geçit noktalarında kurdukları han ve zaviyelerde yolculara inanç ayırımı gözetmeksizin hizmet etmişlerdir. Bu sayede gayr-i Müslimlerin gönlünü kazanmışlardır. Böylece; Anadolu'nun fethinde düzenli ordunun işini kolaylaştırmışlardır. Esnafı organize eden Ahilik teşkilatı, gündüzleri esnafın alanında usta-çırak ilişkisi içinde yetişmesini sağlamış; akşamları da Ahi zaviyelerinde dini ve ahlaki bilgiler verilmiştir. Bunlar da yeterli görülmemiş; ayrıca savunma (talim) dersleri de verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahilik, Tasavvuf, Sivil ve Meslek Ahlakı

Abstract

The foundation of ahi-order bases on Islamic mysticism that is sourced from the Qur'an and Sunnah. For this reason, mystics tried to live Islam in their souls with Zuhd and taqwa. Ahilik, a brotherhood organization, started to spread in Anatolia from the beginning of the 13th century (1206). In the inns and zaviyahs that they established at the crossing points they served all the passengers regardless of their faith. In this way, they won the hearts of non-Muslims. Like this They facilitated the work of the regular army in the conquest of Anatolia. The Ahi organization, which organized the tradesmen, ensured that the tradesmen were trained in the master-apprentice relationship during the day; in the evenings, religious and moral information was given in Ahi lodges. These were also not considered sufficient; In addition, defense (practice) lessons were also given.

Keywords: Akhism, Mystism, Professional Ethics

Giriş

İslam'a göre; insanlar arasındaki üstünlük ancak takvadadır. Takva, Arapça günahlardan sakınmak anlamına ittika kökünden gelir ve Kur'an-ı Kerimde 17 yerde geçer. Bunlardan Hücürat suresi 13. Ayette geçeni ifade edecek olursak; "Allah katında en değerli Müslüman'ın en çok takvaya sahip olan kişi olduğu" ifade edilmektedir. Yani bu insanların İslam'ın haram kıldığı, hatta şüpheli gördüğü şeylerden sakınan kimseler olduğunu söyleyebiliriz. Takvayı Ehl-i Sünnet açısından ifade edecek olursak; emr-i bi'l- ma'ruf nehy-i ani'l münker yani iyiliği tavsiye eden, kötülükten sakınan kimsedir.

Takvayı Peygamber bazında ele alacak olursak; insanların en hayırlısı kimdir diye sorulduğunda İslam Peygamberinin verdiği cevap; "ameli güzel ve insanlara faydalı olandır" (Buhari, Edeb, B. 38; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II. 185) diyor. Bütün bunlar; bize gösteriyor ki, ancak bu sayede toplumda iyiliğin, güzelliğin, ahlakın ve adaletin hâkim olması, kötülüğün ortadan kalkması, en azından azalması mümkün olabilir. Bu sayede faziletli, erdemli bir toplum oluşur. İşte Ahiler, böyle bir toplum oluşturma çabası içindedirler.

Ahiliğin Dayanakları

Ahiliğin kuruluş sebeplerinden bir diğeri; İslam tasavvufudur. Bunun yanında Ahiliğin kurulmasında; daha çok göçebe bir toplum olan Türk boylarının yerleşik hayata geçmesi ve Anadolu'da iskân edilmesi,

yerleştirilmesi, kendi aralarında güçlü bir dayanışma ruhunun tesis edilme çabalarının da önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Şimdi bunların ayrıntısına geçecek olursak; şunları da ilave edebiliriz.

Ahiliğin özü ve esası; ahlak, fazilet ve meslek erbabı yetiştirmektir. Çünkü Ahilik; bu dünyada insanı “yaratılmışların en şerefli” olarak görmek istemekte ve onun eğitimi de bunu esas almaktadır. Sanatı, gündüz iş yerlerinde usta çırak ilişkisi ve kardeşlik ruhuna dayalı olarak ele almakta; ahlak eğitimi de akşamları Ahi zaviyelerinde verilmektedir. Ahilerin uyması gereken kuralları belirleyen eserlere Fütüvvetnâme denir. Arapça fetâ kelimesinden türetilen bir sıfat olan Fütüvvet; yiğitlik, delikanlılık, cömertlik, fedakârlık ve diğergamlık (altruizm) gibi anlamlar taşıyan İslâmî bir kavramdır. Bu özelliklere sahip; ahilik teşkilatı mensupları aklın ve bilimin ışığında; dürüst, misafirperver, iyiliksever ve mütevazı bir kişilik sahibi olmalarını sağlamaya çalışmışlardır. Bugün insanlığın aradığı ve özlediği insan tipi de bu değil midir?

Ahilik; hicri ikinci asırda mutasavvıfların etkisiyle ortaya çıkan genç sanatkâr ve zanaatkârların bir araya gelmesiyle oluşmuş olan “Fütüvvet” anlayışının bir devamıdır. Fütüvvet ise, İslâmiyet’in etkisiyle göçebe hayatından yerleşik hayata geçiş döneminde Araplarda misafirperverlik, cömertlik, yiğitlik gibi anlamlara karşılık gelir (Demirpolat ve Akça, 2004). Ahiliğin temel ilkeleri, Kur’an ve sünnete dayanır. İslâmî çerçevede değerlendirilebilecek olan ahilik, tasavvufta önemli yeri bulunan “uhuvvet”i, yani İslam kardeşliğini hatırlatması sebebiyle kısa sürede yayılmış ve kabul görmüştür (Kazıcı, 1996).

Eğitimin Ahilik teşkilatında özel bir yeri ve önemi vardır. Ahilikte eğitimi; yamaklıktan başlayıp bütün hayatı kapsayan bir sürekliliği ifade eder. Eğitimde; devletin ulaşamadığı yer ve dönemlerde bu boşluk Ahi teşkilatının katkılarıyla giderilmiştir. Ahilik teşkilatının bu çabasının; hayatın bütün kesimlerinin eğitimi açısından büyük bir önemi vardır.

Ahilik eğitiminin temel amaçlarını ise; şu şekilde ifade edebiliriz: Ahlaken dürüst, namuslu üretken, meslek ve sanat becerisi olan, işinin erbabı insanlar yetiştirmek. Sınırların korunması, otorite boşluğunun doldurulması, insanların can ve mal güvenliğini sağlamak için Ahileri askeri yönden eğitmek. Yine; kültür ve sanat erbabı insanlar yetiştirmek olarak ifade edebiliriz.

XI. Yüzyıl; Anadolu’da Bizans, Arap ve İran’ın adeta bir çatışma alanı idi. Bu bakımdan Türklerin Anadolu’ya ayak basmaya başladığı o günlerde; Anadolu’da güvenli bir ortam olduğunu söylemek mümkün değildir. İşte böyle bir ortamda Ahiler; tarikat şeyhleri öncülüğünde Anadolu topraklarını imar ve ihya etmeye başlamışlar, yerli halka İslam’ın öngördüğü adaletle yaklaşarak; onların gönlünü kazanmışlar ve daha sonra gelecek olan düzenli ordunun işini kolaylaştırmışlardır (Velikâhyaoğlu, 1987: 11).

Ahiler, geçit yerlerine kurdukları Ahi zaviyeleri ile Türklerin Anadolu’da göçebe hayatından yerleşik hayata geçmesine dolaylı olarak imkân sağlayan (Göde, 1993: 50) güvenli yerler olmuşlardır. Yolcular, burada misafir edilirdi, üç gün bir ücret alınmazdı. Misafir üç gündür tabiri buradan gelmektedir. Ahi zaviyeleri, sadece şehirlerde değil, en ücra köylerde, bir günlük yolculuk sonucu ulaşılacak mesafelerde konaklama yeri olarak tasarlanmıştı. Bu zaviyeler, Moğol baskıları nedeniyle Batı Türkistan’dan Anadolu’ya göç edenlerin ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir fonksiyonu yerine getirmişlerdir (Şeker, 2011: 73-80).

Büyük seyyah İbn-i Batuta’ya göre; zaviyeler, Anadolu’da yani Türkmenlerin yaşadığı her yerde; şehir, kasaba ve köylerde bulunmaktaydı. Memleketlerine gelen yabancıları misafir etme, ihtiyaçlarını karşılama, onları uğursuz ve art niyetli insanların şerrinden koruma esas olup; bu zaviyeler, sıcak ve güvenilir yerlerdi (Batuta, 1971: 7).

Bu ve benzeri açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Ahilik sadece yaygın bir meslekî eğitim kurumu olmakla kalmayıp; mensuplarının tasavvufî düşünce içerisinde de hâl sahibi olmalarını sağlamaya çalışmıştır. Ahiler, fütüvvet geleneğine bağlı olup, senetlerini Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Peygamber’e kadar ulaştırırlar. Ahilik teşkilatı, sıradan herhangi bir esnaf teşekkülü değil, aynı zamanda görüşlerini, inanç ve akidelerini, o vasıtayla yayan bir tarikat olarak görülebilir (Şeker, 1997).

Zaviyeler, Büyük Selçuklu Devleti zamanında kurulmaya başlayan, Osmanlı Devleti döneminde de devam eden; yolculara, misafirlere yiyecek, yatacak yer sağlayan kuruluşlardı. Bu zaviyeler, mesleğinin erbabı, varlıklı, hayırsever kişiler tarafından kurulurlardı. Ahi zaviyelerinde misafir ağırlama yanında; müderris, kadı, hatip ve emir gibi; toplumun kanaat önderleri tarafından düzenli dersler

verilirlerdi. İş yerlerinde mesaisi biten çıraklar, akşamları zaviyelerde toplanırlar ve ahlak eğitimlerini buralarda alırlardı (Köksal, 2008: 115).

Fütüvvet anlayışının Müslüman Türk ruhuna kattığı zindeliğin tipik örneklerinden olan Ahiler, Küçük bir Anadolu beyliğinden devlet olma yolunda işlerini belli bir amaca göre yürütmüş, bu doğrultuda gayret ve çaba göstermişlerdir. Ahi zaviyeleri, esnaf ve sanatkârların yetişme ve yardımlaşmasını sağlayan iktisadi ve içtimai bir sivil toplum kuruluşu olduğu kadar, aynı zamanda üyelerinin manevi ihtiyaçlarını karşılayan bir tasavvuf ve kültür yuvasıdır (Kara, 2000: 127).

Fıkıh ve kelam gibi ilimler, İslam'ı anlamak için akli esas alırlar. Fakat din bazı konularda akli aşığı için bu teorik ilimler birçoklarını doyurmamış, aklın açıklamalarını yetersiz bulanlar, İslam'ı bizzat nefislerinde yaşamak suretiyle onun özünü yakalamak istemişlerdir ki, bunlar mutasavvıflardır. Sôfi tabiri Hz. Peygamber döneminde yoktu. Bu tabir tabiin döneminde kullanılmaya başladı. Tasavvufun Müslümanlar arasında ortaya çıkışı, hicri ikinci asrın ortalarıdır. Bu tarikat öncesi tasavvufun genel görünümü; Kur'ân'ın hükmünde ve Peygamberin izinde İslam'ı, züht ve takva ile yaşamaktı (Ateş, 1976: 105; İz, 1969: 83).

Ahilik, Ahi Evran Veli tarafından Anadolu'da XIII. Yüzyıl başında (1206); kurulup belli bir süre içinde belli kurallarla işlemiş esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade etmektedir. Bu birlik; kısa zamanda Anadolu'da yaygınlaşmış ve sınırları kuzey batıda Bizans sınırlarına dayanmıştır (Türkiye Etnik ve Sanatkârlar Konfederasyonu, 1973; Turan, 1996). XII-XIII. yüzyıllarda Azerbaycan Türkleri arasında Gence'de ve bugünkü İran Azerbaycan'ı şehirleri olan Hoy, Huvay ve Tebriz'de Ahilik çok yaygındı. Ahî Evran Veli' de aslen Hoy'ludur. Ahi Evran'ın dedelerinin XI. yüzyılda İran'a gelmiş Türkmenlerden olduğu bilinmektedir (Asker, 2016: 194).

Ahiliğin ortaya çıkmasında etken olan faktörlerden birisi de Asya'dan Anadolu'ya ticaret amacıyla gelen tacirlerin yerli Bizanslı sanatkârlar karşısında kabul görmek, rekâbet edebilmek ve ticaretleriyle yeni bir hayat tarzı oluşturmak hem sanat ahlâkını yerleştirmek hem de kaliteli olmasını sağlamak zorunluluğuydu (Anadol, 1991; Durak ve Yücel, 2010). Böylece ahilik sadece ekonomik bir kurum olmakla kalmayıp, siyasî, içtimai, askerî vazifeleri üstlenebilen bir donanıma sahip olmuş ve şehir hayatının benimsenmesinde de önemli rol oynamıştır (Durak ve Yücel, 2010).

Yol atası (çıraklık), yol sahibi olma (kalfalık) ve icazet (ustalık) gibi törenler yapılan (Güllülü, 1977) ahilik kurumunda Ahi birlikleri devlet otoritesi dışında tamamen ustalar arasında geliştirilmiş iş birliği olarak çalışanların, tüketicinin hatta toplumun ve tabiatın hakkını koruyacak bir sosyal güvenlik mekanizması şeklinde örgütlenmiştir (Durak ve Yücel, 2010). Çıraklıktan, ahi şeyhine kadar olan sınıflandırma, statüler farklılaşması değil, teşkilatta var olan hiyerarşiyi gösterir. Ahi birlikleri içerisinde faaliyette bulunanları; işçi- işveren şeklinde ayırmaksızın bir arada toplayan teşkilat; çıkar işbirliği düzeni değil, uzlaşmaya dayalı bir sosyal düzen oluşturduğunu söyleyebiliriz (Çevik, 1986).

Ahiler, sadece şehirlerde değil, kırsal alanlarda, uç noktalarda inşa ettikleri han ve zaviyelerle yolculara hizmet vermişler, onların can ve mal güvenliklerini sağlayarak; gönüllerini kazanmışlardır. 13.Yüzyılın başından itibaren Mutasavvıf Sühreverdî, Muhyiddin İbnü'l- Arabî, Evhadü'd-Din Kirmanî ve Ahi Evran-ı Veli gibi; daha birçok mutasavvıf ve derviş Anadolu'nun vatan toprağı olmasında büyük rol oynamışlardır. Ahiler; Haçlılar, Haşhaşiler ve 13.Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Moğol akınlarına karşı mücadelede Anadolu Selçuklu Devletinin yanında yer almışlar ve bizzat cephede savaşmışlardır. Yine dünyanın ilk kadın teşkilatı olan, Ahi Evran-ı Veli'nin eşi Fatma Bacının kurduğu Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları), tıpkı Çanakkale savaşlarında olduğu gibi; cephe gerisinde savaşta yaralananlara hemşirelik görevini yerine getirmişlerdir.

Osmanlı devletinin kuruluşunda başta ahiler olmak üzere; gaziler, abdallar ve bacılar birlikte çok önemli roller oynamışlardır. Osmanlı devletinin kurucusu Osman beyin Kayınpederi Şeyh Edebalı Kırşehir'lidir. Ünlü tarihçi Prof. Dr. Halil İnalcık göre; Edebalı Bilecik'e Kırşehir'den gitmiştir. İlk Osmanlı sultanları Fatih dâhil, birer ahi önderleriydi. Osman beyin gördüğü rüyayı yorumlayarak; büyük devlet felsefesi ruhunu Osman beye aşıl原因 ahi, Şeyh Edebalı'dır (Karakaya, 2019: 3).

Sivil Toplum

Fütüvvet, Anadolu'daki adıyla Ahilik, çok önemli bir sivil toplum kuruluşu ve organizasyonudur. 13.Yüzyılda; dünyanın başka bir yerinde böyle düzenli bir meslek erbabı yetiştirme, bunu

kardeşlik ruhu içinde yapma, mesleği icra edenleri ahlaki bir potada eritme, buna rağmen usulsüzlükler varsa, bunu oluşturduğu iç denetim mekanizmasıyla denetleyip; tüketiciyi koruma o çağda çok ileri bir düzenlemedir. O dönemde Batıda bunun bir benzerini bulmak şöyle dursun, henüz düşünce bazında bile tartışması söz konusu değildir. Batıda sivil toplumdan söz eden ilk düşür, İngiliz deneyci filozofu John Locke (17.Yüzyıl), sonra Hobbes ve J. Jacque Rousseau (18.yüzyıl) dur. Bu düşünürler, sivil toplum kuruluşlarının oluşması için sosyal Mukavelelerin (sözleşme) gerekliliğine işaret ederken, henüz konuyu tartışırken; Ahilik bunu 13.Yüzyılın başında hem kurmuş hem işbölümü yapmış, hem de uygulamaya başlamıştır. Batı, yapılan mesleğin bir ahlakının olması gerektiğinin farkına ancak 20.Yüzyılın başında varmıştır. Bu alanda ilk kitabı Fransız sosyolog Emile Durkheim, La Morale Professionele (Meslek Ahlakı) adıyla ders kitabı olarak kaleme almış;1937 yılında da basımı yapılmıştır.

Sonuç

Tarihin bize naklettiğine göre; büyük medeniyetler, insanların ihtiyaçlarını karşılayan sağlıklı sosyal kurumlar üzerine kurulurlar, Sivil bir toplum kuruluşu olan Ahiliğin; Türk İslam medeniyeti için böyle bir fonksiyonu yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Yine; Ahi Evran Veli'nin eşi Fatma Bacının kurduğu Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları), dünyanın ilk organize kadın teşkilatıdır. Bütün bunlar bize gösteriyor ki, o çağlarda Doğu İslam medeniyeti Batıdan çok ileridedir. Bugün içinde bunu söyleyebilir miyiz? Şüphesiz hayır. Bu neden, böyle olmuştur? Sebeplerini araştırmamız, bulmamız ve ona göre hareket etmemiz gerekmektedir.

Bugün esnafımız, sanatkârimiz Ahilik ilke ve ahlakına ne kadar uymaktadır? Bu yozlaşma niçin oluşmuştur? Bu soruya olumlu bir cevap vermek mümkün müdür? Bu soruların cevabını; enine boyuna tartıp; değerlendirmemiz; günümüz şartları ve ihtiyaçlarını da dikkate alarak; geçmişimizdeki bu güzel değerlerimizi yeniden ihya edebilirsek; o zaman yaşanmaya değer hayatı; yeniden canlandırabiliriz diye düşünüyorum.

Kaynakça

Ahmet b., Hanbel, Müsned II, 185

Anadol C., (1991), Türk İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler, KBY, Ankara

Ateş, S., (1976), İslam Tasavvufu, Ankara

Asker, N., (2016), Azerbaycan ve Anadolu'da Sosyo- Kültürel ve ekonomik Bir Teşkilat Olarak Ahilik, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, C. 4, S. 9, Temmuz Türkiye

Demirpolat ve Akça., (2004), Ahilik ve Türk Sosyo Kültürel Hayatına Katkıları, DergiPark

Durak ve Yücel, (2001), Türk İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler, KBY, Ankara

Göde K., (1993), Değerlendirme, III. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu, Kırşehir

Güllülü, S, (1977), Ahi Birlikleri, Ötüken Yayınları, İstanbul

İbn Batuta, (1971), Seyahatnameden Seçmeler, Haz. İ. Parmaksızoğlu, MEB, İstanbul

İmam Buharî, Edeb, B. 38

İz, M., (1969), Tasavvuf İstanbul

Kara, M., (2001), Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Sır Yayıncılık, Bursa

Karakaya, V., (2019), Ahilik Kültürü ve Meslek Ahlakı, Nobel Yayıncılık, Ankara

Kazıcı, Z. (1996), Ahilik, TDV İslam Ansiklopedisi

Köksal, M. F., (2008), Ahi Evran ve Ahilik, B. II, Kırşehir Valiliği Yayınları, Kırşehir

Kur'an-ı Kerim, Hücurat/ 13

MEB Mesleki Gelişim, (2016), Ankara

Öztürk, H., (2019), Ahilik Kültürü ve Meslek Ahlakı, Nobel Yayıncılık, Ankara

Şeker, M., (2011), Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvet-Namelerin Yeri, Ötüken Neşriyat İstanbul

Turan, K., (1996), Ahilikten Günümüze Mesleki ve Teknik Eğitimin Tarihi Gelişimi, İstanbul

Velikâhyaoğlu, N., (1987), Anadolu'nun İskânı ve İslamlaşmasında Dervişlerin Rolü, İlim ve Sanat Dergisi, Sayı 13, Vefa Yayıncılık

AHİLİK TEŞKİLATI BAĞLAMINDA SOSYAL GİRİŞİMCİLİK
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF AHILIK ORGANIZATION

Hamza ÖZ

Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-5214-428X

Nuri BALOĞLU

Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-7982-2116

Özet

Bu çalışmada, Ahilik ve sosyal girişimcilik arasındaki ilişki, Türk tarihinde önemli bir yeri bulunan Ahilik Teşkilatı uygulamaları bağlamında ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma durum çalışması desenine göre tasarlanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak literatür taraması kullanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde sosyal girişimcilik kavramı açıklanmış, ikinci bölümde Ahilik Teşkilatı üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde ise her iki yapı arasındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Ahilik ve sosyal girişimciliğin ortak noktasını diğerkâmlık, gönüllülük, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri oluşturmaktadır. Sosyal girişimcilikte kâr unsurunun ikinci plana atılarak asıl amacın toplumsal bir yarar elde etme ya da sosyal bir değer ortaya koyma çabası olması Ahilik uygulamalarıyla büyük oranda örtüşmektedir. Bu yönüyle Ahilik Teşkilatının başlı başına köklü ve etkili bir sosyal girişimcilik faaliyeti olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik, Ahilik, Ahilik Teşkilatı

Abstract

In this study, the relationship between Akhism and social entrepreneurship has been tried to be evaluated in the context of Ahilik Organization practices, which have an important place in Turkish history. The research was designed according to the case study pattern. Literature review was used as data collection method. In the first part of the study, the concept of social entrepreneurship was explained, in the second part, the Ahi-Order Organization was emphasized, and in the third part, the relations between both structures were tried to be revealed. According to the results of the research, the common point of Akhism and social entrepreneurship is altruism, volunteerism, cooperation and solidarity activities. The fact that the profit factor in social entrepreneurship is put into the background and the main aim is to achieve a social benefit or to reveal a social value is largely in line with the Ahi-Order practices. In this respect, it is seen that the Ahi Organization is a well-established and effective social entrepreneurship activity on its own.

Keywords: Entrepreneurship, Social Entrepreneurship, Akhism, Ahi Organization

Giriş

Sanayi devrimi ile önemi daha çok ortaya çıkan girişimcilik kavramı 1980 öncesi sadece bir iş kurmak ve ticari bir faaliyette bulunmak anlamına gelirken bugün kazanılan paralardan çok ortaya konan değerle gündeme gelmektedir. Girişimcilik türlerinin tamamında bir değer ortaya koymak vardır. Ancak sosyal girişimcilikte ortaya konulan değer diğer girişimcilik türlerinden farklıdır. Bill Drayton tarafından 1980 yılında kurulan Ashoka vakfı ile popüler hale gelen sosyal girişimcilik kavramı araştırmacılar, üniversiteler ve hükümet yetkililerinin dikkatini çekmeye devam etmektedir.

Yapılan uygulama ve faaliyetler aracılığıyla sosyal bir değer ortaya koymak şeklinde tanımlanan sosyal girişimcilik kavramının “girişimcilik” ve “sosyal misyon” olmak üzere iki boyutu vardır (Martin ve Osberg, 2007; Tishler, 2018). Girişimcilik boyutunda yaratıcılık, fırsatları takip ederek ve risk alarak bir değer ortaya koymak varken sosyal misyon boyutunda toplumsal sorunlar yer almaktadır (Aldawood, 2020; Kargın, Aktaşve Gökbnar, 2018). Sosyal girişimcilik Leadbeater (1997) tarafından girişimci davranışların sosyal amaçlar için kullanılması veya elde edilen kârın dezavantajlı gruplar için kullanılması şeklinde tanımlanırken Drayton (2002) tarafından toplumsal sorunları ele alma, değerlendirme ve çözme odaklı bir değişim aracı olarak Martin ve Osberg (2007) tarafından sosyal adaletsizlikleri belirlemek ve toplum için daha iyi bir gelecek sağlayabilmek şeklinde tanımlanmaktadır.

Sosyal adaletsizliklerin belirlenmesi ve giderilmesi noktasında Türk tarihinde önemli bir kurum olarak yer alan Ahilik Teşkilatı dikkat çekmektedir. Ahilik Teşkilatı, 13. Yüzyılın ilk yarısından başlayarak 20. Yüzyılın başlarına kadar Anadolu topraklarında yer alan şehir, kasaba ve köylerindeki esnaf ve sanatkârların eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kuruluştur (Çağatay, 1981). Teşkilat olarak Ahilik, 13. Yüzyılda Ahi Evran-ı Veli (1171-1261) tarafından Kırşehir’de kurulduğu görülmektedir (Ersoy, 2012).

Ahi kelime olarak Arapça da kardeşlik veya cömertlik anlamlarına gelmektedir (Kaya, 2013). Ahi kelimesinin yiğitlik, kahramanlık ve cömertlik gibi anlamları olan Türkçe “Akı” kelimesinden türediği de belirtilmektedir (Bayram, 1991). Ahilik uygulandığı 13. Yüzyılın başlarından 19. Yüzyılın sonlarına kadar sosyal hayatta yardıma muhtaçların, toplum hizmetlerinin, yabancıların ve fakir esnafın bir danışma merkezi ve evi gibi faaliyetlerde bulunarak sosyal hayatta bir denge unsuru olarak görülmüşlerdir (Gök, 2021).

Ahilik ve Ahilik Teşkilatı ile ilgili literatürde yapılan pek çok çalışmaya (Akgündüz, 2014; Andaç, 1994; Balcı, 2019; Bayram, 1991; Bayram, 2012; Çağatay, 1981; Demirpolat ve Gürsoy, 2004; Doğan, 2015; Ersoy, 2012; Gök, 2021; Göksel ve Yüksel, 2020; Gündüz, Mehmet ve Aydemir, 2012; Kaya, 2013; Kayadibi, 2000) rastlanmaktadır. Durak (2016) tarafından yapılan bir çalışmada Ahilik Teşkilatı ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişki teorik olarak da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada sosyal girişimcilik ile Ahilik Teşkilatı arasında ilişkiler, Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Ahilik Teşkilatında yapılan uygulamalar bağlamında ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde sosyal girişimcilik kavramı açıklanmış, ikinci bölümde Ahilik Teşkilatı ele alınmış, üçüncü bölümde ise çalışmanın amacına uygun bir biçimde yapılan uygulamalarla her iki yapı arasındaki ilişki derinleştirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışma, nitel araştırma yöntemi desenlerinden biri olan durum çalışması desenine göre tasarlanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak literatür taraması yönteminden yararlanılmıştır. Balcı’ya (2018) göre literatür taraması; araştırma problemiyle ilgili bilginin literatürünün özeti, sentezi ve incelenmesidir. Literatür şu kaynakları içerir: Mesleki dergiler, raporlar, bilimsel kitap ve monografiler, hükümet dokümanları, tezlerdir. Tüm bu kaynaklar, araştırma probleminin veya araştırmada ele alınan durumun birçok yönden açıklığa kavuşturulmasına yardımcı olacak şekilde önce analiz edilir, sonra da araştırma sorusuna cevap olabilecek şekilde sentezlenerek bütünleştirilir.

Bulgular ve Yorumlar

Sosyal Girişimcilik

Sosyal girişimcilik karmaşık olan sosyal ihtiyaçlara bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır (Jiao, 2011). Ashoka vakfının kurulması ile girişimciliğin türleri arasına giren sosyal girişimcilikle ilgili üç ana yaklaşım bulunmaktadır; ilk olarak sosyal girişimciliği, sosyal etkiler ile ticari girişimciliğin karışımı şeklinde tanımlayanlar; ikinci olarak sosyal girişimciliği sosyal etkiler için yenilikçilik olarak görenler ve son olarak sosyal girişimciliğin amacını, olumlu iş, doğrudan hizmet işi ve kolaylaştırıcı birlikler şeklinde sınırlandıranlardır. Ancak sosyal girişimciliğin üzerinde herkesin uzlaştığı bir tanımı bulunmamaktadır (Tan, Williams ve Tan, 2005).

Ashoka vakfı (2020) sitesinde yer alan tanıma göre sosyal girişimcilik, girişimcilik özelliklerini kullanarak toplumsal problemlere çözümler bulma sürecidir. Bu noktadan hareketle ekonomik ve sosyal kriterler bir arada kullanılarak kavram ifadeleştirilmektedir. Sosyal girişimciliğin ekonomik tarafında mal ve hizmetlerin sürekli üretimi, yüksek derecede özerklik, önemli düzeyde ekonomik risk ve minimum çalışan sayısı ile daha çok ekonomik çıktı elde etmek varken, sosyal yönünde ise, açıkça belirlenmiş sosyal bir hedef, bir grup vatandaş tarafından başlatılan bir girişim, karar almada sermaye sahiplerinden daha çok gönüllü çalışanların yer alması, katılımcı karar alma ve sınırlı kâr dağıtımı yer almaktadır (Mulgan, Tucker, Ali ve Sanders, 2007). Benzer şekilde sosyal girişimcilikle ilgili yapılan tanımlara ve sınıflandırmalara göre sosyal girişimciliğin temelinde, sosyal sorunların çözümüne yönelik olarak fırsatları takip ederek yenilik ve yaratıcılık kullanılarak değişimin başlatılması ve bir sosyal değer yaratılması esastır. Sosyal değer, toplum için maliyetlerin azaltılması ya da faydaların artırılması şeklinde gerçekleşebilir. Sosyal değer, mal ve hizmetlerin sağlanması, eksik kurumların oluşturulması veya yetersiz kurumların yeniden şekillendirilmesi şeklinde de olabilir (Roundy, 2013). Bu anlamda sosyal girişimcilik, sosyal misyona ulaşmak için bir organizasyonun oluşturulmasıdır (Ojeda, 2021) şeklinde de tanımlanabilir.

Abu-Saifan (2012) sosyal girişimciliği, bir sosyal girişimcide bulunması gereken özelliklerini “misyona lideri, duygusal, değişim ajanı, fikir lideri, sosyal değer yaratan, sosyal açıdan hep tetikte, yönetici, vizyoner ve son derece sorumluluk sahibi kişi” şeklinde sıralayarak tanımlamıştır. sosyal girişimciliğin sadece yerel düzeyde olmayıp toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir çalışma alanına sahip olduğu görülmektedir. Sosyal girişimcilerin temel hareket noktası, yeni bir girişim yaratmanın ötesinde yoksulluk, sosyal yetersizlik ve çevresel bozulmalar gibi karşılanmamış ihtiyaçlar veya ifade edilmemiş ihtiyaçların toplamıdır (Mair, 2010). Bandinelli’ye (2017) göre sosyal girişimcilik, sosyal sorunları, ülkelerin durumlarını ve sosyal güçlük çeken veya dezavantajlı bireylerin durumlarını göz önünde bulundurarak ekonomik davranış içerisinde bir sosyal boyutu barındırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle sosyal girişimcilerin ortaya koydukları toplumsal katkı önemlidir.

Sosyal girişimcilik ilk zamanlarda sosyal faaliyetleri yerine getirmek için ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak kullanılırken, ilerleyen dönemlerde kâr amacı gütmeyen örgütler için de kullanılmaya başlanmıştır. Buna göre sosyal girişimcilik kâr amacı gütmeyen örgütlerin sosyal fayda oluşturmak ve finansal kaynak sağlamak için gerçekleştirdikleri faaliyetler olabileceği gibi kâr amacı güden özel ve kamu kurumlarının sosyal sorumluluk projeleri olarak topluma katkı sağlamak için yaptıkları faaliyetler olarak da görülmektedir (Paksoy, 2002). Son yıllarda sosyal girişimcilik kavramının kullanıldığı anlam, girişimciliğin sosyal bir alanda ortaya çıktığı, sosyal kaynakları yeniden bir araya getirdiği, yaratıcı insan faaliyetlerini içerdiği ve sosyal dışsallıklara sahip olduğu gerçeğinin ötesinde bir şeye işaret etmektedir. Daha ziyade sosyal girişimin temel amacı toplumu iyileştirmek, eşitsizlikleri telafi etmek şeklinde ifade edilmektedir. Bu iyileştirme ve eşitsizlikleri telafi etme tarzı ekonomik, özellikle girişimci araçlar kullanmayı gerektirir (Bandinelli, 2017).

Sosyal girişimciler sosyal ihtiyaçlar ile mevcut kaynaklar arasında köprü görevi yaparlar. Özdevecioğlu ve Cingöz (2015) sosyal girişimciyi toplumun sesini dinleyen, neye ihtiyaç olduğunu tespit eden ve bu ihtiyaca anlamlı cevap verebilmek için uygun kaynakları sağlayıp düşüncelerini eyleme dönüştüren kişiler şeklinde tanımlamışlardır. Sosyal girişimcilik faaliyetlerinde birtakım unsurların yerine getirilmesi gerekmektedir. Sosyal girişimciliğin temel unsurlarını Kaya İnceiplik (2018), sosyal ihtiyaç arzusu ile harekete geçme, sosyal değer yaratma, yenilikçi olma ve kaynakları etkili ve yaratıcı şekilde kullanma şeklinde sınıflandırırken, Besler (2010), sosyal değer yaratma, sosyal değeri yaratacak fırsatları görme, yenilikçi olma, kaynak yaratma ve sürdürülebilir olma şeklinde sınıflamaktadır.

Sosyal girişimcinin görevi, toplumda yaşanan bir sorun olduğunda bunu fark ederek gerekli çözümleri üretmektir. Sosyal girişimci neyin yolunda gitmediğini bulur, toplumu yeni sınırlamalara ikna eder ve sistemi değiştirerek sorunun ortadan kalkmasını sağlar. Sosyal girişimciler yalnızca balık vermek ya da balık tutmayı öğretmekle yetinmez, balık endüstrisinde bir devrim yaratana dek dinlenmeksizin çalışırlar (Denizalp, 2009; Ersen, Kayave Meydanoğlu, 2010). Sosyal girişimcilerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Dees, 1998; Mort, Weerawardena ve Carnegie, 2002):

- Sosyal bir değer yaratmak ve geliştirmek için misyon belirlerler,
- Bu misyona hizmet etmek için yeni fırsatları kollarlar ve peşinden ısrarla giderler,

- Değişim ajanı olarak görev yaparlar,
- Sürekli yenilik, uyum ve öğrenme süreci içerisindedirler,
- Eldeki kaynaklarla yetinmeyip cesurca faaliyet gösterirler,
- Yüksek düzeyde hesap verebilirlik davranışı sergilerler,
- Erdemli girişimsel davranışlar sergilerler,
- Amaçları ve faaliyetleri arasında dengeli ve uyumlu bir davranış sergilerler,
- Daha iyi sosyal değer yaratmak için fırsat kovalar ve değerlendirirler,
- Önemli kararlarda yenilikçi, proaktif ve risk alma eğilimi gösterirler.

Bireylerin ve yerel toplulukların kendi kendini yönetme hakkı, merkezi hükümetin yönetme hakkından daha önemli görüldüğü için sosyal girişimcilik faaliyetlerine insanlık tarihinin her döneminde rastlamak mümkündür (Mair ve Martí, 2006). İlkçağlarda toplayıcılık ve avcılıkla geçimini sağlayan ilk insanlar birbirlerine yardım etmeleri, birbirlerinin sorununu ortaklaşa çözmeye girişiminde bulunmaları, imece usulü ile işlerin yapılması sosyal girişimcilikle ilgili verilecek ilk örneklerdir. Sosyal girişimciliğin tarihi batı dünyasında uzun dönemlere dayanmaktadır. Leadbeater'e (1997) göre, 12. ve 13. yüzyıllar Büyük Britanya'da önemli sosyal girişimcilik dönemleri olarak görülür. Bu dönemde yüzlerce gönüllü kilise kurulmuştur. Dünya'da yedi milyondan fazla insana toprak bağışında bulunan Vinoba Bhave, Hindistan bağımsızlık hareketinin siyasi lideri Mahatma Gandhi, ruhani lider Martin Luther tarihte önde gelen sosyal girişimciler olarak anılır (Abolarin, 2014). 19. Yüzyılda hemşirelik okulunun kurucusu Florensa Nightingale, 20. Yüzyılda Maria Montessori sosyal girişimciliğin ilk örnekleri olarak dikkat çekmektedir (Paksoy, 2002). 19. ve 20. yüzyıllarda hem Birleşik Devletlerde hem de Büyük Britanya'da açılan alkol ve uyuşturucu ile mücadele merkezleri, eski hükümlüler için açılan iş yerleri, zihinsel, fiziksel ve duygusal engelliler için geliştirilen eğitim programları yine sosyal girişimciliğe verilecek örneklerdir (Bornstein ve Davis, 2010).

Yaşanan sosyal problemlere kayıtsız kalmayan sosyal girişimciler, dünyada sosyal girişimcilik örnekleri sergilemişlerdir. Modern toplumlarda sosyal girişimcilik, toplumun faydalarına odaklanan özgecil (kendinden çok etrafındakileri, kendi çıkarlarından çok dünyanın iyiliğini düşünen) fedakâr kişilik biçimi sunar. Sosyal girişimciliğin tarihsel gelişimine bakıldığında ilk olarak 1833 yılında William L. Garrison Amerika'da büyük bir toplumsal sorun olarak görülen köleliğe karşı "*Kölelikle Mücadele Derneği*" ni kurmuş ve hayatı boyunca da kölelikle mücadele etmiştir. 1931 yılında Nobel Barış ödülünü alan sosyal hizmet uzmanı Jane Adams yoksul insanlara yardım etmek amacıyla 1889 yılında "*Hull House*"u kurmuştur. Benzer şekilde yoksullukla mücadele kapsamında 1976 yılında Bangladeşli ekonomi profesörü olan Muhammed Yunus tarafından Grameen Bank (Yoksullar Bankası) kurulmuştur. Muhammed Yunus yaptığı bu çalışması ile 2006 Nobel Barış Ödülünü kazanmıştır (Mair ve Martí, 2006).

Türkiye'de ise, Tarihsel süreç içerisinde sosyal faaliyetlerin gelişmesi ile birlikte sosyal girişimcilik örnekleri de gelişmiştir. Selçuklular döneminde vakıflar ve Ahilik teşkilatının kurulması, yine Osmanlı Devleti döneminde Ahilik teşkilatı ve Lonca teşkilatı gibi kurumların varlığı sosyal girişimciliğe örnek olarak verilebilir. Örneğin ahilikte, ahinin kazancının geçiminden arta kalanını bir fakire vermesi, herhangi bir mesleği olmayana meslek öğretme, eğitim ihtiyacı olanın bu ihtiyacının karşılanması gibi çalışmalar aslında sosyal girişimcilik olarak anılmasa da sosyal girişimciliğin temellerini oluşturan adımlar olarak değerlendirilmektedir. Yine benzer şekilde toplumsal sorunların kurulan vakıflar aracılığı ile çözülmesi sosyal girişimcilik örnekleridir (Coşkun, 2015). Sosyal girişimciliğin ilk örneklerini sağlık ve dezavantajlı gruplarla ilgili alanlarda görmekteyiz. Kadın hastalıkları ve çocuk ölümleri ile mücadele amacıyla 1862 yılında Prenses Zeynep Kamil tarafından kurulan Zeynep Kamil Hastanesi ile Yusuf Ziya Bey tarafından dezavantajlı öğrencilerin eğitimi için 1872 yılında kurulan Darüşşafaka Okulu sosyal girişimciliğin Türkiye'deki ilk örnekleridir (Denizalp, 2009).

Ahilik Teşkilatı

Ahilik, 13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar Anadolu'da kurulan esnaf ve sanatkar birliklerinin adıdır. Ahilik, Fütüvvet teşkilatına dayansa da aslında ahilik töre ve gelenkleri itibarıyla Anadolu Türklerine özgü bir kuruluştur (Andaç, 1994; Bayram, 2012). Fütüvvet başkalarına işlerinde yardımcı olmak ve onların işlerini yapmak anlamlarına gelmektedir. Ahilik ise fütüvvetin gelişmiş ve değişmiş halidir. Teşkilatlanma şekli ve çalışma alanı farklılaşmıştır. Fütüvvetçi özelliklere sahip olan kişiler anadoluda "Ahi" olarak isimlendirilmiştir (Andaç, 1994; Çağatay, 1981; Kaya, 2013).

Başlangıçta deri ve kundura üzerine kurulan Ahilik Teşkilatı daha sonraları bölgede yer alan tüm esnafi içerine alan bir kimlik kazanmıştır (Akgündüz, 2014; Gündüz ve diğerleri, 2012). Ahilik teşkilatı toplumsal bir kuruluş olarak ahlak, iş ve dayanışma kurallarını benimsemiş dini, ekonomik ve sosyal bir kuruluş olarak Türk tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Ahi Evran rehberliğinde Anadolu'da sosyal, kültürel, siyasi ve ticari şartların etkisi altında 13. Yüzyılda kurulmuştur (Göksel ve Yüksel, 2020). Bir problem ortaya çıktığında kendi içerisinde çözen, zengin ile fakir, devlet ile esnaf, emek ile sermaye, üretici ile tüketici arasındaki ilişkileri rekabet ve kavga çıkarmayacak şekilde düzenleyen bir kuruluştur (Akgündüz, 2014; Göksel ve Yüksel, 2020; Gündüz ve diğerleri, 2012; Köprülü ve Köprülü, 2015).

Bayram' a (2012) göre Ahiliğin amacı dayanışmacı bir ruh yapısı içerisinde insanların dünya ve ahirette huzur içinde olmalarını sağlamak iken Gündüz ve diğerlerine (2012) göre sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı temel ilke olarak benimsemiş bir örgüttür. Bu kapsamda Ahilik Teşkilatı yardımlaşma sandığı da denilen "orta sandığı" kurulmuş olup bu sandık karşılıklı sosyal yardımlaşma ve güvenlik sandığı görevini yapmaktadır. Ahiliğin temel ilkeleri;

- İnsan severlik
- Gençlerin problemlerine çözüm arama,
- Eğitimin ön planda olması, hayat boyu süren bir süreç olarak kabul edilmesi,
- Askeri alanda eğitim faaliyetlerinin olması,
- Sosyal hizmet faaliyetlerinin sağlanması,
- Ekonomik bağımsızlığın gerçek bağımsızlık olarak görülmesi,
- Kamu alanında devletin ulaşamadığı hizmetleri üstlenmek, özel teşebbüs ve mülkiyeti kabul etmek,
- Ekonomik hayatın canlı kalması için çalışılması,
- Kooperatifçilik ve sendikacılık özelliklerine sahip olması şeklinde sıralanabilir (Bayram, 2012; Kaya, 2013).

Ahilik Teşkilatı, günümüzde kâr amacı gütmeyen kuruluşların yapmış oldukları bir takım faaliyetleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Eski Türklerin genel olarak konar göçer şekilde yaşamlarını sürdürmeleri nedeniyle servet biriktirmeleri çok mümkün değildi. Ancak toplumdan ayrı olarak aşırı derece servet biriktiren olursa bu servetinin belli bir kısmını toplum önünde düzenlenen bir tören ile halka dağıtmaları sağlanırdı (Durak, 2016).

Ahilik Teşkilatı zaman zaman günümüzde yansımaları görülsede 16. Yüzyıldan itibaren çeşitli nedenlere çözülmeye başlamıştır (Ekinci, 1989).

Ahilik Teşkilatı Bağlamında Sosyal Girişimcilik

Ahilik teşkilatı Anadolu topraklarında sosyal hayatın düzenlenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Andaç, 1994; Gündüz ve diğerleri, 2012; Kaya, 2013). Toplumsal sorunların çözülmesi ve işsizliğin önlenmesi amacıyla pek çok faaliyette bulunmuştur. Anadolu da bugün rastladığımız köy odaları Ahilik geleneğinin bir uzantısıdır. Ahiliğin asıl amacı hiçbir insanı aç ve açıkta bırakmamak ve insanlara Allah'ın bir emaneti gibi bakarak zarar görmemelerini sağlamaktır (Bayraktar, 2005). Bu kapsamda sosyal girişimcilik ile Ahilik Teşkilatının önemli ortak noktasını diğerkâmlık ve gönüllülük

oluşturmaktadır. Sağlık, eğitim, kültürel, ekonomik konularda toplumsal sorunların çözümü noktasında çalışmalar yürütmek sosyal girişimcilik ile Ahilik Teşkilatının ortak konuları olarak göze çarpmaktadır.

Dees (1998) sosyal girişimcileri, çok özel bir motivasyona sahip, toplumda önemli bir kişiliği temsil eden insanlar olarak tanımlar. Ahilik Teşkilatında da toplumda saygın bir kişiliğe sahip olan Ahiler aynı derece çok özel bir motivasyon ile toplumun önde gelen kişileri olmuşlardır. Bu noktada her Ahi'nin bir sosyal girişimci olduğu söylenebilir.

Ahilik teşkilatı esaslarında üretimde rekabet, çok mal üretmek üzerine değil daha kaliteli ve topluma yararlı mal üretmek üzerine kurulu idi (Bayram, 2012). Ahilik Teşkilatında üretimin esnaf adabının geliştirilmesi yönünde desteklediği, üretimden fazla kâr edilmesinin önemsenmediği görülmektedir (Şimşek, 2002). Sosyal girişimcilikte ise kâr ikinci planda yer almakta olup önemli olanın yapılan faaliyetin sonucunda toplumsal bir yarar elde etmek, sosyal değer ortaya koymak önemli görülmektedir. Ahilik ve sosyal girişimcilik bu noktada da önemli ölçüde uyumaktadır.

Sosyal girişimciliğin en önemli boyutları yaratıcılık, proaktiflik ve risk almaktır (Helm, 2007). Sosyal girişimcilik bir anlamda kaynak yaratma işi ve bir liderlik davranışı olarak da değerlendirilebilir. Ahilik Teşkilatı esaslarında da belirli hizmetlerin yapılabilmesi için ihtiyaç duyulan kaynağın Ahi'lerin kendileri tarafından yaratılması, yardımlaşma ve dayanışma söz konusudur. Ahilik ve sosyal girişimcilik bu noktada da aynı anlamı ifade etmektedir.

Sosyal girişimcilik faaliyetlerinde genel olarak devletin tam olarak yeterli olamadığı, dezavantajlı gruplar, sağlık, eğitim vs. alanlarında pek çok sorun yaşandığı bilinmektedir. Sosyal girişimcilik faaliyetleri toplumda meydana gelen işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik sorunlarla da baş etmede kullanılan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Ahilik Teşkilatında ise askerlik hizmetleri dâhil devletin ihtiyaç duyduğu her alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu şeklinde bir örgütlenme modeli bulunmaktadır. Her iki örgütlenme modelinde de sivil inisiyatif söz konusudur.

Sosyal girişimcilik ve Ahilik teşkilatının bir başka ortak noktası da elde edilen kârın toplumun üyeleri ile paylaşılmasıdır. Sosyal girişimcilikte kâr ikinci plandadır ve herhangi bir kâr elde etme durumunda kârın tekrar sosyal girişimcilik faaliyeti için harcanması söz konusudur. Ahilik Teşkilatında ise belli bir servetin üzerine çıkan topluluk üyelerinin serveti düzenlenen bir tören ile toplumun diğer üyeleri ile paylaşmaktadır. Bu uygulama da sosyal girişimcilik ile son derece uyumlu bir sonuç ortaya koymaktadır.

Sonuç

Sosyal girişimcilik, giderilmemiş ihtiyaçların fırsat olarak görülmesi ile başlayan ve toplumda eğitim, sağlık, ekonomik, çevre, kültürel alanda gönüllülük esaslarına göre yürütülen ve yapılan faaliyetler sonucunda sosyal bir fayda sağlamayı amaçlayan girişimcilik türüdür.

Sosyal girişimcilik kavram olarak yeni olmasına rağmen uygulamada çok eskilere dayanmakta olduğu görülmektedir. İlkçağlarda toplayıcılık ve avcılıkla geçimini sağlayan ilk insanlar birbirlerine yardım etmeleri, birbirlerinin sorununu ortaklaşa çözmeye girişiminde bulunmaları, imcece usulü ile işlerin yapılması sosyal girişimcilikle ilgili verilecek ilk örneklerdir. Ahilik teşkilatı uygulama ve esasları da sosyal girişimcilik esasları ile örtüşmektedir. Ahilik teşkilatında fakire yardım edilmesi, hasta olanların tedavi edilmesi, işsizlerin ve dezavantajlı konumda bulunan kişilerin ahi odalarında barınma ve beslenmesinin sağlanması ve iş edinmesine yardımcı olunması sosyal girişimciliğin sosyal fayda sağlama ve sosyal değer yaratma ilkelerinin örnekleridir.

Sonuç olarak her Ahi'nin aynı zamanda bir sosyal girişimci olduğu söylenebilir. Sosyal girişimcilik ve Ahilik Teşkilatının benzer şekilde faaliyetlerini kamu olanaklarının yetersiz kaldığı alanlarda yoğunlaştırdığı ve eksik hizmetlerin tamamlanması noktasında ön plana çıkan sivil toplum kuruluşları olduğu görülmektedir. Ahilik Teşkilatı gibi Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan kurumların faaliyetleri yoluyla sosyal girişimcilik örnekleri sergilenmesi günümüz sivil toplumunun temel değerli hareketini oluşturmaktadır. Bu nokta, 21. Yüzyıl Ahi'liğini sosyal girişim faaliyetleri alanı ile yeni bir boyuta taşımaktadır.

Kaynakça

- Abolarin, M. E. (2014). *Social entrepreneurs: A phenomenological study of social value*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Capella University, Ann Arbor. <https://search.proquest.com/docview/1525999374?accountid=25247>.
- Abu-Saifan, S. (2012). Social entrepreneurship: Definition and boundaries. *Technology Innovation Management Review* <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsdoj&AN=edsdoj.13c56d9474d44cadaaac9a6065234c77&lang=tr&site=eds-live&authtype=ip,uid>.
- Akgündüz, M. (2014). Ticarî hayatta kardeşliği esas alan ahilik teşkilatı. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31(31), 9-18.
- Aldawood, A. (2020). *Women leaders in social entrepreneurship: Leadership perception, and barriers*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Seattle University, Ann Arbor. <https://search.proquest.com/docview/2417990433?accountid=25247>
- Andaç, F. (1994). Osmanlı döneminde Ahilik teşkilatı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(11), 1-14.
- Ashoka. (2020). <http://ashokaturkiye.org/hakkimizda>.
- Balcı, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, D. (2019). Bir kurum ve eğitimi örneği olarak Ahilik teşkilatında eğitim. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 363-384.
- Bandinelli, C. (2017). *Social entrepreneurship: Sociality, ethics, and politics*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of London, https://research.gold.ac.uk/id/eprint/20533/1/CUL_thesis_BandinelliC_2017.pdf.
- Bayraktar, L. (2005). Ahilik ve ahlâk. *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bayram, M. (1991). *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı'nın kuruluşu*. Konya: Damla Matbaacılık.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde ekonomik hayatın yerel unsurları: Ahilik teşkilatı ve esnaf loncaları. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*(21), 81-114.
- Besler, S. (2010). Sosyal girişimcilik. S. Besler (Edt), *Sosyal Girişimcilik* içinde. İstanbul: Beta.
- Bornstein, D., ve Davis, S. (2010). *Social entrepreneurship: What everyone needs to know®*: Oxford University Press.
- Coşkun, E. (2015). *Gönüllü kuruluşların okul öncesi sosyal girişimcilik eğitimindeki rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çağatay, N. (1981). *Bir Türk kurumu olan Ahilik* (2. bs.). Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Dees, J. G. (1998). The meaning of "social entrepreneurship". *Comments and suggestions contributed from the Social Entrepreneurship Founders Working Group* içinde. Durham: NC: Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Fuqua School of Business, Duke University.
- Demirpolat, A., ve Gürsoy, A. (2004). Ahilik ve Türk sosyo-kültürel hayatına katkıları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(15), 355-376.
- Denizalp, H. (2009). *Toplumsal dönüşüm için sosyal girişimcilik*. Ankara: Fersa Matbaacılık Ltd. Şti.
- Doğan, K. C. (2015). Ahilik Teşkilatı, ombudsman ve etik ilişkisi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 4(7), 28-36.
- Drayton, W. (2002). The citizen sector: Becoming as entrepreneurial and competitive as business. *California Management Review*, 44(3), 120-132.

- Durak, İ. (2016). Sosyal girişimcilik ve Ahilik teşkilatı: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(47), 101-120.
- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve meslek eğitimi*: Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ersen, T. B., Kaya, D. ve Meydanoğlu, Z. (2010). Sosyal girişimler ve Türkiye ihtiyaç analizi raporu. *İstanbul: TÜSEV Yayınları*(50).
- Ersoy, E. (2012). Geçmişten günümüze Türk toplumunun yaşayan mimarları: Ahiler. *Türk Dünyası Araştırmaları*.
- Gök, M. (2021). Ahilik Teşkilatı ve sosyo-ekonomik etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 11(2), 91-120.
- Göksel, A., ve Yüksel, A. N. (2020). Bölgesel kümelenme örneği olarak Ahilik teşkilatı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 794-812.
- Gündüz, A. Y., Mehmet, K., ve Aydemir, C. (2012). Ahilik teşkilatında ve günümüzde tüketicilerin korunmasına yönelik çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 37-54.
- Helm, S. (2007). *Social entrepreneurship: Defining the nonprofit behavior and creating an instrument for measurement*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Missouri-KansasCity, Ann Arbor. <https://search.proquest.com/docview/304826869?accountid=25247>.
- Jiao, H. (2011). A conceptual model for social entrepreneurship directed toward social impact on society. *Social Enterprise Journal*. 7(2).130-149. <https://doi.org/10.1108/17508611111156600>.
- Kargın, M., Aktaş, H., ve Gökbunar, R. (2018). Üniversitelerde sosyal girişimcilik: Fırsatlar ve öneriler. *Social Entrepreneurship In Universities: Opportunities And Suggestions*. 25(1), 155-170. doi:10.18657/yonveek.356668
- Kaya İnceplik, G. (2018). *Sürdürülebilir sosyal girişimler için başarı faktörleri: Türkiye örneği üzerine teorik bir model*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı Sosyal Değişme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kaya, U. (2013). Değerler eğitiminde bir meslek teşkilatı: Ahilik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 41-69.
- Kayadibi, F. (2000). Anadolu Selçuklular döneminde Ahi teşkilatında eğitim. *Istanbul Journal of Sociological Studies* (26), 177-188.
- Köprülü, M. F., ve Köprülü, O. (2015). *Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu*: İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Leadbeater, C. (1997). *The rise of the social entrepreneur*. London: Demos.
- Mair, J. (2010). Social entrepreneurship: taking stock and looking ahead. A. Fayolle ve H. Matlay (Eds.), *Handbook fo Research on Social Entrepreneurship* içinde. Cheltenham: Edward Elgar: IESE Business School Working Paper No. WP-888.
- Mair, J. ve Martí, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*, 41(1), 36-44. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.09.002>
- Martin, R. L. ve Osberg, S. (2007). Social entrepreneurship: The case for definition. *Stanford Social Innovation Review*. 28-39 <https://ssir.org/>
- Mort, G. S., Weerawardena, J. ve Carnegie, K. (2002, 2002). *Social entrepreneurship: Towards conceptualization and measurement*. American Marketing Association Conference Proceedings, 13,5.
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R. ve Sanders, B. (2007). *Social Innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated*. London: University of Oxford, Young Foundation.
- Ojeda, D. P. (2021). *Design by Social Entrepreneurs: The Analysis of Four Chilean Social Entrepreneurs*. (Yayımlanmış Doktora Tezi) Lancaster University (United Kingdom),

<https://search.proquest.com/dissertations-theses/design-social-entrepreneurs-analysis-four-chilean/docview/2497828071/se-2?accountid=25247><https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/150491/>

Özdevecioğlu, M., ve Cingöz, A. (2015). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 81-95. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiibd/issue/5889/77898>.

Paksoy, M. (2002). *Çalışma ortamında insan ve toplam kalite yönetimi*(282). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.

Roundy, P. T. (2013). *The stories of social entrepreneurship: Narrative discourse and social enterprise resource acquisition*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). The University of Texas at Austin, Ann Arbor. <https://search.proquest.com/docview/1476195310?accountid=25247>

Şimşek, M. (2002). *Ahilik: TKY ve tarihteki bir uygulaması*. İstanbul: Hayat.

Tan, W.-L., Williams, J. ve Tan, T.-M. (2005). Defining the ‘social’in ‘social entrepreneurship’: Altruism and entrepreneurship. *The International Entrepreneurship and Management Journal*, 1(3), 353-365.

Tishler, B. J. (2018). *Exploring knowledge and awareness of social entrepreneurship*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Nova Southeastern University, Ann Arbor. <https://search.proquest.com/docview/2173203183?accountid=25247>

**TÜRK YÖNETİM VE ÖRGÜT KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA AHİLİK GELENEĞİNİN
GÜNÜMÜZ YÖNETİM VE ÇALIŞMA KÜLTÜRÜNE YANSIMALARI**

**REFLECTIONS OF AKHISM TRADITION TO TODAY'S MANAGEMENT AND
WORKING CULTURE IN THE CONTEXT OF TURKISH MANAGEMENT AND
ORGANIZATIONAL CULTURE**

Nurettin GÜRCAN

Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, İzmir, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-5361-4351

Özet

Kültür kavramı insanlığın tarihi boyunca deneyimlediği tüm davranış, ritüel ve yaşayış biçimlerinin bütünü temsil etmektedir. Toplumlar içerisinde yaşadıkları kültürel değerler sayesinde özgün varlıklarını sürdürürler. Farklı toplumsal bağlamlarda yaşayan insan topluluklarının benimsediği farklı kültürel değerlere ve geleneksel anlayışlara rastlamak mümkün ve doğaldır. Bu bağlamda Türk toplumsal değerleri de Türklere özgü yaşam tarzının önemli belirleyicilerinden biri olmuştur. Tarihsel süreçte Türklerin örgütlenme ve yönetim şekilleri üzerine birçok araştırma yapılmış ve bu konular çeşitli yönleriyle özgün incelemelere tabi tutulmuştur. Türklerin kendilerine özgü yönetim ve örgütlenme kültürü bağlamında incelenebileceği önemli bir teşkilatlanma biçimi de 'Ahilik' geleneği içerisinde irdelenmektedir. Bu gelenek çatısı altında şekillenen Ahilik teşkilatı, büyük Türk düşünürlerinden biri olarak gösterilen Nasirüddin Ahi Evran tarafından örgütlenmiştir, bir ahlak ve sanat kurumu olarak görülmektedir. Türk yönetim ve örgütlenme kültürü açısından önemli bir yere sahip olan bu yapılanma Türk halkının mesleki, ahlaki ve sanatsal yeteneklerinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Tüm bu yönleriyle Anadolu'daki Türk toplumsal anlayışına ve yaşam biçimine önemli etkileri olan Ahilik geleneği, kurulduğu dönem içerisindeki etkisinin yanı sıra bugünün yönetim ve çalışma kültürüne sunduğu farklı perspektiflerle de incelenmektedir. Konuyla ilgili olarak yönetim ve örgüt yazını genel bir taramaya tabi tutulduğunda ahiliğin farklı örgütsel uygulamalar ve bileşenlerle ilişkilendirildiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda Ahilik, yazında; tarihsel bir gelenek, kültürel aktarıma bir aracı, ahlaki ve sosyo-ekonomik bir teşkilat, örgütsel bir form, ortaklıkta temel ilkelerin belirleyicisi, Osmanlı toplumundaki küçük işletme grupları, Anadolu'nun İslamlaşmasındaki rol modeli, Toplam Kalite Yönetimi'ne örnek teşkil eden bir anlayış, örgütlerin yönetimine farklı bir yaklaşım, örgütsel bilginin gelişim ve paylaşım kanalı, sosyal girişimciliğin aracı, çok yönlü bir sivil toplum örgütlenmesi ve örgütsel eğitim örneği olarak birçok farklı şekilde inceleme konusu edilmiştir. Ayrıca Ahilik geleneği, örgüt yazınındaki; insan kaynakları yönetimi, yönetim fonksiyonları, pazarlama karmaşı, örgütsel vatandaşlık davranışı, iş yaşamında psikolojik sorunların çözümü, kariyer çapaları, yönetsel etik anlayışı, insan kaynağı yetiştirme, ahlaki temelli çalışma ilişkileri ve halkla ilişkiler gibi farklı konularla da ilişkilendirilmesi açısından önemlidir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türk yönetim ve örgüt kültürü bağlamında önemli bir yeri olduğu düşünülen Ahilik geleneğinin, günümüz yönetim ve çalışma kültürüne yansımalarını keşfetmektir. Bu amaçla ulusal yazında Ahilik ve Ahi teşkilatı konulu çeşitli çalışmalar incelenmiş ve Türk toplumsal yapısı içerisinde varlığını halen sürdüren Ahilik kültürünün; çalışma yaşamındaki yansımaları, sunduğu katkıları ve önemine dikkat çeken genel bir değerlendirme ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Örgüt, Yönetim, Ahilik.

Abstract

The concept of culture represents the whole of all behaviors, rituals and lifestyles that humanity has experienced throughout its history. Societies maintain their original existence thanks to the cultural values they live in. It is possible and natural to encounter different cultural values and traditional

understandings adopted by human communities living in different social contexts. In this context, Turkish social values have also been one of the important determinants of the Turkish lifestyle. In the historical process, many researches have been made on the organization and management of the Turks, and these issues have been subjected to original investigations in various aspects. An important form of organization in which the Turks can be examined in the context of their unique management and organizational culture is also examined within the tradition of 'Akhism'. The Ahi organization, which was shaped under the roof of this tradition, was organized by Nasırüddin Ahi Evran, who is shown as one of the great Turkish thinkers, and is seen as a moral and artistic institution. This structuring, which has an important place in terms of Turkish management and organizational culture, has made significant contributions to the development of the professional, moral and artistic abilities of the Turkish people. With all these aspects, the tradition of Ahilik, which has important effects on the Turkish social understanding and lifestyle in Anatolia, is examined with the different perspectives it offers to today's management and working culture, as well as its influence in the period of its establishment. It is possible to see that ahi-order is associated with different organizational practices and components when the management and organization literature is subjected to a general review on the subject. In this context, Akhism, in the literature; a historical tradition, a tool for cultural transmission, a moral and socio-economic organization, an organizational form, the determinant of basic principles in partnership, small business groups in Ottoman society, a role model in the Islamization of Anatolia, an understanding that sets an example for Total Quality Management, a different approach to the management of organizations, the development and sharing channel of organizational knowledge, the mediator of social entrepreneurship, a versatile non-governmental organization and an example of organizational training have been examined in many different ways. In addition, the tradition of Akhism, organization literature; It is important in terms of associating it with different subjects such as human resources management, management functions, marketing mix, organizational citizenship behavior, solving psychological problems in business life, career anchors, managerial ethics, human resource training, moral-based working relations and public relations. In this direction, the aim of the study is to explore the reflections of the Akhism tradition, which is thought to have an important place in the context of Turkish management and organizational culture, on today's management and working culture. For this purpose, various studies on Akhism and Ahi organization have been examined in the national literature and the Ahi culture, which still exists in the Turkish social structure; It has been tried to put forward a general evaluation that draws attention to its reflections in working life, its contributions and its importance.

Keywords: Culture, Organization, Management, Akhism.

Giriş

Ahilik, Türk toplumsal ve ekonomik yaşamında önemli kavramlardan biri olarak görülmektedir. Anadolu'da Ahilik kültürünün temelleri Türkler'in Anadolu'ya girişlerine kadar dayandırılmaktadır. Ahilik, 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Anadolu'daki esnaf ve sanatkâr birliklerine verilen isim olarak anılmıştır. Ahiliğin kökenleri, özellikle araplar arasında geliştiği belirtilen Fütüvvet teşkilatına dayanmaktadır. Fakat Ahilik, töre ve törenleri itibarıyla Anadolu Türklerine özgü bir örgütlenme olarak kabul edilmektedir (Andaç, 1994: 1). Ahilik kültürünün toplumsal hayat ile bu kadar uyumlu olmasının sebebi, tepeden tırnağa insan merkezli yaklaşıma sahip olan bir tarzı benimsemesidir. Ahilik anlayışı, merkezine baştan sona insanı koymuş olan bir toplumsal hayat modeline öncülük etmiştir. Buna göre merkezinde insanı bulunduran her toplumsal hayatın da; ticaretinde, ekonomisinde, üretim ve tüketiminde de; maksimum güven ve kalitenin hâkim olacağı bir yaşamı gerekli kıldığı savunulmuştur. Ahilik sistemi; insan ile yakaladığı bu mükemmel uyum sayesinde; tarih boyunca Müslüman veya gayrimüslim toplumlarda da toplumsal düzen ve ahlaka öncülük etmiş bir anlayış olarak görülmüştür (Kızıloğlu, Akgemci ve Bayraktar, 2020: 139).

Ahilik, 13. yüzyıldan 14. yüzyılın başına kadar Anadolu'daki esnaf ve sanatkâr birliklerine verilen isim olurken, aslı itibarıyla Ahi kelimesi, Arapça kökenli olup sözlük anlamı olarak "kardeşim" sözcüğüne karşılık gelmektedir. Bu bağlamda terimsel anlamıyla ahilik, esnaf ve sanatkâr birliğini ifade ederken, örgüt olarak ahilik, milâdî 13.yüzyılın ilk yarısından başlayarak 20. yüzyılın başlarına kadar Anadolu şehir kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar örgütlerinin eleman yetiştirme, işleyiş ve

kontrollerini düzenleyen bir kurum olarak görülmektedir (Bayram, 2012: 83). Nitekim Ahilik teşkilatının toplumsal ve ekonomik yaşama etkilerini günümüzde de benzer şekillerde görmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında ahiliğin bir teşkilat olarak ortadan kalkmış olmasına rağmen, bir anlayış ve ahlak olarak Türk insanının, özellikle de Türk esnaf ve sanatkârının iş ve sosyal hayata ait tutum ve davranışlarına yön vermeye devam ettiği çalışmalarda (Akça, 2003) desteklenmiştir. Bu bağlamda, esnafın sosyal çevreye, genel ahlaka, sosyal dayanışmaya, işyerlerinde çalışanlara ve ülke sorunlarına ait yaklaşımlarında ahiliğe ait anlayışı büyük ölçüde yansıttıkları ifade edilmiştir (Akça, 2003: 217).

Ahilik geleneğinin toplumsal ve ekonomik anlayışı içerisinde birçok izine rastlanabilmesine rağmen, geçmişi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan daha öncesine, Selçuklular dönemine kadar giden ahilik hakkında günümüzde çok az şey bilindiği ifade edilmektedir. Konu üzerine çalışan bilim insanlarının, önemli bir çoğunluğunu tarihçi ve ilahiyatçılar oluşturduğu, iktisat ve işletmecilerin ise az sayıda olduğu belirtilmektedir. Öte yandan ahiliğin dini ve tarihi yönü kadar tedarik, üretim, dağıtım, bölüşüm, tüketim, yönetim, pazarlama gibi iktisat ve işletmecilik yönünün de olduğu düşünülmektedir. Hatta Ahi teşkilatlarının günümüzün kobilerine karşılık geldiği belirtilmektedir (Cora, 2017: 252). Bu bağlamda günümüz örgüt ve yönetim anlayışlarına bu derecede açıklama getirdiği öne sürülen bu teşkilatlanma ve düşünce yapısının incelenmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla öncelikle Ahilik geleneği ve Ahi teşkilatının temelleri ardından Ahilik'in toplumsal kültürel değerlere ve yaşayışa etkisi ve son olarak yönetsel ve örgütsel süreçlere etkisi değerlendirmeye çalışılmaktadır. Sonuç bölümünde ise Ahilik geleneğinin hem toplumsal hem de örgütsel dinamiklere yaptığı katkılar genel itibariyle değerlendirilmektedir.

Ahilik Geleneği ve Ahi Teşkilatının Temelleri

Ahi sözcüğü Arapçada 'kardeş' anlamına karşılık gelmektedir. Ancak Divan-ı Lügatit Türk'te Ahi kelimesinin eli açık, cömert anlamına gelen 'Akı'dan geldiği belirtilmektedir. Ahilik ise bir mesleğe bağlı ve bir arada yaşayan insanlar arasında sosyal, ekonomik ve kültürel düzeni sağlamak amacıyla kurulan bir teşkilattır. Ahi teşkilatına girmenin temel şartı Müslüman olmaktır. Bu yüzden teşkilat Müslüman Türk topluluklarında yaygın olarak görülmektedir. Anadolu'da Ahiliği, başta Kırşehir, Kayseri ve Konya olmak üzere kuran Ahi Evran'dır. Ahilik geleneği ve Ahi teşkilatı Anadolu'da mesleki teknik eğitimin temelini oluşturmaktadır. Bu geleneğe kişinin genel eğitimi ile mesleki eğitimi bütünsel bir bakış açısıyla ele alınıp o şekilde uygulanmaktadır. Ahilikte eğitim, iş başında ve iş dışında eğitim faaliyetleri olmak üzere iki şekilde yürütülmüştür. İş başında eğitim uygulamalı olarak iş yerlerinde yapılırken (dürüst çalışma, üretimi artırma, çırakları iyi yetiştirme vb. konularda), iş dışındaki eğitim terbiye ocağı olarak görülen zaviyelerde yapılırdı. Buralarda çıraklara; dini, ahlaki, hissi, edebi ve sosyal yönden çeşitli eğitimler verilirdi. Ahilik teşkilatının eğitime verdiği önemin yanında söz konusu eğitimle kazanılabilen ehliyet dereceleri de önemli görülmekteydi. Bunlar; yamalık, çıraklık, kalfalık ve ustalık şeklinde dört aşamalı olarak belirtilmektedir. Ahilikte mesleki eğitim yamaklıkla başlarken, iki yıl düzenli olarak yamaklık yapan bir genç, düzenlenen bir törenle çıraklığa geçmiş olurdu. Yaklaşık üç yıllık çıraklık süresini başarıyla tamamlayan gençler ise bir üst kademe olan kalfalığa terfi ederlerdi. Bu sürecin sonunda ise üç yıllık kalfalık görevini başarı ile tamamlayanlar bir törenle ustalığa geçirilirlerdi (Kılınç, 2012: 64-67).

Ahilik geleneğinin temel amacı, insanın dünyada ve ahirette mutlu olmasına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşım, Ahilerin dünya için ahiretini, ahiret için dünyasını terk etmeyen dengeli bir yaşam anlayışı geliştirmelerine neden olmuştur. Ahilik anlayışına göre bütün insanlar, eşya, tabiat ve dünya, Allah'ın bütün insanlığa bahsettiği emaneti olarak görülmektedir. Bu anlamda emek gücünün, tüketicinin kısaca insanın ve tabiatın sömürülmemesi, aralarında adalet ve denge ilkeleri korunarak bireysel ve toplumsal refah ve huzurun sağlanması esas alınmıştır. Ahilik geleneğinde zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet yani toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi ilişkiler ve denge kurarak herkesin huzur içerisinde yaşaması amaçlanmıştır. Dolayısıyla Ahilik, üretmeden tüketmeye, ihtiyaç fazlasını tüketmeye, haksız rekabete, gücünün zayıf sömürmesine, haksız kazanç sağlamaya, insanları kandırmaya kısaca, ahlaki olmayan her türlü davranışa karşı olan bir düşünce sistemini temel ilke saymış bir bütünsel anlayıştır (Kızıler, 2015: 410).

Her sistemin olduğu gibi ahiliğin de bir vizyonu vardır. Sistem bu vizyon doğrultusunda teşkilatlanmış, eğitim sistemi oluşturmuş ve bir esnaf/zanaat örgütü olarak şehirlerde ekonomik olarak örgütlenmiştir. Bu bağlamda, sistemin hedeflediği ideal insan, ideal toplum ve ideal esnaf modeli yüzyıllarca uygulanmıştır. Ahiliğin vizyonunun temelini insan sevgisi oluşturmaktadır. İnsanları eşit kabul eden ahilik, rekabeti ve toplumsal mücadeleyi hoş karşılamaz. Ahiliğin vizyonunun diğer öğeleri de üyelerinin birer iş, meslek veya sanat sahibi olması ile ilgilidir. Ahilik bu sayede hedeflediği toplumsal eşitlik ve uzlaşmaya varmaktadır (Çeker, 2017: 88-89). Türk kültüründe Ahiliğin hedeflediği bu amaçlara varması sürecinde, toplumsal yaşam üzerindeki etkileri önem taşımaktadır.

Türk Kültüründe Ahilik Geleneğinin Toplumsalyaşam Üzerindeki Yansımaları

Kültür, “bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür.” (Turan, 2005: 17). Değerler “sosyal aktörlerin hareketlerini seçtikleri, insanları ve olayları değerlendirdikleri ve kendi hareket ve değerlendirmelerini açıkladıkları arzu edilebilir kavramsallaştırmaları” olarak tanımlanmıştır (Schwartz, 1999: 24). Kültürel değerler ise bir toplumda neyin iyi, kötü veya kabul edilebilir olduğuna ilişkin düşüncelerdir (Schwartz 1999’dan Aktaran Aktaş, 2010: 11). Türk kültürel değerleri içerisinde önemli örgütlenme anlayışlarından birini Ahilik geleneği oluşturmaktadır. Bu yönüyle Ahilik, Türklerin sosyal ve kültürel hayatının şekillenmesinde etkili olan temel sosyal kurumlardan birisi olarak görülmektedir (Demirpolat ve Akça, 2004: 355).

Anadolu'nun sosyal hayatının düzenlenmesinde 13. yüzyıldan itibaren büyük bir rol oynadığı ifade edilen Ahilik teşkilatı, sanatkâr ve esnaf zümreleri arasında yayılmış sosyo-ekonomik özelliği ağır basan bir teşkilât olarak görülmektedir (Şeker, 1996: 601). Ahiliğin Türk sosyo-kültürel yaşamı üzerindeki etkilerinin ilki yeni fethedilen ve iskân edilen alanlarda rastlanmaktadır. Söz konusu alanlardaki Türkmen kitlelerinin iskânlarının sosyal dokuya zarar vermeden sağlanmasında Ahilik geleneği karşımıza çıkmaktadır. Burada Ahi birlikleri, farklı kültürel değerlere sahip kitlelerin karşı karşıya geldikleri bir dönemde, birbirlerine karşı çatışmacı bir tavır içinde bulunan grupları uzlaştırmada, zayıflayan aşiret bağlarının yerlerine yerleşik hayat değerlerini ikame etmede ve Bizanslılara karşı Türklerin çıkarlarını korumada yerine getirdikleri roller sayesinde Anadolu'nun sosyal nizamının korunmasını sağlamışlardır. Ahiler, üreticiliği esas alan sosyal katmanları ön plana almışlar ve böylece ticari ve ekonomik kalkınmayı temin etmişlerdir. Sayı olarak çok olmaları ve örgütlü yapılarından kaynaklanan güçleriyle, şehre nizam veren esnaf ve sanatkârlar arasında gerçekleştirdikleri yardımlaşma ve dayanışma sayesinde toplumsal dengeyi sağlamışlardır. Ahiliğin toplumsal yaşam üzerindeki bir diğer olumlu yansıması ise gençler üzerinde olmuştur. Ahi teşkilatlanmaları sayesinde gençler enerjisini yapıcı, üretici hatta yönetici kılmak konusunda önemli tecrübeler edinme fırsatı yakalamışlardır. Bu teşkilatlanmayla gençler, üretici birlikler halinde organize edilerek, duygu, düşünce ve enerjileri yüksek amaçların gerçekleştirilmesine yönlendirilmiştir. Ahi geleneğinin kişilere sağladığı sosyal güvenlik ortamı ise toplumsal alandaki bir diğer katkısını temsil etmektedir. Bu sayede Ahi birlikleri, orta sandıkları aracılığıyla kişilere maluliyet, ölüm, doğal afet hallerinde, iş kurma, malzeme sağlama ve işi öğrenmede karşılaştığı sıkıntılarda maddi ve manevi destekte bulunarak, kişileri yalnızlıktan kurtarmış, dayanışma ortamıyla moral destek sağlamış ve böylece kişinin/toplumun refah düzeyine katkı sağlayan bir sosyal hizmet görevi ortaya koymuşlardır. Ayrıca zaviye ve zaviye şeyhleri aracılığıyla, Ahilerin, ülke çapındaki haberleşmeye katkıları da büyük olmuştur (Demirpolat ve Akça, 2004: 365-367).

Ahi teşkilatının toplumun kimliği açısından ortaya koyduğu en önemli katkılardan biri kültürel aktarımı sağlamış olmasıdır. Toplumla ekonomik, ahlâkî, eğitim, sosyal, dinî olmak üzere birçok alanda katkı sağlayan Ahilik sistemi, bu katkılar aracılığıyla da bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde kültürü aktaran bir aracı rolü görmüştür. Özellikle eğitim alanında çocukları ve gençleri Türk ve İslam kültürünü temel alarak eğiten ahiler, her iki kültürün de temellerini gençlere aktarmışlardır. Böylelikle eğitim, bilim ve günlük hayatı içeren eserlerle yazılı olarak da kültürün aktarımını sağlamaya katkı sunmuşlardır. Ahiler, ortaya koydukları usta-çırak ilişkisi ile hem mesleklerin devamını sağlamış hem de toplumun tüm unsurlarını gelecek nesillere taşımışlardır. Ayrıca Ahi teşkilatı, Anadolu'da geniş coğrafyalara yayılarak oluşturduğu ve temel aldığı Türk-İslam kültürünü farklı bölgelere taşıyarak, Anadolu'nun yurtlaşmasına büyük katkı sağlamıştır. Nitekim bugün, başta esnaf olmak üzere birçok alanda ahilerin aktardığı kültürel uygulamaları görmek mümkündür. Buna özellikle; sosyal hayatta yardımlaşma, usta-çırak

ilişkisi ve kadınların iş hayatında desteklenmesi, esnafın genellikle millî değerlere önem vermesi vb. durumlarda karşılaşıldığı belirtilmektedir. Öte yandan Ahilik geleneğinin millî birlik ve beraberlikte çok önemli yeri olduğu ifade edilmektedir. Toplumun kimliği olarak ifade ettiğimiz kültüre bu denli katkı sağlayan, aktaran ve yansıtan ahilik sisteminin özellikle eğitim sisteminde daha belirgin bir şekilde kullanılması veya eğitim sistemine uyarlanması önemli ve gerekli görülmektedir (Çandır ve Aydın, 2021: 784).

Nitekim Ahiler kültürel alanda iş ile okul birlikteliğinin ifadesi olan yaygın eğitimin eşsiz bir örneğini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda Ahi geleneği, içe doğru derinleşmiş ve tüm varlığa şefkat nazarıyla bakan bir dindarlığı temsil etmiştir. Bu yönüyle Ahiler, Türk çalışma hayatında da asırları aşan birikimlerden çıkan bir iş ahlakının oluşmasını ve kültürleşmesini sağlamışlardır (Demirpolat ve Akça, 2004: 374). Bu aşamada, Ahilik geleneğinin çalışma yaşamında söz konusu yansımalarına detaylı alt başlıkları itibarıyla değinmek yerinde görülmektedir.

Türk Kültüründe Ahilik Geleneğinin Yönetim Ve Çalışma Kültürü Üzerindeki Yansımaları

Kurum ya da örgüt kültürü bir örgütün üyeleri tarafından paylaşılan değerler, normlar, inançlar ve anlayışlar dizisidir. Bunlar, örgütün yazılı olmayan ancak hissedilen yönünü temsil etmektedir (Daft, 2015: 336). Liderlik, işbirliği, iletişim, bilgi, güç, kontrol, roller, yetenekler, strateji, amaç ve hedefler, karar verme, yapı, sistem, yöntem ve prosedür, değişim, teknoloji, çevre ve fiziksel yapı gibi temel öğeler örgüt kültürünü oluşturan öğelerden bazılarıdır (Demirel ve Karadal, 2007: 254-255). Türk kültüründe örgüt kültürünün bu öğelerini ve yönetimin çalışma şekillerini etkileyen önemli bileşenlerden birini de Ahilik geleneği oluşturmaktadır. Bu anlamda Türk kültüründe örgütsel alanın açıklayıcılarından biri olarak kabul edilen Ahilik anlayışı birçok şekilde örgütlere yansımıştır. Bunlar; örgütsel bir form olarak Ahilik, ortaklıkta temel ilkelerin belirleyicisi olarak Ahilik, Osmanlı toplumundaki küçük işletme grupları olarak Ahilik, Anadolu'nun İslamlaşmasındaki rol modeli olarak Ahilik, Toplam Kalite Yönetimi'ne örnek teşkil eden bir anlayış olarak Ahilik, örgütsel bilginin gelişim ve paylaşım kanalı olarak Ahilik, sosyal girişimciliğin aracısı olarak Ahilik ve örgütsel eğitim örneği olarak Ahilik şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca Ahilik geleneği, örgüt yazınındaki; insan kaynakları yönetimi, yönetim fonksiyonları, örgütsel vatandaşlık davranışı, iş yaşamında psikolojik sorunların çözümü, insan kaynağı yetiştirme, ahlaki temelli çalışma ilişkileri ve halkla ilişkiler alanlarıyla da ilişkilendirilmiştir.

Örgütsel Bir Form Olarak Ahilik: Ahilik Anadolu'ya ilk defa gelmiş olan Türkmen aşiretlerinin yeni geldikleri ve yabancı oldukları bu bölgede tutunabilmelerini ve ekonomik yönden bağımsızlıklarını kazanabilmelerini sağlamak için kurulmuş bir yapı olarak açıklanmıştır. Ahilik teşkilatının temel amacı iş ahlakı ve dayanışma kültürünü beraber yürüterek üyelerinin ekonomik bağımsızlıklarını kazanması yanında ahlaki, dini ve kültürel yönlerden de gelişmelerine yardımcı olmak için ortaya çıkartılmış kuralların uygulanmasını sağlamaktır. Bu amaçla kendine özgü bir yönetim biçimi geliştiren Ahilik, Anadolu'da ortaya çıkan ilk organize formu oluşturmuştur. Ahiler buldukları bölgeden hem ekonomik faali-yetlerde bulunurken aynı zamanda siyasi istikrarsızlık dönemlerinde de askeri güç olarak faali-yet göstermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Ahiler bölge halkının her konuda yardımcı olmuşlardır. Özellikle Osmanlı devletinin ilk kuruluş aşamasında uç beyliği görevi görmüşler ve Osmanlı devletine büyük destek olmuşlardır. Ayrıca Anadolu bölgesinin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında da büyük katkılar sağlamışlardır (Acar, 2018: 655).

Ortaklıkta Temel İlkelerin Belirleyicisi Olarak Ahilik: Sağlam bir ortaklık kültürünün ve iş ahlakının geçerli olduğu bir işletmecilik anlayışı ve yapısı günümüz ekonomik hedeflerine ulaşma hususunda temel ön şartlardan biri haline gelmiştir. Ortaklık kültürünün temel değerlerine ve iş ahlakına ilişkin çalışmalar yapılırken Ahilik teşkilatında yüzyıllarca geçerli olmuş ve ahilerde bulunması gereken temel değerlerin ve iş ahlakının uygulamada dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Günümüzde birden fazla sahipli ortak işletmelerde yaşanan sorunlar ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri dikkate alındığında, ortaklık kültürüne ilişkin yapılan ve yapılacak çalışmalarda, tarihi mirasımız arasında yer alan Ahilik müessesesi ve temel prensiplerinin daha bir hassasiyetle incelenmesi önerilmektedir. Bu bağlamda günümüzün ekonomik şartlarına ve ihtiyaçlarına göre, Ahilik geleneğinden ve temel ilkelerinden yararlanılmasının ekonomik hedeflere ulaşmayı mümkün kılacağı hatta kolaylaştıracağı ifade edilmektedir (Aras, 2012: 19).

Osmanlı Toplumunda Küçük İşletme Grupları Olarak Ahilik: Ahilik Türk ve Osmanlı İmparatorluğunun ekonomi ve sosyal hayatında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ortaya çıktığı dönemde hem doğuda hem de batıda yer alan benzer örgütler ile etkileşime giren Ahilik, Türklerin ve Osmanlı İmparatorluğunun var olduğu coğrafyalarda ortaya çıkmış ve faaliyet gösteren özgün bir örgütsel yapıya sahiptir. Ahilik işletme grubu bakış açısı ile ele alındığında dönemin Türk işletme grubu olduğu ifade edilmektedir. Ahiliğin örgütsel yapısal özellikleri, üretim yapısı, Osmanlı ekonomisinin temel üretim ve pazarlama sistemi olması ve finansal özellikleri günümüz işletme grubu özellikleri ile benzer görülmektedir. Geniş bir coğrafyada ve yüzyıllar boyunca pek çok kimsenin yaşamını etkileyen Ahilik, esnaf ve sanatkâr teşkilatı olarak adlandırılmıştır. Günümüzdeki esnaf ve sanatkârların geçmişteki kökleri olarak değerlendirilen Ahilik, dönemin ekonomik koşulları ile değerlendirildiğinde günümüz işletme gruplarının özelliklerini taşımaktadır. Bu yönüyle Ahiliği örgütsel olarak döneminin “Küçük İşletme Grupları” olarak adlandırmak uygun görülmektedir (Aydemir, 2013: 14).

Anadolu'nun İslamlaşmasında Rol Modeli Olarak Ahilik: Ahi teşkilatlarının amacı, dünyevi herhangi bir çıkar ve beklentiden ziyade, daha çok Allah rızasına uygun bir anlayış ile hareket etmek olmuştur. Ahilik, bir taraftan dinî-tasavvufî düşünce ile fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh-mürîd ilişkilerini, diğer taraftan ise iş yerlerinde usta-kalfa ve çırak münasebetlerini düzenlemek suretiyle Anadolu'da ahlakî ve meslekî eğitimin temellerini atarak bu alanlarda rol modellik yapmış bir geleneği ortaya koymuştur (Ayış, 2019: 114).

Toplam Kalite Yönetimi'ne Örnek Teşkil Eden Bir Anlayış Olarak Ahilik: Bir bilinç olarak ‘meslek ahlâkı’ ve beraberinde bir tutum geliştirme süreci olarak ‘eğitim’ konuları kalite felsefesinin odağında yer alan ‘kaliteli insan’ unsurunun ana bileşenleri olarak kabul edilirse, hiç şüphesiz, Ahi Teşkilâtı bu konularda oldukça disiplinli uygulamalara sahip bir teşkilattır. Yetiştirilebilecek çırak sayısından, ustalığa yükseltme sürelerine; her meslekî kademede bilinmesi gereken adabın sayısından, çıraklık için aranan kriterlere kadar her husus belirlenmiş ve kat’î olarak uygulanmıştır. Yine, kalite anlayışı ve kalite uygulamalarının kronolojik olarak başlangıcı ve felsefi olarak temeli olan, günümüzdeki haliyle de önemini devam ettiren ‘standart ve denetim’ konularında da Ahi Teşkilâtı oldukça önemli uygulama ve yaptırımlar ortaya koymuştur (Cıranoglu, 2015: 245).

Örgütsel Bilginin Gelişim ve Paylaşım Kanalı Olarak Ahilik: Ahilik kültüründe yer alan bazı temel ilke ve prensiplerin, bugün, örtülü bilginin gelişim ve paylaşımında kullanılan modern yöntemlerle çok benzerlikler gösterdiği belirtilmektedir. Bu temel ilke ve prensipler; gelişim ve kalite, bilgi ve emeğe saygı, örtülü bilgi kaynaklarının önünü açma, uzmanlık/işbölümü, biz duygusu (gelişim ilkeleri); uzun dönemli istihdam/eğitim, uzun süreli ve çok aşamalı terfi sistemi, sabır, sadakat, saygı/icazet alma, sevgi, sır tutma, samimiyet/içtenlik, güler yüzlü olma, güven, yol kardeşliği, işbaşında eğitim, yalınlık/sadelik ve affedicilik olmak (paylaşım ilkeleri) şeklinde belirtilmiştir (Doğan, 2011: 79-97).

Sosyal Girişimciliğin Aracısı Olarak Ahilik: Sosyal girişimcilikle ahiliğin temel ortak noktası diğerkâmlık ve gönüllülüktür. Başkalarının üzüntüleri ile üzülme, sevinçleri ile sevinme her iki anlayışta da söz konusudur. Bu bağlamda toplumun belirli kesiminin hangi dönemlerde ne tür yardım ve desteğe ihtiyacı olursa bunun tespit edilip bu yönde katkı sağlanması esastır. Sosyal girişimcilikle ahiliğin bir diğer ortak noktası ise hibe, yardım, bağış, devlet sübvansiyonu gibi, dışarıdan gelecek kaynaklardan çok kendi kaynaklarını kendilerinin yaratmasına yönelik faaliyetlerde bulunmalarıdır. Bir diğer ortak nokta, hem sosyal girişimcilik hem de ahilikte toplumun gelişmesi ve değişmesi sonucu ortaya çıkan problemlerin çözümüne katkıda bulunmanın söz konusu olmasıdır. Ayrıca sosyal girişimcilik faaliyetleri gönüllülük esasına dayanan sivil bir örgütlenme modeli örneği olduğu gibi, benzer biçimde ahilik teşkilatı da devletin müdahalesinin olmadığı bir sivil teşkilatlanmayı temsil etmektedir (Durak, 2016: 114-115).

Örgütsel Eğitim Örneği Olarak Ahilik: Ahi teşkilatının özellikle mesleki anlamda verdiği eğitim incelendiğinde, usta-çırak-kalfa ilişkisi ile aşamalı bir şekilde işini en iyi şekilde yapan, işinde uzman üretici yetiştirmeyi hedeflediği görülmektedir. Ayrıca Ahilik geleneği istihdam ve işgücü alanlarının gelişmesini sağlamış, insanları iş sahibi yaparak faydalı olmalarında katkıda bulunmuştur. Eğitimlerle birlikte işinde uzman hale getirilen üreticiler hem yetenekleri hem de aldıkları eğitim sayesinde bilgileriyle kaliteli ürünler ortaya çıkarılmış, üretim kontrol edilmiş, tüketiciyi koruyan, müşteri memnuniyetinin nasıl sağlanacağını araştıran, belirli bir kalite standardı geliştirilmiştir. Mesleki bilgileri,

uygulamalı olarak iş başı eğitim ile verilirken iş dışı bilgiler (ahlaki, ilmi, edebi, musiki, edep terbiye, sanat gibi sosyal yaşamı ilgilendiren bilgiler), zaviyelerde verilmiştir. İş başı eğitimde olduğu gibi yine aynı titizlik ve aynı kapsayıcılıkta toplumsal bilgiler de verilmiştir. Ayrıca verilen eğitimin nasıl daha etkili olacağı, bu eğitimleri bireylerin kendi hayatlarında nasıl kullanacağı soruları da düşünülerek ona göre eğitim metotları geliştirmiştir (Balcı, 2019: 378-379).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Ahilik geleneği yukarıda sözü edilen örgütsel konularda bir örnek niteliği taşımış ve kullanılmıştır. Bunlara ek olarak örgüt yazınındaki bazı temel uygulama alanları da Ahilik geleneğinin izlerini taşımaktadır. Bu alanlara aşağıda belirtilen alt başlıklar içerisinde kısaca değinilmektedir.

İnsan Kaynakları Yönetimi: Ahiliğin, uzun süreli/sürekli istihdam politikası sayesinde çalışma hayatında; işi ve işyerine bağlı, kendini işi/mesleğine adanmış, sürekli kendisini geliştiren, ahlaklı ve maharetli/sanatkâr işgücünün yetiştirilmesi ve işgücü piyasasına kazandırılması bakımından önemli işlevler görmüş başarılı bir insan kaynakları yönetimi modeli olduğu ve günümüz açısından değerlendirilmesi gereken önemli yönleri bulunduğu belirtilmektedir. Ahiliğin başarısındaki temel faktörün ise; ahlaki değerlere dayalı, özenle gerçekleştirilmiş iş tasarımının yanı sıra insanı en önemli değer olarak ele alan bir yönetim anlayışı (değerlerle insan kaynakları yönetimi) olduğu ifade edilmektedir (Ünsür, 2021: 146).

Yönetim Fonksiyonları: Yönetim fonksiyonları açısından bakıldığında üretim, emek, ürün, işyeri sayısı gibi konularda Ahi teşkilatının planlama uygulamalarına rastlanmıştır. Buna göre Ahi teşkilatının ve teşkilata bağlı üye işletmelerin kapsamlı bir örgüt yapısının olduğu görülmektedir. Yönelme açısından, ustanın çalışanlarını işbirlikçi bir yönetim anlayışına ve üretimin ve süreçlerin daha iyi olabilmesi için uğraşılmasına yönelttiği örneklerde görülmektedir. Üretime ilişkin standardizasyon çalışmaları, rutin denetimler ve standartlara uymayanların çeşitli şekillerde cezalandırılması, etkili bir denetim fonksiyonunun varlığına işaret etmektedir. Ayrıca yamak, çırak, kalfa ve usta ilişkisinin bir otokontrol mekanizmasıyla birbirlerine bağlandığı ve bu sayede iç denetim unsurlarının yerine getirildiği görülmektedir (Erbaşı, 2012:1328).

Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Günümüzde örgüt ve yönetim yazınında dikkat çekilen önemli konulardan biri haline gelen örgütsel vatandaşlık konusu Ahilik geleneğiyle de ortak noktalara sahip görülmektedir. Bu bağlamda; örgütsel vatandaşlık davranışı için önemli olan bazı davranış ve felsefelerin Ahiliğin kökeninde de kendine yer bulduğu savunulmaktadır. Bu davranışlar; diğerkamlık/özgeçilik, vicdanlılık/dürüstlük, nezaket, sivil erdem/örgütsel katılım ve centilmenlik şeklinde ifade edilmektedir (Aydoğan ve Delibaş, 2017: 13-15).

İş Yaşamındaki Psikolojik Sorunların Çözümü: Günümüzde yönetim teknikleri ya da uygulamalarının temelinde daha verimli bir çalışma ortamının sağlanması yer aldığı belirtilmektedir. Bunun sağlanması da, çalışma ortamındaki olumsuz psiko-sosyal faktörlerin ortadan kaldırılması ile mümkün görülmektedir. Ahiliğin sahip olduğu değerler sistemi ile bu faktörlerin olumlu yanlarının ortaya çıkarılması ve sorunların çözülmesi bazı kriterlerle özetlenmiştir. Bu kriterler; insan odaklılık bilgi sahibi olmak, emeğin/mesleki faaliyetlerin kutsallığı, uzun dönemli istihdam ve eğitim, motive edici terfi sistemi, yol kardeşliği, yaran odaları, hikayeler, yalınlık, iş ahlakı, kalite yönetimi ve sosyal güvenlik olarak ifade edilmiştir (Kavi, 2015: 109-110).

İnsan Kaynağı Yetiştirme: Ahilik sistemi, usta-çırak ilişkisiyle çırağın ahlaki eğitimden sorumlu olmanın yanı sıra, çırağı koruma-kollama (iş güvenliği-işçi sağlığı), eğitime, geliştirme, mesleki bağlılık, Ahilik teşkilatının bir üyesi olmaya gayret etme ile örgütsel bağlılık, güven odaklı, verimli çalışma, performans değerlendirme, liyakat, kariyer basamaklarında ilerleme gibi unsurları içerisinde barındırmaktadır. Ahlaki değerlerle, askeri eğitimin yanı sıra toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretime teşvik etme ve meslek eğitimini sağlayan Ahilik sistemi, döneminin koşullarına uygun olarak başarılı görülmektedir. Ahilik sistemi, hayat boyu öğrenme felsefesiyle meslek edindirmenin yanı sıra her yönüyle iyi bir insan yetiştirmeye odaklanmış bir anlayış olarak gösterilmektedir (Uçkun, Uçkun ve Üzüm, 2018: 1028-1029).

Ahlaki Temelli Çalışma İlişkileri: Günümüzün iş yaşamında karşılaşılan en temel sorunlardan olan; ayırmacılık, bencillik, güvensizlik, aldatma, ikiyüzlülük, taciz-yıldırma, iletişimsizlik, sorumsuzluk,

disiplinsizlik, çatışmacılık, uyumsuzluk... gibi konuların yaşanan sorunların temelini oluşturduğu, bu sorunların işletme hedefleri başta olmak üzere toplumsal hedeflere ulaşmada temel engeli oluşturduğu, kaynakların, özellikle de insan kaynağının kullanımında ciddi problemlere yol açtığı ifade edilmektedir. Bu nedenle çalışma hayatı ve sosyal hayatın amacına uygun yaşanabilmesi ve etkinliği için Ahilik Sisteminin; *yönetim, ahlak, eğitim (genel, mesleki), kalite, davranış..vb.* yönleriyle başta merkezi ve yerel yönetimler, kamu/özel işletmeler olmak üzere, tüm yönetim birimlerince *durumsallık ilkesi* göz önünde bulundurularak, yönetim ve ilgili alanlara uyarlanabilecek bir model olarak değerlendirilmesi önerilmektedir (Ünsür, 2017: 98).

Halkla İlişkiler: Her türden mesleğin erbabının yetişmesinde çaba harcayarak mesleğinde profesyonellik kazanmasında önemli bir rol üstlenen Ahilik teşkilatı, ayrıca, meslek sahibi esnaf ve sanatkarların devlet yönetimi ile ilişkilerinin yönetimini üstlenerek halkla ilişkiler işlevini de yerine getirmiştir. Bu yönüyle Ahilik, toplumun gereksinimlerinin düşünülmesi gerektiğini iş erbabına hatırlatmak suretiyle ‘sosyal sorumluluğun zemin hazırlayıcısı bir sosyo-ekonomik kurum’ olma niteliği taşımıştır. Tüm bu yönleriyle, İslam medeniyetinin Türk kültürüne yansıyan somut göstergelerinden biri olan Ahilik teşkilatının, yüzyıllar boyunca Türklerde sosyal sorumluluğun temellerini oluşturan bir halkla ilişkiler mekanizması olarak düşünülebileceği ifade edilmiştir (Ustakara, 2019: 1178).

Sonuç

Genel bir değerlendirme ile Ahilik geleneği Türk yönetim ve örgütlenme kültürü içerisinde geçmişten günümüze uzanan önemli bir yer edinmiştir. Türk ve İslam kültürü içerisinde önemli bir yer edinen Ahi teşkilatı, toplumun ticari ve ekonomik alandaki başarısının yanı sıra ahlaki, dinsel, insani ve sanatsal yönlerini de tümüyle geliştiren bir geleneğin yaratıcısı ve yürütücüsü olmuşlardır. Büyük Türk düşünürlerinden biri olarak gösterilen Ahi Evran’ın kuruluşuna öncülük ettiği bu önemli teşkilatlanma, gerek yönetimi ve gerekse uygulamaları itibariyle Selçuklu, Osmanlı ve günümüz Türkiye’sine dek uzanan bir örnek teşkil eder hale gelmiştir. Söz konusu gelenek, günümüz şartları itibariyle bakıldığında hem sosyo-ekonomik hem de manevi yönü gelişmiş esnaf ve sanatkârların, işgören ve işveren anlayışlarının temeline ışık tutmaktadır. Bu itibarla Ahilik geleneği, doğru şekilde okunup, doğru uygulamalarda rehber olarak kullanıldığında, Türk yönetim ve çalışma kültürü içerisinde olumlu ve başarılı çıktılar sağlayabilecek bir kültürel temele sahiptir. Dolayısıyla Ahilik geleneğinin günümüz işletmeleri için örgütsel alanı; daha güvenilir, etik, ahlaklı, barışçıl ve başarılı kılabilceği ifade edilebilecektir. Bu bağlamda, Türk yönetim ve örgüt kültürü açısından içerisinde önemli çıkarımları barındıran Ahilik geleneği, yeni nesil iş görme ve çalışma kültürü içerisinde kullanılmaya devam edecek önemli felsefi geleneklerden biri olarak görülmektedir. Bu çalışmanın da, Ahilik geleneğinin, geçmişe ve bugüne dair kullanıldığı ve rehberlik ettiği alanların genel bir değerlendirilmesini sunması itibariyle önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acar, Ö. G. S. (2018). Maveraünnehir’den Anadolu’ya Aktarılan Örgüt Formu: Ahi Teşkilatı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(82), 640-657
- Andaç, F. (1994). Osmanlı Döneminde Ahilik Teşkilatı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (11), 1-14.
- Akça, G. (2003). Ahilik Geleneği ve Günümüz Fethiye Esnafı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 209-219.
- Aktaş, M. (2010). *İzleyicilerin Kültürel Değerleri ve Liderliğe Duydukları İhtiyaç*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aras, O. N. (2012). Türkiye’de Günümüz İşletmelerinde Ortaklık Kültürünün Tesisinde Ahilik Temel İlkelerinin Yeri ve Önemi. *Available at SSRN 2182029*.
- Aydemir, M. (2019). Osmanlı Küçük İşletme Grupları Olarak Ahilik: Tarihsel Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 230-247.
- Aydoğan, E., Delibaş, M. B. (2017). Ahilik Kurumu ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. *Third Sector Social Economic Review*, 52(1), 1-18.

- Ayiş, M. Ş. (2019). Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin Rol Modelliği. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 91-116.
- Balcı, D. (2019). Bir Kurum ve Eğitimi Örneği Olarak Ahilik Teşkilatında Eğitim. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 363-384.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, (21), 81-114.
- Cıranoglu, M. (2015). Tky'nin Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler ve Ahilik'te Tky Anlayışı. *Journal of Academic Studies*, 16(64), 213-250.
- Cora, İ. (2017). Örgütlerin Yönetimi Açısından Ahilik Örgütüne Genel Bir Bakış; Tarihi Bir Araştırma. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 251-279.
- Çandır, M., Aydın, Y. Ahilik Teşkilatının Türk Kültürünün Aktarımındaki Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı1, 769-785.
- Çeker, F. (2017). Ahlâkî ve Sosyo-Ekonomik Bir Teşkilât Olarak Ahilik. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 84-99.
- Daft, R. L. (2015). *Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak*. Çev. Ömür N. Timurcanday Özmen. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirel, Y., Karadal, H. (2007). Örgüt Kültürünün Örgüt İçi Bireysel Becerilerin Kullanımına Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 12(3): 253-270.
- Demirpolat, A., Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk sosyo-kültürel hayatına katkıları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 355-376.
- Doğan, H. (2011). Günümüz İşletmeleri için Ahilik Kültüründen Örtülü Bilginin Gelişim ve Paylaşım Örnekleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 77-100.
- Durak, İ. (2016). Sosyal Girişimcilik ve Ahilik Teşkilatı: Teorik Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 101-120.
- Erbaşı, A. (2012). Ahi Teşkilatında Yönetim Fonksiyonlarıyla İlgili Uygulamalar. *Electronic Turkish Studies*, 7(2), 1321-1331.
- Kavi, E. (2015). Ahilik Kurumu ve Günümüz Çalışma Yaşamındaki Psikolojik Sorunlara Yönelik Çözümler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 102-117.
- Kılınç, M. (2012). Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitimi Şekillendiren Eğitim Kurumlarından Ahilik, Gedik, Lonca, Enderun Mektebi'nin Tarihi Gelişimleri. *Vocational Education*, 7(4), 63-73.
- Kızıler, H. (2015). Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 4(2), 408-423.
- Kızıloğlu, E., Akgemci, T., Bayraktar, M. K. (2020). Günümüz İşletmelerinin Ahilik Kültürü ve İlkeleri Hakkında Görüşlerine İlişkin Bir Alan Araştırması. *VI. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Kitabı* (ss. 137-163). Düzenleyen Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi. Kırşehir. 22-23 Ekim 2020.
- Schwartz, S. H. (1999). A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work. *Applied Psychology: An International Review*. 48(1): 23-47.
- Şeker, M. (1996). Ahiliğin Anadolu'nun Sosyal ve Kültürel Hayatındaki Yer. *Erdem*, 8(23), 599-620.
- Turan, Ş. (2005). *Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ünsür, A. (2017). Ahilik Sisteminde Ahlak Temelli Çalışma İlişkileri ve Günümüz Bakış Açısından Değerlendirilmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 90-98.

Ünsür, A. (2021). Ahilik Sisteminin İnsan Kaynakları Yönetimi (İKY) Açısından Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(Fütüvvet, Ahilik ve İktisadi Hayat Özel Sayısı), 132-149.

Uçkun, C. G., Uçkun, S., Üzüm, B. (2018). Türk Kültüründe Ahilik: İnsan Kaynağı Yetiştirmedeki Yeri ve Önemi. *Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi Kongre Kitabı* (ss.1022-1030). Düzenleyen Balıkesir Üniversitesi. Balıkesir. 5-8 Eylül 2018.

Ustakara, F. (2019). Türklerde Sosyal Sorumluluğun Temelleri: Halkla İlişkiler Açısından Ahilik Teşkilatı Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1197-1209.

LİDERLİK YAKLAŞIMLARI BAĞLAMINDA AHİLİK (AHI EVRAN'IN İNSAN YETİŞTİRME MODELİ) SİSTEMİNE BİR BAKIŞ
AN OVERVIEW OF THE AHİLİK (AHI EVRAN'S HUMAN TRAINING MODEL) SYSTEM IN THE CONTEXT OF LEADERSHIP APPROACHES

Tufan AYTAC

Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Education, Department of Education Science, Kırşehir, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-6103-3530

Özet

Ahilik sisteminde geleneksel usta, çırak ve kalfa yetiştirme sürecinden öte çalışanları ahlaki, dini ve sosyal yönlerden de geliştirmek ön plandadır. Bu çalışmanın amacı; Ahilik (Ahi Evran'ın İnsan Yetiştirme Modeli) yaklaşımını ve teşkilatını liderlik yaklaşımları bağlamında analiz etmek ve değerlendirmektir. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan biri olan doküman analizi kullanılmıştır. Ahilik ile öğretimsel liderlik, etik liderlik, yetenek yönetimi, sosyal girişimci liderlik, mentorluk/koçluk ve öykücü/hikâyeci liderlik yaklaşımları arasında benzerlikler olduğu görülmektedir. Günümüzde özellikle öğretimsel liderlik bağlamında usta-çırak ilişkisi, Ahilikte iş dışında çıkarak bütüncül bir insan yetiştirme modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel mentorluk/koçluk uygulamalarında iş odaklı çalışanın performansı ve mesleki gelişimi ön planda iken Ahilikte ahlaki, dini ve toplumsal yönlerden de işgörenleri geliştirme faaliyetleri sözkonusudur. Ahilikte meslek eğitimi ve ahlak eğitimi bir bütünlük içerisinde ön planda iken etik liderlikte daha çok mesleki etiği ön plandadır. Ahi liderliğinde paternal liderlik özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler iş ilişkisi dışına taşarak bireysel ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesine odaklanmıştır. Yetenek yönetimi, Ahilik sisteminde fütüvvetnamelerle, kurullarla ve sınavlarla bir sistem bağlamında hayata geçirilmiştir. Sosyal girişimcilik faaliyetleri gönüllülük esasına dayanan sivil bir örgütlenme olarak Ahilikte işbirliği ve dayanışma ön plandadır. Sosyal girişimci liderlik mesleki ve sosyal alanlarda hayata geçirilmektedir. Ahilikte; fütüvvetnameler yanında geçmişin deneyimleri ve bilgilerinin iş başında ve sonrasında öyküler, kıssalar ve sohbetlerle çırak ve kalfalara aktarıldığı görülmektedir. Bu süreçte öykücü liderlik yaklaşımının sergilendiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi Evran, Liderlik.

Abstract

In the Ahi system, it is at the forefront to develop the employees in moral, religious and social aspects beyond the traditional process of raising masters, apprentices and journeymen. The aim of this study; to analyze and evaluate the Ahilik (Ahi Evran's Human Education Model) approach and organization in the context of leadership approaches. In this study, document analysis, which is one of the qualitative research designs, was used. It is seen that there are similarities between Ahilik and instructional leadership, ethical leadership, talent management, social entrepreneurial leadership, mentoring/coaching and storyteller/storytelling leadership approaches. Today, especially in the context of instructional leadership, the master-apprentice relationship emerges as a holistic human training model in Akhism, out of work. While the performance and professional development of the work-oriented employee are at the forefront in traditional mentoring/coaching practices, there are also activities to develop the employees in moral, religious and social aspects in the Ahi community. While vocational education and moral education are at the forefront in a unity in Akhism, professional ethics are more prominent in ethical leadership. Paternal leadership characteristics appear in Ahi leadership. These features go beyond the business relationship and focus on the development of individual and social relationships. Talent management has been implemented in the context of a system with fütüvvetname, rules and exams in the Ahilik system. As a non-governmental organization whose social entrepreneurship

activities are based on volunteerism, cooperation and solidarity are at the forefront of the Ahi community. Social entrepreneurial leadership is implemented in professional and social fields. In Ahilik, in addition to the fütüvvetnames, it is seen that the experiences and knowledge of the past are transferred to apprentices and journeymen through stories, anecdotes and conversations at work and afterwards. In this process, it can be said that the storyteller leadership approach is exhibited.

Keywords: Ahilik, Ahi Evran, Leadership.

Giriş

Ahilik; bir esnaf teşkilatı, günümüzün ticaret ya da esnaf ve sanatkârlar odası olma misyonundan öte bir felsefe, yaşam biçimi, sivil toplum kuruluşu, bir okul, bir aile vb. birçok yönelimi de içinde barındıran bazılarına göre bir kurum bazıları içinde bir zihniyet, felsefe ve yaşam biçimidir (Kaçanoğlu, 2021). Bilgi, üretim ve insanın etkin birlikteliği bağlamında Ahi liderliği, bireylerin yetenekleri bağlamında bir meslek sahibi ve iyi insan yetiştirme hedefine odaklanmıştır. Ahilik değerleri ve liderliği bağlamında ticari ve ahlaki yönden Ahilik kültürüne sahip işletmeler ve çalışanlar yetiştirmek, Ahi liderliğinin önemli bir amacıdır.

Ahilik sistemi özellikle mesleğe yeni başlayan bireylerin çıraklıktan ustalığa geçiş aşamasında mesleğe yeni adım atan, yardıma ihtiyaç duyan kişilerle sadece iş içinde değil iş dışında da ilgilenen bir insan yetiştirme modelidir. Her alanda mesleğe yeni adım atmış, mesleğinde gelişmeye ve ilerlemeye çalışan bireylerin uzman, usta ve deneyimli kişilerden yardım alması kaçınılmazdır (Aslander ve Yeşil, 2016; Aytaç, 2021).

Günümüz sosyal ve ekonomik kurumlarını, örgütlenme yapılarını ve liderlik yaklaşımlarını Ahilik yaklaşımıyla yeniden yorumlamak mümkündür. Bu iki şekilde mümkündür; birincisi “günümüzün kapitalizm anlayışı ve liberal felsefiyle çalışan kurumların olumlu ve olumsuz yönlerini ve özellikle liderlik yaklaşımlarını Ahilik teşkilatının öne çıkan özellikleriyle ilişkilendirmektir. İkincisi ise Ahiliğin özellikle değerler, kültür ve liderlik yaklaşımları bağlamında bir alternatif zamanın ruhuna uygun bir Ahi liderliği felsefesi ortaya koymaktır.

Bu çalışmada ise Ahilik, bir alternatif örgütlenme olarak değil, günümüz iş ve mesleki örgütlerine bir örnek model olması bağlamında ele alınmıştır. Literatürde bu konuyu ele alan çalışmaların sayısının yeterli olmadığı görülmektedir. Ahilik teşkilatı; İslam inanç sistemi ile Türk örfünün bir sentezidir. Ahilik, Türk-İslam dünyasının ortak geçmişinde bir medeniyet projesi olarak filizlenmiş, gelişmiş ve yayılmıştır ancak günümüzde ne yazık ki yeterince tanıtılmamış, oluşturduğu ve yaşattığı evrensel değerler ve ilkeler günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Ahilik ve Ahi liderliği, Türk-İslam dünyasının ekonomik, sosyal ve kültürel birliğini sağlamada ve geliştirmede önemli bir referans kaynağıdır. Bu bağlamda Ahilik insangücü yetiştirme modelinde ve teşkilatında uygulanan liderlik yaklaşımlarının ortaya koyulmasının alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Çalışmanın amacı Ahilik (Ahi Evran’ın İnsan Yetiştirme Modeli) yaklaşımını ve teşkilatını liderlik yaklaşımları bağlamında analiz etmek ve değerlendirmektir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi yazılı materyallerin (kitap, dergi, rapor, e-çerikli belgeler) incelendiği nitel araştırma desenlerindedir. Bu yöntem; araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini ve değerlendirilmesini kapsar (Aktaş, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Verilerin Toplanması

Çalışmada Ahiliğin insangücü yetiştirme süreç ve boyutlarıyla liderlik yaklaşımları arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada nitel veri analizlerinden biri olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz verilerin önceden belirlenen temalara göre analizidir. Önceden belirlenen temalara/konulara göre veriler kategorize edilir ve yorumlanır (Aktaş, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu çalışmada,

Ahilik insan gücü yetiştirme modeli ve teşkilatı liderlik yaklaşımları bağlamında incelenerek karşılaştırmalı analizler yapılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışma sürecinde, Ahilik yaklaşımının insan gücü yetiştirme modeli ve teşkilatına ilişkin veri ve bilgilerin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacı dışında alanında uzman iki öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Liderlik yaklaşımları ile Ahilik sistemi arasındaki ilişkilere ait bulgular aşağıda başlıklar şeklinde verilmiştir.

Ahilik ve Paternalistik Liderlik

Literatürde paternalizm; babalık rolü, iyi niyetli diktatörlük, meşrulaştırılmış otorite, stratejik esneklik, sadakat ve itaat gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Paternalizm kelimesi babalık anlamına gelen Latince kelime “pater” den gelse de, kelimenin daha yakın kökü babalık yapan sıfat “patemus”dur. Paternalistik liderlik; bir baba ya da öğretmen gibi çalışanlara ve ortaklarına geniş bir ailenin üyesi gibi davranan, baskın bir otorite figürü sergileyen liderlik yaklaşımıdır.

Paternalist liderlik anlayışı, lidere kişisel sadakat ve sorgusuz itaatı içerir. Bu liderlik, güçlü disiplin ve otoriteyi, babacan bir yardımseverlik ve ahlaki dürüstlük ile birleştiren bir yaklaşımı ifade etmektedir (Hayek, Novicevic, Humphreys ve Jones, 2010: 371). 20. yüzyılın başlarında, Max Weber, “Ekonomi ve Toplum” kitabında paternalizmi toplumun önündeki en önemli yönetim sistemlerinden biri olarak geleneksel iktidar yapısı şeklinde tanımlamıştır. Tanımladığı, bürokratik öncesi egemenlik türüdür. Weber'e göre, paternalist gücün etkili olabilmesi için, bu tür liderliğin çerçevesi "her zaman olanın dokunulmazlığına inanmak" üzerine inşa edilmiştir. Paternalistik yapılar statükoyu veya iktidarın yasallığını sorgulamaz (Weber, 1968).

Bir paternalist lider; örgütte dostane bir ortam yaratır ki, çalışanlar örgütü bir aile olarak görürler. Bir gruba ait olma hissi ve aidiyet, doğal bir insan davranışıdır. Paternalist liderlik, bir liderin çalışanların ve örgütün çıkarlarına uyan davranışlar sergilediği bir yaklaşımdır.

Paternalizm anlayışı özellikle Doğu toplumlarında oldukça yaygın bir yaklaşımdır. Bunun nedeni, Doğu toplum kültürlerinin Batı toplum kültürlerine göre, daha kolektivist ve geniş güç mesafesi özelliklerine sahip olmasıdır. Türkiye’de hâkim olan toplumsal kültürün de benzer özellikler taşıdığı göz önüne alınırsa, Türkiye’de paternalist yaklaşımın benimsenebileceğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Liderlik davranışlarının da örgüt kültürü ile etkileşim içerisinde olduğu düşünülürse, söz konusu örgüte mensup liderler paternalist davranışlar sergileyebileceklerdir (Köksal, 2011).

Doğu toplumunda paternalist lider çalışanlarının ebeveyni olarak görülmekte, çalışan patronu ve şirketi ile duygusal bir bağ oluşturmaktadır. Batı toplumundaki paternalist lider ise daha çok babanın "buyurucu" yapısından hareketle, çalışanlar tarafından seilmeyen kuralcı, özgürlükleri kısıtlayıcı olarak tanımlanmaktadır. Doğu kültüründe kişiler arası hiyerarşi duygusal boyut kazanmış olup, yaptırımlar gönüllülük esasına dayanmaktadır. Türk toplumunda paternalist lider anlayışına örnek Ahi teşkilatından günümüze ulaşan usta çırak ilişkisi karşımıza çıkmaktadır. Ahilik öğretisi ile paternalist lider özelliklerinin benzerlik taşıdıkları görülmektedir (Çolak, 2019)

Ahi liderliği; usta/çırak, işçi/işveren ilişkisinden öte paternalist liderlikte olan bir aile ve baba-oğul arasındaki bağılılık gibidir. Ahilikteki liderlik fonksiyonunu paternal liderlik olarak nitelendirmek mümkün olmakla birlikte kendine özgü bir yaklaşım olduğunu da belirtmek gerekir.

Ahilik Teşkilatı'nın yönetim anlayışı ise Türk-İslam kültüründeki yönetim anlayışı ile örtüşmektedir. Türk-İslam geleneğinde yöneticinin en önemli vazifesi tebasını bir baba gibi koruyup kollamaktır. Ahilikte de bu görevi Ahi Baba üstlenmektedir. Dolayısıyla Ahilikte yönetimin en temel unsuru itimat olarak karşımıza çıkmaktadır (Ekinci, 2016).

Esnaf birliği olarak işlev görev ahi teşkilatı, usta çırak ilişkisi görülmektedir. Bu usta çırak ilişki ahiliğin özellikleri esnaf kuralları içinde yer almış olsa da tüm topluma yansımaktadır. Usta-çırak ilişkisindeki sevgi, saygı, koruyup gözetmek paternalizm örneği de sergilemektedir. Usta, bir baba

görevi görmektedir. Çocuk yaşta çırak olarak başlayan birey ustanın yanında pişerek kalfa ardından da usta olup işin başına geçecektir. Bu aşamalarda da ahiliğin kurallarına uyması beklenir. Bu uzun süreli usta çırak ilişkisi baba-oğul ilişkisinden farksızdır. Usta, çırağının tüm dertleri ile ilgilenir, cana yakın davranır. Bu anlayış toplumdaki tüm bireylere de yansımaktadır. O günlük siftah yapan esnaf gelen müşterisini siftah yapmayan arkadaşına yönlendirir. Kolektif ve paylaşımcı bir toplum yapısı hakimdir (Çolak, 2019).

Astlarından itaat bekleyen babacan liderler statüye ve hiyerarşiye önem verildiği görülmektedir. Çalışanları ile duygusal bağ kuran, aile ilişkilerinde yer alan, özel hayatıyla ilgili konuşan liderler ise sadakat ve samimiyet görülmektedir. Usta olabilmek için üç yıl kalfa olarak çalışmak gerekmektedir. Kalfalık süreci boyunca kendisine verilen görevleri hakkıyla yerine getiren, çırakları yetiştirmede titiz davranabilen ve diğer kalfalar ile iyi geçinen kişi, dükkân açabilmekte ve ustalığa yükseltilmektedir (Akdağ & Kurtuluş, 2016).

Paternalist liderlik yöneticiden çalışanlara gösterilen samimi bir iletişim ve babacan tavrın karşılığında çalışandan yöneticiye karşı sadakat ve bağlılık beklenmektedir. Paternalist liderliğin temel felsefesinde yönetici ve çalışan arasında informal ve bireysel bir iletişim olduğu görülmektedir (Taşhyan, Çiçeklioğlu, & Bıyıkbeyi, 2017). Ahi teşkilatında paternalist liderlik özelliklerinin yer aldığı usta-çırak ilişkisi de fütüvvetnamelerdeki öğretilerden gelmektedir (Çolak, 2019).

Ahilikte usta-çırak ilişkisi, baba-oğul ilişkisi ile eş değer görülmektedir. Paternalist lider özelliği taşıyan usta, çırağını oğluyla eşdeğer tutmaktadır. Evliliğinde aracı olmakta, hastalık cenaze gibi durumlarda yardımda bulunmaktadır. Aynı şekilde çırak da ustasını babası gibi görmekte ihtiyacı olduğunda ustasına yardımcı olmaktadır. Ahiliğin bir felsefe olarak ustadan çırağa öğretilmesi toplumda ahilik anlayışının yayılmasına ve ahilikle birlikte paternalist liderliğin nesiller boyu devam etmesini sağlamıştır. Paternalist liderlikteki yardımsever ve ahlaki lider özellikleri ahi teşkilatının felsefesi olarak her ahide bulunması gereken bir özellik olarak öğretilmektedir (Çolak, 2019).

Ahi teşkilatındaki öğretilerini hem uygulamalı hem de manevi eğitim olarak alan çıraklar, paternalist liderlik özelliklerini de kendilerine düstur edinmiş olmaktadır. Böylece paternalist liderlik ile ahi teşkilatındaki usta-çırak ilişkisindeki benzerlik ortaya çıkmaktadır. Ahi teşkilatının Anadolu'da yayılması ve nesiller boyu devam etmesi ile paternalist liderlik anlayışı da devam etmiştir. Batı kültüründe farklı anlamlandırılan paternalizm kavramının günümüze kadar kolektif bir toplumda karşılık bulan paternalizm anlayışı ile gelmesinde ahi teşkilatının büyük bir önemi olduğu görülmektedir (Çolak, 2019).

Ahilikte, usta ile çırak arasındaki ilişki paternal liderlikte baba-oğul arasındaki bağlılığa benzetilebilir. Çocuk velisi olan kişi tarafından ustaya, “eti senin kemiği benim” denilerek teslim edilmektedir. Bu sözün çocuğun yanında söylenmesi ile babalık otoritesinin bir bölümü ile çocuğu yetiştirme sorumluluğu ustaya devredilmiş olmaktadır (Akdağ & Kurtuluş, 2016).

Ahi liderliğinde paternal liderlik özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler iş ilişkisi dışına taşarak bireysel ilişkilerin geliştirilmesine odaklanmıştır. Çalışanların yaşamlarıyla ilgili, ailevi ilişkileri, kişisel değerleri, çalışanın ve çevresinin düğün, cenaze törenleri gibi özel hayatıyla ilgili bilgi sahibi olunmaktadır. Çırak usta ile iş dışında da sosyal yaşam ortamlarında da biraraya gelmektedir. Böylece çalışan ve lider birbirlerinin iş dışı hayatına da dahil olmaktadır (Gürçan 2018: 43).

Öğretimsel Liderlik

Fütüvvetnâme yazarlarından Kâşânî “İşle doğrulanmayan her söz beyhudedir” diyerek bu konuya dikkat çekmiştir (Kazıcı, 2006). Bu bakımdan ahiler, iş başında yapılan eğitimin iş dışında yapılan eğitimle bütünleşmesini sağlamışlardır (Kaya, 2013). Bir ustanın yanına çırak olarak girmek isteyen genç aynı zamanda ahî olan ustasını “yol atası”, bu meslekte ilerlemiş kalfasını da “yol kardeşi” seçerek ahilik teşkilâtına girerdi. Böylece teşkilâta giren çırak ustasının yanında mesleğin inceliklerini öğrenirken hem “yol atası” olan ustasının yanında ahlâkî olarak eğitiliyor hem de ahî zaviyesindeki toplantılara katılarak fütüvvetnâmelerde belirten şekilde ahlâk eğitimi alıyordu. Ahî teşkilâtında eğitim gündüz işyerinde iş başında eğitim bilinçlendirmek, geceleri de ahî zaviyelerinde (sosyal ve ahlâkî yönden) eğitilip bilinçlendirme şeklinde olmak suretiyle teori ve pratiğin yan yana olduğu bir süreci ihtiva ediyordu. Bir yandan yemek yeme, sofraya düzenleme, giyim kuşam ve oturup kalkmaktan hasta ziyaretine kadar günlük

hayattaki hareket ve davranışların kuralları öğretilirken diğer taraftan da doğru nedir, nasıl doğru olunur, hangi davranışlar doğru değildir gibi teorik konular öğretiliyordu (Kazıcı, 2006, s. 65-67).

.Çıraklara işyerinde uygulamalı olarak verilen eğitim, günümüzdeki “iş başında eğitim” uygulamasına benzer özellikler taşımaktadır (Yozgat, 2019: 92). Ahi Teşkilatı’nda verilen eğitim, bir yerde başlayıp bir yerde sona eren tarzda bir eğitim değildir. Eğitimin amaçları şöyle sıralanabilir (Şimşek, 2002: 162):

- Üretken, dürüst ve şerefli insanlar yetiştirmek,
- Meslek ve sanat konusunda hünerli insanları yetiştirmek,
- Vatan savunması için askeri eğitimler vermek.

Ahi Teşkilatı’nda verilen eğitimleri; işbaşı mesleki eğitimler (gündüz eğitimleri) ve ahlak, adap, din ve değerler eğitimi (gece eğitimleri) olarak iki şekilde gruplanabilir. Mesleki eğitimler, iş başında usta-çırak ilişkisine dayanan bir eğitimidir. Atölyelerde verilen bu eğitimde, çıraklar ustalarını izleyerek, basit işlerden başlayarak karmaşık işleri yaparak öğrenme yoluna gitmiştir (Aytekin, 2017). Mesleki eğitim ile genel eğitimin birlikte sunulduğu Ahi Teşkilatı’nda, bu süreç hayat boyu devam etmektedir. Ahilik günümüzde herhangi bir meslek ya da sanat kolunda usta-kalfa-çırak ilişkisinde devam etmektedir. Çıraklık meselesi, Ahilik sistemiyle çözülmüştür (Erkan, 2014; Karasoy, 2003). Ahi birliklerinde öğrenilen bilgilerin uygulamalarla gösterilmesine ve pekiştirilmesine önem verilmektedir.

İyi bir eğitim sonrasında ortaya çıkan verimli sonuçlar, Ahilik’te eğitim ile gelişim arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Taylor’un Bilimsel Yönetim Yaklaşımı’nda “Eğitimsiz işçiden işini geliştirmesini bekleyemeyiz” düsturu Ahilik teşkilatındaki meslek eğitimi ile verimlilik ilişkisi ile benzerlik göstermektedir (Aydın, 2012, s. 6).

Para kazanma ve mülk edinme de bencil değil de paylaşımcı olan kültürde bilginin gizlenmesi de mümkün değildir. Fedakârlığın sadece maddiyat ile olmadığını bilincinde olan ahi ilmi bereketi ve getirisi bitmeyen bir hazine olarak görmektedir. İlim ve sanat öğrenmek ve öğretmek en büyük fedakârlıklardan olduğu için okuyan bir evlat, okunacak bir eser ve bir okul ahi için dünyada bırakılabilecek en önemli şeydir. Ahilikte bir bireyin meslek sahibi olarak ailesine insanlara hizmet etmesi hem dünya hem de ahiret hayatında büyük kazanımdır. Bu sebepten dolayı bir ahi bildiğini öğretmekten kaçınmaz. Öğretilen bir harf ya da bir iş Ahi için de kazançtır. Biz olmak anlayışı içerisinde biz olmadıktan sonra benim bir anlamı olmadığı bilinmektedir (Doğan, 2011). Usta-çırak ilişkilerinde de bizlik duygusu söz konusu olup usta öğrettikçe, çırak da öğrendikçe hem dünyada hem de ahirette kazanacağını bilmektedir. Ahilikte mal, mülk, para için çalışmak kendi başına anlam ifade etmemektedir. Bunlar, daha üstün bir gaye için sadece araç olmaktadır. Hayatın gayesi para kazanmak değil aksine hayat gayesini yerine getirmek için para bir araç olarak görülmektedir. Eğer para gaye haline gelirse ahlaki değerler vasıta haline gelecektir ki bu da zalimliği ve sömürüyü doğuracaktır (Ekinci, 2008).

Geçmiş ile sıkı bağlar kurarak iletişimin devamlılığını sağlayan Ahi Teşkilatlarında, her sanatın bir kurucusunun bulunduğu ve onun, o sanatın duayeni olduğu bilgisi ahilere söylenir ve öğretilirdi (Erken, 2018). Bununla birlikte ustalar, ilgili sanat dalındaki manevi önderleri, ünlü şahsiyetleri ve onların hayat hikâyelerini yamaklarına anlatarak onların mesleği benimsemelerine ve uyum sağlamalarına yardımcı olunurdu. İlgili mesleğin pirinin saygıyla anılması, uyulması gereken kuralların başında gelirdi (Köksal, 2008).

Ahilikte eğitim belli bir noktada tamamlanmaz, hayat boyu devam eden bir süreçtir. Ahilik hiyerarşisinde üst kademelerde yer alanların liderlik yaklaşımları ve rolleri büyük öneme sahiptir. Ahilik teşkilatlarında ustaların liderlik ve eğitimde rol model fonksiyonlarının günümüzün liderlik yaklaşımları bağlamında daha fazla ele alınması gerekmektedir.

Etik Liderlik

Ahilikte insanın ve emeğin sömürsüne karşı çıkararak çalışanı ve içinde yaşadığı toplumu geliştirme, adalet ve denge ilkeleri korunarak bireysel ve toplumsal üretimi sağlamak ön plandadır.

Ahilik anlayışının ve kapitalizmin birbirlerine alternatif olarak düşünmenin mümkün olmadığıdır. Kapitalizm içerisinde yer alan neredeyse tüm prensipler yasal kurallar ile kontrol altına alınmış, tüketici

haklarından, üreticinin sorumluluklarına kadar iş prensipleri belli mevzuat etrafında şekillendirilmiştir. Oysa ahilik, ahlak gibi bir kavram üzerinden, bireyin vicdanına ve gelişimine dayanan gönüllülük esasına ve inanca dayalı soyut prensiplerden oluşmaktadır. Ancak, Ahilik anlayışının, bireysel ahlakın toplumsallaşmasını da sağlayan bir yönü de mevcuttur ki o da sosyo-psikolojik “grup davranışı” ve “sosyal uyum” kavramları ile yakından ilintilidir (Kandemir, 2022).

İş etiği ile kişisel etik aynı olmalıdır. İnsanlar hayatlarını bölmelere ayırma ve iş değerleri ile kişisel değerler arasında sınır çekme eğilimindedir. Bu ikisini ayrı tutmanın iyi bir fikir olduğuna inanırlar. İyi liderler için böyle bir şey yoktur ve kişisel değerler ile bu değerlerin hayata geçirilişi arasında sağlam bir bağ vardır (Rosen, 1998: 342). Etik liderlik, değerlerden fazlasını gerektirir. Farkındalık, adalet, dürüstlük ve saygı gibi değerler etik liderliğin ham maddesidir, ancak karmaşık ve değişken durumlarda bunları etkin şekilde eyleme dönüştürmek gerekir. Etik liderler, insanları meşgul etmek ve etkilemek için çeşitli mekanizmalar kullanmaktadır. Bu mekanizmalar, liderin söylediği ve artı sorumlu olduğu birimlerin sistem, süreç ve kültürlerini içermektedir. Etik liderlerin iyi iletişim kurucuları ve iyi rol modelleri olması gerekir. Ayrıca, yönettikleri sistemlerin ve süreçlerin ahlaki açıdan tehlikeye girmeyeceği ve başkaları tarafından etik eylemleri teşvik eden ve destekleyen kültürler inşa etmelidir. Etik lider, karar verme sürecinde içgüdüsel ve duygusal davranmaz çünkü bu lideri tek seçeneğe zorlar. Karar verme sürecinde bütün seçenekler karşılaştırılarak, insan odaklı ve amaçlı hareket edilmesi gerekir.

Ahîlik, İslam ahlâkı ile Türk geleneklerini kaynaştıran bir düşünce sisteminin mahsulüdür (Ekinci, 2016). Ahîlik teşkilâtı, savunduğu değerleri bireyin içselleştirmesinde ve davranışa dönüştürmesinde önemli rol oynamış tarihe mal olmuş bir meslekî sivil toplum kuruluşudur. Ahîlik, bir meslek örgütü olduğu kadar, getirmiş olduğu ahlâkî öğretilerle birlikte aynı zamanda ahlâkî değerlerin günlük hayatın bütün sahalarında yaşanmasını hedeflemiş yaygın bir ahlâk eğitim merkezi mahiyetindedir. Ahîlik teşkilâtı, yaşama geçirdiği ahlâkî değerleri ise fütüvvetnâmelerden almıştır. Fütüvvetnâmeler, ahîlik teşkilâtının adap, töre ve kaidelerini didaktik bir tarzda açıklayan ve toplumun tamamen uyması istenilen ahlâk kurallarını içeren birincil kaynaklardır. Ahîlik teşkilâtı, ahlâkî değerlerin bireye kazandırılmasında fütüvvetnâmelerde yer alan metotları kullanmışlardır. Gözlem ve model alma yolu ile öğrenme, örnek olma metodu, sohbet ile eğitim, soru-cevap metodu bu metotlardan bazılarıdır. Ahîde bulunması gereken hasletlerin detaylı bir şekilde aktarıldığı fütüvvetnâmelere göre, ahîlik teşkilâtının ahlâk eğitiminde yer alan dört temel ilke iffet, şecaat, hikmet ve adalet iken, bunlara bağlı sekiz temel değer ise cömertlik, tövbe, doğruluk, hidayet, alçak gönüllülük, emniyet, vefa ve öğüttür. Ahîlik teşkilâtı, bu değerlerin bireye kazandırılmasında sosyal kontrolü etkin bir şekilde kullanarak aynı zamanda günümüze de ışık tutmaktadır (Kaya, 2013).

Ahi liderliğinde usta-çırak ilişkisi bağlamında esnaf eğitiminin yanında manevi eğitime de yer verilmektedir. Manevi eğitimin 5 esası gençlere mesleğe bulunacakları katkıları ve meslekte edinmeleri gereken düsturu sağlamayı amaçlamaktadır (Güllülü, 1977):

- 1-Ahi, emek ederek bir işle ve bir sanatla ilgilenmesi gerekmektedir.
- 2-Ahinin meşgul olduğu iş veya sanat yeteneğine uygun olmalıdır.
- 3-Ahi, emeğinden ve hakkından daha fazlasına el uzatmamalı, doğru olmalıdır.
- 4-İşi ile sanatı öğrenme sürecinde ne kadar usta ve pir varsa onlara içtenlikle bağlanıp davranışları örnek alınmalıdır.
- 5-Ahi, geçimini sağladıktan sonra kazandığı miktardan artan kısmı ihtiyaç sahiplerine dağıtmalıdır.

Fütüvvetnâmeler, Ahî ocaklarında sürdürülen eğitim ve öğretim açısından önemlidir. Bu eserler, ahî ocağına intisap edenlerin inanç esasları ve bu inanç esaslarına dayalı çalışma hayatlarına dair prensipleri ihtiva etmektedir (Bayram, 2005, s. 142). Fütüvvetnâmelerin bu kuruluşun bir nevi ahlâkî tüzüğü olduğu düşünüldüğünde fütüvvetnâmeleri incelemek daha bir anlam kazanacaktır. Fütüvvetnâmeler, ahîlik teşkilâtının adap, töre ve kaidelerini didaktik bir tarzda açıklayan, Kur’ân ve hadislere dayanan güzel ahlâk ve ideal insan tipini belirlerken aynı zamanda toplumun tamamen uyması istenilen ahlâk kurallarını içeren birincil kaynaklardır (Sarıkaya, 1999, s. 53-55). Ahîlik kurumu dinî, manevî, ahlâkî, insanî değerlerin yanında maddî, ekonomik ve ticarî süreçleri birbirinden ayırmadan ve aralarında çatışmalar, çelişmeler meydana getirtmeden hepsini aynı çatı altında

değerlendirmektedir Bu manada ahilik kurumunda bütüncül bir anlayış vardır (Bayraktar, 2005). Ahilik bir meslek örgütü olduğu kadar dinsel, siyasal ve ekonomik yönleriyle ön plana çıkıp, ahlak eğitimi veren bir kurumdur (Altıntaş ve Doğan, 2003).

Yetenek Yöneticisi

Yetenek yönetimi (YY) şu anda dünya çapında en popüler kavramlardan biridir ve son zamanlarda ortaya çıkan bir yönetim anlayışıdır (Latukha, 2018). YY, genellikle bir kuruma katkıda bulunma potansiyeli yüksek olan çalışanların belirlenmesi, geliştirilmesi ve yerleştirilmesi ile ilgilidir (Michaels, Handfield-Jones ve Alexrod, 2001). Yetenek yönetimi; örgütün ve çalışanlarının ihtiyaç duyulan yetenek ve yeterliliklerinin tanımlanması, tüm işgücünün örgütsel amaçlara yönelik kariyer planlarının yapılması, performanslarının değerlendirilmesi, yüksek performans kültürünün oluşturulması ve yürütülmesini kapsayan bir stratejik yönetim sürecidir (Aytaç, 2015). YY; stratejik liderlik, seçme ve yerleştirme, kariyer yönetimi ve yedekleme programı amaçlarına ulaşılabilmesi için yeteneğin özendirilmesi, elde tutulması ve geliştirilmesine yönelik sistematik bir yaklaşım olarak da ifade edilebilir. Klasik insan kaynakları yönetiminden farklı olarak YY; yetenekli üyelerin çekilmesi, işe alınması, tutulması ve kariyer gelişimiyle ilgilenir. YY; örgütsel hedeflerin yenilenmesini, kilit pozisyonların belirlenmesini, rekabetçi ücret politikasını, iş geliştirme stratejilerini, performans yönetimini ve kariyer gelişimini belirler. Günümüzde çalışanların örgütlere güveni, adanmışlıkları ve bağlılıkları azalmaya başlamıştır. Çalışanlar daha çok güven duyduğu, yeteneklerini geliştirebildiği, iş-yaşam dengesinin gözetildiği ve ödülleri olduğu insani çalışma ortamları istemektedir. 20. yüzyılın sonlarında bireyciliğin yükselişi, YY'nin doğumunun şartlarını yaratmıştır. İş ehline vermek, yetenek yönetimini hayata geçirme de bir slogandır.

Yönetim işi ehil olmayan kimselere verildiği zaman kıyameti bekle! **H.z. Muhammed (S.A.V.) Hadisi Şerif**

İbn Haldun, bir işletmede veya herhangi bir işte istihdam edilecek kişilerle ilgili aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır (İbn Haldun, 1968, 1983; Kozak, 2012): “Peki, işinin ehli fakat dürüst ve güvenilir olmayan kişi ile dürüst ve güvenilir fakat işinin ehli olmayan kimselerden acaba hangisini tercih etmeli? Bu, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konudur. Bana sorarsan, dürüst ve güvenilir bir kişi olmasa da sen işinin ehli olan kişiyi tercih et! Çünkü onun vermesi muhtemel zararı önlemek için tedbir alınabilir, yapacağı hıyanetlerden elden geldiğince sakınılmaya çalışılabilir. Fakat diğer zümre, yâni ehil olmayan kimseler, her ne kadar dürüst ve güvenilir olsalar bile, istemeyerek de olsa işinde çalıştıkları kimselere zarar verirler.”

Sanatkârların piri olan Ahi Evran Veli'nin “Akıl ve ahlak ile çalışıp bizi geçen bizdendir” ifadeleri hem ticari ahlakın hem de dayanışma ve yardımlaşmanın felsefesini vurgulamakta hem de günümüzde esnaf ve çalışanlara yol gösterici bir kılavuz niteliği taşımaktadır (Ekinci, 2016). Ahilik Sistemi'nde önemli olan konulardan bir tanesi işi ehline teslim etmek olmuştur. Zeki ve kabiliyetli kişilerin iş hayatına atılması, yapılan işi daha verimli ve kaliteli hâle getirmenin en önemli ve temel yollarından biri olarak görülmüştür (Uğurlu, Aymankuy, & Ar, 2015).

Ahilikte iş bölümü, Fütüvvetnamelerde yer alan önemli bir esastır. Her Ahi'nin yeteneğine uygun bir işte uzmanlaşması istenmiş ve kişinin iş değiştirmesi hoş karşılanmamıştır. Böylece üretimde uzmanlaşma sağlanmış ve sebatsızlık engellenmiştir. İktisadi açıdan böyle bir uzmanlaşma, verimlilik artışı ortaya çıkarmıştır. Bu ilke sanatkârların bütün çabalarını kendi işlerine yoğunlaştırmalarını sağlamıştır (Yücel vd., 2019: 198, Karagül, 2018: 275-276, Öztürk, 2015).

Ahilikte günümüzde ki işçi ve işveren ilişkisi yerine usta-çırak ilişkisi sözkonusudur. Ahilikte usta-çırak ilişkisi bir hiyerarşi bağlamından kurallara göre ilerler. Her çırak, süreç içerisinde sınava tabi tutulur. O işi iyi yapmak ya da yetenekli olmak yeterli değildir. Ayrıca iyi insan olma, dini ve ahlaki kurallara da uyarak bütüncül bir insan yetiştirmek ön plandadır.

Koçluk ve Mentorluk

Mentör kavramı için Türk Dil Kurumu sözlüğünde *yönder* kavramı önerilmiş ve bu kavram; *herhangi bir iş yerinde farklı görevlerde çalışarak deneyim kazanmış olan, danışan kişinin hedefine ulaşmasını sağlayacak yolu bulmasına yardımcı kimse* şeklinde tanımlanmıştır (Bayraktar, 2019). Mentorluk (akıl

hocalığı); kişilere rehberlik eden, destek olan ve kişilere pozitif ve önemli katkılar sağlayan bir kariyer geliştirme sürecidir (Allen ve Poteet, 1999). Bu süreçte, daha deneyimli ve usta olan, işe yeni başlayan bireye rehberlik ve yol arkadaşlığı yaparak onu meslekî gelişime teşvik eden kişiye mentör denilmektedir (Shrestha ve diğerleri, 2009). Bu süreçte mentörden destek/egitim alan acemi birey ise protégé, çırak, öğrenci, kendine vasi tayin edilmiş kişi, asistan, stajyer, ortak ya da mentee kavramları ile ifade edilmektedir (Doğan Kılıç ve Serin, 2017; Yıldırım ve Yılmaz, 2013).

Mentörlük, Ahilik yaklaşımında olduğu gibi uzman ve ya da ustanın bilgi ve becerilerini çırağa aktarmaktan öte onun kendi içindeki özelliklerinin ve yeterliklerinin farkına varmasına ve geliştirmesine yardımcı olma, kariyer planı yapma ve geliştirme sürecinde rehberlik yapmaya odaklanmaktadır (Balcı, 2013). Bu bağlamda Ahilik yaklaşımının misyonuyla bir ölçüde örtüşmektedir.

Koçluk; danışana kendi performansını en üst düzeye çıkarabilme potansiyelini fark ettiren, ona bir şey öğretmek yerine kendi öğrenme sürecini yönetmede yardımcı olmayı amaçlayan bir süreçtir (Whitmore, 2002).

Grup içindeki biz duygusu aynı zamanda grup içi kuralların aktarımı anlamını da taşımaktadır ki bu grupların sürekliliği açısından gereklidir. Bildiğini gizlemeyen ve aktaran usta ve kalfalar hem bir organizasyonu işaret etmekte hem de yardımlaşma ve dayanışma ile birlikteliği sağlamaktadır: “Ustanın olmadığı zamanlarda kalfaya yetki devredilmesi yönetime katılma ve yetki devri açısından önemlidir. Bir yönetici tarafından çalışanların somut bir şekilde yetiştirilmesi ve ona kılavuzluk edilmesi demek olan mentorluk uygulamasının Ahi teşkilatında uygulandığı görülmektedir. Zira Ahilikte, usta ve kalfanın çıraklara rehberlik edici, yol gösterici, destekleyici ve işbirliğini teşvik edici, sosyalleştirici bir takım psiko-sosyal fonksiyonları da vardır” (Durak ve Yücel, 2010: 166).

Ahilik eğitimi ve süreci ile mentorluk uygulamasında ortak nokta güçlü bir usta-çırak ilişkisidir. Ahilikte birey meslek öğrenimi sürecinde önce deneyimli bir ustanın yanında çırak olarak işe başlamakta ve sonrasında uygulamalı olarak mesleğinin inceliklerini öğrenme fırsatı bulmaktadır. Ahilikte usta adı verilen deneyimli ve becerikli kişiler günümüzde mentör olarak adlandırılmakta ve deneyimlerini yanlarındaki daha az tecrübeye sahip çalışanlara aktararak onların kişisel ve mesleki açıdan yetişmesine yardımcı olmaktadır (Kocabaş ve Yirci, 2011). Ahilikte ve mentorlukta bilişsel çıraklık (Garner, 2012) süreci uygulanmasına karşın Ahilikte bu süreç mesleki gelişimden öte iyi insan yetiştirme hedefine yönelik işlemektedir. (Aytaç, 2021). İpek’in (2021) ifade ettiği gibi mentorluk süreci insan ilişkileri ve bireyler arası iletişim açısından hassasiyet ve karşılıklı anlayış içerisinde yürütülmesi gereken bir süreçtir. Gerek Ahilik gerekse mentorluk sürecinde usta/uzman ya da deneyimli kişinin ilgili alanda deneyim sahibi olmasının yanında profesyonel anlamda iletişim becerisine de sahip olması gerekmektedir (Aytaç, 2021).

Mentörlük çırağın/menteenin meslekî hayatının ve işinin bütün süreçlerini kapsamaya karşılık koçluk danışanın belirli bir gelişim ve görev alanına yönelmektedir. Mentörlük, koçluk ve Ahilik sisteminin üçünde de çırağın, danışanın mevcut kapasitesinin/potansiyelinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte danışana sadece bilgi ve deneyim transfer edilmesi amaçlanıyorsa bu uygulama mentorluk olarak adlandırılırken, çırağında/danışanda kendi kendine keşfetme/öğrenme becerisi geliştirilmek isteniyorsa koçluk olarak adlandırılmaktadır. Ahilik sisteminde ise bunlara ek olarak mesleki bilgi ve becerinin yanısıra toplumun dini, ahlaki ve sosyo-kültürel değerleri ve davranışları da kazandırılmaktadır (Aytaç, 2021; Doğan Kılıç ve Serin, 2017; Evcı Saka, 2019; Van Nieuwerburgh ve Barr, 2016). Ahilikte meslek eğitimi ve ahlak eğitimi bir bütünlük içerisinde ön planda iken (Ekinci, 2016) ve koçluk eğitiminde mesleki eğitim ve etiği daha ön plana çıkmaktadır.

Ahilere göre iş ahlakının ana ilkesi eğitim ve bilgidir. Teşkilatın kültüründe verilen eğitimler; meslek, meşrep, ibadet ve sosyal eğitim şeklinde sınıflandırılabilir. Kişi mesleğe girince, o mesleğin ustası, çocuğa mesleğin tüm inceliklerini öğretmek zorundadır ki bu eğitim iş yerinde verilmektedir. Ahilik meşrebinin anlatıldığı yer ise zaviyelerdir. Zaviyelerde ibadet eğitimi verilmektedir (Özden, 2017: 49-60).

Usta-çırak ilişkisi bağlamında Ahilik teşkilatı kalfa ve ustaların yetiştirilmesi açısından bir mentorluk ve koçluk uygulaması olarak tarihsel geçmiş bağlamında değerlendirilebilir. Selçuklularda atabeg, Osmanlılarda ise lala sistemleri de mentorluk uygulamalarına benzemektedir. Bilindiği gibi şehzadeler Selçuklularda atabeg, Osmanlılarda ise lala olarak adlandırılan hocalar tarafından

yetiştirilmiştir (Akyüz, 2012; Ekinci, 2016; Ereş, 2009; Günaydın, 2015; İpek, 2021; Yirci, 2009). Ahilik teşkilatı, Osmanlı devletinin son döneminde Lonca adını alarak görevini sürdürmüştür. Günümüzde bu örgütün yerini, Esnaf Örgütleri ve Ticaret Odaları almışlardır (Erkan, 2014; Özkaya, 1985).

Aynı dönemlerde batıda da çalışma hayatına dair Lonca Teşkilatı gibi örgütlenmeler mevcuttur. Fakat lonca teşkilatı ile ahilik teşkilatı arasında bir takım farklılıklar mevcuttur. Batıdaki Bizans loncaları, devlet tarafından kurulmuş, devlet tarafından sıkı bir devlet denetimi olan sadece tüccar ve sanatkârların kabul edildiği, sınıflı bir toplum yapısına müsait ve siyasi otoritenin belirlediği kurallara uyulması gereken bir örgütlenmeyi ifade etmektedir. Buna karşın Ahi-lik teşkilatında ise, devlet otoritesinin dışında kurulmuş olma, doğrudan bir devlet denetiminin olmaması, herhangi bir mesleği olmak kaydıyla üyeliğin herkese (sanatçı ve hükümdarlar dâhil) serbest olması, sınıflı toplum yapısına müsaade etmeme, ahilik kurallarına uyulması gibi bir takım özellikler söz konusudur (Ekinci, 1989: 17-18).

Ahiler, mensupları olan bireyleri iyi bir insan olarak eğitmeye gayret göstermişlerdir. İyi bir insan olarak eğitilen birey, yaşadığı toplumda halkı gönlünde yer etmeye çalışmıştır. Gönlü zengin olan Ahiler, iyi bir Müslüman, iyi bir insan olarak halkın gönlünü kazanarak saygınlıklarını arttırmışlardır ve halkın itibar ettiği insanlar olmuşlardır. (Akdağ & Kurtuluş, 2016).

Ahilikte eğitim-öğretim çevreleri zaviyeler ve işyerleridir. Zaviyelerde ahlaki eğitim, işyerlerinde ise mesleki eğitim ve öğretim gerçekleştirilir. Ahi müesseselerinde bilgi ve beceriler ferde iş başında kazandırılır. Zaviyeler, Ahilik eğitimi için aynı zamanda eğitim ve kültür çevreleridir. Ahi zaviyeleri, verdikleri bilgi, sema ve musiki ile gönülleri fethetmiş; mimarisi, adab, erkân ve kıyafet ve dekorasyonu ile geniş ölçüde fikir, irfan ve medeniyete merkezlik yapmış birer eğitim-öğretim çevreleridir. Zaviyelerde okur-yazarlık eğitimi yapılır ve dini ve ilmi bilgiler öğretilirdi. Mesleki eğitim çevreleri işyerleri ve çarşılardır. Bu ortamlar çırak ve kalfaların yetişmesi için hazırlanmışlardır. Çarşılarda yani bedestenlerde fertlere hem bir meslek öğretilir hemde ferdin sosyalleşmesi sağlanır. Ayrıca eğitim çevreleri olarak sohbet mekânları ve zikir meclisleri de özellikle nefis eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlardır. Özetle, Ahilik eğitim ve öğretiminin faaliyet alanları; zaviyeler, işyerleri, sohbet ve zikir meclisleri şeklinde sıralanabilir. Ahilik bağlamında üstün astı yetiştirmesi yani usta, kalfa, çırak, yamak ilişkileri bağlamında şekillenmektedir (Arıcı, 2016; Ekinci, 2016; Erkan, 2014; Erken, 2018; Köksal, 2008).

Ahilikte, mesleki eğitimde izlenen yöntemlerden biri usta-çırak ilişkisi bağlamında işbaşı eğitimidir. Kişinin bir usta veya bir üstad yanında yetişmesi uygun görülür (Arıcı, 2016). Ahilik Teşkilatı günümüzün SGK, esnaf ve sanatkârlar odası, kooperatifçilik, sendikacılık belediyeçilik ve iş ahlaki prensiplerinin öncüsü olmasının yanı sıra ticaret odalarının, sanayi odalarının, eğitim kurumlarının ve Türk Standartları Enstitüsü'nün temelini oluşturmaktadır (Öztürk, 2015: 1-4).

Sosyal Girişimci Liderlik

Sosyal girişimciliğin en önemli boyutlardan birisi de sosyal değer yaratmadır. Sosyal değer yaratma, topluma ihtiyacı olan alanlarda katkı sunma, faydalı olma, sosyal sorunlara çözümler üretme anlamına gelmektedir. Bu anlamda tüm sosyal girişimcilik tanımlarının ortak noktasını sosyal değer yaratma oluşturmaktadır. Sosyal değer yaratan her girişimin sosyal girişimci olduğu söylenebilir (Özdevecioğlu, 2009: 93). Ahilik ilk başta ekonomik bir teşkilat olarak algılsa da Türklerin hayatın-da birlik, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, ekonomik düzen, refah ve sosyal güvenlik gibi pek çok ihtiyacı karşılamak gayesiyle ortaya çıkmış bir teşkilattır. Çünkü ahilik teşkilatında toplumun bir bütün olarak sosyal, ekonomik, kültürel vb. açılardan birlikte gelişmesi ve kalkınması önemlidir. Dolayısıyla Ahilik de bütün bunları kapsayıcı bir fonksiyon üstlenmiştir (Durak, 2016).

İdeal bir insan tipi ortaya koyan ahilik felsefesinin kapsamında kişinin sosyal yaşantısı ve dolayısıyla toplumun sosyal ihtiyaçlarının karşılanması da yer almaktadır. Ahilikteki sosyal yardım ve dayanışma prensipleri Ahi Birlikleri'nin faaliyetlerini belirleyen unsurlardan biridir. İnsanların zararlı akımlardan ve çıkar çatışmalarından uzaklaştırılması, sosyal dayanışmanın ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla yönelik olarak toplantılar, merasimler, konukseverlik ve yaran sohbetleri, esnaf sandıklarınca yapılan yardımlar ve imece gibi sosyal faaliyetler yapılmıştır (Hazar, 1990).

Ahîlik, hem kendi iç dinamikleri açısından ticarî alanda bir kontrol mekanizması sağlarken, hem de ahlâkî açıdan müntesiplerinin değerleri öğrenmesine ve bunları hayata geçirmesine yardımcı olan bir sivil toplum kuruluşu hüviyetine bürünmektedir (Karakaş, 2017). Ahilik; üretimden tüketime, mesleki eğitimden insan ilişkilerine kadar geniş bir alanda düzen oluşturma gayretini ifade eden ve içeren bir değerler ve kurallar sistemidir (Köksal 2008; Bayraktar 2006). Üründe ve hizmette kalitenin sağlanması ve devam ettirilmesi, sürekli gelişme, müşteri odaklı olma, etkili denetim, takım çalışması, sayısal hedefler ve değerlendirmeler yerine kaliteye önem ve öncelik verme, eğitim ve yetiştirme programlarını kurumsallaştırma, işte iç huzuru sağlama, sosyal ortamı dengeleme ve çalışanlar arasında iletişim ve işbirliğini teşvik etme, katılımı sağlama gibi örgütsel kültür norm ve değerleri, hem çağdaş dünyanın hem de Ahilik Sisteminin sağladığı değerlerden sayılabilir (Acar, 2005).

Sosyal kuralları bireylerin toplumsal yaşantısının tamamını kapsayan özgün yöntemlerle aktaran, birleştirici ve dayanışmacı bir kültürün ürünü olan Ahiliğin, toplum ile bütünleşmesi ve ondan destek almasını uyguladığı iletişim anlayışıyla sağladığı ileri sürülebilir. Bununla birlikte, Ahilerin iş yerlerine astıkları levhalarda ve yapmış oldukları sanat eserlerinde topluma mesaj vererek iletişimi farklı bir boyuta taşıdıkları da söylenebilir. Ayrıca, internet teknolojilerinin bireyleri yüz yüze iletişimden alıkoyan ve yalnızlaştıran bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Ahilik sisteminde ise yâren, helva, oda, selamlık, kış ve barana sohbetleri gibi sosyalleşmenin ve karşılıklı iletişimin ilke olarak benimsendiği bir süreç görülmektedir (Kaya ve Çalışkan, 2019).

Ahiler, iletişim yoluyla iş yerlerinde mesleki; zaviyelerde ise dinî, ahlaki ve sosyal ilişkiler ile ustalarından edep-erkân da öğrenerek geleneklerin ve kültürel mirasın aktarımını sağlamıştır. Bunun yanı sıra, gündüz gerçekleştirilen mesleki, bilgi ve beceri eğitimi ile birlikte çeşitli toplantılar, eğlenceler, yâren ve barana sohbetleri gibi etkinliklerle yüz yüze iletişim ve etkileşim kurularak toplumsal düzen ve hoşgörü ortamı oluşturulmuştur (Kart ve Çalışkan, 2019). Sosyal girişimcilik faaliyetleri gönüllülük esasına dayanan sivil bir örgütlenme modeli örneği iken, benzer biçimde ahilik teşkilatı da devletin müdahale-sinin olmadığı bir sivil teşkilatlanmadır. Her ikisinde de resmi otoritenin dışında sivil inisiyatif söz konusudur. Ahilik ile aynı dönemde batıda faaliyet gösteren Lonca Teşkilatında ise devletin şekillendirdiği resmi bir örgütlenme ve dışsal denetim söz konusudur. Oysa ahilikte dışsal kontrolden ziyade içsel kontrol vardır (Durak, 2016).

Öykücü/Hikâyeci Liderlik

Literatürde liderlerin takipçileri üzerindeki etkisini artıran birçok yöntem ve araç vardır. Öykü anlatma en etkili olanlardan biridir. Hikâyeler etkili kullanıldığında, liderin fikirlerini izleyenlere aktarmasına, bilgisini onlarla paylaşmasına, ortak vizyon oluşturmaya ve çatışmaları barışçıl bir şekilde çözmeye yardımcı olur. Öykü anlatımı, insanların rasyonel düşüncelerini değil duygularını açıklayan bir araçtır. Hikâyeler, insanların kendilerini dış Dünya'ya ve yeni fikirlere karşı korumak için inşa ettikleri engellerin üstesinden gelme potansiyeline sahiptir. Hikâye anlatımı, insanlar arasındaki geleneksel ve güçlü bir iletişim aracıdır. Bir lider, hikâyeleri ve hikâye anlatımlarını kullanarak şunları yapabilir (Mladkova, 2013):

1. Fikirleri açıklama
2. Değişimin uygulanmasını sağlama
3. İletişimi geliştirme
4. Bilgi paylaşımı
5. İnovasyona yoğunlaşma
6. Topluluk ve takım oluşturma
7. Planlama
8. Senaryolar ve vizyonlar oluşturma
9. Koçluk yapma ve eğitim verme
10. Güveni sağlama.

Hikayeler, örgütleri anlamamızı sağlar. Öykü anlatma, işleri halletmek için gerekli araçlardan çok daha fazlasıdır: bu liderlerin aradıkları değişimleri somutlaştırmak için kullandığı bir yoldur. Liderler, yalnızca argümanlarını savunmak yerine yaşadıkları hikâyeleri anlatarak güvenilirlik ve özgünlüklerini ortaya koyarlar. Çalışan kariyerleri konusunda neyin iyi olduğunu belirlemede lidere güvenmelidir (Gürcan 2018: 43). Testi ustasının yanında yıllarca çalışan çırak, işi öğrendiğini, kendisinin de artık bir testi ustası olduğunu ve bir testici açmak istediğini belirtir. Usta, çırağının bu tavrına karşılık tebessüm ederek henüz işin püf noktasını öğrenmediğini söyler. Çırak ustanın kendisini oyaladığını düşünerek öğrendiği şekilde bir testi imalathanesi açar. Çırağın üretmiş olduğu tüm testiler çatlak çıkmaktadır. İflas noktasına gelen çırak ustasının yanında gider. İşin püf noktasını öğrenmediğini söyleyen usta çıraktan bir testi yapmasını ister. Çırak testi yaptıktan sonra "püf püf" yaparak testinin üzerindeki tozları siler ve fırına sürer, ardından testi sapasağlam çıkar. İşin "püf noktasını" öğrenen çırak ustanın hayır duasını da alarak dükkânına gider ve sağlam testiler üretmeye başlar. Fütüvvetnamelerde yer verilen benzeri hikâyelerde usta-çırak ilişkisi, ustanın önemini anlatılmaktadır (Yakıcı, 1999). Ahilik; yaşlı kişileri usta kabul ederek onların hayata dair birikimlerini, insan yetiştirme sürecinin merkezine koyarak toplumsal hafızanın aktarılmasını sağlayan daha geleneksel bir iletişim anlayışı uygulamaktadır. Gündüz iş yerlerinde, akşam zaviyelerde sürekli birbirleriyle iletişim içerisinde olan Ahilerin dikkate değer bir örgüt içi iletişim örneği gösterdiği belirtilebilir (Kaya ve Çalışkan, 2019).

Sonuç ve Öneriler

Ahilik anlayışının iktisadi niteliğinden öte insan yetiştiren bir kurum olduğu görülmektedir. Ahilik Teşkilatı'nda ise liderler, yalnızca çalışma hayatını yöneten kişiler değil, aynı zamanda ahlaki, dini, sosyal tarafları da olan bir yaşam koçu gibidirler (Yörübulut, 2020). Ahi Evran-ı Velî, tarih boyunca debbağların piri ve 32 çeşit esnaf ve sanatkâr zümresinin lideri olarak kabul edilmiştir.

Ahilik ise tam bir liderlik teşkilatıdır. Ahilik için lider çıraklığından itibaren yalnızca çalışma hayatına değil kişiliğe de etki eden topyekûn bir yönlendirme içermektedir. Ahi Baba'dan başlayarak hiyerarşi içerisinde Ahilik mertebeleri aynı zamanda birer liderdir. Bununla birlikte her zanaat kolunun bir lider piri vardır (Taş, 2011: 37). Ayrıca ustalar da yetiştirdikleri çırak ve kalfalara bir lider olarak davranırlar. Ahi Baba bütün üyeleri bir baba şefkatiyle koruyup kollamaktadır. Ahi Baba'nın liderliği yalnızca iktisadi değil aynı zamanda ahlaki ve dini bir liderliktir. Yönetilen ve yönetici arasında üstünlük ayrımı söz konusu değildir. Herkesin fikrine saygı, meşveret ve istişarenin önemi büyüktür. Toplantılara meslek erbaplarının davetiyle her kademenin fikrinin alınması kararların verilmesinde önem arz etmektedir (Şimşek, 2002: 150). Tıpkı bir aile gibi münasebet kurulmaktadır. Her şeyden önce Ahiliğin felsefesinde lidere itimat esastır. Liderlik anlayışı ise baba-oğul ilişkisi gibi olduğundan can ve mal birliği üzerine kuruludur (Ekinci, 1991: 39-40). Ahilik sisteminde usta-çırak arasındaki ilişki baba-oğul kapsamındadır ve güvene dayalı bir ortam sözkonusudur. Bu anlamda günümüzün paternal (babacan) liderlik yaklaşımıyla örtüşmektedir.

Ahilik ve mentorluk/koçluk uygulamalarında deneyimli bir kişi, usta ya da uzmanın yeterince deneyimli olmayan çırak ya da işgören ile bilgi ve deneyimlerini paylaştığı, onu yönlendirdiği, potansiyelinin farkına varmasına yardımcı olduğu görülmektedir (Evcı Saka, 2019). Ancak mentorluk/koçluktan farklı olarak Ahilik insan yetiştirme modelinde çırak ya da iş öğrenmeye gelenlere bir disiplin, değerler sistemi ve birlikte olma gibi sosyal, dini ve ahlaki formal ve informal eğitim verilmektedir. Bu süreçte meslek ya da uzmanlaşma bunun temel referans kaynağı olmaktadır. Amaç burada verimlik, performans ve nicelikten öte sabır, erdemli olma, güven, nitelikli iş yapma ve kendisine ve çevresine faydalı olma bağlamında iyi insan yetiştirmektir. Bu anlamda Ahilik sisteminin mentorluk ve koçluk uygulamaları gibi bir iş, görev ya da alanda uzmanlaşmadan öte iyi ve topluma faydalı insan yetiştirme misyonuyla daha kapsayıcı olduğu görülmektedir (Aytaç, 2021).

Ahilik sisteminden özellikle (Bakan, 2019);

- Müşteriye karşı dürüst olmak ve iş ahlakı gereklerini yerine getirmek,
- Kaliteli mal üretmek ve çalışanlara değer vermek,
- Paylaşım ve yardımlaşmayı sağlamak gibi amaçlar günümüzün iş ve sosyal yaşamında ön plana alınması gereken eksikliği hissedilen hususlardır.

Rekabetin iş dünyasında artması, Ahilik sisteminin işlediği küçük esnaf yapılanmasının günümüzde yaşamasına engel olmaktadır. Büyük firmaların gölgesinde hayatta kalmaya çalışan küçük esnaflar, Ahiliğin ilkeleri ve felsefesini benimsemelerine rağmen uygulamada bunları gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Özellikle yardımlaşma ve paylaşım gibi değerleri hayata geçiremedikleri görülmektedir. Özellikle günümüzün sosyal girişimci liderlik yaklaşımını bu bağlamda aktif olarak gerek işletme gerekse birlik ve odalar bağlamında hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ahi teşkilatının günümüzde benzeri olan Esnaf ve Sanatkarlar Odaları ve Birliklerinin bu konularda farkındalığı artırıcı çalışmalar yapması önerilebilir.

Ahilikte; fütüvvetnameler yanında geçmişin deneyimleri ve bilgilerinin iş başında ve sonrasında öyküler, kıssalar ve sohbetlerle çirak ve kalfalara aktarıldığı görülmektedir. Bu süreçte öykücü liderlik yaklaşımının sergilendiği söylenebilir.

Kapitalizmdeki yıkıcı rekabet yerine Ahilikte ustaların yaptığı işin niteliği, kaç çirak ve usta yetiştirdiği, kaçına dükkân açtığı, kişisel ve mesleki ahlakı ön plandadır. Yatay ve dikey dayanışma, Ahilikte ön plandadır. Günümüzde imrenilen, aranılan ve bir medeniyet projesi olarak Ahiliğin dört ayağı vardır: 1) Sevgi 2) Kardeşlik 3) Üretim ve 4) Paylaşım. Sevgi ve kardeşlik bağlamında üretim gerçekleştirilmiş ve akabinde paylaşım sağlanmıştır. Üretmeyen, yeteneği olmayan ve çalışmayan kişi bu sisteme alınmamıştır. İslam ayetleri ve hadisleri bağlamında öngörülenler Ahilikte ete kemiğe bürünmüştür. Ticaret, meslek, sanat öğrenme, alışveriş ile eli, kafası ve kalbiyle çalışan zanaatkar/sanatkar olmak Ahiliğin temel düsturları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahiliği günümüz dünyasının, toplumunun ve insanının mutsuzluğundan bir çıkış noktası olarak, “kaybettiğimizi aramalı ve bulmalı” yaklaşımıyla Ahiliğin ele alınması gerekmektedir. Ahilik değerlerini, ruhunu, meslek ahlakını ve insan yetiştirme modelini, günümüzün koşulları bağlamında geliştirmeliyiz.

Kaynakça

Acar, A. (2005). “Küreselleşme sürecinde Ahilik kodları ve normlarının yeniden değerlendirilmesi”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (1213 Ekim 2004). Kırşehir: GÜ Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, 1-13.

Akdağ, Ö., & Kurtuluş, M. (2016). *Ahi Kimliği ve Model İnsan*. Ö. Akdağ, & M. Kurtuluş içinde, Ahilik ve Meslek Ahlakı (s. 199). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.

Altıntaş, A. & Doğan, H. (2003). Osmanlı esnaf tabibinin ahlâk eğitimi ve değerleri (Fütüvvetnamelere göre). *Türk Dünyası Araştırmaları*,146, 59-83.

Arıcı, K. (2016). Ahilikte Mesleki Eğitim. *Ahilik ve Meslek Ahlakı*. Konya: Karatay Üniversitesi Yayınları.

Aslander, M. ve Yeşil, R. (2016). Esnaf ve Sanatkarların Ahilik Değerlerine Sahiplik Düzeylerinin Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt 17, Sayı 1, s. 383-400.

Aytaç, T. (2015). Eğitim Örgütlerinde Öğretmenlerin Yetenek Yönetimi Yaklaşımına İlişkin Metaforik Algıları. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 10/7, 125-148.

Aytaç, T. (2021). Günümüzün Mentorluk ve Koçluk Uygulamalarının Ahilik (Ahi Evran'ın İnsan Yetiştirme Modeli) Yaklaşımı Bağlamında Değerlendirilmesi, *Ahi Evran International Conference on Scientific Conference on Scientific Research (30 November-2 December 2021)*. Editor: Prof. Dr. Ahmet KAZANKAYA, Assist. Prof. Dr. Mevlude ALEV ATES, Dr. Kahraman IPEKDAL, Full Texts Book, Vol. 1. P. 89-102.

Aydıntan, B. (2012). Kalitenin Temelleri. M. Tuna, & İ. Güler içinde, *Kalite Yönetim Sistemleri* (s. 1-19). Ankara: Detay Yayıncılık.

Aytekin, E. (2017). *Tarihten Günümüze Fütüvvet ve Ahilik*. İstanbul, Kayıhan Yayınları.

Bakan, H. (2019). *Örgüt Kültürü ve İş Ahlakı Temelinde Ahlak Kültürünün Günümüz Örgütlerinde Uygulanma Düzeyinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Balcı, M. (2013). *Otel İşletmelerinde Mentorluk Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, F. (2006). “Ahiliğe felsefi bir bakış”, II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (13 Ekim 2006). Kırşehir: Kırşehir Valiliği ve AEÜ Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, 83-88.
- Bayraktar, L. (2005). Ahilik ve ahlâk. I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bayraktar, A. (2019). *Otel işletmelerinde uygulanan mentorluk uygulamalarının örgütsel bağlılık, iş tatmini ve işte kalma niyeti üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Çelik, V. (1998). Örgütsel Değişme ve Geleceğin Okulu. Yeni Türkiye (Eğitim Özel Sayısı). Yayın: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri. Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat.
- Çolak, Ç. (2019). Ahi Teşkilatında Usta Çırak İlişkinin Paternalist Lider Olgusu Çerçevesinde İncelenmesi, *International Social Sciences Studies Journal*, 5(33): 2013-2022.
- Doğan, H. (2011). Günümüz İşletmeleri İçin Ahilik Kültüründe Örtülü Bilginin Gelişim ve Paylaşım Örnekleri. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi(4).
- Durak, İ. (2016). Sosyal Girişimcilik ve Ahilik Teşkilatı: Teorik Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 47, 101-120.
- Durak, İ. ve Atilla, Y. (2010). Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (2), ss.151-168.
- Durak, Y. İ. ve Yücel, D. A. (2010). Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 151-168.
- Doğan Kılıç, E. ve Serin, H. (2017). Süreç olarak mentörlük, *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 0-0.
- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ekinci, Y. (1991). *Ahilik*, Ankara, Sistem Ofset.
- Ekinci, Y. (2008). *Ahilik*. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Ekinci, Y. (2016). *Ahi Evran'ın İnsan Yetiştirme Modeli: Ahilik*. Ankara: Mihrabad Yayınları.
- Erkan, N. (2014). *Ahilik Üzerine Yazılar*. Ankara: Öncü Kitabevi.
- Erken, V. (2018). *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*. Ankara: Berikan Yayınevi
- Evcı Saka, M. (2019). *Çalışanların kurum içerisindeki koçluk ve mentörlük uygulamalarından beklentileri: Bir alan araştırması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İis-tanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Garner J.K. (2012) Cognitive Apprenticeship Learning. In: Seel N.M. (eds) Encyclopedia of the Sciences of Learning. Springer, Boston, MA.
- Güllülü, S. (1977). Ahi Birlikleri. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Günaydın, Y. T. (2015). Ahilik: Eski Türkiye’de İş Teşkilatı. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Gündüz, İ. (1984). *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*. İstanbul.
- Gürçan, N. (2018). *Türk Kültüründe Paternalist Liderlik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı İzmir. 36.
- Hayek, M., Novicevic, M., M., Humphreys, J., H. and Jones, N. (2010). Ending the Denial of Slavery in Management History: Paternalist Leadership of Joseph Emory Davis, *Journal of Management History*, 16/3: 367-379.

- Hazar, A. (1990). *Ahilik Sisteminde Temel İşletmecilik Kuralları ve Günümüz Türk İşletmeciliğine Kazandırılması İle İlgili Bir Model Yaklaşımı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- İpek, C. (2021). Kariyer Yönetimi Araçları Bağlamında Eğitimde Mentörlük ve Koçluk, *Kariyer Planlama ve Geliştirme*. Editörler: Ali Taş ve Tufan Aytaç, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaçanoğlu, M. (2021). Kapitalizm ve Ahilik Tartışmalarında İslam İktisadının Yeri. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Fütüvvet, Ahilik ve İktisadi Hayat Özel Sayısı, 150-170.
- Kandemir, N. K. (2022). Bir Meslek Organizasyonu Örneği Olarak Ahilik Anlayışı: Meslek Ahlakı ve Gruplar, *TURAN-SAM*, Yıl: 2022; Ay: Mart; Cilt: 14/KIŞ, Sayı: 53, s.73-84.
- Karagül, M. (2016). Ahilik ve Ekonomi. *Ahilik ve Meslek Ahlakı*. Konya: Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Karakaş, M. (2017). Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Ahilik, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1): 1-20.
- Karasoym, Y. (2003). *Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 14, 1-15.
- Karagül, M. (2018 Haziran 25). Türk İslam Medeniyetinde Ahiliğin İktisadi Hayat ve Devletin Oluşumundaki Rolü. TASAM-Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 263-288. <https://tasam.org/trTR/Icerik/51265/turk-islam-medeniyetinde-ahiligin-iktisadi-hayat-ve-devletin-olusumundaki-rolu> E.T. 27/06/2021.
- Kart, M. ve Çalışkan, N. (2019). Ahilik ve iletişim: Nitel bir çalışma, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 93-111.
- Kaya, U. (2013). Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilâtı: Ahilik, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 11, No. 26, 41-69.
- Kazıcı, Z. (2006). Ahilik ve yetişkinlik dönemin eğitimindeki yeri. M. F. Bayraktar (Ed.). *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri içinde* (ss.57-76). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kocabaş, İ., Yirci, R. (2011). *Öğretmen ve Yönetici Yetiştirmede Mentorluk, Mentorluğun Eğitimde Kullanılması*. (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Köksal, F. (2006). Ahi Evran ve ahilik. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayınları
- Köksal, M. F. (2008). *Ahi Evran ve Ahilik*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Kültür Hizmetleri.
- Köksal, O. (2011). Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2011, Cilt: 8, Sayı: 15, s.101-122.
- Latukha, M. (2018). Talent Management in Global Organizations A Cross-Country Perspective. St. Petersburg: Palgrave Macmillan.
- Kozak, İ. E. (2012). İbn Haldun'un İşletme ve Kamu Yönetimine İlişkin Görüşlerine Günümüzden Bir Bakış. *İş Ahlakı Dergisi*. Cilt 5, Sayı 9, s.163-184.
- Michaels, E., Handfield-Jones, H., & Alexrod, B. (2001). *The war for talent*. Boston, MA: Harvard Business Press.
- Mladkova, L. (2013). Leadership and Storytelling. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 75, p. 83-90.
- Özden, H.Ö. (2017). *Ahilik ve Erzurum*. İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Özdevecioğlu, M. ve Cingöz, A. (2009). Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, ss.81-95.

- Özkaya, Y. (1985). *XVIII. yy. Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, N. (2015). Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7).
- Shrestha, C. H., May, S., Edirisingha, P., Burke, L. ve Linsey, T. (2009). From face-to-face to e-mentoring: Does the “e” add any value for mentors?, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 20(2), 116-124.
- Şimşek, M. (2002). *Ahilik: TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması*. İstanbul, Hayat Yayıncılık.
- Taş, H. (2011) Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler, Bursa, Gaye Kitabevi.
- Ülgener, S. F. (1981). *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*. İstanbul: Der Yayınları, s.45.
- Taşlıyan, M., Çiçeklioğlu, H., & Bıyıkbeyi, T. (2017). Paternalist Liderlik ve Örgütsel İletişim Arasındaki İlişki: Doğu Akdeniz Bölgesinde Bir Belediye Örneği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 4(8), 75.
- TESK. (2015). 50 Soruda Ahilik. Anakara: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu. Ekim 15, 2018 tarihinde <http://www.tesk.org.tr/tr/yayin/124.pdf> adresinden alındı.
- Ünsür, A. (2020). Ahilik sistemi değerleri yönetim ve eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*,18 (39), s.297-337.
- Uğurlu, K., Aymanıkuy, Ş. Y., & Ar, H. (2015). Turizmde Toplam Kalite Yönetimi ve Ahilik İlişkisi. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*(52), 310-328.
- Ülger, B. ve Ülger, G. (2005). Akhism as a Non-Governmental Association Model in the History of the Turkish Nation and Assesment of Today’s Business Ethics: A Relationship or a Contradiction?’, *Journal of Human Values*, 11(1), pp.49-61.
- Van Nieuwerburgh, C., and Barr, M. (2016). Coaching in education, in Tatiana Bachki-rova, Gordon Spence and David Drake (Eds.), *The SAGE handbook of coaching*. Sage. <https://au.sagepub.com/en-gb/oc/e/the-sage-handbook-of-coaching/book245418>.
- Weber, M. (1968). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. New York: Bedminster Press. pp. 956-958, 999-1001.
- Yakıcı, A. (1999). Günümüz Ticaret Etiğinin Oluşmasında Fütüvvetnamelerden Yararlanma Yöntemleri. 2. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (s. 289). içinde Kırşehir: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yalçın, E. (2019). Barış Manço’da Ahilik Kültürünün İzleri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8 (19), 254-271.
- Yalçın, E. (2020). *Kırşehir’de Ahilik Çalışmaları ve Ahi Baba Mustafa Karagüllü*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Yıldırım, A.,& Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: 8.Baskı, Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, R. (2013). *Okul yöneticilerinin mentorluk rollerinin okulun akademik başarısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, R. ve Yılmaz, E. (2013). Okul yöneticilerinin mentorluk rollerinin okulun aka-demik başarısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 98-119.
- Yirci, R. (2009). *Mentorluğun eğitimde kullanılması ve okul yöneticilerinin yetiştirilme-sinde bir model önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Yörübulut, M. (2020). *Toplam Kalite Yönetimi İle Ahilik Anlayışlarının Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bandırma 17 Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.*

Yücel, Y. B., Alar, G. ve Yücel, İ. (2019) Kapitalist Sisteme Karşı Çözüm Durağı: Ahilik Teşkilat, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 194-203.

İSLAM İKTİSADI PERSPEKTİFİNDEN AHİLİK
AKHISM FROM THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC ECONOMICS

Sevgi IŞIK EROL

Doç. Dr., Batman Üniversitesi, İİBF, İşletme, Batman, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0001-9925-1704

Özet

İslam iktisadi sistemin temel amacı, bir yandan toplumda faizsiz bir ekonomik sistem kurmak, diğer yandan yatırım ve üretimi destekleyerek reel ekonomiyi canlandırmaktır. Reel ekonominin canlanması ise sadece istihdamı artırmakla kalmamakta, ekonomik eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını veya en azından azaltılmasını sağlayarak toplumda ekonomik farklılıklar nedeniyle farklı sınıfların oluşmasını da engellemektedir. Ahlaki ve etik değerleri ön plana çıkaran bu anlayışla İslam ekonomisi, tüm toplumun ekonomik refahını hedefleyerek sosyal adaleti ve sosyal barışı sağlamaya çalışır. Bu sistemin tarihteki en iyi kurumsallaşmış örneklerinden biri Ahilik teşkilatıdır. Ahilik, İslam iktisadının temel değerlerini sadece iktisadi alanda değil, sosyal, kültürel ve toplumsal birçok alanda uygulayan çok önemli kurumlardan biri olarak tarihte hak ettiği yerini almıştır. Bu çalışmada İslam iktisadı açısından Ahilik, konusu teorik olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam İktisadi, Ahi Evran, Ahilik.

Abstract

The main purpose of the Islamic economic system is, on the one hand, to establish an interest-free economic system in the society, on the other hand, to stimulate the real economy by supporting investment and production. The revival of the real economy, on the other hand, not only increases employment, but also prevents the formation of different classes in the society due to economic differences by ensuring that economic inequalities are eliminated or at least reduced. With this understanding that emphasizes moral and ethical values, Islamic economics tries to provide social justice and social peace by targeting the economic welfare of the whole society. One of the best institutionalized examples of this system in history is the Akhism organization. Akhism has taken its rightful place in history as one of the very important institutions that apply the basic values of the Islamic economy not only in the economic field, but also in many social, cultural and societal fields. In this study, the subject of Akhism from the perspective of Islamic Economics has been tried to be discussed theoretically.

Keywords: Islamic Economics, Ahi Evran, Akhism.

Giriş

Toplumların ekonomik kalkınması, onların sosyal, ahlaki, kültürel, hukuki ve dini yapısındaki gelişmenin ekonomik bir sonucudur (Zaim, 2010: 107). İslam iktisadının temel özelliği, yüksek ahlaki değerleri korumak, yatırım ve üretime odaklanmak, toplumda adil bir şekilde dağıtılacak zenginlik ve refah oluşturmaktır (COMCEC Coordination Office, 2016, s. 1). Faizin İslam dinine göre haram sayılmasından dolayı modern ekonomiye alternatif bir alan olarak değerlendirilen İslam iktisadı, son yıllarda yaşanan gelişmeler ışığında küresel ekonomik piyasalarda alternatif bir alan olarak hızla gelişmektedir. Bu bağlamda İslam ekonomisinin özü, faizli işlemlerin yasaklanması, reel ekonominin canlandırılması, toplumsal refahın artırılması ve çalışma hayatında iş ahlakının hâkim kılınması gibi konulara dayanmaktadır (TKBB, 2013: 3).

Ahilik, İslam iktisadının temel değerleri doğrultusunda faaliyet gösteren bir kurum olarak tarih boyunca İslam toplumunda önemli görevler üstlenmiştir. Ahilik, “birbirine saygı duyan ve yardım eden, fakirleri

kollayan, bilime ve çalışmaya saygı duyan, din ve ahlak kurallarına sıkıca bağlı esnaf ve sanatkarların teşkilatlanmasını” ifade eder. Ahilik teşkilatında zaviyelerde ahlak eğitimi verilirdi. Ancak “Ahi zaviyelerinde” verilen eğitim sadece gençlerin değil her yaşta insanın faydalanabileceği bir eğitimdi. Ahilik teşkilatında öğretilen ahlak kuralları daha sonra “tüm toplumun ortak değerleri” olarak kabul edilmiştir (Tokgöz, 2012: 50). Ahilik teşkilatında “Kim ki iyi insan iyi Müslümandır; kim ki iyi Müslüman iyi insandır” inancı gereğince insan yetiştirilmeye dikkat ediliyordu. Ayrıca gün içinde iş başında yamak, çırak, kalfa, usta sistemi içerisinde işbaşında uygulamalı eğitim veriyorlardı. Zaviyelerde görgü kuralları, okuma yazma, binicilik, okçuluk, kılıç eğitimi, tarım işçiliği gibi alanlarda eğitim verilirdi. Bütün bu eğitim anlayışının temelinde İslami kuralları bir yaşam biçimi haline getirmişlerdir.

Ahi Evran, kaynağını Yesi'den alan kutsal bir davanın gönül erleri ile Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına öncülük ederek bu toprakları vatan haline getirdi. Ahilik teşkilatı, Anadolu'ya göç eden Türkmenlere hem yiyecek hem de istihdam sağlamış; onları zaviyelerde iyi Müslümanlar, vasıflı meslek sahipleri ve üretken insanlar haline getirdi. Ahiler, üyelerini “hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için yarın ölecekmiş gibi ahiret için” çalışan insanlar halinde yetiştirdiler. Böylece Ahiler, Anadolu'nun ekonomik kalkınmasına ve yeniden inşasına önemli katkılarda bulunmuştur (Kırşehir Valiliği, 2022). Ahilik ruhu Kuran'dan ve Peygamber'in sünnetinden gelir, bir sistem olarak örgütlenmesi ve uygulanması ise bu milletin yaratılış özelliklerinden ve tarihi tecrübelerinden kaynaklanmaktadır. Ahilik, inancın çalışmakla şekillenmesi ve bilimle beslenmesidir. Selçuklu ve Osmanlı Türkleri tarafından tanıtılan ve Ahi Evran'ın öncülük ettiği bu sistem Kırşehir'den dünyaya yayılmış; iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi boyutları olan milli bir kültür, ahlak, inanç, yiğitlik ve cihat hareketidir (Turan ve Gümüş, 2015: 597).

İslam İktisadı

Üretim ve tüketim de insan faaliyetleri olduğu için ulusların ekonomik gelişme ve az gelişmişliklerinin nedenlerini sadece maddi faktörlerle açıklamak tartışmalıdır. Bu nedenle insan davranışı, üretim ve tüketicinin temel ekonomik faaliyetlerinin ana konusunu oluşturmaktadır. İnsan davranışını etkileyen faktörler arasında coğrafi koşullar, sosyal çevre, iklim, nüfus, siyaset, kültür ve din gibi faktörler yer alır. Bunların her birinin ayrı bir etkisi olabileceği gibi karşılıklı etkileşimlerinden de çok farklı bir etki ortaya çıkabilir ve bunların öngörülmesi kolay bir iş değildir. Ancak din bunların içinde en etkili olanıdır ve belirleyici özellikleri vardır (Mamuti, 2013: 239).

Nitekim diğer canlılardan farklı olarak insanın maddi ihtiyaçları kadar manevi ihtiyaçları da vardır. Ekonomik sistem insanların maddi ihtiyaçlarını karşılarken; dini inançlar insanların manevi ihtiyaçlarını karşılar. Din ile ekonomik sistem arasında bir ilişki yok gibi görünse de pratikte din ile ekonomik sistem arasında büyük bir etkileşim vardır. İnsanlar fizyolojik varlıklarını sürdürmek için maddi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, bu ihtiyaçlarını karşılamakta tamamen özgür olmadıklarını ve belirli kurallara tabi olduklarını da bilirler. Ekonomiyi şekillendiren bu kuralların bir kısmı hukuk kuralları tarafından belirlenirken bir kısmı da inanç sistemi tarafından belirlenmektedir. Ekonomik yapı, insanların ihtiyaçları ile sosyal kuralların etkileşimi sonucunda oluşur (Yüce, 27-28 Ekim 2021: 55).

Hayatın her alanıyla ilgili her konuya değinen İslam dini, insanların maddi ihtiyaçlarının karşılandığı ekonomik sisteme de değinmektedir (Yüce, 2021: 55). İslam dini, bireysel ve sosyal, maddi, manevi, siyasi, hukuki, kültürel, ulusal ve uluslararası hayatın tüm yönlerine rehberlik eder (Ahmad, 2022). Bu nedenle, İslam sadece bir din değil, aynı zamanda tam bir yaşam kuralları dizisidir. İslam, ekonomik faaliyetler de dahil olmak üzere insan davranışının tüm yönleri için rehberlik sağlar (Hassan, 2005: 77-78). İslam, hayatın maddi ve manevi yönleri arasında bir denge kurmaya çalışır (Ahmad, 2022). Bu ilişkinin neticesinde İslam ekonomik sistemi oluşturmuştur (Yüce, 2021: 55). İslam ekonomisi, “İslam hukukunun kaynaklarından oluşturulan değerler, normlar, yasalar ve kurumlara dayalı olarak beşeri ekonomik sorunları yorumlamaya ve çözmeye yönelik bir yaklaşımdır” (Azid, 2010: 168).

İslam ekonomisini tanımlamak, İslami yaşam tarzının karakteristiği olan belirli ön koşulların yerine getirilmesini gerektirecektir. Bu tür önkoşullardan ilki, İslam'daki ekonomik faaliyetin yalnızca insan arzu ve tecrübesiyle değil, İslam hukukunun temel emirleriyle yönetilmesi gerektiğidir. Bir sosyal bilim olarak İslam ekonomisi, ahlaki değerlerden bağımsız değildir. Normatif yön, pozitiften daha belirgindir, aslında mevcut ekonomik fenomenleri analiz etmede ve İslami hedefler doğrultusunda uygun hareket tarzlarına karar vermede araçsal olan normatif yöndür. Dolayısıyla İslam hukuku, bireyin olduğu kadar toplumun da başarıya ulaşmasını sağlayan amaçları belirlemektedir (Hasanuzzaman, 1984: 49)

İslamın İktisadi Prensipleri

İslam'da dünya görüşü materyalist değil, düalisttir yani ikilidir. İslam hem dünyayı hem de ahireti bir arada değerlendiren bir görüşe sahiptir. Bu nedenle, tek taraflı bir hayat felsefesi yerine, iki taraflı bir hayat fikri İslam'a hakimdir (Zaim, 2010: 111). Bu bağlamda İslam toplumlarında ekonomiye ilişkin İslam hukukunun birkaç geleneksel ilkesi ön plana çıkmaktadır. Bunlara aşağıda kısaca değinilmiştir.

- **Miras Sistemi:** İslam'da bir miras sistemi vardır. Zira İslam'da miras hukuku, bireysel mülkiyet sonucunda servetin belirli ellerde birikmesini önleyen bir mekanizma olarak geliştirilmiştir. Bu sebeple İslam'da belli esaslara aykırı vasiyetler, yani serveti artıran vasiyetler yasaklanmıştır. Prensipten, servetin miras yoluyla dağılımını sağlamaktır (Zaim, 2010: 111).
- **Zekât Müessesesi:** Zekât müessesesi, bugünkü anlamıyla ihtiyari olarak yerine getirilen bir sosyal yardım değildir. Zekât zengininin görevi, fakirin hakkıdır. Zekât şu esaslara dayanmaktadır. İslam'da meşru yollardan elde edilen servet kabul edilir. Fakat servet sahibi esasında “*elde ettiği serveti Allah'ın emrettiği ahlaki ve sosyal yollarda kullanacak olan bir vasıta olup elde ettiği servetle belirli esaslar dahilinde iş görmeye mecburdur*”. Zekât, fakirin hakkı olduğu için bir taraftan bu yükümlülük ve vazife duygusu servet birikimini, dolayısıyla büyük servet farklılıklarının önüne geçmektedir. Öte yandan, fakir ve zengin arasındaki sınıf mücadelesini ortadan kaldırmaya çalışır (Zaim, 2010: 111).
- **Kumar Yasağı:** Kumar, “*şans ve yeteneğin birlikte veya tek başına yer aldığı ve böylece kâr elde ettiği bir etkinliğin veya yarışmanın veya belirsiz bir olayın sonucuna bahis yapmak*” olarak tanımlanmaktadır. Kumarın şekli ve türü dönemlere ve toplumlara göre değişmekle birlikte, başta haksız kazanç, irade zafiyeti, mal ve zaman kaybı, toplumsal çözülme gibi birçok olumsuzluğa yol açması nedeniyle temel ahlak öğretileri ve dinler tarafından yasaklanmış ve kınanmıştır (Bardakoğlu, 2002: 364). Bu nedenle adil ölçülerde kazanç elde etmek isteyen İslam dini, başkalarının zaafalarını istismar ederek mal edinme yöntemi olan kumarı kesinlikle yasaklamıştır (Katılım Analiz, 2020).
- **Faiz Yasağı:** Yatırım performansına bakılmaksızın garanti edilen faiz, vade ve anapara tutarına göre pozitif, sabit, önceden belirlenmiş herhangi bir oran olarak kabul edildiğinden İslam'da yasaklanmıştır. Bu yasak, sosyal adalet, eşitlik ve mülkiyet hakları argümanlarına dayanmaktadır. İslam'da önceden belirlenmiş kârlar başarılı girişimciliği ve ek zenginliği sembolize ettiği için kâr elde etme teşvik edilirken; ticari faaliyetlerin sonucundan bağımsız olarak tahakkuk eden bir maliyet olduğu için önceden belirlenmiş faiz yasaktır. İş kaybı durumunda, faiz zenginlik meydana getirmeyebilir (Iqbal ve Mirakhor 2013: 4).
- **Belirsizlik:** Çoğu insan doğal olarak öngörülemeyen koşullar nedeniyle bir şeylerin yanlış gitme olasılığını en aza indirmeye çalışsa da risk alma ve belirsizlik geleneksel iş dünyasında hayatın bir gerçeğidir. Ancak risk almak veya belirsizlik (garar) İslam hukukunda açıkça yasaklanmıştır. Belirsizlik, yasal ve ticari anlamda, yeterli bilgiye sahip olmadan körü körüne bir ticari girişime girmek veya son derece riskli bir işlem üstlenmek anlamına gelir ve bir dizi farklı durumda geçerli olabilir. Örneğin;
 - Satıcının malı alıcıya teslim edecek durumda olmadığı işlemler.
 - Satılacak mal veya malın hemen elde edilemediği işlemler. Örneğin henüz olgunlaşmamış meyvelerin veya henüz yakalanmamış balıkların veya kuşların satışı gibi.
 - Vadeli işlemlerde veya borsada işlem yapmak gibi spekülasyon yatırımları.
 - Alıcıya ürünü satın almadan önce malı inceleme fırsatı verilmeyen işlemler (Venardos, 2005: 56-57).
- **Özgür İrade İlkesi:** İslam ekonomik sisteminde bireyler ekonomik ilişkilerde genel ilkeler doğrultusunda özgürce sözleşme yapma hakkına sahiptir. Zira İslam iktisadı, “*tüm tarafların özgür iradesine ve anlaşmasına dayanan, zenginlik ve külfetlerin paylaşımında adaleti öne çıkaran, insani yönü ağır basan ahlaki ilkelere dayanan bir ortaklık ekonomisidir*”. İslam iktisadının öngördüğü düzen verimlilik ve güven üzerine kuruludur. İktisadi faaliyetlerde bulunan kişiler, başkalarına zarar vermedikleri ve İslami temel ilkelerle korunan sosyal dengeyi bozacak şekilde irade ve rızaları doğrultusunda sözleşme yapmadıkları sürece ekonomik faaliyetlerini serbestçe sürdürebilirler. İslam ekonomik sisteminde ekonominin ana faktörlerinden biri olan beşerî sermaye özgür

birakılarak farklı bireysel yetenekler ekonomiye kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım tarzı aynı zamanda serbest girişimin önünü açarak özel sektörün gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Yüce, 2021: 83).

- **Sermayenin Belli Ellerde Toplanması Önüne Geçilmesi:** Sermayenin belirli ellerde yoğunlaşmasını önlemek ve paranın piyasada dolaşmasını sağlamak, böylece gelirin toplumun tüm kesimlerine yayılmasını ve çarpan etkisinin artmasını sağlamak İslam ekonomisinde esastır. Nitekim toplumun belli kesimleri çok zenginse ve toplumun çoğu geçimini bile sağlayamayacak kadar yoksulsa toplumda huzursuzluk başlayabilir (Küçük, 2017: 7).

Ahi Evran ve Ahilik Teşkilatı

Ahiliğin Anadolu'daki kurucusu Ahi Evran'dır (Kütükoğlu, 1988: 540). Ahilik, “*Türklerin sanat ve meslek alanlarında yetişmelerini ve ahlaki yönden gelişmelerini sağlayan belirli kurallara göre faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârlar birliği olarak ifade edilmektedir*”. Ahi Evran ve Ahiliğin siyasi, sosyal, ekonomik, dini, ahlaki ve sosyal güvenlik açısından toplumun gelişmesinde büyük etkisi olmuştur (Turan ve Gümüş, 2015: 598).

Ahi Evran

Ahilik teşkilatının kurucusu olarak bilinen Ahi Evran (Ayış, 2019: 93), kurduğu Ahilik teşkilatı ile sosyal, siyasi ve ekonomik hayatı etkilemiş, Anadolu'nun vatan haline gelmesinde ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynamıştır. Türk-İslam tarihinin önemli isimlerinden biri olan Ahi Evran, 1171 (H.566) yılında İran'ın Batı Azerbaycan tarafında yer alan Hoy kasabasında dünyaya gelmiştir (Kırşehir Valiliği, 2022). Ahi Evran'ın gerçek adı "Nasirüddin Mahmud el Hoyi" olarak kaydedilmiştir (Selim, 2017). Ahi Evran'ın çocukluk ve ilk öğrenimi memleketi Azerbaycan'da geçmiş, gençliğinde Horasan ve Maverâünehir'e gitmiş ve o bölgedeki büyük ustalardan ders almıştır. Herat'ta devrin en büyük âlimlerinden Fahrüddin-i Razi'nin derslerine katılmış, ondan aklı (ilim) ve dinî (dini) ilimleri öğrenmiştir (GESOP, 2022).

Razi'nin talebelerinden Şeyh Evhaduddin Hamid Kirmani ile hac sırasında tanışan Ahi Evran, daha sonra öğrencilerine katılarak Evhaduddin'in vefatına kadar bağlılığını sürdürmüştür (Soma Esnaf ve Sanatkârlar Odası, 2022). Ahi Evran, Evhaduddin Kirmani'den ders alarak tefsir, hadis, fıkıh, kelam ve tıp alanlarında derin bir âlim olmuştur (Ceylan, 2018: 6). Ahi Evran'ın çok yönlü yetişmesinde Bağdat'ın İslam dünyasının büyük sanat ve bilim merkezi olması etkili olmuştur. Ahi Evran bu dönemde İbn Sina, Sühreverdi el-Maktul'ün eserlerinden de yararlanmış; Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah tarafından kurulan fütüvvet teşkilatını da tanımıştır (Işık, 26 Mart 2021).

Evhaduddin Kirmani ile Anadolu'ya gelen Ahi Evran, ticaretin de merkezi sayılan Kayseri'ye yerleşmiştir. İlim ve irşat faaliyetlerine Kayseri'de başlayan Ahi Evran, Bağdat'ta tanıdığı fütüvvet anlayışına dayanarak Anadolu'da Ahilik teşkilatını kurmuştur. Bu teşkilatın merkezi Kayseri'nin Debbağlar semtindeydi ve burada kendi işyeri de vardı. Ahi Evran zamanla debbağlar çarşısındaki cami ve zaviyeyi teşkilatın merkezi haline getirmiş, Ahi teşkilatı mensuplarına hem mesleki hem de dini ve ahlaki eğitim vermiştir. Kısa sürede birçok kesime ulaşan Ahilik, “*Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus*” döneminde hemen hemen tüm Anadolu'ya yayılmıştır. Evhaduddin Kirmani'nin kızı Fatma Hatun ile evli olan Ahi Evran, Kayseri'de iken eşi aracılığıyla “*Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları)*” teşkilatını kurmuş ve bu alanda önemli faaliyetlerde bulunmuştur (Ayış, 2019: 94).

Ahi Evran, Anadolu'ya geldikten sonra sanat ehli arasında çok sevilmiştir. Ahi Evran, Kayseri'yi Moğollara karşı savunan Ahiler'i teşkilatlandırmıştır. I. Alaeddin Keykubat'ın 1237 yılında zehirlenerek öldürülmesinin ardından sultanla gönül bağı bulunan Ahiler, “*II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Vezir Sadettin*”e karşı çıkmıştır. Hatta bu dönemde Konya'da Ahi Evran ve bazı önde gelen Ahiler tutuklanmıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatından sonra naip olarak atanan “*Celaleddin Karatay*” zamanında Ahiler ve Türkmenler üzerindeki baskı kaldırıldı. Bunun ardından kısa bir süre Denizli'ye giden Ahi Evran, Konya'ya dönmüş daha sonra Kırşehir'e gelmiş ve hayatının sonuna kadar Kırşehir'de yaşamıştır. Kardeşlik, cömertlik, yiğitlik, fedakârlık, dürüstlük, kalite, üretim, ahlak, sanat, akıl ve bilim üzerine kurulu Ahilik teşkilatının kurucusu olan bu erdemli âlim ve mutasavvıf Ahi Piri Horasanlı Türkün, kesin olmamakla birlikte 93 yaşında Moğollara karşı savaşırken 1261 (H.653) yılında şehit

olduğu belirtilmektedir. Ahi Evran'ın kabri Kırşehir'de kendi adını taşıyan caminin yanındadır (Kırşehir Valiliği, 2022).

Ahilik Teşkilatı

Ahilik, “13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Anadolu, Balkanlar ve Türkistan'da yaşayan Türklerin sanat ve meslek alanlarında yetişmelerini ve ahlaki yönden gelişmelerini sağlayan bir kurumun” adıdır. Türklerin Anadolu'ya gelişinde ve burada bir vatana sahip olmalarında bu teşkilat çok önemli bir rol oynamıştır. Ahiler önce Anadolu'ya gelen Türkleri misafirhanelerde ağırlamışlar, kurdukları zaviyeler ve yanına yaptıkları evlerle mahalleler ve sokaklar oluşturmuşlar; sanatla uğraşanlar için işyerleri açmışlar, çarşılar ve şehirler kurmuşlar (Öztürk, 2022: 3).

Ahi Evran'ın tasavvufi bir anlayışla otuz iki farklı meslek grubunu örgütlediği Ahi teşkilatı, Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında sanatını icra eden tüm esnafları Türk İslam medeniyeti kapsamında şekillendirmiştir. Özellikle bu dönemde Türk-İslam dünyasının karşılaştığı en büyük tehlike Moğol istilası olduğu için Moğollardan kaçan binlerce Türkmen Anadolu'ya gelmiştir. Ahi teşkilatı bu Türkmenlere yiyecek ve iş temin ederek, zaviyelerde iyi Müslümanlar olarak yetişmelerini sağlamıştır. Ahi liderler, birçok sanatkâr ve meslek erbabının Bizanslı ustalarla rekabet edebilecek şekilde kaliteli mallarını yapıp satabilmelerini ve ekonomik bağımsızlık kazanmalarını sağlamaya çalışmışlardır. Ahilik, bu teşkilat mensuplarının millî ve manevî duygulara sahip, birbirlerine karşı şefkatli ve düşmanlara karşı yiğit yetişmelerini sağlamıştır (Kapanşahin, 15 Mayıs 2022).

Ahiliğin temel amacı, Anadolu'ya gelen insanların kendi sanat ve ticaretlerine yeni bir yaşam alanı açma ve yaşama imkânı bulma çabasıdır. Bunun için öncelikle tüm esnaf ve sanatkarların tek bir teşkilatta toplanması, ardından bu birleşik teşkilata mensup olan esnaf ve sanatkarların mesleki, askeri ve ahlâkî bir eğitimden geçmeleri gerekiyordu. Ahilik teşkilatında, işyerlerinde esnaf ve sanatkarlara “*yamak, çırak, kalfa ve usta*” hiyerarşisi içinde mesleğin incelikleri öğretilir; akşamları toplandıkları zaviyelerde düzenlenen “*yaren sohbetlerinde*” etik ve ahlaki eğitimler verilirdi. Bu yol ve yöntemlerle yetişen Türk esnaf ve sanatkarları, kendi aralarında güçlü bir dayanışma ve iş birliği kurmanın yanı sıra yerel Bizanslı ustalarla rekabet edebilecek bir sanat ve zanaatkarlık becerisi de kazandılar (Çağatay, 1976).

Esasen sadece tüccarlar, esnaf ve sanatkârlar değil, bilim adamları hatta hükümdarlar da bu teşkilata üye olabiliyorlardı. Dolayısıyla farklı meslek ve statülere sahip kişilerin bu yapının mensubu olması, bu kuralların tanınması ve toplumsal barışın sağlanması açısından oldukça önemli olmuştur (Yücel, Alar ve Yücel, 2019: 197). Bir sistem olarak Ahilik kısacası, “*özüne "Eşref-i Mahlukat" olan insanı almış "halka hizmet Hakka hizmet" inancıyla hem dünyevi hem de uhrevi bir sistem*” oluşturmuştur. Ahiler, “*dünyayı bir imtihan yeri*” olarak kabul etmişler ve gerektiğinde hayatın her alanı için yeni sistemler oluşturmuşlardır. (Kırşehir Valiliği, 2022).

Ahiliğin İktisadi İlkeleri

Sosyal sorumluluk bilincine sahip iyi insan modelini esas alan Ahilik teşkilatının özellikle iş ahlakı ile ilgili belli ilkeleri vardır. Ahilik teşkilatı amaçlarına ulaşmak için bir takım temel ilkeler geliştirmiş ve bunları hiçbir esneklik göstermeden uygulamıştır. İlgili ilkelere aşağıda genel olarak değinilmiştir (Özdemir, 2020: 209)

- **Kanaatkârlık:** Ahilik, toplumun temel ihtiyaçları için sürekli aktif olmayı ve sürekli çalışmayı öngörmektedir. Dolayısıyla Ahilik, kanaatkârlık anlayışı temelinde bireysel zenginleşmeden çok toplumsal kalkınmayı hedefler. Başka bir deyişle, bireylerin sadece kendi kişisel çıkarları için değil, aynı zamanda sosyal sorumluluğun bir gereği olarak ait oldukları toplum, ülke için de özverili çalışmaları öngörülmektedir (Karagül, 2016: 271).

- **Dayanışma ve Yardımlaşma:** Ahi teşkilatında üyeler arasında dayanışma ve yardımlaşma ilkesi her zaman geçerli olmuştur. Ahi teşkilatında “*can ve mal ortaklığı*” olarak ifade edilen bu sistemde, esnafın temel ihtiyaçlarından daha fazla gelirini yoksullara, muhtaçlara ve işsizlere dağıtması manevi bir değer olarak kabul edilmektedir. Böyle bir uygulama sonucunda yoksulluk, muhtaçlık, hırsızlık, sosyal huzursuzluk gibi istenmeyen durumlar en aza indirilmektedir (Karagül ve Masca, 2017: 85).

- **İş Ahlakı:** Ahi teşkilatı, meslek ilkelerinin yanı sıra iş ahlâkî ilkelerini de esas alan bir kurumdur. Ahilik iş ahlakına göre bir kimse ahlaki değerlere gereken önemi vermemiş ve ahlaki değerleri aşındırılmışsa, mesleğinde üstün ve başarılı olup olmadığına bakılmaksızın o kişi meslekten ihraç edilirdi. Bu nedenle Ahi teşkilatında üstün bir iş ahlakına sahip olmak çok önemli ve vazgeçilmezdir. Ahilik mensubu olarak kabul edilmenin ön şartı ahlaki değerlere sahip olmaktır. Ahlaki zaafı olan kişiler Ahi teşkilatında kalamazlar. Bu yönüyle Ahilik, iş ahlakı yüksek kişilerin bir araya geldiği bir kurum olarak görülmektedir (Sancaklı, 2010: 7).
- **Ürün Standardizasyonu:** Ahilik teşkilatında kaliteli mal üretmek ve müşteri memnuniyeti çok önemliydi. Nitekim belli standartların altında mal üreten ve tüketiciye zarar veren Ahilik teşkilatı mensupları, uyarıları dikkate almayarak bu eylemleri sürdürürlerse hataları oranında çeşitli cezalara çarptırılırlardı. Bu cezalar, ürünlerinin ve kendilerinin teşhir edilmesinden esnaf yöneticileri veya ilgili kurumlar tarafından dükkanlarının kapatılmasına kadar uzanmaktadır. Uyarılara uymayan ve büyük hatalar yapan esnafa “*pabucu dama atılarak*” esnafıktan ihracata kadar çeşitli yaptırımlar uygulandığı görülüyor (Karagül, 2016: 274).
- **Usta-Çırak İlişkisi:** Ahi teşkilatında çırakların hem ustalarına hem de meslek ve teşkilat ilkelerine tamamen bağlı olmaları gerekiyordu. Aslında çırakların bu mesleki bağlılıkları, mesleklerine olduğu kadar ailelerine ve ülkelerine karşı sorumlulukları da dahil olmak üzere çok geniş bir yelpazede gerçekleşiyordu. Çünkü usta-çırak ilişkisi, işçi-işveren ilişkisinden çok baba-oğul ilişkisine benzetiliyordu (Karagül ve Masca, 2017: 88). Ahilikte usta-çırak ilişkisi uzun yıllar çalışma hayatına huzur getirmiş ve çıkar çatışmasının olmadığı bir birlikteliği temsil etmiştir (Yücel, Alar ve Yücel, 2019: 199).
- **İş Bölümü:** Ahi teşkilatında iş bölümü önemli ilkeler arasındadır. Ahi teşkilatı mensupları her zaman yeteneklerine uygun işlerin yanı sıra ikinci bir alanla uğraşmaları konusunda yönlendirilmişlerdir. İş bölümü ekonomik olduğu kadar bir iş ahlakı sorunu olarak da değerlendirilmiştir. Devamlı iş ve meslek değiştiren kişiler hoş karşılanmamış, kuruma alınmaları engellenmiştir. Bu yaklaşım sayesinde üyeler kendilerini işlerine daha çok adanmışlar ve uzmanlaşmışlardır (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015:73-74).
- **İç Denetim Sistemi:** Ahilik sisteminde hem üretilen malların nitelik ve niceliği hem de bireylerin işyeri açma kabiliyetleri öncelikle devlet tarafından, devletin yetersiz kaldığı durumlarda ise esnaf ve sanatkârlar tarafından denetleniyordu. Denetlenen konular arasında, “*yeni işyeri kuruluşu, hammadde temini ve dağıtımı, fiyat, standart ve üretim kontrolü, tüketici şikayetleri, eğitim ve ticaret etiği, iş ahlakı, ürün garantisi, çalışma esasları, işyeri açma ve kapama, yamak, çırak, kalfa, ustalık kuralları, ödünç alma ve yardımlaşma*” gibi birçok konu ve kural bu kapsamda değerlendirilebilir (Karagül ve Masca, 2017: 86).

İslam İktisadi ve Ahilik Teşkilatı

İslam iktisadı, Kuran ve Sünnete dayalı bir ilkeler bütünü olduğundan, ekonomiyi bu ilkelere göre inşa etmektedir (Furqani, 2018: 10). İslam inancına göre iktisadi faaliyetler yürütülürken sadece iktisadi kurallar dikkate alınmaz. Buna ek olarak, İslam'daki diğer kurumlar da dikkate alınmalıdır. Böylece iktisadi sistemin işleyişi ile İslam inancının kuralları arasında bir etkileşim ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşim bazı kurumların hayata geçmesini sağlamaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Türk-İslam sentezi sonucunda Türk toplumunda bu alanda derin izler bırakan en gelişmiş kurum Ahilik teşkilatıdır (Yüce, 27-28 Ekim 2021: 55). Ahilik çalışma ilke ve esasları İslami değerlere dayanmaktadır (Kaçanoğlu, 2021: 159). Ahilik teşkilatı, Türk-İslam medeniyetinin en önemli kurumlarından biri olduğu için İslam düşüncesine dayalı ahlaki duyguları ön plana çıkararak bir teşkilattir (Kaçanoğlu, 2021: 154). Bu nedenle Ahilik, İslam iktisadının temel değerlerini sadece iktisadi alanda değil, sosyal, kültürel ve toplumsal birçok alanda uygulayan çok önemli kurumlardan biri olarak tarihte hak ettiği yerini almıştır.

İslam iktisadı, toplumun çıkarlarını bireysel çıkarlara tercih eden fedakâr ve erdemli insanı vurgular. Zira İslam iktisadı, birey-toplum ilişkilerinin çelişkilerine değil, karşılıklı yarar ve kalkınmaya dayandığını kabul etmektedir. Bu nedenle birey-toplum ilişkilerinde “çıkar çatışması” yerine “çıkar birliği” vardır. Bireyler arasındaki ilişkilerde rekabet yerine iş birliği ve yardımlaşma faktörü ön plana çıkmaktadır. Bu İslam iktisadı anlayışı, Anadolu'da iktisadi hayata yön veren Ahi teşkilatı vasıtasıyla somutlaştırılarak uygulamaya konulmuştur (Yüce, Haziran 2021: 67). Ahi esnaf ve

sanatkârlarında başkalarının zararına zenginleşme hoş görülmez. Sistem toplumsal gelişmeyi amaçladığından kapitalist bir sınıf doğurmamıştır. İslam inancında sadaka, zekât ve yardımlaşma esaslarına dayanan bu fikre göre varlıklı kimselerden ellerinden geldiğince ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri istenmektedir. Buradaki amaç, sermayeyi belirli ellerde yoğunlaşmasına izin vermeden üretime aktararak toplumsal refahı artırmak ve toplumsal barışı sağlamaktır (Karagül, 2016: 271).

Bir yandan üyelerine yapıcı, eğitici, istihdam artırıcı ve işsizliği önleyici bir çalışma hayatı sunan Ahilik, aynı zamanda üyelerini ve ailelerini olası risklerden korumak için tarihte eşine az rastlanan bir uygulamayı da hayata geçirmiştir. Bu bağlamda Ahilik Teşkilatı, dayanışma ve iş birliğinin tipik bir örneği olarak “orta sandığı” ile; doğum-ölüm, evlilik, hastalık, işsizlik, maluliyet, iş göremezlik gibi birçok ekonomik ve sosyal riske karşı üyelerine ayni ve nakdi yardımlar sağlayarak modern anlamda sosyal güvenlik hizmetleri sunmuştur. Ancak Batılı ülkelerde ilk sosyal güvenlik sistemi 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren, yani Ahilik'ten çok sonra oluşmaya ve olgunlaşmaya başlamıştır (Işık Erol 2017: 91).

İslami ekonomik sistem, ahlaki değerleri aracılığıyla, bireyleri daha az ayrıcalıklıları desteklemeye yönlendirir ve aynı zamanda onlara desteği garanti edecek tam teşekküllü bir sistem çağrısında bulunur. İslâm, fert ve toplum arasında bir denge kurmaya çalışır, böylece hem fert hürriyetleri topluma zarar vermeden korunabilir hem de ferdî ve toplumsal olarak faydalı işler yapılabilir. İslam hukuku, diğer hukuk kurallarından farklı olarak yasal ve yasakları en ince ayrıntısına kadar düzenler. Bu bakımdan İslami iktisadi sistemde, toplum üzerinde maddi veya manevi olarak zarar verici bir etki oluşturacak veya başkalarının çıkarlarına zarar vererek geçim sağlamayı içeren her türlü yolu yasaklar. İslam, bireyin yasal olarak kazandığı mal üzerindeki mülkiyet hakkını onaylar. Fakat bu mülkiyet hakkı sınırsız değildir. İslam, servetin israf edilmesini veya yersiz lükslere düşkünlüğü önlemek amacıyla bir denge ve denetim sistemi koyar. Bu nedenle İslam ekonomik sisteminde mülkün zekâtı verilirse ve yasal işlere yatırım yapılırsa kazanç biriktirebilir. İslam'da kanuni yollardan elde edilen servetin uzun süre biriktirmeye bırakılmayacağı fikri hakimdir, çünkü miras hukuku daha geniş bir dolaşım hakkı verir ve kanuni mirasçılara geçmesine izin verir. İslam ekonomisinde zekât gibi diğer sosyal sorumluluklar servet birikimini caydırabilir. Bu bağlamda İslami ekonomik sistem, servetin belirli bir kesimde birikmesine sınır koymakta hatta toplumda zenginliğin yayılmasını teşvik etmektedir (Barom vd., 2020: 11-12).

İslam iktisadında helal kazanç ve iş ahlakına büyük önem verilmektedir. Temel referansı İslam iktisadı olan Ahi teşkilatının benimsediği toplum anlayışında da çok çalışıp geçimini sağlamak, toplumdaki yoksulluğu, geriliği ve tembelliği ortadan kaldırmak ahlaki bir görev olarak görülmektedir. Ahiler, çok çalışıp helal rızık kazanan, böylece kendi geçimini sağlayan ve ihtiyaç sahiplerine yardım eden kimselerdir. Ahi teşkilatında çalışmanın içeriği kadar çalışma şekline de önem verilmiştir. Bu bağlamda ahilerin alışveriş sırasında dürüst olmaları, ölçülerine mümkün olduğunca dikkat etmeleri ve bu bağlamda kaliteli hizmet vermeleri çok önemlidir. Ahilikte çalışma ahlakının temelinde “*eksik tartma, haram yeme, yalan söyleme, kimseyi kandırma...*” gibi bazı İslam iktisadi ilkeleri vardır (Yücel, Alar ve Yücel, 2019: 199).

İslam dininin vurguladığı adalet ilkesi, toplumun her boyutunda ve her alanında söz konusudur. Bu nedenle İslam'da adaletin devlet aracılığıyla tesis edilmesi zorunludur. Adalet ilkesi İslam hukukunda çok önemli bir yere ve uygulama alanına sahiptir. Bu konu İslam iktisadı için de geçerlidir. İslam iktisadı da iktisadi adaleti esas alır ve iktisadi hayatın kuruluşunu bu doğrultuda inşa eder. Esasen bu yaklaşım sadece insan faktörü için değil tüm iktisadi faktörler için geçerlidir. İslam iktisat politikasında adalet ilkesi gelir elde etmeye ve servetin dağılımına dayanır (Yüce, Haziran 2021: 78). Faaliyetlerini İslam iktisadının temel ilkelerine göre yönlendiren Ahi teşkilatı da çalışmayı, ibadeti ve dürüstlüğü bir bütün olarak ele almakta; iş ahlakına ve sosyal adalete büyük önem vermektedir. Ahilik anlayışına göre “*güzel ahlakın olduğu yerde sevgi, saygı, iyilik, özgürlük, eşitlik ve adalet*” vardır (Tokgöz, 2012: 50). Bu bağlamda Ahilik teşkilatının iktisadî faaliyetlerinde insan haklarına uyulması, yani insana yakışır bir yaşam standardının sağlanması için adil bir çalışma düzeninin oluşturulması ve gelirin adil dağıtılması önemlidir. Bu nedenle Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Ahilik teşkilatı, adil gelir dağılımı uygulamasına güzel bir örnek teşkil etmektedir (Yüce, Haziran 2021: 78).

Ahilik teşkilatında spekülasyon, haksız rekabet ve daha fazla kazanma yerine karşılıklı iş birliği ve sosyal dayanışma esastır (Koçak ve Gürün, 2015, s. 136). Bu nedenle Ahiler, toplumsal yapıyı oluşturan unsurlar arasında sömürücü ve egemen bir sınıfa öne çıkarmak yerine üretkenliğe ve toplumsal tabakalara dayalı bir yapı oluşturmuşlardır. Ahilik teşkilatı, iktisadi kalkınmayı sağlayan, geniş ve örgütlü bir yapı olmaktan kaynaklanan gücüyle buldukları yeri düzenleyen, esnaf ve sanatkârlar arasında gerçekleştirdikleri yardım ve dayanışma ile sosyal dengeyi kuran ve sürdüren bir teşkilat olmuştur. Toplumun bireylerini dini inançlar ve ortak değerlerde birleştiren bu denge, toplumda kin ve düşmanlığın oluşmasına izin vermemiştir (Demirpolat ve Akça, 2004, s. 366). Sonuç olarak bireysel girişim, mesleki özgürlük, serbest kazanç ve çıkar çatışması yerine, tüm toplumda hâkim olan bir düzen ve sosyal adalet anlayışı, din ve ahlak kuralları üzerine kurulmuş ve barışçıl geleneklerle geliştirilmiş bir ekonomik faaliyet ve iş ahlakı vardır (Toker, 2020: 44).

Sonuç

İktisadi demokrasi, bir ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyiyle orantılı olarak toplumda zenginlik ve mülkiyetin yayılmasını kolaylaştırır ve bireysel refahtan toplumsal refaha geçişi sağlar. İktisadi demokrasi fikri aynı zamanda İslami ekonomik sistemin özünü de oluşturur. Bireysel hakların yanı sıra toplumun refahını da ön plana çıkaran İslam ekonomik sistemi, bireylerin diğer insanları sömürmeden adil ve kârlı bir şekilde hayatlarını kazanmalarını sağlayarak tüm toplumun refahını artırmayı amaçlamaktadır. Nitekim İslami ekonomik sistem tamamen bireylerin inisiyatifine bırakılmamakta ve sisteminin faaliyet alanı İslam Hukuku tarafından belirlenmektedir.

İslam dini hayatın tüm alanlarıyla ilgili her konuyu etki etmekte ve bu etkinin sonucunda toplumda bazı kurumlar hayat bulmaktadır. İslami değerlere dayalı çalışma ilkelerini esas alan Ahilik teşkilatı bu konuda öne çıkan kurumlardan biridir. Osmanlı Devleti'nin iktisadi, sosyal, dini, kültürel ve hatta askeri hayatında önemli görevler üstlenen Ahilik teşkilatı, özünde bir zihniyet, yaşam biçimi ve dini kurumdur. Ahilik, İslami ve ahlaki değerleri ön planda tutan bir meslek kuruluşudur. Ahilik, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi içerisinde yer alan işgücünün yetiştirilmesini sağlamanın yanı sıra; ekonomik faaliyetlerin İslam esaslarına göre yürütülmesini sağlamaya çalışan bir kurumdur.

Emek ile sermaye, üretici ile tüketici, birey ile toplum arasında barış, uyum ve huzurun sağlanması, istikrarlı bir ekonomik yapının vazgeçilmez koşuludur. Ahilik, dini ve ahlaki kurallar çerçevesinde işini özenle yapan, birbirine saygı duyan, muhtaçlara yardım eden, çalışmayı bir ibadet olarak gören meslek mensuplarının oluşturduğu sosyal, kültürel ve ahlaki bir teşkilat olması nedeniyle, bu huzurlu ortamın kuşkusuz Ahi teşkilatının faaliyet gösterdiği dönemde yine Ahi teşkilatı tarafından sağlandığı bilinmektedir. Ahi teşkilatının titizlikle üzerinde durduğu iş ahlakı ve çalışma ilkeleri konusunun yeniden değerlendirilmesi ve uygulanması; barış, uyum ve huzurun yaşandığı çalışma hayatının yeniden tesis edilmesi açısından oldukça önemlidir. Çalışma hayatından gelecek çalışma barışı zamanla tüm toplumu kucaklayacak ve böylece sosyal adalet ve sosyal barış sağlanacaktır.

Kaynakça

Azid, T. (2010). Anthology of Islamic economics: Review of some basic issues. *International Association for Islamic Economics Review of Islamic Economics*, 13(2), 165-194.

Ahmad, K. (2022). Islam: Basic principles and characteristics. Erişim adresi: <https://www.iiu.edu.my/deed/articles/bpsc.html#:~:text=Islam%20is%20not%20a%20religion,every%20field%20of%20human%20existence>.

Aytekin, B. ve Bayramoğlu, S. (2015). İktisat sosyolojisi açısından iktisadi dalgalanmalar ve krizlere karşı tarihsel bir çözüm durağı: Ahi Örgütlenmesi. *International Journal of Academic Values Studies*, (1), 65-78.

Ayiş, M. Ş. (2019). Anadolu'nun islamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin rol modeli. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 91-116.

Bahadır, Y., Gamze, Y. ve Yücel, A. İ. (2019). Kapitalist sisteme karşı çözüm durağı: Ahilik Teşkilatı, *ASEAD*, 6(12), 194-203.

- Barom, M. N., Haneef, M. A., Mohammed, M. O., Yusop, M. M. M., Ariffin, M. I. ve Amin, R. (2020). Sayyid Abul A'la Mawdudi's 'first principles of Islamic economics'. Malaysia: Centre of Excellence & Maybank Islamic Berhad.
- Bardakoğlu, A. (2002). Kumar. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 26, 364-367.
- Ceylan, K. (2018). Ahi Evranı Veli ve Türk dünyasına etkileri. Erişim adresi: https://tasam.org/Files/Icerik/File/AH%C4%B0_EVRANI_VEL%C4%B0_VE_T%C3%9CRK_D%C3%9CNYASINA_ETK%C4%B0LER%C4%B0_pdf_42fccb69-9f9c-413d-949b-7e22255e3733.pdf.
- COMCEC Coordination Office. (2016). *Developing Islamic finance strategies in the OIC member countries*. Turkey: COMCEC Coordination Office.
- Çağatay, N. (1976). Fütüvvetçilikle Ahiliğin ayrıntıları. *Belleten Türk Tarih Kurumu*. Erişim adresi: <https://belleten.gov.tr/tam-metin/1421/tur>.
- Demirpolat, A. ve Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk sosyo-kültürel hayatına katkıları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 355-376.
- Furqani, H. (2018). Islamic economics as a discipline: Classification of definition and clarification of subject matter, *Türkiye İslam İktisadı Dergisi*, 5(2), 69-93.
- Gaziantep Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (GESOP). (2022). Ahilik. Erişim adresi: <https://www.gesob.org.tr/ahilik/ahi-evran-15.html>.
- Hassan, ul. M. (2005). An explanation of rationale behind the prohibition of riba in the doctrines of three major religions: With Special Reference to Islam. *Oikonomika*, 42(2), 73-87.
- Hasanuzzaman, S.M. (1984). Definition of Islamic economics. *Journal of Research in Islamic Economics*, 1(2), 49-50.
- Iqbal, Z. ve Mirakhor, A. (2013). (Ed.), *Economic development and Islamic finance*. Washington: The World Bank.
- Işık Erol, S. (2017). *Osmanlı Devleti'nde çalışma hayatı ve sosyal güvenlik açısından Ahilik Teşkilatı*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Işık, Ö. (26 Mart 2021). Ahi Evran, Ahilik ve sendikacılık anlayışı. Erişim adresi: <https://www.marasgundem.com.tr/makale/ahi-evran-ahilik-ve-sendikacilik-anlayisi-18069>.
- Kaçanoğlu, M. (2021). Kapitalizm ve Ahilik tartışmalarında İslam iktisadının yeri. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı / Aralık 2021.
- Karagül, M. (2016). Türk İslam medeniyetinde Ahiliğin iktisadi hayat ve devletin oluşumundaki rolü. *Presented at the 5. Dünya Türk Formu*, İstanbul, 2016. Erişim adresi: https://tasam.org/Files/Icerik/File/Pages_from_DTF5kit_pdf_7cb0e0b8-4b17-4b79-a504-008aa3c538b3.pdf.
- Karagül, M. ve Masca, M. (2017). Ahilik düşüncesinin iktisadi hayata bakışı ve kapitalist sistemle karşılaştırılması. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 83-91.
- Katılım Analiz. (2020). İslâm ekonomisinin temel ilkeleri nelerdir?. Erişim adresi: <https://katilimanaliz.com/2020/04/19/islam-ekonomisinin-temel-ilkeleri-nelerdir/>.
- Koçak, O. ve Gürün, F. (2015). Ahilik geleneğinin günümüzde sosyal içerme politikalarına olabilecek katkıları. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8),126-143.
- Kırşehir Valiliği. (2022). Kırşehir'den dünyaya yayılan ışık: Ahi Evran ve Ahilik. Erişim adresi: <http://www.kirsehir.gov.tr/ahi-evran-ve-ahilik>.
- Kapanşahin, M. (15 Mayıs 2022). Ahilik ve anadolu toplum hayatına etkisi. Erişim adresi: <https://www.diyanehaber.com.tr/aylik-dergi/ahilik-ve-anadolu-toplum-hayatina-etkisi-h24566.html>.
- Kütükoğlu, M. S. (1988). Ahidnâme. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1, 536-540.

Küçük, O. (2017). İslâm ekonomisi penceresinden temel iktisadi kavramlar, sorunlar ve öneriler, ISEFE 2017 | International Congress of Islamic Economy, Finance and Ethics | Proceedings Book, Erişim adresi:

https://www.kastamonu.edu.tr/images/dokumanlar/arastirmavegelistirmemerkezleri/Kismer/F2_Islam_EkoTemelKavram.pdf.

Mamuti, A. (2013) An essay on economic values of Akhism. *Epiphany*: 6(1), 238-246.

Öztürk, N. (2002) Ahilik teşkilatı ve günümüz ekonomisi, çalışma hayatı ve iş ahlakı açısından değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 1-12.

Özdemir, M. (2020). The Outlook of Akhism to the economic life and its comparison with capitalist system. *International Journal of Science and Society*, 2(4), 207- 219.

Sancaklı, S. (2010). Ahilik ahlâkının oluşumunda hadislerin etkisi. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.

Soma Esnaf ve Sanatkârlar Odası. (2022). Ahi Evran. Erişim adresi: <http://somaeso.org.tr/sayfa-ahi-evran>.

Selim, Y. (2017). Ahî Evran (k.s) ve Ahilik. Erişim adresi: https://www.zuhurdergisi.com/ah-evran-k-s-ve-ahlik_d689.html.

Turan, A. ve Gümü, K. S. (Aralık 2015). Türk dünyasında kültür, sosyal dayanışma ve birlik köprüsü olarak Ahilik Teşkilatı ve bu bağlamda Türk devletlerine öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 597-612.

Tokgöz, A. (2012). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve ahilik kültürü arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toker, Ö. (2020) Hukuk ve İktisat İlişkisi. *Ahi Evran Akademi*, 1(2), 33-52.

TKBB. (2013). İslamî finans. Erişim adresi: https://tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf.

Venardos, A. M. (2005). *Islamic banking and finance in South-East Asia: Its development & Future*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Yerlikaya, İ. (13 Eyl 2020). Ahilik ve Ahi Evran esnaf tarikatı-1. Erişim adresi: <https://www.istiklal.com.tr/kose-yazisi/ahilik-ve-ahi-evran-esnaf-tarikati-1/572146>.

Yüce, M. (2021). İslâm ekonomisinde Temel İlkeler. *İlahiyat Akademi*, (13), 57-96.

Yüce, M. (2021). İslam ekonomisinin anadolu yorumu: Ahilik Teşkilatı. International Symposium On “Touching Life With Akhi Order” Abstracts Book (27-28 Ekim / October 2021), İstanbul.

Zaim, S. (2010). İslam ve iktisadi nizam. *Eskiyeni Dergisi*, (18), 106-118.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN DÜŞÜNCE DÜNYASI
THE WORLD OF THOUGHT OF THE SELJUK STATE OF TURKEY

Dilber USUL

Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih, Kastamonu, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-2676-1943

Özet

Türkiye Selçuklu Devleti (1070-1305)'nin siyasî tarihî kısmen de sosyo-ekonomik yapısı yeterince incelenmiş olmasına rağmen bilim ve düşünce hayatı hakkındaki bilgiler oldukça azdır. Devletin zirve ve en parlak dönemi olarak kabul edilen *I. Alaeddin Keykubad* (1220-1237) dâhil, Ondan önceki Selçuklu sultanlarının saraylarında ilmî, felsefî, dinî ve hatta astronomi bilgilerin konuşulduğu, tartışıldığı alanında uzman ve bilgili şahısların saraya davet edilip; saygı gördükleri bilinmektedir. Az da olsa eserler verilmiştir.

Türkiye Selçuklularının XIII. yüzyıl başlarına kadar bir yandan Danişmendliler ve diğer Türk beylikleriyle bir yandan da Bizans'la dolayısıyla Haçlılar'la mücadelesi, öte yandan İran ve Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya gelen Türkmen nüfusu ve onların iskânı ile 1243 sonrası Moğol istilası gibi sorunlar, gerek siyasî gerekse toplumsal alanda ekonomik ve psikolojik direnci gerekli kılmıştır. Bütün bunlar ve daha fazlası Selçuklu Devleti'ne durma, gerileme ve çökme süreçlerini yaşatırken devletin her alanda kökleşmesine, gelişmesine ve istikrarlı bir yapı oluşturmasına da engel olmuştur.

Yine de Selçuklu döneminin siyasî, dinî ve ekonomik şartlarına göre kısa sürede Anadolu'da ilmî, dinî ve felsefî bir düşünce yapısının oluşturulması oldukça takdire şayan bir harekettir. Bu düşünce yapılarından kimisi göçler aracılığıyla kimisi de sonradan sınırlar ötesinden gelmişlerdir. Bununla birlikte Anadolu'da doğup, yeşermiş ancak kabul görmemiş veya unutulmuş düşüncelerden başka, günümüze kadar gelebilmiş varlığıyla önem ve değer arz eden düşünce akımları da mevcuttur.

Çalışmada Anadolu'ya gelen ve Anadolu'da tohumları atılan bu düşünce akımlarına detaylı olmasa da genel çerçevede değinilecektir. Çalışmanın içeriği, bilinenlerin tekrarı gibi olsa da asıl amaç, adı kalan fakat izleri silinenleri hatırlatabilmektir. Unutulanların geri gelmesi mümkün değildir; ancak hatırlanması ve hatırlatılması ahde vefa olarak kabul edilmelidir. Tarihe ve dolayısıyla Anadolu'ya borcumuz çoktur.

Anahtar Kelime: Anadolu, Selçuklu, Devlet, Düşünce, Felsefe.

Abstract

Turkey Seljuk (1070-1305)" is a journey on a life path that is thought and thought at a level where the economic future of the political history can be considered. Since the previous Seljuk sultans, including Alaeddin Keykubad (1220-1237) I, who was considered to be the peak of the state and in its heyday, were invited to the palace in the speeches of the previous Seljuk sultans about the scientific, philosophical, religious and even astronomy. known to be respected. Few works have been given.

Turkey Seljuks XIII. On the one hand, the struggle against the Crusaders in terms of the Danishmends and the Turkish lords on the one hand and the Crusaders on the other hand, and the Turkmens who came to Anatolia via Azerbaijan and their settlement and the Mongolian will after 1243 are economically and balanced where it is considered necessary. All these and even the Seljuk State while it was still alive, prevented it from rooting, growing and forming a structure.

It is to learn education in a short time compared to the economic one in Anatolia and with a suitable philosophical thought in Anatolia. Some of these mindsets face problems in terms of transitions through

transitions. There are also important and valuable lives with a structure that was born in Anatolia together with small but flourished but not accepted or forgotten thoughts, as well as other things.

In the study, Anatolia and these thought plans in Anatolia, which will not be paid attention to, will be discussed in general terms. Like the work, the main purpose is to erase what is known about his name. The forgotten will not be able to come back; However, remembering and reminding should be accepted as a pledge of loyalty. We owe a lot to history and Anatolia.

Keywords: Anatolia, Seljuk, State, Thought, Philosophy.

Türkiye Selçuklu Devleti (1070-1305)'nin XIII. yüzyıl başlarına kadar başta Danişmendliler olmak üzere diğer Türk beylikleriyle, Bizans'la dolayısıyla da Haçlılarla siyasî mücadelesi oldukça uzun zaman almış ve bu durum "Diyar-ı Rum" adı verilen toprakların Türk yurdu olmasını geciktirmiştir. Aynı zamanda İslamlaşması da zaman almıştır.

Bu süreçte Türkiye Selçuklularının siyasî tarihî, kısmen de sosyo-ekonomik yapısı incelenmiş bu alanlarda çalışmalar ortaya konabilmişse de bilim ve düşünce hayatı hakkındaki bilgiler oldukça azdır. Selçuklu sultanlarının saraylarında alanında uzman ve bilgili şahısların saraya davet edilip; saygı gördükleri dinden, ilimden, felsefeden ve hatta uzay bilimlerinden konuşulup, tartışıldığı görülmektedir. Bu dönemde az da olsa eserler verilmiştir.

Türkiye Selçuklu hükümdarlarından **I. Alaeddin Keykubad** (1220-1237) siyasî, idarî, askerî, ticarî, ilmî, dinî, felsefî, kültürel ve ekonomik alanlarda Selçuklu Beyliğini en parlak, en zengin, en refah ve en güvenli dönemine ulaştırmış; hatta döneminde Selçuklu beyliği, devlet olma unvanına resmî olarak da sahip olabilmıştır. Ancak kendisinden sonra başa geçen oğlu **II. Gıyaseddin Keyhüsrev** (1237-1246) döneminde devlet, özellikle siyasî, idarî ve askerî yapılanmadaki istikrarsızlık ve sıkıntılarının akabinde gelen Moğol zulmü, istilası ve idaresi sebebiyle Moğol-İlhanlıların boyunduruğu altına girmiştir.

Diğer taraftan Sultan **I. Alaeddin Keykubad**'a kadar ve O'dan sonra İran ve Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya gelen Türkmen nüfusu ve onların iskânı gibi sorunlar da gerek siyasî gerekse toplumsal alanda ekonomiye ve toplum psikolojisine zarar vermiş; halkın, hayata tutunma direncini, umudunu ve inancını zayıflatmıştır. Bütün bunlar ve daha fazlası Türkiye Selçuklu Devleti'ne durma, gerileme ve çökme süreçlerini yaşatırken devletin her alanda kökleşmesine, gelişmesine ve istikrarlı bir yapı oluşturmaya da engel olmuştur.

Maruz kalınan bu süreçten Selçuklu'nun dolayısıyla da Anadolu'nun canlı, renkli, zengin ve ileri düşünce dünyası etkilenmiş olmasına rağmen yine de döneme ait yazılı eser veren **İbn-i Bibi** "El-Evâmirü'l- Âlâiyye fi-Umur-ı Devleti'l-Aliyye", **Muhammed b. Ali Ravendi** "Râhatu's-Südûr ve Âyetü's-Sürûr", **Kerimüddin Mahmud Aksarayî** "Müsâmeretü'l-Ahbâr", **Kadı Burhaneddin Anevî** "Enîsu'l-Kulûb" **Anonim** Tarih-i Âl-i Selçuk adlı eserler, bugün ilk elden kaynaklardan bazıları olmak bakımından önemlidir.¹ Yazılı ve yazısız eserlerden başka mimarî yapılardan çoğunun da günümüze kadar intikal etmemiş olması mümkündür.

Siyasî, idarî, dinî, askerî, ticarî, sosyal, kültürel ve psikolojik alanlardaki olumsuz ve zorlu şartlara rağmen Anadolu'da ilmî, felsefî ve dinî bir düşünce yapısının oluşturulması oldukça takdire şayan bir harekettir. Bu düşünce akımlarından kimisi çeşitli sebeplerle yapılan göçler aracılığıyla sınırlar ötesinden gelirken; kimisi de sonradan kendiliğinden oluşmuştur. Anadolu'da doğup, yeşermiş ve kabul görmüş bu akımlardan bazıları, zamanla unutulmuş ya da başka akımlar içerisinde yer edinmişlerse de günümüze kadar gelebilmiş olanları da mevcuttur.

Çalışmada ele alınan konular, bilinenlerin tekrarı gibi algılsa da asıl amaç, adı kalan fakat izleri silinenleri hatırlatabilmektir. Unutulanların geri gelmesi mümkün değildir; ancak hatırlanması ve hatırlatılması ahde vefa olarak kabul edilmelidir. Türk tarihine dolayısıyla da Anadolu'ya borcumuz çoktur.

¹ Mehmet Fuat Köprülü, "Anadolu Selçukluları Yerli Kaynakları", Belleten, C:7, S:27, Ankara, s.387-393.

Malazgirt savaşı öncesi türklerde düşünce yapısı

Ahmet Yesevî ve “Yesevilik”

Ahmet Yesevî, yaklaşık olarak XI. yüzyılın ikinci yarısında Batı Türkistan’da Sayram (İsficab) kasabasında dünyaya gelmiştir. Bazı kaynaklar, onun Türkistan’da yani Yesi’de dünyaya geldiğini kaydetmiştir. “Hikmet” biçimindeki şiirlerinden Türkistanlı olduğu anlaşılıyor. Genelde doğum yeri olarak Sayram kasabası gösterilmiştir. Onu yetiştirenler arasında XI. yüzyıl mutasavvıflarından *Yusuf Hemedanî* başta gelir.²

Ahmet Yesevî, altmış üç yaşına geldiğinde geleneğe uyarak tekkesinin avlusunda müritlerine bir çilehane hazırlar. Vefatına kadar burada ibadet ve riyazetle meşgul olur. Çilehanede ne kadar kaldığı belli değildir, fakat ölünceye kadar buradan çıkmadığı ve hücrede vefat ettiği muhakkaktır.³

Ahmet Yesevî ve “Yesevilik” sadece Orta Asya’nın bozkırlarında değil, dünyanın birçok yerinde müritleri vasıtası ile etkili olmuştur. Bu etkiler Türkistan dışında, Doğu Türkistan, Hindistan, Kafkaslar, Balkanlar, Orta-doğu, Kuzey Afrika, Arabistan Yarımadası’nda da görülmekle birlikte en etkili olduğu coğrafya *Anadolu*’dur. “Yesevilik”in Anadolu’ya olan etkisi “Büyük Selçuklu Devleti”nin genişlemesine bağlı olarak batıya göç eden göçebe Türkler ile yine Moğol istilası neticesinde Horasan, İran, Azerbaycan üzerinden XIII. yüzyılda batıya göç eden göçebe Türkler vasıtasıyla olmuştur.⁴

Şiirlerinde dörtlükler, içtenliğin ve ruh inceliğinin ürünüdür. “Divan-ı Hikmet” te Allah sevgisi, Allah’ın nitelikleri ve insanın görevleri sergilenmiştir. Özellikle insanın kendini tanıyarak Tanrı’ya yönelmesi tavsiye edilir. Gönül temizliğinin ve ahlâka uygun yaşayışın insanı mutluluğa götüreceği vurgulanmıştır. Yardımlaşmanın ve birliğin önem vermenin müminleri güçlendireceği üzerinde durulur.

Ahmet Yesevî, görüşlerinde insana değer vermiş, hoşgörüyü savunmuş, Hz. Peygamberi övmüş, Allah’a kavuşmanın önemini vurgulamıştır. İnsanın ruhî varlık olarak şekle saplanmasını doğru bulmamış, aşk ile Tanrı yolunda hizmetin inceliklerini dile getirmiştir. Tutuculuğu ve ikiyüzlülüğü yermiştir. Görüşleriyle kendisinden sonraki Türk mutasavvıflarını da etkilemiştir. Anadolu’da *Hacı Bektaş Veli* de, Ahi Evran da, *Mevlana* da ve *Yunus Emre* de onun yorumlarının etkisi vardır. Bu sebeple *Ahmet Yesevî*, Türk kültürünün temel taşlarından biri haline gelmiştir. Türkler arasında ortak duygu ve heyecanın yaşamasına vesile olmuştur. Bu etki günümüze kadar sürmüştür.⁵

Malazgirt savaşı’yla gelen düşünce akımları

Türkiye Selçuklularının sağladığı huzur ve sükûn ortamı içerisinde Anadolu’daki türlü din ve milletlerin birlikte uyum içerisinde yaşamaları, ortak bir kültürün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle Anadolu’da tasavvuf duygularından uzak, felsefi düşüncelere açık ve tasavvuf felsefesini de benimseyen bir ortam vardı. Bu ortam içerisinde XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan fikrî hareketler, XIII. asra kadar devam etmiş; *Hacı Bektaş Veli*, *Ahi Evran*, *Mevlana* ile *Yunus Emre* gibi şahsiyetlerin yetişmesine zemin teşkil etmişti. Bu verimli kültür ortamı birçok bilginin dikkatini çekmiş, *Muhyiddin İbnü’l Arabî* (1165-1240) gibi tarihî önemi olan şahsiyetlerin uğrak yeri haline almıştır. Öte yandan Moğol istilasından kaçan başta tasavvuf bilginleri olmak üzere birçok âlim, Anadolu’yu mesken tutmuşlardır.⁶

Moğol istilasından kaçarak veya Selçuklu sultanlarının daveti üzerine Anadolu’ya gelen ve burada tekkelerini kurarak düşüncelerini yayan sufilerin görüşleri doğrultusunda bazı mektep veya tarikatlar oluşmuştur. Bunları ve temsilcilerini şöyle sıralamak mümkündür:

² İbrahim Ağâh Çubukçu, “Ahmet Yesevî ve Düşüncesi”, Erdem Dergisi, C:7, S:21, Ankara, 1995, s.821.

³ Kemal Eraslan, “Ahmet Yesevî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:2, İstanbul, 1989, s.160.

⁴ Ahmet Yaşar Ocak, “Türk Kültüründe Ahmed-i Yesevi’nin Yeri ve Önemi” Vakıf Haftası Dergisi, S:10, Ankara, 1993, s.36.

⁵ İbrahim Ağâh Çubukçu, “Ahmet Yesevî ve Düşüncesi”, Erdem Dergisi, C:7, S:21, Ankara, 1995, s. 822.

⁶ Ramazan Biçer, “Türk Düşünce Tarihinde Selçuklular Devrinin Yeri Ve Önemi”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:5, Ankara, 2002, s.969.

Vahdet-i Vücut Mektebi

“Vahdet” ve “Vücut” kelimelerinin terkiibinden oluşan ve isim tamlaması olan *Vahdet-i Vücut*, “varlığın birliği” anlamına gelir. Dolayısıyla burada anahtar kavram “varlık” kelimesidir. Düşünce tarihinde ve özellikle İslam düşüncesinde bu kavram üzerinde çokça durulmuştur. İslam kelamcıları ve filozofları, genellikle varlığı “vacip varlık” ve “mümkün varlık” olarak ikiye ayırırlar. “Vacip varlık”, varlığı zorunlu olan ve var olmak için başka hiçbir varlığa ihtiyacı olmayan demektir. Aynı zamanda vacip, yokluğu düşünülme, yokluğu kabul etmeyen varlıktır. O zatın gereği vardır ki, bundan Yüce Allah kastedilmektedir. “Mümkün varlık” ise varlığı imkân dâhilinde olan yani var olması başka bir varlığın var etmesine bağlı varlıktır. Buna varlığı da yokluğu da zatının gereği olmayan veya varlığı da yokluğu da eşit olana denilir.⁷

“Vahdet-i Vücut” düşüncesi varlığı (vücut), mümkün ve zorunlu kısımlarına ayrılmadan önce kendinde bir hakikat şeklinde ele alıp zorunlu ve mümkünü onun iki kutbu saymak suretiyle Hak ile halkı (yaratılmışlar) izafet ilişkisiyle birbirine bağlar. Böylece Tanrı-insan ilişkileri başta olmak üzere birlik-çokluk sorunu, insan iradesi ve özgürlüğü, âlemdeki kötülük problemi, sebeplilik vb. metafizik konularla iman ve akidenin anlamı, ahlâk konuları ve çeşitli dinî bahisler hakkında kapsamlı ve sistematik bir düşünce ortaya koyar. Bu düşüncüyü kabul edenlere “Vahdet-i vücut ehli”, düşüncesine de “Vücutiyye” denir.⁸

“Vahdet-i vücut” düşüncesi geçmişte ve günümüzdeki araştırmalarda tasavvufun en dikkat çeken konularından biri olmuştur. “Vahdet-i Vücut” ile ilgili yapılan araştırmalarda öncelikle terimin ne zaman ve kimin tarafından kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Terimin *İbnü'l Arabî* tarafından kullanılmamış olduğu hususunda neredeyse aynı görüşü paylaşan araştırmacılara göre “Vahdet-i Vücut”u *İbnü'l-Arabî*'nin düşüncelerini anlatmak üzere onun takipçileri ve sarıhleri tarafından geliştirilmiştir.⁹ Dolayısıyla *Muhyiddin İbnü'l Arabî* ve *Sadreddin Konevî* bu ekolün en önemli temsilcilerimden, denilebilir.

Muhyiddin İbnü'l Arabî

Tam ismi, *Muhyiddin Ebu Abdullah Muhammed İbn-i Ali İbnü'l Arabî et-Tai el-Hatimî el-Endülüsî*'dir. İsmi kısıltılmış şekli çoğu zaman *İbnü'l Arabî*'den ibarettir. Bazen de başına *Muhyiddin* ilave olunur.¹⁰ Çeşitli seyahatlerde bulunmuş ve değişik hocalardan ders görmüş olan *İbnü'l Arabî* (1165-1240), hayatının olgunluk devri sayılabilecek bir dönemde (1205-1206) yılında 40 yaşlarında iken Anadolu'ya gelmiştir. Musul'dan yola çıkarak Diyarbakır, Mardin bölgesinden geçerek Anadolu içlerine kadar gitmiş, daha sonra Urfa, Erzincan, Erzurum, Sivas, Malatya gibi şehirlerde ikamet etmiş; nihayet Eylül 1205 tarihinde Konya'ya gelmiştir.¹¹

Selçuklu sultanlarından *I. Gıyaseddin Keyhüsrev* (1192-1196/1205-1211)'den sonra tahta geçen ve Haçlılarla sürekli mücadele halinde olan *I. İzzeddin Keykavus* (1211-1220), O'nu, Konya'daki sarayına davet etmiş; ondan zihnini meşgul eden dinî bir takım soruların cevaplarını almıştır. Haçlılarla mücadelesinde izlemesi gereken politika konusunda da O'nun fikirlerini alan Sultan, yanında değilken bile ona mektup yoluyla sorular sormayı ihmal etmemiş, adeta onu manevî bir danışman olarak görerek, nasihatlerine sıkça başvurmuştur. Yönetici zümresiyle olan irtibatları yalnızca Selçuklu devlet adamlarıyla sınırlı kalmayan *Muhyiddin İbnü'l Arabî*, Dımaşk Emiri *II. el-Melikü'l Adil* (645/1248) ve Halep Emiri *el-Meliku'z-Zâhir*, (613/1216) gibi “Eyyubî Devleti” (1171-1462)'nin önemli devlet ricaliyle de temas halinde olmuştur. Onları, hem irfanî açıdan beslemiş, hem de dine dair zihinlerine takılan soruların yanıt bulmalarını sağlamıştır. Bütün bunlar aslında *İbnü'l Arabî*'nin Anadolu'da

⁷ Hasan Hüseyin Tunçbilek, “Muhyiddin İbn Arabî'de Vahdet-i Vücut Telakkisi”, Harran Üniv., İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:19, S:19, Şanlıurfa, 2008, s.13.

⁸ Ekrem Demirli, “Vahdet-i Vücut”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:42, İstanbul, 2012, s.431.

⁹ Ekrem Demirli, “Vahdet-i Vücut”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:42, İstanbul, 2012, s.431.

¹⁰ Kazım Yıldırım, “İbnü'l Arabî'nin Kültürümüzdeki Yeri Ve Önemi”, Pamukkale Üniv., Eğitim Fakültesi Dergisi, C:4 S:4, Denizli, 1998, s.30.

¹¹ Kazım Yıldırım, “İbnü'l Arabî'nin Kültürümüzdeki Yeri Ve Önemi”, Pamukkale Üniv., Eğitim Fakültesi Dergisi, C:4 S:4, Denizli, 1998, s.31.

sultanlara kadar varan bir etki sahasına ulaştığını ve onların irşat ve manevî danışmanlık hizmetlerinde bulunduğunu göstermektedir.¹²

Anadolu’da özellikle Malatya-Konya çizgisinde faaliyet gösteren **İbnü’l Arabî**, yaptığı bu gezilerde, gittiği şehirlerdeki insanlarla çeşitli ilmî, irfanî temaslar kurarak onları irşat etmiş, gezdiği yerlerde gördüğü yetenekli öğrencileri müritliğine kabul ederek; hayli tasavvuf ve ilim erbabının yetişmesini sağlamıştır. Ayrıca bu öğrencilere icazetler vererek, görüşlerinin Anadolu coğrafyasında geniş yankı uyandırmasını ve Anadolu’daki pek çok büyük mutasavvıfa da etki etmesini sağlamıştır. Böylece Anadolu’da bulunduğu süre zarfında, semeratının günümüzde dahi hâlâ toplandığı büyük bir tasavvufi düşünce tohumu ekmiştir.¹³

Anadolu’da Urfa, Erzincan, Erzurum, Sivas, Malatya ve Konya’da ikamet etmiş olup, özellikle Malatya-Konya çizgisinde faaliyet gösteren **İbnü’l Arabî**, yaptığı bu gezilerde, gittiği şehirlerdeki insanlarla çeşitli ilmî-irfanî temaslar kurarak onları irşat etmiş, gezdiği yerlerde gördüğü yetenekli öğrencileri müritliğine kabul ederek, hayli tasavvuf ve ilim erbabının yetişmesini sağlamıştır. Ayrıca bu öğrencilere icazetler vererek, görüşlerinin Anadolu coğrafyasında geniş yankı uyandırmasını ve Anadolu’daki pek çok büyük mutasavvıfa da etki etmesini sağlamıştır. Böylece **Muhyiddin İbnü’l Arabî**, Anadolu’da bulunduğu süre zarfında, semeratının günümüzde dahi hâlâ toplandığı büyük bir tasavvufi düşünce tohumu ekmiştir.¹⁴

İbnü’l Arabî, Malatya’ya geldiği (609/1212-1213) yılından sonra Anadolu’da ne kadar kaldığı belli değildir. Ne zaman ayrıldığı da açık olarak belirtilmemiştir. Ancak (627/1229-1230) yılında, 65 yaşlarında iken Şam’da bulunduğunu belirtmekteydi. Anadolu’da maddi ve manevi büyük bir refah, huzur ve itibara kavuştuğu muhakkak olan **İbnü’l Arabî**’in Malatya’yı terk ederek, hayatının sonuna kadar kaldığı Şam’a yerleşmesinin sebebi de açık değildir.¹⁵

Selçuklu sultanlarına nasihatlerde bulunan ve onlardan hüsnü-kabul gören **İbnü’l Arabî**’nin Selçuklulardan sonra kurulacak olan Osmanlı Devleti’nin doğuşunu ve çöküşünü önceden haber verdiğine dair rivayet büyük ilgi görmüştür. Diğer taraftan devletin manevi kurucusu **Şeyh Edebali**’nin Dımışk’ta öğrenim görürken **İbnü’l Arabî**’nin sohbetlerine katılarak müridi olduğu rivayetiyle bu durum fizikî olarak da perçinlenmiştir. **Yavuz Sultan Selim** (1512-1520)’in “Mısır Seferi” (1516-1517) dönüşünde uğradığı Şam’da ilk iş olarak **İbnü’l Arabî**’nin kabrini aratması ve bulunan yere derhal mescit, medrese ve tekkeden oluşan bir külliyenin yapılmasını emretmesi de önemli tezahürlerindedir.¹⁶

İbnü’l Arabî, Şam’da **Kadı Muhyiddin el-Zekî**’nin evinde (22 Rebiü’l-Ahir 628/10 Kasım 1240)’de vefat etmiş; **Muhyiddin el-Zekî** ailesinin Kasiyyun Dağı eteğinde bulunan türbesine defnedilmiştir.¹⁷

Sührevilik

“Sühreverdiyye” kaynaklarda genellikle **Ebu Hafız Şehabeddin**’e nisbet edilir. Bununla birlikte yetişmesinde amcası ve şeyhi **Ebü’n-Necib es-Sühreverdi**’nin önemli rolü sebebiyle tarikatın kuruluşunu **Ebü’n-Necib**’e kadar götürenler de vardır. Nitekim **Abdurrahman Ebü’l Ferec el-Vasıtî**, “Sühreverdiyye”yi **Ebü’n-Necib**’e nisbet etmiş ve adını “Sühreverdiyye”nin yanı sıra “en-Necibiyye

¹² Emre Cihat Dinçoğuz, *XIII. yy.’da Anadolu Selçuklu Devletinde Öne Çıkan Bazı Sufi Şahsiyetler Ve Anadolu’nun İslamlaşma Sürecine Katkıları*, Bingöl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L.Tezi), Bingöl, 2020, s.29-30.

¹³ Emre Cihat Dinçoğuz, *XIII. YY.’da Anadolu Selçuklu Devletinde Öne Çıkan Bazı Sufi Şahsiyetler Ve Anadolu’nun İslamlaşma Sürecine Katkıları*, Bingöl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L.Tezi), Bingöl, 2020, s.29.

¹⁴ Emre Cihat Dinçoğuz, *XIII. YY.’da Anadolu Selçuklu Devletinde Öne Çıkan Bazı Sufi Şahsiyetler Ve Anadolu’nun İslamlaşma Sürecine Katkıları*, Bingöl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L.Tezi), Bingöl, 2020, s.29.

¹⁵ Kazım Yıldırım, “İbnü’l Arabî’nin Kültürümüzdeki Yeri Ve Önemi”, Pamukkale Üniv., Eğitim Fakültesi Dergisi, C:4, S:4, Denizli, 1998, s.31.

¹⁶ Mahmut Erol Kılıç, “İbnü’l-Arabî, Muhyiddin”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:20, İstanbul., 1999, s. 513.

¹⁷ Kazım Yıldırım, “İbnü’l Arabî’nin Kültürümüzdeki Yeri Ve Önemi”, Pamukkale Üniv., Eğitim Fakültesi Dergisi, C:4 S:4, Denizli, 1998, s.32.

es-Sühreverdiyye” şeklinde de kaydetmiştir. *Murtaza ez-Zebidî* de tarikatı *Ebü'n-Necib*'e izafe etmiş, *Ebu Hafs Şhabeddin*'e nisbet ettiği “Şihabiyye”yi “Sühreverdiyye”nin bir kolu olarak göstermiştir.

Öte yandan *Zebidî*, *Ebü'n-Necib*'in hilafet aldığı şeyhlerden birinin *Abdülkadir Geylanî* olduğunu ileri sürerek “Sühreverdiyye”yi “Kadirîyye”nin büyük kollarından biri olarak zikretmiştir. *Ebü'n-Necib*, “Sühreverdiyye”nin kurucusu kabul edildiği takdirde “Ebheriyye” ve “Kübreviyye” tarikatlarının “Sühreverdiyye”nin birer kolu olarak sayılması gerekir; zira “Ebheriyye”nin kurucusu *Kutbüddin el-Ebherî*, *Ebü'n-Necib*'in halifesi olduğu gibi, “Kübreviyye”nin kurucusu *Necmeddin Kübra*'nın şeyhleri *Ammar Yasir el-Bitlisî* ile *İsmail Kasrî* de onun halifeleri arasında bulunmaktadır.¹⁸

“Sühreverdiyye” tarikatında zikir, oturarak (kuûdî) ve sesli (cehrî/celî) olarak kelime-i tevhit çekmekten ibarettir. Bazı istisnalar dışında sema uygulaması yoktur. “Sühreverdiyye” şeyhlerinden *Ebü'l Mehasin Cemaleddin Yusuf b. Abdullah el-Kuranî el-Acemî*, *Haririzade*'nin Tibyan'da kaydettiği “Reyhânetü'l-kulub fi't-tevaşşul ile'l-maḥḥub” adlı eserinde zikrin yapılış şekli ve adabı üzerinde durmuştur.¹⁹ Buna göre “Mürîd, bütün günahlarına tövbe ettikten sonra abdestli halde temiz ve tercihen karanlık bir odada kibleye dönük bir şekilde bağdaş kurup oturur. Ellerini uylukları üzerine koyup gözlerini yumarak kendisini şeyhinin huzurunda hayal eder ve onun himmetini ister. Sonra kalbiyle ism-i celalî (Allah) zikretmeye başlar. Ardından diliyle kelime-i tevhit zikrine geçer.” Kelime-i tevhid zikrinin yapılış şekli bazı Sühreverdî şeyhleri tarafından şu şekilde tarif edilmiştir: “Mürîdin başı kalbi üzerine eğik bir vaziyette iken zikre “lâ” sözüyle başlar ve başını hızlı bir şekilde sol omuzuna doğru kaldırır. Baş sol omuz üzerinde iken “lâ ilâhe” kısmı bitmiş olur. Ara vermeden başını tekrar hızlıca kalbine doğru indirir ve tam kalbi üzerine geldiğinde vurgulu bir şekilde “illallah” der. Bu arada kalbinden Allah'ın dışındaki her şeyi atmaya niyet eder. Kelime-i tevhit kalbine nakşoluncaya kadar farz ve sünnet namazları dışında gün boyu bu zikirle meşgul olur. Ayrıca namazlardan sonra gece ve gündüzün belli vakitlerinde okunacak dualar, her aya mahsus zikirler ve dualar vardır.” Hindistan Sühreverdileri ise genellikle sabah namazından sonra Allah'ın doksan dokuz ismi ile Hz. Peygamber'in doksan dokuz ismini okurlar.²⁰

Anadolu'ya Selçuklular döneminde girdiği anlaşılan “Sühreverdiyye”, XIII. yüzyılda Anadolu'da *Bahaeddin Zekerîyya*'nın kalender meşrep halifesi *Fahreddin Irakî* tarafından yayıldı. *Bahaeddin Zekerîyya*'ya yirmi beş yıl hizmet eden ve ona damat olan *Irakî*, şeyhin vefatından sonra diğer müritlerin meşrep farklılığından kaynaklanan kendisine düşmanlıkları sebebiyle Mültan'dan ayrılmak zorunda kaldı. Anadolu'ya gidip Konya'da *Mevlana Cemaleddin Rumî* ve “Mevlevî” çevreleriyle yakın dostluklar kurdu. *Sadreddin Konevî*'nin “Fuşuşü'l-ḥikem ve el-Fütüḥatü'l-Mekkiyye” derslerine iştirak etti. Müritlerinden *Emir Muinüddin Süleyman Pervane* (1259-676/1277)'nin Tokat'ta kendisi adına yaptırdığı hankahta faaliyetlerini sürdüren *Fahreddin Irakî*'nin Konya, Kayseri, Tokat civarında geniş bir mürit çevresi oluşturduğu tahmin edilmektedir. Pervane'nin Mısır hükümdarı *Baybars* (1260-1277)'in elinde esir bulunan oğlu *Mühezzebüddin Ali*'yi kurtarmak için Mısır'a gitti. Orada kaldığı süre içinde iyi ilişkiler kurduğu sultan, kendisine mürit oldu ve ona “Şeyhü's-şüyyuh” unvanını verdi. *Fahreddin Irakî*'nin halifesi *Şeyh Abdü's-selam* ile devam eden tarikat silsilesi, XV. yüzyılda “Sühreverdiyye”nin “Pir Cemaliyye” şubesini kuran İsfahanlı *Pir Cemaleddin Ahmed Erdistanî*'ye ulaşmaktadır.²¹

Şhabeddin Sühreverdî

(1 Şaban 539/27 Ocak 1145)'da İran'ın Irak-ı Acem Bölgesi'nin Cibal eyaletinde Zencan'a bağlı Sühreverd'de doğdu. Hz. *Ebu Bekir*'in soyundan geldiği için “Bekrî, “Teymî” ve “Kureşî” nisbeleriyle anılır. Lakap ve nispetlerindeki benzerlik sebebiyle zaman zaman “Sühreverdî el-Maktul” diye tanınan *Şhabeddin Yahya b. Habeş* ile karıştırılır. Birçok âlim ve sufi yetiştiren seçkin bir aileye mensup babası, Sühreverdî kadısı iken bir iftira sonucu idam edilmiştir. *Sühreverdî*, on altı yaşlarında Bağdat'a amcası *Ebü'n-Necip*'in yanına gitti. Burada ondan ve çeşitli hocalardan ders okudu. Şafi fikhını,

¹⁸ Reşat Öngören, “Sühreverdiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.42.

¹⁹ Reşat Öngören, “Sühreverdiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.45.

²⁰ Reşat Öngören, “Sühreverdiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.45.

²¹ Reşat Öngören, “Sühreverdiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.44.

amcasının arkadaşı *Ebü'l Kasım b. Fadlan ve Ebü'l Muzaffer Hibetullah b. Ahmed eş-Şiblî* den tahsil etti.²²

Abbasî halifesi *Nasır li-dinillah* (1180-1225) döneminde fütüvvet teşkilatının organize edilmesi çalışmalarında öncülük eden *Sühreverdi*, hilâfet merkeziyle beylikler arasında bazı elçilik görevlerinde bulundu. Dimaşk'a Eyyubî Sultanı *Melikü'l Eşref el-Musa* (1200-1237)'ya elçi olarak gittiğinde çok iyi karşılandığı ve kendisine büyük bir saygı gösterildiği söylenir. *Sühreverdi*, *Mevlana Celaleddin Rumi*'nin babası *Bahaeddin Veled*'in (617/1220) yılında Bağdat'a gelişinde kalabalık bir halk kitlesiyle onu karşılamaya çıktı. (618/1221)'de halifeden aldığı menşuru Türkiye Selçuklu Sultanı *I. Alaeddin Keykubad* (1220-1237)'a götürdü. Bu yolculuğu sırasında Malatya'da *Necmeddin Daye* ve Konya'da *Bahaeddin Veled* ile görüştü. (628/1231)'de hac için Mekke'de bulunduğu sırada "Sultanü'l-Aşikin" lakabıyla tanınan mutasavvıf şair *İbnü'l Farız* ile tanıştı.²³

Son zamanlarında gözlerini kaybetmesine ve kötürüm olmasına rağmen müritlerinin yardımıyla cuma vaazlarına çıkmaya devam eden *Sühreverdi*, (1 Muharrem 632/26 Eylül 1234)'de vefat etti. Cenazesi, Verdiye semtindeki türbeye defnedildi. Tarikatların kuruluş döneminde yaşayan *Sühreverdi*, gençliğinde *Abdü'l-kadir Geylânî*'den feyiz almış, çağdaşlarından *Evhadüddin Kirmanî* ve *Muhyiddin İbnü'l Arabî* ile görüşmüştür. *Evhadüddin Kirmanî*'yi *Ahmed el-Gazzalî* ve *Aynü'l-kudat el-Hemedanî*'nin fikirlerini benimsediği için bidatçı sayan *Sühreverdi*, ilim ve irşat faaliyetini birlikte yürütmüş, eserleriyle muhafazakâr Sünnî tasavvuf anlayışının temellendirilmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.²⁴

Kübrevilik

Orta Asya kökenli üç büyük tarikattan (Yeseviyye, Hacegan) biri olan "Kübreviyye"nin kuruluşunu *Necmeddin Kübra*'nın (580/1184) yılında Harezmi'ye dönüşüyle başlatmak mümkündür. Bu tarihte vefat tarihi (618/1221) arasında geçen otuz sekiz yıllık sürede velayet mertebesine ermiş; altmışa yakın halife yetiştirmiştir. Bu sebeple "Şeyh-i velî-tıraş" unvanıyla anılan *Necmeddin Kübra*'nın ve kendisinden sonra halifelerinin yoğun irşat faaliyetleri sonucu tarikat, XIII ve XIV. yüzyıllarda Orta Asya'dan Hindistan ve Irak'a kadar geniş bir alanda yaygınlık kazanmıştır.

Necmeddin Kübra'nın tarikat silsilesi şeyhi *Ammar Yasir el-Bitlisî* ve *Ebü'n-Necib es-Sühreverdi* vasıtasıyla *Ma'ruf Kerhî*'ye ondan da *İmam Ali er-Rıza* yoluyla *Hız. Ali*'ye ulaşır. *Ammar Yasir*, "Sühreverdiyye"nin piri *Ebü'n-Necib es-Sühreverdi*'nin halifesi olduğuna göre "Kübreviyye", "Sühreverdiyye" tarikatının bir kolu olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte *Necmeddin Kübra*'nın Mısır'dan Harezmi'ye dönmesiyle ortaya çıkan coğrafya farklılığı ve tasavvufi vurgularındaki özgün tercihleri sebebiyle "Kübreviyye" yeni ve müstakil bir tarikat niteliği kazanmıştır. Bazı kaynaklar ise *Necmeddin Kübra*'nın silsilesini *İsmail el-Kasrî*'ye dayandırır. Bu silsile de *Abdü'l-vahid b. Zeyd ve Kümeyl b. Ziyad* vasıtasıyla *Hız. Ali*'ye ulaşır.²⁵

"Kübrevilik", Anadolu'ya Moğol istilâsıyla birlikte girmiştir. Bu büyük tarikatı buraya getirenler, *Necmeddin Kübra*'nın yanında yetişmiş olan *Sadeddin Hamevî*, *Seyfeddin Baherzî*, *Baba Kemal-i Hocendî* gibi halifelerdir. Bunlar, Moğolların önünden kendi müritleriyle Anadolu'ya sığınmışlardır. Aralarında özellikle *Şeyh Necmeddin Daye (Razî)* ile *Mevlana Celaleddin*'nin babası *Bahaüddin Veled*'i ayrıca anmak gerekir. Zira Anadolu'da "Kübrevilik" asıl bunlar vasıtasıyla yayılmıştır.²⁶ *Bahaüddin Veled* ve *Burhaneddin Muhakkı-ı Tirmizî* gibi müritler içinde bu akımın en önemli ve önder şahsı *Necmeddin Daye*'dir.

²² Hasan Kamil Yılmaz, "Sühreverdi Şehabeddin", TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.40.

²³ Hasan Kamil Yılmaz, "Sühreverdi Şehabeddin", TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.41-42; Adem Çatak, *Şihabeddin Sühreverdi Hayatı Eserleri Ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2007, s.17-18

²⁴ Hasan Kamil Yılmaz, "Sühreverdi Şehabeddin", TDV İslam Ansiklopedisi, C:38, İstanbul, 2010, s.41-42; Adem Çatak, *Şihabeddin Sühreverdi Hayatı Eserleri Ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2007, s.15-16

²⁵ Hamid Algar, "Kübreviyye", TDV İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, s.500.

²⁶ Ahmet Yaşar Ocak, "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Düşünce", Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:1, Ankara, 2002, s.649.

Necmeddin Daye (Razî)

(573/1177) Rey’de doğdu. *Necmeddin Razî* olarak da bilinir. “Necmeddin” adı mahlas olarak kullandığı “Necm/Necma” kelimesinden kaynaklanmakta, *Daye* “sütanne” lakabı ise çok sayıda mürit yetiştirdiğine işaret etmektedir. *Necmeddin Daye* ilim tahsili için Rey’den ayrıldı (599/1202). Ertesi yıl Mısır’da bulunduğu anlaşılmaktadır. Oradan Hicaz’a geçti, hac dönüşü bir süre Bağdat’ta kaldı. Ardından Horasan bölgesine ve daha sonra Harezm’e gitti. Harezm’den Irak’a dönüp Bağdat’ı ve diğer şehirleri dolaştı, Azerbaycan’ı ziyaret etti. Özellikle hadis ve tefsir dersleri almak için tekrar Horasan’a döndü. Bir süre burada kaldıktan sonra “Kübreviyye” tarikatının piri *Necmeddin Kübra*’nın halkasına katılmak amacıyla Harezm’e gitti.²⁷

Necmeddin Kübra, onun tasavvufî eğitimiyle *Mecdüddin Bağdadî*’yi görevlendirdi. Harezm’in Moğollarca istilâ edilmesinden önce veya *Bağdadî*’nin *Harezmşah Alaeddin* (1200-1221) tarafından öldürülmesinin ardından Harezm’den ayrılıp Rey’e döndü. Moğol tehlikesinin burayı da tehdit etmesi üzerine Hemedan’a geçti. Burada hem Moğol yağmasından uzak kalacak hem de Harezm’i lekelediğini düşündüğü felsefecilerin baskısından kurtulup hürriyetine kavuşacaktı. Ancak kendisinin de itiraf ettiği gibi Rey’den ayrılarak ailesini Moğollar elinde ölüme terk etmiş oldu. Bir yıl Hemedan’da kaldıktan sonra Anadolu’ya hicret etmeyi uygun bulup Erbil ve Diyarbakır yoluyla Anadolu’ya geçti.²⁸

Malatya’da Abbasî halifesi *Nasır Li-dinillah* (1180-1225)’ın danışmanı *Şeyh Şehabeddin es-Sühreverdi* ile tanıştı ve kendisinden Türkiye Selçuklu sultanı *Alaeddin Keykubad* (1220-1237)’a sunulmak üzere bir tavsiye mektubu aldı. (618/Kasım 1221) Ramazanı’nda Kayseri’ye ulaştı. Ünlü eseri “Mirsadü’l-’ibad”ı Sivas’ta *Alaeddin Keykubad*’a takdim etti (620/1223). *Abdurrahman Camî*, onun Konya’da *Mevlânâ Celaleddin Rumî* ve *Sadreddin Konevî* ile görüştüğünü belirtir.²⁹

Daye, yaklaşık üç yıl Orta Anadolu’da kaldıktan sonra Mengüçüklü Sultanı *Alaeddin Davud Şah*’ın hüküm sürdüğü Erzincan’a gitti (621/1224). “Mermuzat-ı Esedî der Mezmurat-ı Davudî” adlı eserini burada onun adına kaleme alır; ancak Erzincan’da umduğu ilgiyi göremeyince Abbasî halifeliğinin hizmetinde bulunmak üzere Anadolu’yu terk edip Bağdat’a gitti (622/1225). Halife *Zahir Bi-emrillah* tarafından Tebriz’e, *Celaleddin Harezmşah* (1220-1231)’a elçi olarak gönderildi. Bu yıllarda bir süre Tebriz’de ikamet eden *Necmeddin Daye*, hayatının yaklaşık son otuz yıllık dönemini Bağdat’ta geçirdi. “Bahrü’l-’hakaik ve’l-me’anî” adlı tefsirini bu dönemde yazdı. (654/1256) Burada vefat etti ve “Şuniziyye Kabristanı”nda *Cüneyd Bağdadî* ile *Seri es-Sakati*’nin mezarları yanına defnedildi.³⁰ “Kübreviyye” tarikatı tarihinde önemli bir yeri olan *Necmeddin Daye*, bir şeyh olarak tarikat ve irşat faaliyetiyle değil eserleriyle tanınmıştır. “Daye” lakabı çok sayıda mürit yetiştirdiğine işaret etmekteyse de kaynaklarda sadece *Deymunî* adlı bir müridinin adı geçmektedir.³¹

Evhadîyelik

Evhadüddin Kirmanî, Allah’ın cemal sıfatının tecellilerini varlıkta temaşa etmeyi esas alan “Şahidbazî” denilen tasavvufî meşrebe sahip bir sufidir. Meşrebinin gereği olarak gençlere özel bir ilgi duyar; onlarla sema etmekten büyük zevk alır; kadın müritlerle bir arada bulunmakta bir sakınca görmezdi. Gençlerin güzelliklerine hayran olan *Evhadüddin*, onların güzelliklerini arttırmak için ellerine birer kandil verir,

²⁷ Mehmet Okuyan, “Necmeddin-i Daye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, s.49; Guvanch Yaylımov, *Necmeddin-i Kübra Ve Anadolu’da Kübrevilik*, Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bursa, 2012, s.22.

²⁸ Mehmet Okuyan, “Necmeddin-İ Daye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, s.496; Guvanch Yaylımov, *Necmeddin-i Kübra Ve Anadolu’da Kübrevilik*, Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bursa, 2012, s.22.

²⁹ Mehmet Okuyan, “Necmeddin-i Daye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, s.496; Guvanch Yaylımov, *Necmeddin-i Kübra Ve Anadolu’da Kübrevilik*, Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bursa, 2012, s.51.

³⁰ Guvanch Yaylımov, *Necmeddin-i Kübra Ve Anadolu’da Kübrevilik*, Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bursa, 2012, s.38.

³¹ Mehmet Okuyan, “Necmeddin-i Daye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, s.496;

gençler gece karanlığında ellerindeki kandillerle sema ederlerdi. Kendisi de onların arasında sema ederken göğsünü göğüslerine dayar, cezbeye gelip kendinden geçer ve bu halde şiirler söylerdi.³²

Onun bu uygulamasını duyan Abbasî halifesi *Müstansır Billah* (1226-1242)'ın oğlunun kendisine dokunacak olursa onu öldürmeyi düşünerek semaya katıldığı, ancak o sırada kerametine şahit olarak *Evhadüddin*'in müridi olduğu rivayet edilir. *Cendi*'nin naklettiğine göre: “büyük bir zat, kadınlarla bir arada bulunmanın ve semanın kendisine zarar vereceğini, namahreme bakmanın caiz olmadığını...” söyleyince *Evhadüddin*: “Ben Hak'tan gayri hiçbir şeye bakmam...” diye cevap vermişti. *Evhadüddin*'in Allah'ın cemalini varlıklarda temaşa etmenin verdiği bir hal olan ve fizikî bir anlam taşımadığı söylenen bu tavrı suiistimallere yol açacağı endişesiyle tenkit edilmiştir. “Avarifü'l ma'arif” müellifi *Şehabeddin es-Sühreverdî*, onun için “bidatçı” ifadesini kullanmış; *Mevlana* ve kendisiyle aynı şeyhin, *Rükneddin Sücasî*'nin müridi olduğu kaydedilen *Şems-i Tebrizî*, de bu meşrebi sebebiyle *Evhadüddin*'i tenkit etmişlerdir.³³

Son zamanlarda yapılan bir araştırmada *Evhadüddin Kirmanî*'nin *Ahi Evran*'ın kayınpederi ve “Evhadiyye” adlı bir tarikatın kurucusu olduğu ileri sürülmüşse de müşahhas delillere dayanmayan bu görüşleri ihtiyatla karşılamak gerekir.³⁴ Ancak tarikat silsilesinde başarılı ve gözde müritlerin tarikat önderlerinin kızlarıyla evlenmeleri, bilinen bir gelenektir. Bununla birlikte *Evhadüddin Kirmanî*'nin kızının adı da *Ahi Evran*'ın eşinin adı da *Fatma*'dır. Bu düşünce daha çok Konya, Kayseri, Tokat ve Amasya gibi önemli kültür merkezlerinde yayılmıştır. Aynı dönemin ve aynı coğrafyanın insanları olan bu iki önemli kişinin böyle bir akrabalık ilişkisinde olması ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

Evhadüddin Kirmanî

İran'ın Kirman bölgesinde doğdu. Asıl adı *Hamid*, lakabı “Evhadüddin”dir. Kaynaklarda genellikle lakabıyla anılır. Adı sadece Kazvinî ve Kerbela'da *Hamid* kelimesinin muhaffefi olan “Ahmed” şeklinde geçer. Hayatı hakkında en önemli kaynak olan “Menakıb-nâme”sinde Kirman Selçuklularından Sultan *II. Turan Şah* (1177-1183)'ın oğlu olarak gösterilir. Ancak Konya'da kendisiyle görüşen *Muhyiddin İbnü'l Arabî*, “el-Fütühatü'l-Mekkiyye”de onun babasının adını *Ebü'l Fahr* olarak kaydeder.³⁵

Muhtemelen 1204 yılında Anadolu'ya gelen *Evhadüddin Kirmanî*, ertesini yıl o sırada Konya'da bulunan *Muhyiddin İbnü'l Arabî* ile görüştü. Bu arada Malatya, Sivas ve Konya'ya gittiye de genellikle Kayseri'de ikamet etti. Burada evlendi ve *Fatima* adlı bir kızı oldu. *Evhadüddin*, “Mirşadü'l-ibad”ın müellifi *Necmeddin Daye* ile Sivas'ta görüşmüş olmalıdır. Anadolu'da kaldığı süre içinde Selçuklu Sultanı *I. Gıyaseddin Keyhusrev* (1192-1196/1205-1211) ile iyi ilişkiler kurdu.³⁶

Onun Anadolu'ya Abbasî Halifesi *Nasır Li-dinillah* (1180-1225) tarafından kurulan fütüvvet teşkilâtının bir mensubu olarak geldiği gerek devlet adamlarından gerekse halktan büyük saygı gördüğü, ancak Mevlevî çevrelerin kendisine muhalif olduğu öne sürülmektedir. *Evhadüddin*, (608-612/1211-1215) yılları arasında Bağdat'ta bulunduğu sırada Halife *Nasır* tarafından, İl-denizlilerden *Özbek*'i diğer atabeylere karşı kıskırtmak üzere Tebriz'e gönderildi. “Menakıb-name”sinde Horasan ve Maverai'n-

³² Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:11, İstanbul, 1995, s.519-520; (Geniş bilgi için bkz.) Mikail Bayram, *Şeyh Evhadü'd-din Hamid el-Kirmanî ve Evhadiyye Hareketi*, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2019.

³³ Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.11, İstanbul, 1995, s.519-520; (Geniş bilgi için bkz.) Mikail Bayram, *Şeyh Evhadü'd-din Hamid el-Kirmanî ve Evhadiyye Hareketi*, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2019.

³⁴ Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.11, İstanbul, 1995, s.519-520; (Geniş bilgi için bkz.) Mikail Bayram, *Şeyh Evhadü'd-din Hamid el-Kirmanî ve Evhadiyye Hareketi*, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2019.

³⁵ Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:11, İstanbul, 1995, s.518.

³⁶ Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.11, İstanbul, 1995, s.519.

nehir'e gittiği, bu seyahati sırasında “Kübreviyye” tarikatının kurucusu *Necmeddin Kübra* ile görüştüğü rivayet edilmektedir. Daha sonra Erbil'e giden *Evhadüddin* için burada Erbil atabeği Emir *Muzafferüddin Gökboro*, “Cüneyne” adlı bir hankah yaptırarak bir köyün vakıf geliriyle birlikte ona verdi. Ancak bir müddet sonra *Muzafferüddin* ile arası açıldı.³⁷

Erbil'den ayrılıp Halep'e gitti. Halep'te muhtemelen (623/1226) yılında meşhur Kübrevî şeyhi *Sadeddin Hammuye* ile tanıştı. “Menakıb-name”sinden *Hammuye* ile farklı fikir ve meşreplere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bir süre de Şam'da ikamet eden *Evhadüddin*, burada bulunan *Muhyiddin İbnü'l Arabî*'nin sohbetlerine katıldı; Kalenderî şeyhi *Osman Rumî* ile tanıştı. Daha sonra da Mısır'a geçti. Biri şeyhi *Rükneddin Sücasî* ile birlikte olmak üzere dokuz defa hacca giden *Evhadüddin*, muhtemelen (629/1231-32) yılında Halife *Müstansır Billah* (1226-1242) tarafından “Emir-i Hac” tayin edildi. Hac dönüşü Anadolu'ya gitti. *Şehabeddin es-Sühreverdi*'nin vefat ettiği yıl (634/1237) halifenin daveti üzerine Bağdat'a döndü ve “Merzübaniyye Hankâhı”na şeyh tayin edildi. Kısa bir müddet sonra da “3 Şaban 635/21 Mart 1238”te vefat etti.³⁸

Malazgirt savaşı sonrası doğan düşünce akımları

13. yüzyıl, Selçuklu siyasi gücünün sona erdiği, yerini beyliklerin ve yüzyılın sonunda ise büyük bir medeniyet kuracak olan Osmanlıların aldığı, siyasi, sosyal ve kültürel ortam göz önüne alındığında hayli uzun bir yüzyıldır. Bu yüzyılda bilhassa Moğol istilasının da etkisiyle Orta Asya'dan Anadolu'ya çok sayıda âlim ve mutasavvıf-bir kısmı mensup oldukları aşiretlerle birlikte- göç etmiş, yarımadanın siyasi, sosyal ve kültürel hayatını derinden etkilemişlerdir.

Yüzyılın ilk çeyreğinde *I. Gıyaseddin Keyhüsrev*, (1192-1196/1205-1211) *I. İzzeddin Keykavus* (1211-1220) ve *I. Alaeddin Keykubad* (1220-1237) gibi ihtişamlı hükümdarlar sayesinde ciddi bir kültürel atılımın sağlandığı bu yüzyılda, 1243 yılında kaybedilen “Köse Dağ Savaşı” sonrasında ciddi bir değişim yaşanmıştır. Ancak kültürel bütünlük *Mevlana Celaleddin Rumî*, *Hacı Bektaş Veli*, *Nasrüddin Mahmud el-Hoyi* (Ahi Evran), *Tapduk Emre*, *Yunus Emre* gibi şahsiyetler eliyle güçlenmeye devam etmiştir.³⁹

Yunus Emre

Yunus Emre, Anadolu'da yetişmiş bir derviş, bir ahlakçı ve nihayet büyük bir düşünürdür. Yaşadığı dönemden günümüze Türk din, dil, edebiyat ve düşünce hayatında çok sevilip sayılan ve çok etkili olan isimlerin başında gelen büyük bir şahsiyettir. Gelenek, onu sufi muhitlerde ve halkın arasında derviş kimliği ile menkıbeleri ve ilahileri ile yaşatmıştır.⁴⁰

Tasavvufta üstadı *Tapduk Emre*'dir. Bazı eserlerde *Yunus Emre*'nin *Tapduk Emre*'ye bağlanmasını *Hacı Bektaş Veli*'nin tavsiye ettiği söylenmektedir. Fakat *Yunus*'un kişiliği “Bektaşilik”ten farklıdır. Bununla beraber *Yunus*'un birçok tasavvufi akımlara yakınlığı vardır. Özellikle şiirlerinde *Mansur Hallac*, *Bayezit Bistamî*, *Mevlana* ve *İbrahim b. Edhem* gibi büyük mutasavvıfların adları zaman zaman geçmektedir.⁴¹

Şiirlerinde gayet basit, sade bir Türkçe kullanmıştır. Bu yönüyle O, Oğuz Türkçesinin en önemli isimlerinden birisi olma özelliğine de sahiptir. Onun bu derece basit ve anlaşılır bir dil kullanması biraz da içerisinde yetiştiği kültür ile de ilgilidir.⁴²

Yunus Emre'nin “Divan” ve “Risaletü'l-Nushiyye” olmak üzere iki eseri vardır. Şiirlerinden anlaşıldığına göre O, çok gezen bir dervıştır. Azerbaycan, İran ve birçok Anadolu illerini dolaştığı anlaşılmaktadır. Dinî kültürü çok zengindir. Düşüncelerini son derece akıcı bir tarzda Türkçe olarak şiir halinde dile getirmiştir. Abbasî halifesi *Me'mun* (813-833) zamanında Yunanca birçok eserler

³⁷ Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi C.11, İstanbul, 1995, s.519.

³⁸ Nihat Azamat, “Evhadüddin-i Kirmanî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.11, İstanbul, 1995, s.519.

³⁹ Haşim Şahin, “Yunus Emre'nin Yetiştirdiği Kültürel İklim”, TRT Akademi Dergisi, C:6, S:13, Ankara, 2021, s.38.

⁴⁰ Mustafa Özçelik, “Yunus Emre Kimdir? Kim Değildir?”, TRT Akademi Dergisi, C:6, S:13, Ankara, 2021, s.22.

⁴¹ İbrahim Agah Çubukçu, “Yunus Emre ve Din Felsefesi”, Ankara Üniv., İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:19, Ankara, 1973, s.1.

⁴² Haşim Şahin, “Yunus Emre'nin Yetiştirdiği Kültürel İklim”, TRT Akademi Dergisi, C: 6, S:13, Ankara, 2021, s.50.

Arapça'ya çevrilmiş, böylece de Müslümanlar “Yunan Felsefesi”yle ilgilenmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki *Yunus*, “Doğu Felsefesi”ni ve hatta “Yunan Felsefesi”ni de az çok biliyordu. Düşünce felsefesinde özellikle “Nereden geldik? Nereye gidiyoruz?” sorularına cevap bulmaya çalışmıştır. “Varlık” sorunu üzerinde durmuş, insanı çözümlenmeye çalışmış ve mutluluk yolunu göstermiştir. Kısacası şiirlerinde birçok felsefi sorunlara değinmiştir.⁴³ *Yunus Emre*, (1320/1) yılında (80-81) 82 yaşındayken vefat etmiştir.⁴⁴

Ahilik

Anadolu'da “Ahilik” teşkilatının neşv ü nema bulmasında emeği geçen en önemli isim Türkiye Selçuklu sultanı *I. Alaaddin Keykubad* (1220-1237) idi. Dolayısıyla teşkilat, halk kitleleri, köylü ve şehirli kesimler, esnaf ve ticaret erbabı, ilim ve sanat çevreleri, beyler ve bürokrasi çevreleri ile birlikteliği, toplumun her kesimine nüfuz etmesini sağlamıştır. Teşkilatın kısa zamanda etkili ve yetkili çevrelerin dikkatini çekmesi, yöneticilerin *Ahi Evran*'a ilgi ve alaka göstermelerine yol açmıştır. Sivil topluluk oluşturarak saygınlık kazanması, onun rehberliği ve teşviki ile Anadolu beylerinin Ahi zaviyelerinin kuruluşuna ön ayak olmuştur.⁴⁵

Ayrıca devletin destek ve himayesini elde eden *Ahi Evran* ve “Ahilik” kurumu, Anadolu şehirlerinde sanat dallarının yaygınlaşmasına, çalışma hayatının düzenlenmesine, meslek teşekküllerinin temellendirilmesine katkı sağlamıştır. O'nun en önemli işlevselliği göçebe Türkmen toplulukların yerleşik hayata geçmelerine ivme kazandırmasıdır. Dericilerin piri olarak 32 çeşit esnaf ve sanatkârlar zümresinin lideri olmuştur. Anadolu insanın sanat ve meslek becerisinin artmasına, atölyelerin yaygınlaşmasına, sanat kollarının güçlenmesine, meslek teşekküllerinin ilgi görmesine, alın teri ve el emeğinin saygınlığına katkı sağlamıştır. Farklı sanat kollarında çalışan kesimlerin “Ahilik” adıyla organize olmasını gerçekleştirmiştir. *Ahi Evran* ve kurmuş olduğu sistem, bir yandan atölyelerde uygulamalı eğitim vererek değişik mesleklerin iş hayatına katkı sağlamasını gerçekleştirirken bir yandan ilim, ahlak, edep ve din eğitiminin öğrenilip yaşanmasına öncülük etmiştir. Bir esnaf edasıyla çalışıp üretirken diğer yandan da âlim bir şahsiyet olarak toplumu aydınlatmaya çalışmıştır. Medresede müderris, tekkede şeyh, atölyede usta, toplumda karizmatik lider, dost halkasında bir yaren olarak hem kendisi hem de çevresiyle Anadolu'da yeniden yapılanmanın ve güçlü bir medeniyetin kuruluşuna zemin hazırlamıştır.⁴⁶

Ahi Evran

Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da “Ahilik Teşkilatı”nın temellerini atan *Ahi Evran*'ın gerçek adı, *Şeyh Nasirüddün Ebü'l Hakayık Mahmud b. Ahmed* ya da *Mahmud b. Ahmed el-Hoyî* (Hoylu Ahmet'in oğlu Mahmut) olarak bilinir. 1171 yılında İran'ın Batı Azerbaycan tarafında Hoy kasabasında dünyaya gelmiştir. 1261 yılında öldüğü ve kabrinin Kırşehir'de kendi adını taşıyan mahallede bulunan “Ahi Evran Cami”nde olduğu bilinmektedir.

İlk tasavvuf eğitimini *Ahmet Yesevî*'nin öğrencilerinden, Horasan ve Maverai'n-nehir'de almıştır. Çıktığı bir Hac seyahatinde ise *Razî*'nin talebesi olan Türk asıllı gezgin *Evhadiüddin Kirmanî* ile tanışmıştır. Bağdat'ta iken fütüvvet teşkilatının ileri gelenleriyle tanışmış; *Kirmanî*, başta olmak üzere birçok üstattan istifade etmiştir. *Sadrüddin Konevî*'nin babası olan *Mecdüddin İshak*'ın aracılığı ile *Evhadiüddin Kirmanî*, *Muhyiddin İbnü'l Arabî*, *Ebu Cafer Muhammed el-Berzâi* ile Anadolu'ya gelmiş ve 1206 yılında Türkiye Selçuklu Sultanı *I. Gıyaseddin Keyhüsrev* (1192-1196/1205-1211)

⁴³ İbrahim Ağâh Çubukçu, “Yunus Emre ve Din Felsefesi”, Ankara Üniv., İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:19, Ankara, 1973, s.1.

⁴⁴ Mustafa Tatcı, “Yunus Emre”, Fetih ve Medeniyet, T.C. Eskişehir Valiliği Şehir ve Değer Araştırmaları Dergisi, C:1, S:2, Eskişehir, 2021, s.25.

⁴⁵ Kadir Özköse, “Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-ı Veli”, Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi, C: 25, S:49, İstanbul, 2022, s.203.

⁴⁶ Kadir Özköse, “Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-ı Veli”, Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi, C:25, S:49, İstanbul, 2022, s.204.

döneminde Kayseri'ye yerleşmiştir. Burada bir deri atölyesi kurarak debbağlık yapmış ve “Debbağların Piri” olarak tanınmıştır.⁴⁷

Halk kitleleri, köylü ve şehirli kesimler, esnaf ve ticaret erbabı, ilim ve sanat çevreleri, beyler ve bürokrasi çevreleri ile birlikteliği, toplumun her kesimine nüfuz etmesini sağlamıştır. Kısa zamanda etkili ve yetkili çevrelerin dikkatini çekmesi, yöneticilerin kendisine ilgi ve alaka göstermelerine yol açmıştır. Sivil topluluk oluşturarak saygınlık kazanması onun rehberliği ve teşviki ile Anadolu beylerinin Ahi zaviyelerinin kuruluşuna ön ayak olmasına yol açmıştır.

Ahi Evran Sultan I. Alaaddin Keykubad (1220-1237)'ın isteği ile (625/1228) yılında Konya'ya yerleşti. Konya'da bir yandan esnaf kitlelerinin teşkilatlanmasını sağlarken bir yandan da “Hankâh-ı Ziya” ve “Hankâh-ı Lâ'lâ” da müderrislik görevini yerine getirdi. Sultan **I. Alaaddin Keykubad**'ın talebi üzerine **İbn Sina**'nın “Risale fi'n-nefsi'n-natika” isimli eserini Farsça'ya çeviren **Ahi Evran**, kaleme aldığı “Mürşidü'l-Kifayet” ve “Yezdan Şinant” isimli eserlerini de bizzat Sultan'a takdim etti. **Ahi Evran**, çalışma hayatının iş ve işleyişini sürdürürken Konya esnafının gönlünü kazandı, verdiği derslerle de çok sayıda öğrencinin yetişmesini sağladı.⁴⁸

Bektaşilik

“Bektaşilik”, Türk düşünce hayatına, Ahilerle Türk sosyal hayatına, **Yunus Emre** ile Türk halk edebiyatına doğrudan doğruya; Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla Türk idarî hayatına, “Yeniçeri Ocağı”yla Türk askerî hayatına dolaylı olarak damgasını vurmuştur. XIII. yüzyıl karanlığında doğmuş, zamanımıza kadar ışığını kaybetmemiş ve Türk milletinin kalbinde ebedi yerini almıştır.⁴⁹

Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş Veli, yaklaşık olarak (645-646/1248) yılında Horasan'da doğmuş, (680/1281)'de Anadolu'ya gelmiş ve (738/1337)'de Kırşehir (Sulucakara Höyük)'de vefat etmiştir.⁵⁰ Asıl ismi, **Bektaş**'tır. “Hacı Bektaş-ı Veli” şeklinde şöhret bulması, muhtemelen ölümünden sonradır. O, kültürlü ve bilgili bir ailenin çocuğu olup; daha sonra Nişabur'da Arapça ve Farsça'yı kitap yazacak düzeyde iyi öğrenerek önemli pek çok bilim dalında derinleşmiştir. Ayrıca, yaşadığı dönemin popüler bir alanı olan tasavvuf sahasında ise Türkistan piri olan **Ahmed Yesevî**'nin halifelerinden **Lokman Perende**'den ders almıştır. Büyük bir ihtimalle Moğol istilası sebebiyle Horasan'ı terk edip; güzergâh olarak da doğrudan Horasan üzerinden İran coğrafyasını kullanarak Anadolu'ya geldiği söylenebilir.⁵¹

Hacı Bektaş Veli, Sulucakara Höyük'e yerleştikten sonra burada bir tekke kurmuş, bir yandan bu tekkede yetiştirdiği öğrencilerini, o zaman Anadolu'nun Türk hâkimiyetinde bulunan yerlerine gönderirken, diğer yandan da çağdaşı olan Türk büyükleriyle ilişkilerini canlı tutmuştur.⁵²

Tasavvuf, ahlak, nasihat ve din konularında Türkçe, Arapça ve Farsça birçok kitap yazmıştır. Bunlar: Türkçe “Şathiyye”; **Ahmed Yesevî**'nin “Divan-ı Hikmet”ini örnek alarak Farsça yazdığı “Fevaid”; “Besmele Şerhi”, “Makalat-ı Gaybiyye” ve “Kelimat-ı Ayniyye” ve “Makalat”dır.⁵³

Sadreddin Konevî

Tam adı **Sadreddin Ebu'l Maali Muhammed b. İshak b. Yusuf** olan **Sadreddin Konevî**'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, genel kabul gören görüş onun (605/1207) yılında doğduğu

⁴⁷ Arif Hüdai Köken, Nüket Örnek Büken, “Ahi Evran (1171-1261) ve Ahilik ile Hekimlik Ahlakı Üzerine Bir Değerlendirme”, Mersin Üniv., Tıp Fakültesi, Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, C:8, S:1, Mersin, 2018, s.55.

⁴⁸ Kadir Özköse, “Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-ı Veli”, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, C:25, S:49, İstanbul, 2022, s.203.

⁴⁹ Mürsel Öztürk, “Hacı Bektaş-ı Veli”, Belleten, C:50, S:198, Ankara, 1986, s.894.

⁵⁰ Seyfullah Korkmaz, “Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaşî Veli”, Erciyes Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:11, Kayseri, 2001, s.326.

⁵¹ Harun Yıldız, “Hacı Bektaşî Veli ve Ahî Evran İlişkisi”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmaları Dergisi, S:61, Ankara, 2012, s.189-190.

⁵² Mürsel Öztürk, “Hacı Bektaş-ı Veli”, Belleten, C:50, S:198, Ankara, 1986, s.887.

⁵³ Mürsel Öztürk, “Hacı Bektaş-ı Veli”, Belleten, C:50 S:198, Ankara, 1986, s.892.

yönündedir. Malatya’da doğup büyüyen **Konevî**, (652/1254) yılında Konya’ya gelerek, ölümüne kadar bu şehirde kalıp, talebeler yetiştirmiştir. Konya şehrine nisbetle “Konevî” adıyla meşhur olmuştur.⁵⁴

Babası **Mecdüddin İshak**, iyi bir bilgin ve mutasavvıftır. Bunun yanında Selçuklu Devleti’nde üst düzey bir yöneticidir. Babasının ölümünden sonra annesi, **İbnü’l Arabî** ile evlenmiş, üvey babasından ilm-i ledünnü öğrenmiş, mürid-i kâmil olmuştur. **Muhyiddin İbnü’l Arabî**’nin manevî terbiyesinde yetişen **Konevî**, “Vahdet-i Vücut” düşüncesinin Anadolu’da tutunup yayılmasında birinci dereceden etkili olmuştur.⁵⁵

Konevî, kendisinden önceki, İslam filozoflarının ve özellikle **İbn Sina**’nın eserlerini okumuş ve sonradan onları eleştirmiştir. Ona göre **İbn Sina**, İslam dünyasında diyalektik usulünün üstadıdır. Kendi felsefesinin odak noktasını “Tanrı Mefhumu” oluşturmaktadır. Onun felsefi görüşlerinin ana motifleri, **Nasireddin Tusî** ile yaptığı mektuplaşmalarda görülmektedir. Usulü, ne tamamen filozofların takip ettiği akılcı yani rasyonalist bir yol ne de kelamcılarının yani devrin İslam İlahiyatçıları’nın takip ettiği nakilci gelenekçi bir yoldur. Metodu, tamamen mistik (tasavvufi) bir metottur.⁵⁶ **Konevî**’ye göre: “*İnsan, kainat üzerinde yaratılan en mükemmel varlık olup, Allah ile kainat arasındaki münasebetlerde bir kilit noktası hüviyetindedir. Kısacası, insan, kâinatın özeti ve Allah'ın yeryüzündeki vekilidir.*”⁵⁷

Felsefi münakaşa ve sohbetleri oldukça heyecanlı ve zevkli geçen **Konevî**’nin genellikle Cuma namazından sonra devrin bütün bilginleri, fakirleri ve idarecileri, zaviyesine gelir ilmî sohbetlerine iştirak ederlerdi. **Konevî**, ortaya bir mesele veya nükte atar, orada hazır bulunanlar onu halletmek için birbirleriyle münakaşaya girişirler ve heyecanlı tartışmalar yaparlardı. **Konevî**, mesele üzerinde hiçbir şey konuşmaz sadece dinler ve sonunda kendisi, meseleleri halleder ve münakaşalar nihayete ererdi.⁵⁸

Sadreddin Konevî, Şeyh **Ali Evran-ı Kayseri**, **Müeyyüddin el-Cend**, **Mevlana**, **Şemseddin Eykî**, **Fahreddin-i Irakî**, Şeyh **Sadeddin Ferganî**, **Sadeddin Hamevî** ve **Necmeddin-i Daye** gibi birçok ünlü âlim ve sufi ile görüşüp onlarla ilmî sohbetlerde bulunmuştur. Bunlardan bazıları ise **Konevî**’den ders okumuştur.⁵⁹

Mevlevilik

Anadolu’ya gelen büyük mutasavvıf insanlara Selçuklu sultanlarının kucak açmasıyla Moğollardan kaçarak Türkistan, Buhara, Harezm, Irak ve İran’dan bu topraklara gelen etkili sufiler, burada kendi tasavvufi birikimlerini ortaya koyma imkânı bulmuşlar, böylece Anadolu’ya bu akımı yerleştirmişlerdir. Maverâü’n-nehir ve Horasan bölgelerinden Anadolu’ya gelenler arasında **Bahaddin Veled** (ö. 628/1231) **Mevlana** (1207-1273), **Şems-i Tebrizî** (ö.1247), **Burhaneddin Muhakkık-i Tirmizî** (ö.1240), **Necmeddin Daye Razi** (ö.1256), **Fahreddin Irakî** (ö.1289/Tokat) gibi son derece önemli simalar vardı. Eflakî, Anadolu’ya olan sufi akınlarını biraz da tarafgirlikle **Mevlana**’nın ortaya çıkışıyla irtibatlandırarak şöyle anlatmaktadır: “*Mevlana’nın şöhreti her tarafa yayılınca Buhara’nın ve Deşt’in bilginleri ve şeyhleri ardı arkası kesilmeden Rum’a geliyor, onun ziyaretinde bulunuyor, o manalar denizinde inciler elde ediyorlardı. Bir günde yirmi kişinin gelerek, onun müridi olduğu ve Konya’ya yerleştiği söylenmektedir.*”⁶⁰

“Mevlevilik”, XIII. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış, son iki mektebin bağdaştırmacı bir tasavvuf anlayışını temsil etmiş ve özellikle Osmanlı’da önemli bir yer edinmiştir. **Mevlana Celaleddin Rumî**,

⁵⁴ Betül Güçlü, **Sadrettin Konevî**, **Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni Endülüs ve Felsefenin İshrakil (leşmesi)ği**, (Ed. Eyüp Bekiryazıcı), İnsan Yayınları, C:7, İstanbul, 2015, s.337.

⁵⁵ Azmi Bilgin, “Osmanlı Kaynaklarında Göre Sadreddin-i Konevî”, 1. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu Bildirileri, Konya, 2008, s.44.

⁵⁶ Şerafeddin Gölcül, “Sadreddin Konevi (1210-1274)”, Selçuk Üniv., Selçuklu Araştırmaları Dergisi, S:4, Konya, 1989, s.14.

⁵⁷ Şerafeddin Gölcül, “Sadreddin Konevi (1210-1274)”, Selçuk Üniv., Selçuklu Araştırmaları Dergisi, S:4, Konya, 1989, s.15.

⁵⁸ Şerafeddin Gölcül, “Sadreddin Konevî (1210-1274)”, Selçuk Üniv., Selçuklu Araştırmaları Dergisi, S:4, Konya, 1989, s.14.

⁵⁹ Azmi Bilgin, “Osmanlı Kaynaklarında Göre Sadreddin-i Konevî”, 1. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu Bildirileri, Konya, 2008, s.44.

⁶⁰ Seyfullah Kara, **Anadolu Selçuklularında Din ve Din Kurumları**, Atatürk Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Erzurum, 2002, s.112-113.

bu akımın en önemli temsilcisidir.⁶¹ Bu tarikat ve mekteplerin dışında kalan başka sufiler de bulunmaktadır: *Müeyyededdin el-Cendî*, *Sadeddin Ferganî*, *Afifeddin Tilimesanî*, *Hacı Bektaş Veli*, *Seyyid Mahmud Hayranî*, *Hacı İbrahim Sultan*⁶² bu düşüncenin daha sonraki temsilcilerindendir.

Mevlana Celaleddin Rumî

(6 Rebiü'l-evvel 604/30 Eylül 1207) Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi. Bilinen eseri "Meşnevi"'nin girişinde adını *Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî* diye kaydetmiştir. Lakabı "Celaleddin"'dir.⁶³ Babası *Bahaeddin Veled*, Belh'e yerleşmiş bir ulema ailesine mensuptu ve "Sultanü'l-ulema" unvanıyla tanınmıştı. Sipehsalar'a göre tarikat silsilesi *Ahmed el-Gazzali*'ye kadar ulaşan *Bahaeddin Veled*'in "Kübreviyye" tarikatının kurucusu *Necmeddin Kübra*'nın müridi olduğu da kaydedilmektedir.⁶⁴

Mevlana'nın Müslüman-gayrimüslim, devlet adamı, esnaf, zengin-fakir ayırt etmeksizin, tüm halkı kucaklayıcı yumuşak üslubu ve irşat edici tutumu da bu öğretinin, daha geniş bir ortama intişarını sağlamıştır. Nitekim O, medresesinde yalnız Müslüman halkın değil, Yahudi ve Hristiyanlardan gelen kimselerin de sorularını yanıtlamış; aynı şekilde sadece alt kesimden insanların değil, devlet erkânından gelen kimselerin de suallerine içtenlikle cevaplar vererek müşkülâtlarını gidermiştir. Yaşamı boyunca model insan olma yolunda insanlara kılavuzluk etmiş olan *Mevlana*, Anadolu'yu saran Moğol ateşine de sessiz kalmamıştır. Nitekim O, Moğol işgali altında bulunan Anadolu halkına daima ümit aşılamış; onun yakmış olduğu iman ve İslâm meşalesi, fevran ederek Moğolları da tenvir etmiş, neticesinde onların bazılarının da İslamiyet ile tanışmalarına vesile olmuştur.⁶⁵

Mevlana Celaleddin-i Rumî, (17 Aralık 1273/5 Cemaziye'l-ahir 672'de Konya'da altmış sekiz yaşında bu dünyadan âlem-i ervaha göçmüştür. Cenazesinde Hristiyan, Yahudi, Arap, Türk vs. birçok milletten insanların yanı sıra din ve devlet adamları da hazır bulunmuş; bunlardan her biri, kendi adetleri gereğince kitapları ellerinde önden gidip Zebur'dan, Tevrat'tan, İncil'den ayetler okuyarak feryat etmişlerdir.⁶⁶

Tasavvuf

"Mevlevilik"le birlikte ortaya çıkan "Tasavvuf" öğretisi, gerek Türkiye Selçukluları gerekse Beylikler döneminin düşünce hayatıyla ilgili olarak⁶⁷ İslâm medeniyetinde tasavvuf cereyanı, buna bağlı olarak da tarikatlar ve tasavvufî faaliyetler, sosyal hayat üzerinde en fazla etki bırakanıdır. Bu bakımdan bilhassa XIII. yüzyıldan itibaren bahsedilen sebeplerle Anadolu'da hızla yayılan tasavvufî hareketler ve teşekküller, Türkiye'nin dinî- içtimaî tarihinin en önemli konularından birini teşkil etmektedir.⁶⁸

Tasavvuf, bir gönül terbiyesidir. Gönül de insanda bulunduğu için tasavvufun konusu insandır. Gayesi ise onun kalbi-ruhî yönünü eğiterek, olgunlaştırarak kemal derecesine ulaştırmaktır. *Tasavvuf*, İslam kaynaklarından hareketle, dinî prensiplerin konu ile ilgili yönlerini inceleyen, derinleştiren, yaşayış haline getiren, başkalarına da aktarma yollarını gösteren bir faaliyettir. Bir başka ifade ile tasavvuf, Kur'an ve hadislerde yer alan, insanın mistik yönüne ve gönül terbiyesine işaret eden, maddenin ve dünyanın geçildiğini işleyen, kalbi davranışları esas alan kaidelerin değişik yorumlarından ibaret bir ahlak ve tefekkür sistemidir. *Tasavvuf*, "ilahî ahlakla ahlaklanmak" demektir. *Tasavvuf*, bencillikten

⁶¹ Reşat Öngören, "Mevlana Celaleddin-i Rumî", TDV İslam Ansiklopedisi, C:29, Ankara, 2004, s.441.

⁶² Hasan Basri Öcalan, "Anadolu Selçukluları Zamanında Tasavvuf Düşüncesi", Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:7, Ankara, 2002, s.701.

⁶³ Reşat Öngören, "Mevlana Celaleddin-i Rumî", TDV İslam Ansiklopedisi, C:29, Ankara, 2004, s.441.

⁶⁴ Reşat Öngören, "Mevlana Celaleddin-i Rumî", TDV İslam Ansiklopedisi, C:29, Ankara, 2004, s.441.

⁶⁵ Emre Cihat Dinçoğuz, *XIII. yy.'da Anadolu Selçuklu Devletinde Öne Çıkan Bazı Sufi Şahsiyetler Ve Anadolu'nun İslamlaşma Sürecine Katkıları*, Bingöl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bingöl, 2020, s.72.

⁶⁶ Emre Cihat Dinçoğuz, *XIII. YY.'da Anadolu Selçuklu Devletinde Öne Çıkan Bazı Sufi Şahsiyetler Ve Anadolu'nun İslamlaşma Sürecine Katkıları*, Bingöl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bingöl, 2020, s.72.

⁶⁷ Ahmet Yaşar Ocak, "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Düşünce", Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:1, Ankara, 2002, s.649.

⁶⁸ Ali Üremiş, "Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri", Selçuk Üniv., Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S:28, Konya, 2010, s.297.

kurtulup diğergam olmaktır, kendinden çok başkalarını düşünmektir. Herkese dost olmak, kimseye yük olmamak, gül bahçesinin gülü olmak, fakat diken olmamaktır.⁶⁹

Sonuç olarak: Anadolu “Malazgirt Savaşı”ndan sonra zamanla çeşitli düşünce akımlarının mekânı ve yayılma noktası olarak önem kazanmıştır. Çalışmada adı geçen şahıslar ve onların eserleri daha sonra Osmanlı Devleti sahasında, oradan da günümüze kadar devam eden bir etki bırakmışlardır.⁷⁰ Burada adı geçen düşünce akımlarından ve şahıslardan başka, Anadolu’ya çeşitli sebeplerle gelmiş, burayı yurt edinmiş ve eserler vermiş; ilim ve düşünce insanların olması ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Ancak zamanla değişen şartların, ortamın ve kişilerin etkisiyle kimi zaman isminde, kimi zaman içeriğinde kimi zaman da uygulama tarzındaki değişiklikler, düşünce akımlarının aslından ve amacından uzaklaşmasına, bilinmemesine ya da zamanla yok olup gitmesine sebep olmuş olabilir. Bu oluşum, Türk düşünce tarihinin üzücü bir kaybı olarak kabul edilmelidir.

Kaynakça

Algar, Hamid, “Kübreviyye”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, S.498-506.

Azamat, Nihat, “Evhadüddin-I Kirmanî”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:11, İstanbul, 1995, S.518-520.

Bayram, Mikail, *Şeyh Evhadü'd-Din Hamid El-Kirmani Ve Evhadiyye Hareketi*, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2019.

Biçer, Ramazan, “Türk Düşünce Tarihinde Selçuklular Devrinin Yeri Ve Önemi”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:5, Ankara, 2002, S. 964-979.

Bilgin, Azimli, “Osmanlı Kaynaklarında Göre Sadreddin-I Konevi”, 1. Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri, Konya, 2008, S.43-49.

Çatak, Ahmet, *Şihabeddin Sühreverdi Hayatı Eserleri Ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2007.

Çubukçu, İbrahim Agâh, “Yunus Emre Ve Din Felsefesi”, Ankara Üniv., İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:19, Ankara, 1973, S.1-15.

Çubukçu, İbrahim Agâh, “Ahmet Yesevi Ve Düşüncesi”, Erdem Dergisi, C:7, S:21, Ankara, 1995, S.821-832.

Demirci, Mehmet, “Müslüman Türklerde Tasavvuf”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:5. Ankara, 2002, S.927-940.

Demirli, Ekrem, “Vahdet-I Vücut”, Tdv İslam Ansik., C:42, İstanbul, 2012, S. 431-435.

Diñçoğuz, Emre Cihat, *Xiii. Yy. 'Da Anadolu Selçuklu Devletinde Öne Çıkan Bazı Sufi Şahsiyetler Ve Anadolu'nun İslamlaşma Sürecine Katkıları*, Bingöl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Y.L. Tezi), Bingöl, 2020.

Gölcül, Şerafeddin, “Sadreddin Konevi (1210-1274)”, Selçuk Üniv., Selçuklu Araştırmaları Dergisi, S:4, Konya, 1989, S.13-16.

Güçlü, Betül, *Sadrettin Konevi, Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni Endülüs Ve Felsefenin İşrakili(Leşmesi)Ği*, (Ed. Eyüp Bekiryazıcı), İnsan Yayınları, C:7, İstanbul, 2015, S.337-352.

Kara, Seyfullah, *Anadolu Selçuklularında Din Ve Din Kurumları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Erzurum, 2002.

Kiliç, Mahmut Erol, “İbnü'l-Arabi, Muhyiddin”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:20, İstanbul, 1999, S.493-516.

⁶⁹ Mehmet Demirci, “Müslüman Türklerde Tasavvuf”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:5, Ankara, 2002, s. 929.

⁷⁰ Hasan Basri Öcalan, “Anadolu Selçukluları Zamanında Tasavvuf Düşüncesi”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:7, Ankara, 2002, s.700.

- Korkmaz, Seyfullah, “Ahmed Yesevî Ve Hacı Bektaşî Veli”, Erciyes Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:11, Kayseri, 2001, S.325-355.
- Köken, Arif Hüdal, Büken, Nüket Örnek, “Ahi Evran (1171-1261) Ve Ahilik Ile Hekimlik Ahlakı Üzerine Bir Değerlendirme”, Mersin Üniv., Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi Ve Folklorik Tıp Dergisi, C:8 S:1, Mersin, 2018, S.54-70.
- Köprülü, Mehmet Fuat, “Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları”, Belleten, C:7 S:27, Ankara, 1943, S.379-521.
- Ocak, Ahmet Yaşar, “Selçuklular Ve Beylikler Devrinde Düşünce”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:7, Ankara, 2002, S.649-663.
- Ocak, Ahmet Yaşar, “Türk Kültüründe Ahmed-I Yesevî'nin Yeri Ve Önemi”, Vakıf Haftası Dergisi, S:10, Ankara, (1993), S.35-37.
- Okuyan, Mehmet, “Necmeddin-İ Daye”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:32, İstanbul, 2006, S.496-497.
- Öcalan, Hasan Basri, “Anadolu Selçukluları Zamanında Tasavvuf Düşüncesi”, Yeni Türkiye Yayınları, Türkler Ansiklopedisi, C:7, Ankara, 2002, S.700-712.
- Öngören, Reşat, “Mevlana Celaleddin-I Rumi”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:29, Ankara, 2004, S.441-448.
- Öngören, Reşat, “Sühreverdiyye”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:38, İst., 2010, S.42-45.
- Özçelik, Mustafa, “Yunus Emre Kimdir? Kim Değildir?”, Trt Akademi Dergisi, C:6, S:13, Ankara, 2021, S.22-36.
- Özköse, Kadir, “Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-I Veli”, Tasavvuf İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi, C:25, S:49, İstanbul, 2022, S.197-208.
- Öztürk, Mürsel, “Hacı Bektaş-I Veli”, Belleten, C:50, S:198, Ankara, 1986, S.885-894.
- Şahin, Haşim, “Yunus Emre'nin Yetiştirdiği Kültürel İklim”, Trt Akademi Dergisi, C:6, S:13, Ankara, 2021, S.38-50.
- Tatçı, Mustafa, “Yunus Emre”, Fetih Ve Medeniyet, T.C. Eskişehir Valiliği Şehir Ve Değer Araştırmaları Dergisi, C:1, S:2, Eskişehir, 2021, S.10-27.
- Tunçbilek, Hasan Hüseyin, “Muhyiddin İbn Arabi'de Vahdet-I Vücut Telakkisi”, Harran Üniv., İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:19, S:19, Şanlıurfa, 2008, S.7-23.
- Üremiş, Ali, “Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri”, Selçuk Üniv., Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S:28, Konya, 2010, S.295-328.
- Yayımlıova, Guvanch, *Necmeddin-İ Kübra Ve Anadolu'da Kübrevilik*, Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü (Y.L. Tezi), Bursa, 2012.
- Yıldırım, Kazım, “İbnü'l Arabi'nin Kültürümüzdeki Yeri Ve Önemi”, Pamukkale Üniv., Eğitim Fakültesi Dergisi, C:4, S:4, Denizli, 1998, S.30-35.
- Yıldız, Harun, “Hacı Bektaşî Veli Ve Ahî Evran İlişkisi”, Türk Kültürü Ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmaları Dergisi, S:61, Ankara, 2012, S.187-206.
- Yılmaz, Hasan Kamil, “Sühreverdi Şehabeddin”, Tdv İslam Ansiklopedisi, C:8, İstanbul, 2010, S.40-42.

AHI KELİMESİNİN KÖKENİ VE ESKİ ANADOLU ŞEHİR DEVLETLERİNDE MESLEKİ
TEŞKİLATLANMA ÜZERİNE

ON THE ORIGIN OF THE WORD *AHI* AND PROFESSIONAL ORGANIZATION IN
ANCIENT ANATOLIAN CITY-STATES

Hakan EROL

*Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü,
Sumeroloji Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye*

ORCID ID: 0000-0003-0089-1010

Özet

Ahi teriminin kökeni hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır: İlki, Dîvânü Lugâti't Türk'te "eli açık, koçak; (ceviz için) iyi" anlamları verilen Türkçe *akı* kelimesi, diğeri ise Arapça kökenli, *ah* "kardeş" kelimesinin birinci tekil şahıs iyelik ekli hali olduğudur. *ahi* kelimesinin kökeni Arapçanın da dâhil olduğu Sami dillerinin atası Akadcaya dayanır. Temel karşılığı "erkek kardeş" olan *ahum* terimi (Sumerce ŞEŞ) Eski Akad Dönemi çivi yazılı belgelerden itibaren bütün Akadca çivi yazısı külliyatında sıkça geçer. *ahu* terimi *ahu rabû* "büyük erkek kardeş" *ahu şihru* "küçük erkek kardeş", *ahi abi* "amca", *ahi ummi* "dayı" gibi akrabalık ilişkilerini (CAD A/I, 196) tanımlamanın dışında, kişiler arasındaki yakın ilişkiye işaret etmek için, mecaz anlamda "kardeş"; "meslektaş"; "iş ortağı" vb. anlamlarda (CAD A/I, 200a) da kullanılmıştır. Kelimenin "kardeş" anlamının dışında "kol"; "yan (taraf)"; "kıyı, kenar"; "yarım, yarı hisse" karşılıkları da bulunmaktadır. Kelimenin bu anlamları "destek" anlamında da değerlendirilerek kişiler arasındaki yardımlaşmaya ve işbirliğine işaret edebilir. Bu bakımdan ahi teriminin kökeninin Akadca *ahum* kelimesine dayanma ihtimali daha yüksektir.

Anadolu tarihinde Hititler öncesi dönem Eski Asur Ticaret Kolonileri Dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde, Mezopotamya'nın kuzeyindeki küçük bir şehir devleti olan Asur'un tüccar sakinleri özellikle Orta Anadolu bölgesinde ticari koloniler ve istasyonlar kurarak kapsamlı ve organize bir uluslararası karasal ticaret gerçekleştirmişlerdir. Asurlu tüccarların, Mezopotamya'da bin yıldan fazla süredir kullanılan yazıyı da beraberlerinde getirmesiyle Anadolu coğrafyası bu dönemde yazılı devirlere girer. Anadolu'daki Asur kolonilerinin merkezi olan Kültepe-Kaniş'te yapılan kazılarda Asurlu tüccarların evlerinde tuttıkları kişisel arşivlerine ait, çoğunluğu ticari içerikli 23500 civarında çivi yazılı Eski Asurca belge ele geçmiştir. Bu belgeler sayesinde Anadolu'nun bu ilk tarihsel devrinin siyasi, idari, coğrafi, etnik, sosyal, ekonomik, hukuki vb. bütün yönlerine dair kapsamlı ve güvenilir bilgiler elde edilir.

Kültepe tabletleri, Hititler öncesi Anadolu şehir devletlerinin idari ve mesleki teşkilatlanmalarına dair de önemli bilgiler sağlar. Anadolu beyliklerinin kralları, devleti çeşitli görevlere atadıkları *rabûm* (Sumerce GAL) "büyük" sıfatıyla teşkil edilmiş unvanlara sahip memurlar aracılığıyla yönetmişlerdir. Belgelerde kırktan fazla *rabîli* unvan bulunmaktadır. Bunlar devletin ekonomisinden, güvenliğinden, saray işlerinden vb. sorumlu birimlerin başıdır. Devlet yönetimiyle ilgili bu unvanların dışında bazı meslek ve zanaatların da birer amiri bulunmaktadır. Örneğin *rabi nappāhē* "demirciler başı", *rabi nāgirim* "baş tellal", *rabi targumannim* "baş tercüman" bunlardan bazılarıdır. Bu şekilde, bazı meslek ve zanaat kollarının amirlerinin varlığı Eski Anadolu şehir devletlerinde mesleki bir teşkilatlanmaya işaret edebilir. Bu tür bir organizasyon, Selçuklu Devleti'nin *ahilik* ve Osmanlı Devleti'nin *lonca* teşkilatı gibi meslek organizasyonların Anadolu'daki ilk örneği olarak görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahi Terimi; Çivi Yazılı Belgeler; Akadca; Eski Anadolu; Asur Ticaret Kolonileri Dönemi

Abstract

There are two different thoughts on the origin of the term *ahi*. The first is the Turkish word “*akı*” which means “generous; valiant” according to the well-known Turkish dictionary, *Divanü Lugatı’t Türk*, and the other is the Arabic word *ah* for the meaning of “brother”, with the first person singular possessive inflection. The origin of the word *ahi* is based on Akkadian, the ancestor of the Semitic languages, including Arabic. The term *ahum* (Sumerian ŠEŠ), whose basic meaning is “brother”, is frequently used in all Akkadian cuneiform corpus, starting from the cuneiform documents of the Old Akkadian Period. The term *ahu* in Akkadian not only describes the kinship relations such as *ahu rabû* “big brother”, *ahu šihru* “little brother”, *ahi abi* “paternal uncle”, *ahi ummi* “maternal uncle” etc. (CAD A/I, 196), but also indicates close relationships, metaphorically, between individuals in the meaning of “brother”; “colleague”; “partner” etc. (CAD A/I, 200a). Apart from the meaning “brother”, the word also has the meanings of “(human) arm”; “side”; “shore”; “half; half share” in Akkadian. These meanings of the word *ahum* can also be evaluated in the sense of “support” and may indicate helping each other and cooperation between people. In this respect, it is more likely that the origin of the term *ahi* is based on the Akkadian term *ahum*.

The period before the Hittites in Ancient Anatolian history is called the Old Assyrian Trade Colonies Period. In this period, the merchant inhabitants of Assyria, a small city-state in the north of Mesopotamia, established commercial colonies and stations, especially in the Central Anatolian region, and carried out an extensive and organized international terrestrial trade. The Anatolian geography entered historical periods in this period, as the Assyrian merchants brought with them the writing that has been used in Mesopotamia for more than a thousand years. During the excavations carried out in Kültepe-Kaniš, the center of the Assyrian colonies in Anatolia, around 23500 cuneiform Old Assyrian documents, belonging to the personal archives of Assyrian merchants were found. Thanks to these documents, comprehensive and reliable information about all aspects of this first historical period of Anatolia, such as political, administrative, geographical, ethnic, social, economic, legal, etc. is obtained.

Kültepe tablets also provide important data about the administrative and professional organization of the oldest Anatolian city-states. The kings of the Anatolian principalities ruled their states through officials entitled *rabûm* (Sumerian GAL) “great”, whom they appointed to various duties. There are more than forty titles with *rabi* epithet in the documents. These were the heads of the responsible units of the economy, security, palace affairs, etc. of the state. Apart from these titles related to state administration, some professions and crafts also had supervisors. For example, *rabi nappāhē* “head of blacksmiths”, *rabi nāgirim* “chief crier”, *rabi targumannim* “chief translator” are some of them. Accordingly, the presence of chiefs of some professions and crafts may indicate a professional organization in the Old Anatolian city-states. Such an organization can be regarded as the first example of professional organizations in Anatolia, such as the *ahilik* of the Seljuk State and the *lonca* organization of the Ottoman State.

Key words: The Term Ahi; Cuneiform Texts; Akkadian; Ancient Anatolia; Old Assyrian Trade Colonies Period

Ahi teriminin kökeni hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır: İlki, *Dîvânu Lugâtî’t Türk*’te “eli açık, koçak; (ceviz için) iyi” anlamları verilen Türkçe *akı* kelimesi,¹ diğeri ise Arapça kökenli, *ah* “kardeş” kelimesinin birinci tekil şahıs iyelik ekli hali olduğudur. Arapçadan dilimize geçmiş *ahi* kelimesinin kökeni Arapçanın da dâhil olduğu Sami dil ailesinin atası olan Akadcaya dayanır. Temel karşılığı “erkek kardeş” olan *ahum* terimi (Sumerce ŠEŠ) Eski Akad Dönemi çivi yazılı belgelerden itibaren bütün Akadca çivi yazısı külliyatında sıkça geçer. Bu terim *ahu rabû* “büyük erkek kardeş” *ahu šihru* “küçük erkek kardeş”, *ahi abi* “amca”, *ahi ummi* “dayı”; *mār ahi* “kuzen”; *mār ah abi* “yeğen” gibi akrabalık ilişkilerini (CAD A/I, 196) tanımlamanın dışında, kişiler arasındaki yakın ilişkiye işaret etmek için, mecaz anlamda “kardeş”; “meslektaş”; “iş ortağı” vb. anlamlarda (CAD A/I, 200a) da kullanılmıştır.

¹ *Divanü Lûgat-it-Türk*, s. 90.

Kelimenin “kardeş” anlamının dışında “kol”; “yan (taraf)”; “kıyı, kenar”; “yarım, yarı hisse” (CAD A/I, 205a) karşılıkları da bulunmaktadır.

Akadca *ahum* kelimesinin meslektaş, yakın arkadaş, dost; iş ortağı vb. anlamlarında kullanımının en iyi örnekleri, başta Kültepe-Kaniş’te bulunmuş Eski Asurca metinlerde ve Eski Babil Dönemi metinlerinde bulunmaktadır. Akadca “meslektaş”, “arkadaş” ve “ortak” anlamlarında *ehrum* kelimesi olsa da, Asurlu tüccarlar, akraba olmamalarına rağmen, birbirleri arasındaki yakın bağları ifade etmek için genellikle *ahum* “kardeş” terimini tercih etmişlerdir. Tüccarlar akrabalarına ve kendilerinden daha küçük meslektaşlarına ya da iş ortaklarına *ahi atta* “sen kardeşimsin”, kendilerinden daha büyük kimselere veya sermayedarlarına ise *abi atta* “sen babamsın” veya *bēli atta* “sen beyimsin” şeklinde hitap etmişlerdir.

Tüccarlar arasındaki mesleki ilişkinin *ahum* terimi ile ifade edildiğini gösteren birçok örnekten biri 1962 yılı Kültepe kazılarında bulunmuş Kt n/k 504 envanter numaralı belgedir.² Metinde, bir Anadolu krallığının, casusluk yaptığı veya casusun kimliğini gizlediği gerekçesiyle tutuklayarak hapse attığı Asurlu tüccar Aşur-taklāku’yu kurtarma girişimleri konu edilmektedir. Asurlu tüccarların *kārum* kolonisinden bir heyet, tutuklu tüccarı kurtarmak için yerel saraya çıkmış ve kral ve kraliçe ile durumu müzakere etmiştir. Asurlu heyet metnin bir satırında “adam” başka bir satırda “kardeşimiz” şeklinde tanımladığı tutuklu tüccarın herhangi bir suç işlemediğini, onun da kendileri gibi ticaret firmasına sahip bir tüccar olduğunu beyan ederek kardeşlerinin serbest bırakılmasını talep etmişlerdir. Yerel kral ise kendisi hakkında ajanlık yapan kişinin teslim edilmesi durumunda “kardeşiniz” diye nitelendirdiği tutuklu tüccarın serbest bırakılacağını, “aksi durumda kardeşiniz ölüdür” diyerek tüccarın idam edileceğini belirtmiştir. Burada söz konusu tüccar ile onu savunan *kārum* heyeti arasında gerçek bir kardeşlik ilişkisi yoktur, fakat aynı tüccar toplumunun bir üyesi olduğu için “kardeş” kelimesiyle nitelendirilmiştir.

Asur tüccar toplumunun üyelerinin birbirlerini “kardeş” olarak çağırmalarına bir başka güzel örnek ise, Anadolu’daki bir tüccara Asur’daki sermayedarlarından gönderilmiş, TC 3, 1 numaralı belgedir. Belgede, uzun süredir Asur’da ticaret yapan tüccarın yaptığı ticaretten elde ettiği kardan kendilerine hiç göndermediğini belirten sermayedarları tüccarın ya Asur’a gelmesini ya da kendilerine gümüş göndermesini, aksi takdirde kraldan ve avukattan alacakları bir belgeyi göndererek onu Anadolu’daki *kārum* kolonisinde ve tüccar toplumu içinde utanca sokacaklarını ve “kardeşleri olmaktan çıkacağını” belirtmektedir. Bu ifadeler, Asur tüccar toplumundaki bireylerin üzerlerine düşen sorumluluktan kaçmamaları, belki de ahlaklı davranmaları gerektiğini, aksi durumda “kardeşlikten çıkabileceklerini” yani toplum dışına itilebileceklerini göstermektedir.

ahum kelimesi “mecazen kardeş; meslektaş; iş ortağı; bir grubun üyeliği” vb. anlamlarıyla Eski Babil Dönemi’ne tarihli, daha çok Orta ve Güney Mezopotamya’da bulunmuş Akadca metinlerde de sıkça geçmektedir. Örneğin bir memurun kralına yazdığı CT 2, 48 numaralı mektupta, “kardeş” anlamındaki *ahum* kelimesi “arkadaş” veya “meslektaş grubu” anlamında kullanılmıştır. Metinde, kralından kendisini onurlandırmasını isteyen memur, bu sayede “meslektaşları arasında veya dost çevresinde” hakir görülmeceğini ifade etmektedir.

Çivi yazılı Akadca belgelerde, *ahum* “kardeş” teriminden türetilmiş “eşit statü ve/veya yaştaki insanlar grubunun bir üyesi” ve “kardeşlik ilişkisi içerisinde ortak” anlamlarına gelen *athum* (CAD A/II, 492-493) ve bu terimin soyut hali olan “kardeşlik; kardeşçe ilişki” anlamlarında *athūtum* (CAD A/II, 493b) kelimesi de sıkça geçmektedir. *athu* ve *athūtum* terimleri de meslektaşlar arasındaki yakın ilişkiyi ve işbirliğini ifade etmektedir. Örneğin Kültepe’de bulunmuş bir mektupta (BIN 6, 16) Asurlu bir tüccar, daha önceden bir iş arkadaşına bıraktığı eşeği göndermesini rica etmekte, bu ricasını da “eğer sen benim gerçekten kardeşimsen ve biz bir kardeşlik ilişkisine sahipsek” diyerek dile getirmektedir.

Bütün bu örnekler Arapçanın atası olan Akadcadaki “kardeş” anlamındaki *ahum* kelimesinin, bu dilin çivi yazısına uyarlandığı en eski dönemlerden itibaren, “meslektaş, iş ortağı, belirli bir gruba aidiyet, (hatta) dost ve arkadaş” anlamlarını da karşıladığını göstermektedir. Akadca kökenli Arapça *ahum* kelimesinin Türkçeye “kardeş” anlamında aktarıldığı açıktır. Anadolu’daki ahilik teşkilatının kurulması ile Akadcanın yazı dili olarak varlığının sona erdiği dönem arasında (çivi yazısı ile yazılmış son Akadca

² Günbattı 2000, s. 74-76.

metin MS 76 yılına tarihlidir) uzun bir süre bulunması nedeniyle, bu terimin Akadca ihtiva ettiği “meslektaş, iş ortağı” gibi anlamlarının Türkçeye aktarılmadığı düşünülebilir. Fakat bugün kullandığımız Türkçede çok sayıda Akadca kökenli Arapça kelimenin varlığı bu ihtimali güçlendirmektedir. Üstelik *ahum* kelimenin “kol”, “yan (taraf)” anlamları, “destek” anlamında da değerlendirilerek kişiler arasındaki yardımlaşmaya ve işbirliğine işaret ettiği düşünülebilir. Bu bakımdan *ahi* teriminin kökeninin Akadca *ahum* kelimesine dayanma olasılığı daha yüksektir.

Anadolu tarihinde Hititler öncesi dönem Eski Asur Ticaret Kolonileri Dönemi olarak adlandırılır.³ Arkeolojik devir olarak Orta Bronz Çağı’na tekabül eden bu dönemde, Mezopotamya’nın kuzeyindeki küçük bir şehir devleti olan Asur’un tüccar sakinleri özellikle Orta Anadolu bölgesinde ve kısmen Kuzey Suriye’de ticari koloniler ve istasyonlar kurarak kapsamlı ve organize bir uluslararası karasal ticaret gerçekleştirmişlerdir. Asurlu tüccarların, Mezopotamya’da bin yıldan fazla süredir kullanılan yazıyı da beraberlerinde getirmesiyle Anadolu coğrafyası bu dönemde yazılı devirlere girer. Anadolu’daki Asur kolonilerinin merkezi olan Kültepe-Kaniş’te yapılan kazılarda Asurlu tüccarların evlerinde tuttıkları kişisel arşivlere ait, çoğunluğu ticari içerikli 23500 civarında çivi yazılı Eski Asurca belge ele geçmiştir. Bu belgeler sayesinde Anadolu’nun bu ilk tarihsel devrinin siyasi, idari, coğrafi, etnik, sosyal, ekonomik, hukuki vb. bütün yönlerine dair kapsamlı ve güvenilir bilgiler elde edilir.

Kültepe kazılarında bulunan *limmum* eponim listeleri sayesinde Anadolu’daki Asur ticaretinin 250 yıldan fazla sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu ticaretin temel ürünleri Orta Asya kaynaklı olduğu düşünülen kalay ve daha çok Mezopotamya’nın farklı bölgelerinden temin edilen çeşitli yün kumaşlardır. Asurlu tüccarlar, dönemin stratejik ürünü olan kalay ile statü ve zenginlik göstergesi olarak kabul edilen kumaşları daha çok Anadolu şehir devletleri içinde satarak, elde ettikleri altın ve gümüşü Asur’a taşımışlardır.

Kültepe tabletleri bu bildirin konularından olan Anadolu’nun ilk şehir devletlerinin mesleki ve idari yapılanması hakkında oldukça doyurucu bilgiler verir.⁴ Çünkü Asurlu tüccarlar, Anadolu şehirleri için stratejik önemdeki kalay madenini ve Anadolu’da oldukça rağbet edilen, dönemin moda ürünleri olduğu anlaşılan Mezopotamya kaynaklı yün kumaşları Anadolu’nun elitlerine yani devlet yönetiminde söz sahibi olan idari memurlara ve çeşitli meslek erbaplarına satmışlardır. Çivi yazılı belgelerde oldukça fazla sayıda unvan ve meslek ismi kayıtlıdır. Aslında Anadolu coğrafyası siyasi olarak çoğu zaman birbirinden bağımsız, küçük büyük şehir devletleri arasında bölünmüş durumdadır. Fakat belgelerde kayıtlı unvan ve mesleklerin ve muhtemelen bunların organizasyonun hemen hemen bütün şehirlerde aynı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, her ne kadar şehirler arasında siyasi bir birlik olmasa da bu şehirlerde yaşayan toplumlar arasında kültürel bir birliktelik olduğu anlaşılmaktadır.

Anadolu’nun bilinen ilk şehir devletlerinin monarşi ile yönetildiği anlaşılmaktadır. Devletin başında bir kral (*rubā’um*) bulunmaktadır. Yerlilerle ilgili birçok metinden anlaşıldığı kadarıyla kraliçe (*rubatum*) de devlet yönetiminde oldukça etkili ve söz sahibidir. Kral ve kraliçe devleti önemli görevlere atadıkları, uzmanlaşma alanlarına göre belirli unvanlar taşıyan çok sayıda memurlar vasıtasıyla idare etmişlerdir. Akadca “büyük” anlamındaki *rabūm* sıfatı ile teşkil edilmiş, devlet yönetiminde görev alan, devletin güvenliğinden, ekonomisinden, saray ilerinden, meslek kollarından vb. sorumlu 40’tan fazla unvan bulunmaktadır. Bu memurlar arasındaki hiyerarşiyi kesin olarak belirlemek zordur, ancak hem unvan ya da meslek adlarının anlamları hem de belgelere yansıyan bazı bilgiler sayesinde özellikle üst düzey memurlar tespit edilebilmektedir. Kral ve kraliçeden sonra devlet yönetimindeki en önemli memurların genellikle “veliaht” olduğu düşünülen fakat devletin hukuki işlerinden sorumlu bir memur olduğu düşünülen⁵ *rabi simmiltim* “merdiven büyüğü”; ordu komutanı olduğu anlaşılan *rabi sikkitim*; sadece birkaç metinde geçen “baş vezir” olarak anlamlandırılan *rabi šukkallim*; başta ticari faaliyetler olmak üzere devletin ekonomik işlerinden sorumlu olduğu anlaşılan, bir kuruma da sahip “baş kahya” anlamındaki *rabi alahinnim* olduğu görülmektedir.

Diğer unvanlardan birçoğu faaliyet alanlarına göre sınıflandırılabilir. Ülke ekonomisinden sorumlu memurlar ticaretle, tarımla, hayvancılıkla ilgili unvan sahipleri olarak alt kategorilere ayrılabilir.

³ Dönem hakkında detaylı bilgi için bkz. Günbattı 2012; Larsen 2015.

⁴ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Erol 2007; Veenhof-Eidem 2008, 219-233.

⁵ Erol 2012, 1307.

Ticaretle ilgili unvanlar arasında, *rabi alahhinim* “baş kâhya/idareciler amiri” dışında, çıkış vergisiyle ilgili bir unvan olan *rabi mûsi'im* ve “pazar amiri” olduğu düşünülen *rabi mahîrim* sayılabilir. Devletin zirai işleriyle ilgili unvanlar arasında ise “hasat işlerinden sorumlu” *rabi adrim*, “meyve bahçelerinden sorumlu” *rabi kiriâtım*, “şarap üretiminden sorumlu” *rabi karânım*, “tahıl işlerinden sorumlu” *rabi şe'im*, “yağ üretiminden sorumlu” *rabi şamnım* ve “keten üretiminden sorumlu” *rabi kitâtım* gösterilebilir. Bazı unvanlar saraylara ya da devlet hazinesine ait evcil hayvan sürüleri olduğunu göstermektedir. Örneğin, “çobanlar başı” *rabi re'im*, “sığır sürülerinden sorumlu” *rabi alpâtım*, “atlardan ya da seyislerden sorumlu” *rabi sisē*, “katır yetiştiriciliğinden sorumlu” *rabi perdım* hayvancılıkla ilgili unvanlardır.

Devletin her türlü güvenlik işlerinde sorumlu *rabili* unvanlar da bulunuyordu. Bunlar arasında, “ordu komutanı” olan *rabi sikkitim* dışında, “korumalar/nöbetçiler amiri” *rabi maşşar(ā)tim*, “büyük sur kapılarından sorumlu, şehir kapıları nöbetçilerinin amiri” *rabi abullâtım*, “kapı bekçilerinin amiri” *rabi utue*, “sınır güvenliğinden sorumlu” *rabi battım*, “kırsal alanların güvenliğinden sorumlu memurların amiri” *rabi şerim*; “istihbaratçılar başı” *rabi dayyalım*, “silahlardan sorumlu” *rabi kakkî*, hırsızlık olaylarının araştırılmasından sorumlu *rabi şariqî* sayılabilir. Anadolu sarayları ve krallarıyla ilgili çeşitli işlerinden sorumlu birimlerin de amirleri bulunuyordu. Bunlar arasında “baş âsâcı” *rabi haţtim*, “sofracılar başı” *rabi paşşurē*, “baş sakı” *rabi şâqîm*, “sarayın kiler ya da depolarından sorumlu” *rabi hurşâtım*, “kralın av köpeklerinin bakımından sorumlu” *rabi kalbâtım*, “bahçıvanlar başı” *rabi nukirribî*, “köleler amiri” *rabi urdē* sayılabilir.

Metinlerde bazı meslek erbaplarının ve zanaatkârların işlerinden sorumlu amirlere de rastlanmaktadır. Örneğin “demirciler başı” *rabi nappāhē*, “tuzcular amiri” *rabi tabtim*; “oduncular başı” *rabi eşi*, “baş tellal” *rabi nâğirim*, “başgardıyan” *rabi kişerânım*, “baş tercüman” *rabi targumannım*, “hızlı haberciler başı” *rabi lāsımım* çeşitli mesleklerin amirleri arasında gösterilebilir. Bu şekilde belli başlı meslek gruplarının *rabûm* “büyük” sıfatıyla teşkil edilmiş unvanlara sahip birer amirinin olması Anadolu'nun ilk kent devletlerinde mesleki bir organizasyonun varlığına işaret etmektedir. Kültepe metinlerinde, bu şekilde bir başkanı olan mesleklerin haricinde, şimdiye kadar ele geçen Kültepe tabletlerinde, birer amirinin olduğunu gösteren bilgiye rastlanmamış birçok meslek adı kayıtlıdır. Bunlardan ilk akla gelenler arasında *aşkâpum* “derici”; *aşlâkum* “çamaşırcı”; *gallabum* “berber”; *itinnum* “inşaatçı; duvar ustası”; *işparum* “dokumacı”; *malâhum* “gemici”; *naggârum* “marangoz”; *nuârum* “müzisyen”; *nuhattimmum* “aşçı”; *sâbi'um* “hancı”; *şiprum* “haberci”; *tuşşarrum* “kâtip”; *şasinnum* “okçu” sayılabilir. Bunların da Eski Anadolu şehirlerindeki mesleki sınıflanmanın birer unsuru olarak “mesleki teşkilatlanmanın” birer parçası oldukları söylenebilir.

Ahi Evran tarafından Anadolu'da kurulan Ahilik Teşkilatı, 13. yy itibarıyla bütün Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasına yayılmış; esnaf ve sanatkârlar arasında dayanışma, toplumsal yardımlaşma, eğitim gibi konularda sosyal, kültürel ve ekonomik düzenin tesisi ve sürdürülmesini amaçlayan bir tür sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanabilir.⁶ Anadolu'nun bilinen en eski şehir devletlerinde görülen mesleki teşkilatlanmanın ise siyasi ve idari sistemin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Ahilik Teşkilatı ile Anadolu şehir devletlerindeki mesleki teşkilatlanma arasında, kuruluş amaçları bakımından, temel bir fark olduğu açıktır. Ancak Anadolu şehir devletlerindeki belli başlı mesleklerin birer amirinin olması, her ne kadar elde yeterli veri olmasa da, çeşitli iş kollarının kendi içinde ve belki de diğer meslekler arasında, hiyerarşik bir düzen içinde yapılandığını gösterir. Bunun da Anadolu'daki bilinen en eski mesleki yapılanma olarak, Selçuklu Devleti'ndeki *ahilik* kurumunun ilk örneğini teşkil ettiği söylenebilir.

Kaynakça

Erol, H. (2007). *Eski Asurca Metinlerde Meslek Adları ve Unvanlarla Geçen Şahıs İsimleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Erol, H. (2012). “Asur Ticaret Kolonileri Devri'nde Anadolu Şehir Devletlerinin İdari yapısı”, 38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, III. Cilt, Tarih ve Medeniyetler Tarihi, Ankara, 1305-1315.

⁶ Yılmaz 2017, s. 43-46.

Günbattı, C. (2000). “Eski Anadolu’da Su Ordali”, *Archivum Anatolicum* 4, s. 88.

Günbattı, C. (2012). *Kültepe-Kaniş, Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler*, Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Larsen, M.T. (2015). *Ancient Kanesh, A Merchant Colony in Bronze Age Anatolia*, New York.

Veenhof, K.R.-Eidem, J. (2008). *Mesopotamia, the Old Assyrian Period*, Fribourg.

Yılmaz, M.S. (2017). “Ahilik Teşkilatı”, *Ahiname* 1/1, s. 43-46.

Kısaltmalar

Clay, A. T. (1927). *Letters nad Transactions from Cappadocia*, Babylonian Inscriptions in the Collection of James B. Nies IV, Yale.

Chicago Assyrian Dictionary

Cuneiform Texts form Old Babylonian Tablets in the British Museum, London 1896.

Divanü Lûgat-it-Türk Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I (çev. B. Atalay), Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları-521, (1985).

Lewy, J. (1935-1937). *Tablettes cappadociennes de Luvre*, TCL 19, 20, 21, Paris 1935-1937.

AHİLİĞİN SİYASİ YÖNÜ VE BUNU ŞEKİLLENDİREN HUSUSLAR
THE POLITICAL AID OF AHIS AND THE ISSUES THAT SHAPE IT

Abdullah TURAN

Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi, Aksaray, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-2743-6798

Özet

Ahi Evran çok iyi eğitim almış biri olmasının yanında Moğol saldırılarının yoğun olduğu yılları tecrübe etmiş biri olarak ahilik teşkilatını kurup sürdürürken siyasetin de içinde olmak zorunda kalmıştır. Çünkü içinde bulunduğu organizasyon yönetici kesimle sürekli muhatap olmayı gerekli kılmakla birlikte devletin sürdürülmesinde de çok önemli bir fonksiyona sahip olmuştur. Halkın dünyada ve ahirette mutluluğunu amaç edinen bu teşkilat Ahi Evran'ın vefatından sonra da siyasetle içli dışlı olarak varlığını sürdürmüştür. Sivil unsurları da arkasına alarak gücünün etkisini artıran bu teşkilat devletin selametini düşünerek doğru politikalarında hükümdarlara destek verirken yanlış politikalarında onların karşısında durmuştur. Bu süreçte ahiler, sahip oldukları siyaset bilgisi sayesinde devletin otoritesini yitirip Anadolu'nun Moğollarca istila edildiği bir dönemde dahi Anadolu'yu bir hükümdar gibi yönetmeyi ve şartlar olgunlaştığında Osmanlı'nın kurulmasına yardım etmeyi bilmişlerdir. Bu sebeple ahiliğin siyasi yönü ve bu yönünü şekillendirmeye katkı sağlayan hususların incelenmesi hem yöneticilerin halk tarafından denetlenmesi hem de halkın sivilleşmesi ve bu bağlamda demokrasinin toplumda yerleşmesi için çok önemlidir. Bu çalışma ahilik teşkilatının siyasi yönünü ve bunu şekillendiren hususları incelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, "halkın yöneticileri denetlemesine ve halkın sivilleşerek demokrasinin gelişmesine katkı sağlayacak fikri ve enerjiyi vermesi" ve "bu konuda bin yıl önce Anadolu'da demokrasinin nasıl işlediğini göstermesi" yönü ile önemli hale gelmektedir. Bu çerçevede literatür taraması yapılarak internet ve kütüphaneden elde edilen makale ve kitaplardan toparlanan veriler "ahilerin siyasete müdahalesi/dahli" çerçevesinde taranmış ve elde edilen bulgular/bilgiler yorumlanmıştır. Diğer bir ifade ile ahiliğin Anadolu'da nasıl sürdürüldüğü ve bu konuda siyasete dahli zemininde mevcut kaynaklar taranarak ve siyasetle bağlantılı olan örnek olaylar incelenerek "ahiliğin siyasi yönü ve bunu şekillendiren hususlar" belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmanın içeriğinde öncelikle "ahilik kavramı, teşkilatlanması vs." şeklinde kavramsal hususlar ve devamında "ahilerin siyasete dahli çerçevesinde yaşanan bazı örnek olaylar ve bu konuda siyasi yönünü açığa çıkaran işaretler ve hususlar" değerlendirmeye alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi Evran, Siyaset

Abstract

Ahi Evran received a very good education. He is also someone who lived in the years when the Mongol attacks were too much. Thus, he had to be involved in politics while establishing and maintaining the Ahi organization. Because the organization he is in has made it necessary to be in constant contact with the executive section. In addition, this organization had a very important function in the maintenance of the state. This organization aims at the happiness of the people in this world and in the hereafter. For this reason, after the death of Ahi Evran, he continued to exist as a close friend of politics. This organization increased the influence of its power by taking the civilian elements behind it. Thus, for the welfare of the state, it sometimes stood against the policies and sometimes supported the rulers. In this process, the Ahis, thanks to their political knowledge, ruled Anatolia like a ruler when the state lost its authority and when the Mongols invaded Anatolia. And when the conditions were ripe, they helped to establish the Ottoman Empire. For this reason, examining the political aspect of Akhism and the issues that contribute to shaping this aspect will contribute. That is to say, this institution is very important for the control of the rulers by the people, the civilianization of the people and in this context the establishment of democracy in the society. This study aims to examine the political

aspect of the Ahi organization and the issues that shape it. Therefore, this study is important because it gives the idea and energy of the people to control the rulers and to contribute to the development of democracy by civilianizing the people. It is also important in that it “shows how democracy worked in Anatolia a thousand years ago on this subject”. In this context, the literature was searched and the data collected from the articles and books obtained from the internet and the library were scanned within the framework of “the intervention / involvement of the ahis in politics” and the findings / information were interpreted. In other words, this study is based on how the Akhism was maintained in Anatolia and how it was included in politics. And by scanning the existing sources and examining the case studies related to politics, “the political aspect of Akhism and the issues that shape this aspect” were determined. For this purpose, conceptual issues such as the concept of ahi-order and its organization are given in the content of the study. Then, “some case studies within the framework of the involvement of the ahis in politics and the signs and issues that reveal their political side on this issue” were evaluated.

Keywords: Ahi Order, Ahi Evran, Politics

Giriş

Ahilik Türkler için çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu mekanizma sayesinde o günkü şartlarda Türkmenler Anadolu’ya tutunmuş, korunmuş, yaşatılmış ve gayrimüslimlerin karşısında bir rekabet avantajı yakalayabilmiştir. Ancak özellikle bir sivil toplum kuruluşu olmasının yanında devletin de önemsedığı ve zayıfladığında yerine geçerek karar alan bir mekanizma olması ya da devleti yöneten kişilerin yanlış sapması halinde onların karşısında durarak katılımcılık ve demokrasiyi işler hal getirmesi yönleri o günkü şartlarda ne kadar önemli bir müessese olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle bu çalışma ile ahiliğin siyasi yönünü ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaçla siyasi yönünü açığa çıkaran bazı hadiseler ve ahiliğin bu şekilde davranmasına sebep olan bazı önemli hususların incelenmesi amaçlanmaktadır.

Literatür incelendiğinde ahiliğin ekonomik, sosyal, askeri, ahlaki, dini ve kültürel yönleri ile birlikte kalite, üretim, denetim, işletmecilik, vs. şeklindeki potansiyellerinin de tartışılan konulardan olduğu görülmektedir (Arslan, 2015; Aydemir, 2019; Aydın, 2020; Çandır ve Aydın, 2021; Durak ve Yücel, 2010; Hatalmış, 2019; Karagül, 2018; Öztürk, 2002). Bu konuda siyasi yönüne dokunan çalışmalar da mevcut bulunmaktadır (Demirtaş, 2021; Aksoy, 2018; Atik, 2011; Ekinci, 2021). Ancak bu çalışma ahiliğin siyasi yönünü “Selçuklu, Moğol, Osmanlı” üçgeninde gerçekleşen olaylar üzerinden açıklaması ve bu konuda Anadolu’da bu müessesenin devletin yerine geçen pozisyonunu açıklaması, ayrıca ahiliğin bu şekilde davranabilmesine katkı sağlayan hususları açıklaması ile literatürdeki diğer çalışmalardan farklı ve önemli hale gelmektedir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için internetten ve kütüphaneden taranan kaynaklar incelenerek elde edilen/erişilen veriler ışığında öncelikle “ahilik, fonksiyonları, teşkilatlanması” konusu değerlendirilerek ardından ahilerin siyasi karar mekanizmasına dâhil olduğu bazı olaylar örnek olarak sunulmuş ve bu konuda ahileri meselelere müdahil olma konusunda yönlendiren hususların bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Kavramsal Çerçeve: Ahilik, Fonksiyonları ve Teşkilatlanması

Ahilik kavramının nasıl oluştuğu kesin olarak belirlenemese de mevcut bilgiler “ahilik” sözcüğünün Arapça’da “kardeşim” manasındaki “ahi”den geldiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan Türkçe’de “eli açık, cömert, kahraman” anlamlarına gelen “akı” kelimesinden (Kızıler, 2015:409) geldiği belirtilmektedir ki “k” harfinin Anadolu’da “h” veya “g” şeklinde (ohumak, bahmak şeklinde) telaffuz edilmesi nedeniyle “ahi”ye dönüştüğü ifade edilmektedir (Akgündüz, 2014:10). Özellikle Atebetü’l Hakayık’ın “ahi” kelimesini “bahil”(cimri)in zıddı yani “cömert” manasında kullanması “ahi” isminin “akı”dan geldiği kanısını güçlendirmektedir. Öte yandan “akı” sözcüğünün “konukseverlik, mertlik, alplık, cömertlik, yiğitlik vs.” anlamlarında kullanılması ve bu özelliklerin ahilik teşkilatı mensuplarının sergilenmesi de bu kavramın Arapça “kardeşim” manasına gelen “ahi”den farklı olarak Türklere özgü olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Demirpolat ve Akça, 2004:363).

Bu konuda ahiliğin Bizans loncalarına benzemesi yönü ve fütüvvet¹ teşkilatının devamı olduğu yönünün literatürde tartışıldığı görülmektedir. Ersoy (2012:175) bu konuda ahi birliklerinin Bizans loncalarının bir devamı olmadığı gibi fütüvvetçiliğin de bir kopyası olmadığını belirtmektedir. Yazar ahiliğin Türk toplumunun örf ve geleneklerinin getirdiği değerlerle bezenerek inşa edildiğini ve İslam inancının güçlendirdiği ahlakla beraber Anadolu coğrafyasının kendisine münhasır şartlarında yeşererek geliştiğini ifade etmektedir. Bizans loncaları devlet tarafından kurulmuş olan ve bazı kamu görevlerinin yürütülmesinden sorumlu tutulan bir meslek kuruluşu iken ahilik, sivil bir organizasyon olarak kurularak işletilmiştir. Bununla beraber ahilik kamu hizmetlerini devletin değil kendi isteği ile yerine getirmiştir. Bizans loncalarına sadece tüccarlar ile sanatkârlar üye olarak kabul edilirken ahilikte böyle bir kısıtlama yapılmamış ve ahilik prensiplerini ve değerlerini benimseyen herkes bu organizasyona dâhil edilmiştir. Bizans loncaları, kast sistemi özellikleri ile dönüşürken ve farklı loncalar ile evlilik bile yasak edilmiş iken ahiliğin bu tür bir ayrıma gitmediği nettir². Bizans Loncalarında üretim (üretici) ve pazarlama (tüccar) birbirinden ayrılmış iken ahilik bu konuda birlikteliği benimsemiştir. Öte yandan Batı'daki loncalar ekonomik nedenlere kurulmuş iken ve burjuva ile kapitalizme hazırlık özelliği taşıyorken ahilik, toplumsal konulara da ağırlık veren bir nitelik göstermiştir (Ersoy, 2012:175; Aydemir, 2019:4-5). Fütüvvetçilik ise ahilikten daha öncesinde ortaya çıkan ve daha çok kişisel erdemler ile askeri niteliklere önem veren bir organizasyondur. Fütüvvet, bireysel erdemler ile askeri faaliyetlere önem vermişken ahiliğin ekonomik, ticari, sosyal ve mesleki fonksiyonları ağır basan işletmecilik ve yönetim fonksiyonlarını benimsediği ve Anadolu'ya özgü bir hale büründüğü görülmektedir (Ersoy, 2012:175; Aydemir, 2019:5-6).

Ahilik sosyal hayatın her alanına yayılmıştır ve şekillendirmeye çalışmıştır. İlkel bir esnaf yapılanması olmanın ötesine geçerek bireylerin tüm yaşamını içerisine alıp şekillendirmiştir. Bu çerçevede toplum kurallarını belirleyip uygulanmasını denetlemiştir. Dolayısıyla “ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı” bir bütün olarak ele almış ve bireyleri tüm yönleriyle hayata hazırlamıştır (Kart ve Çalışkan, 2019:101). Ahilik Türkün bekasını ekonomik bağımsızlıkta görmesi nedeni ile bu konuya daha fazla önem vermekle birlikte Türk kültürel değerlerini de önemli görerek teşkilat yapısının inşasında dikkate almıştır. Bu uğurda Orta Asya'daki alplık geleneğinin ahilik ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Göçebeliğin geliştirdiği dayanışma kültürü ile birlikte Moğol saldırılarının yarattığı koşullar bu teşkilatın Türk geleneklerine uygun şekilde inşa edilmesini sağlamıştır (Ersoy, 2012:175; Aydemir, 2019:5-6). Dolayısıyla ahiliğin benzetilen kimi organizasyonlara kıyasla kendine özgü olduğu görülmekle birlikte zaman içerisinde ihtiyaç ve şartlara göre kapsamının genişlediği ve teşkilatçılık yönünün geliştirildiği dikkatlerden kaçmamalıdır³ (Mahiroğulları, 2008:141). Bu çeşitlilik ve çok fonksiyonluluk bağlamında ahiliğin Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında büyük bir etkiye sahip olduğu ve gerektiğinde askeri ve yerleşim birimlerinin yönetimlerini üstlenerek idari ve dolayısıyla siyasi vazifeler yürüttüğü unutulmamalıdır. Ancak zamanla Anadolu'da yerleşik bir yaşamın gerçekleşmesi ve Osmanlı'nın askeri bakımdan kudretlenmesi sonucunda ahiliğin geriye kalan vazifelere yöneldiği görülebilmektedir (Mahiroğulları, 2008:144).

Ahilik Türk insanının hayatında birçok (sosyal, siyasi, ekonomik, askeri, ahlaki vs.) fonksiyonu yerine getirmiştir. Bu konuda ahiliğin birçok toplumda birbirine zıt olarak ifade edilen (zenginle fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet) unsurları bir araya getirip iyi ve sağlam ilişkiler kurup geliştirmelerini sağlamıştır (Öztürk, 2002:1). Ahilik, “üretmeden tüketmeye, ihtiyaç fazlasını tüketmeye, haksız rekabete, güçlünün zayıfı sömürmesine, haksız kazanç sağlamaya, insanları kandırma gibi ahlak dışı davranışlara” karşı bir fonksiyon göstermiştir (Durak ve Yücel, 2010:152). Ahilik Anadolu'daki yerleşik hayata geçiş sürecinde yaşanan çatışmaları sonlandırıp bu grupları uzlaştırmıştır (Öztürk, 2002:1). Anadolu'ya gelen göçebelerin yerleşik hayata adapte etme, Anadolu'yu İslamlaşma, Türkleşme ve Anadolu'da gayrimüslimlerin kontrolünü zayıflatma konusunda büyük katkıları olmuştur

¹ Fütüvveti oluşturan “feta” sözcüğü “genç, yiğit, cömert” anlamına gelmekte ve bu bağlamda fütüvvet sözcüğü “gençlik, kahramanlık, cömertlik” anlamını içermektedir. Öte yandan “fütüvvetin” 8.yüzyıl itibariyle tasavvuf düşüncesinde “güzel ahlak, terbiye ve nezaket” kavramlarına karşılık gelecek şekilde kullanıldığı bilinmektedir (Öger, 2019:4). Fütüvvet, ayrıca “Allah'ın emirlerine uyma, güzel ibadet, her kötülüğü bırakma, zâhiren ve bâtinen ahlakın en güzeline sarılma” şeklinde de anlam ihtiva etmektedir (Akgündüz, 2014:11).

² Ancak 16. yüzyıl itibariyle ahiliğe devletin müdahale ettiği görülmektedir (Aydemir, 2019:4-5).

³ Detaylı bilgi için bakınız (Mahiroğulları, 2008:145).

(Mahiroğulları, 2008:142). Anadolu'ya göç eden Türk ve diğer Müslüman grupları “kendi dizayn ettikleri sanat ve ticaret sitiline ve yeni bir yaşama ve çalışma kültürüne ve tabii ki ahilik dünya görüşüne” entegre etmiştir. Bu düzeni kurabilmek için buna uygun “ahlaki, mesleki ve askeri” eğitim sunmuştur (Arslan, 2015:253-254). Dolayısıyla birleştirme ve bütünleştirme temelinde hareket etmenin dirlik ve güç getireceğini bilerek insanların dünyada ve ahirette huzurunu dayanışmada aramıştır (Tatlılıoğlu, 2012:153-154). Bu anlamda teşkilat, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu temin etme düşüncesi temelinde inşa ve icra edilmiştir (Durak ve Yücel, 2010:152).

Ahilik, “millî birlik ve bütünlüğü, sosyal dayanışma ve yardımı” temel ilke olarak benimseyerek sürdürmüştür. Temel ihtiyaç maddelerini en kaliteli ve en ucuz biçimde üretmeyi arzu ettiği gibi emek sahibi ile sermaye sahibinin barış içerisinde çalışmasını temin etmeyi sürdürmektedir. Ayrıca çevreyi koruma, kaliteli mal üretme, gençleri doğru yönlendirme konusunda önemli vazife üstlenmiştir. Hammadde tedariki, işlenmesi ve satışı konusunda her aşamayı kurallara bağlayan bir sistemdir. “İnançlı, ahlaklı, bilinçli ve üretici bir toplum” oluşturmayı, işbölümü ve işbirliğini korumayı, toplumda sosyal ve ekonomik dengeyi sağlamayı hedeflemiştir. Bunlara ilaveten “kendinden önce başkalarını kollamayı, hak ettiğinden fazlasını istememeyi, kanaat ve tevazu ölçüleri içerisinde ‘hırs’ ve ‘tamah’(azla yetinmemek)dan uzaklaşmayı, kendi yeteneğine uygun bir işle meşgul olmayı, sanatını mutlaka bir üstattan öğrenmeyi ve birliğin, beraberliğin korunması için dayanışma içerisinde bulunmayı” kural olarak benimsemiştir ve bu süreçte daima yeniliğe açık olmayı ilke edinmiştir (Gündüz vd., 2012:39-40).

Türkler asırlarca teşkilatlılıkları sayesinde devletsiz kalmamış ve bu özellikleri sayesinde dünyaya yayılmaları kolaylaşmıştır. İslamiyet'e geçişle birlikte Anadolu'ya gelen fütüvvetin Türklerin teşkilat kültürünün süzgecinden geçirilmesi ile ahilik ortaya çıkarılmıştır (Akça, 2003:215). Fütüvvet erbabı olabilmek için temel şart, “başkalarını düşünmek, insanların kusur ve eksikliğini görmemek, mert, yiğit ve kerem sahibi olmak” olduğundan Abbâsî Halifesi Nâsır Lidînillâh (1180-1225) zamanında devlet eliyle teşkilatlanmış olan bu yapının (fütüvvetin) halka örnek olması amaçlanmış ve “bu konudaki ilke ve kaidelerin anlatıldığı fütüvvetnameler” ile diğer İslâm devletlerinin bu teşkilata girmesi arzulanmıştır. Anadolu Selçuklu hükümdarının birçoğu da bu anlayışa ilgi göstererek sahiplenmişlerdir (Akgündüz, 2014:11). XIII. asrın başında Kirmani, fütüvvet anlayışını “göçebe Türkmenlerin hayat ve İslam anlayışına uygun bir tarzda yeniden yorumlayarak” fikrî alt yapısını oluşturmuştur. 1205 yılında İran'dan gelen Ahî Evran da buna “Anadolu'ya özgü bir renk katarak” sistemi kurumsallaştırmıştır (Demirtaş, 2021:41). Bu süreçte sahip olduğu fonksiyonları nedeniyle devlet yönetiminin de gözünde meşru olması ve desteklenmesi büyümesi ve Anadolu'nun ücra köşelerine yayılmasında etkili olmuştur. Anadolu'da yaşanan gelişmeler (Moğol saldırıları vs.) ışığında bu teşkilatın “emniyet hizmetleri ile belediye hizmetlerini” de üstlenmesi kudretini ve etkisini göstermesi açısından önemlidir (Bayram, 2001:1-2).

Ahilik siyasi ilişkileri temelinde sivilleşme, katılım ve demokrasi konusunda önemli bir yere sahip olmakla birlikte özellikle teşkilatlanmasında liyakat ve seçime önem vermesi yönü ile de bir öncü yöne sahiptir (Ersoy, 2012:178; Döğüş, 2011:227, 235; Demir, 2016:151). Hiyerarşik bir yapı özelliğini de bünyesinde bulunduran ve liyakat ile seçimi önemseyen bu örgütün teşkilat yapısından da bahsedilmesi gerekmektedir. Her ilde esnafın başında bulunan ahilerin reisi olan kişiye “Ahi Baba denilmiş ve her esnaf dalının/mesleğinin başında bulunan reise ise “ahi” denilmiştir. Ahi'nin altında ise ahinin yardımcısı ve esnaf arasındaki düzeni sağlayan “Yiğitbaşı (Server)” denen kişi vazife almıştır (Biçer, 2016:94-97; Arslan, 2015:255-256; Durak ve Yücel, 2010:156-157). Bu anlamda Ahî teşkilatı, “yamak, çırak, kalfa ve ustadan” oluşan yönetilen grup ile Ahî Baba, Yiğitbaşı ve Kethüda⁴dan oluşan yöneticilerden oluşmaktadır. “Kethüda”lar ise görev ve yetkisini siyasi otoriteden almıştır. Yiğitbaşı esnaf ileri gelenlerinden biri iken teşkilat yapısı içinde Yönetim Kurulu ve Büyük Meclis şeklinde iki

⁴ Ahilik teşkilatında en üstte yer alan kişi Kırşehir Ahi Evran Tekkesi'nde oturan “Ahi Şeyhi” dir. Onun altında her ildeki ahilerin başı olan “Ahi Babalar” vazife almıştır. Ahi babalar mahalli sivil idarenin de başkanı konumunda olmuşlardır. Ancak 16. yüzyıl sonrasında Ahi Babalığın resmi otoritenin tayin ve tespit ettiği Kethüdalık kurumuna dönüştürüldüğü görülmektedir. Böylece yarı resmi kurum haline gelmiştir (Durak ve Yücel, 2010:155-157). Ahilik teşkilatının süreç içerisinde dönüşüme uğraması ahilik hiyerarşisinin farklı kaynaklarda birbirinden farklı anlatılması sonucunu doğurmuştur. Bu farklılığı görebilmek için İnce (2019:331-332), Biçer, (2016:94-97), Arslan (2015:255-256) ve Durak ve Yücel (2010:156-157)'in çalışmalarına bakınız.

kurul mevcuttur. Yönetim Kurulu, her sanat kolunun kendi üyeleri arasından seçtikleri beş temsilciden oluşmuştur ve bunlar kendi aralarında Kethüda denilen bir Yönetim Kurulu Başkanı seçmişlerdir. Bu mekanizmaların işlemesi esnasında hükümet ile anlaşmaya varılamaması halinde “Memleket Toplantısı” isimli bir toplantı düzenlenerek “hükümetin kararının esnaf menfaatine uygun olmaması halinde” bu durum kadıya bildirilmiş ve hükümete yürütmeyi durdurma talebinde bulunulmuştur. Bu talebin kabul edilmemesi halinde dükkânların anahtarları bırakılarak toplantı terkedilmiştir (İnce, 2019:331-332; Biçer, 2016:94-97; Arslan, 2015:255-256; Durak ve Yücel, 2010:156-157).

Böyle kapsamlı bir teşkilat yapısı ve önemli vazifeler ile varlığını sürdüren ahilik, özellikle “ahlaki ilkelerin uygulanmasının zorlaşması, Osmanlı’nın yaşadığı kayıpların olumsuz yansımaları, merkezden yapılan atamalarla ahiliğin kontrolünün azaltılması ve cemaat yapısından menfaat birliği yapısı haline dönüşmesi” nedenleri ile 15. yüzyıldan itibaren çözülme emareleri göstermeye başlamıştır (Akça, 2003:216-217; Döğüş, 2011:239). 18. yüzyılın ilk çeyreğinde (1727) ise bu örgütün yerini “tekel” (monopol) ve “imtiyaz” (privilege) anlamına gelen “gedik/lonca (corporation)”lar almaya başlamıştır (Mahiroğulları, 2008:143-144). Ancak 19. yüzyılın başlarında Avrupa’da “bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler” ilkesine dayalı liberal iktisat anlayışının gelişmesi, işyeri açma sayısına ilişkin sınırlamaların kaldırılması ile birlikte 19. yüzyılın ortalarına doğru İngiltere ve Fransa’yla yapılan “ticaret anlaşmalarının el sanatları üzerindeki olumsuzlukları” gibi sorunların varlığı nedeniyle Gedik teşkilatları 1912/1913’te çıkarılan bir yasayla tamamen ortadan kaldırılmıştır (Mahiroğulları, 2008:144).

Ahiliğin Siyasi Fonksiyonu: Yaşanan Hadiseler ve Ahilerin Tutumunu Şekillendiren Hususlar

Ahilerin siyasi fonksiyonlarını ortaya koyabilmek için her şeyden önce siyasete dâhil olmalarına neden olan atmosferi, diğer bir ifade ile siyasi sürece dâhil olmalarına dair örnekleri incelemek gerekmektedir. Buna ilaveten ahilerin bu şekilde davranabilmelerini sağlayan ve ahiliğin siyasalere karşı tutumunu belirleyen/şekillendiren hususların da incelenmesi ahilerin siyasi yönelişini değerlendirebilmek açısından önemlidir. Çünkü ahilerin bu tutumları onların demokrasi ve katılımcılık yönünü de dışa vurmaktadır. Bu durum ahiliğin sivil bir otorite olarak gücünü yansıtmaya açısından da önemlidir.

Yaşanan Hadiseler Temelinde Ahilerin Siyasi Tutumu

Yaşanan hadiseler konusunu özellikle “ahiliğin kurucusu Ahi Evran’ın siyasi yönelişi, ahiliğin devleti yönetme ve sürdürme fonksiyonu, Moğollar, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde yaşanan siyasi olaylara karşı ahilerin aldığı siyasi pozisyon” çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle Ahi Evran’ın yetiştiği koşullar ve aldığı eğitim ahiliğin siyasi pozisyonunu belirlemekle birlikte Halife Nasır’ın fütüvveti Anadolu’ya siyasi bir amaçla getirmiş olması da kurumun siyasi pozisyonunu göstermesi açısından önemlidir. Fakat Anadolu’nun koşulları bu konuda fütüvveti Türk kültürü ve idare anlayışı ile yeniden revize etmiştir. Çünkü ahiliğin fonksiyonlarına bakıldığında günün şartlarına göre şekillendiği görülebilmektedir. Bu nedenle Moğolların Anadolu’da düzeni bozduğu vakitlerde ahilerin vazife alanları genişleyip fonksiyonları artarken Anadolu’da istikrarın sağlandığı Osmanlı Devleti gelişim evresinde fonksiyonlarının azaldığı ve yapısının değiştiği görülebilmektedir. Bu anlamda ahileri karşı karşıya kaldıkları Moğol baskıları ve saldırıları siyasetin içine daha da çok çekmiştir. Bu dönemde Selçuklu sultanlarının da ahilikten çok fazla şey bekledikleri görülmektedir. Ancak Selçuklu hükümdarlarının desteğine rağmen ahiler halkın mağdur edilmesi halinde sultanların karşısında direnmeyi de bilmişlerdir. Öte yandan esnaf teşkilatının başı olmaları ve ilgili yerleşim yerlerde saygınlığa sahip olmaları da onları siyaset sahnesinde söz sahibi etmiştir. Bu yönleri de ayrıca onları hükümdarlarla muhatap hale getirmiştir. Ayrıca ahiliğin sivil bir oluşum olması ve sivil halkın gözünde meşrulukları olması ve halkı harekete geçirebilme yönlü kudretleri de bu konuda ahileri siyasetle ilgili hale getirmiştir. Anadolu’ya gelen her farklı toplumu uyumlu yaşayan bir unsur haline getirmeleri nüfuzlarını artırmış, bu yönleri ile yerel sorunları çözebilmeleri kolaylaşmış ve bu durum sultanlar tarafından önemsenmiştir. Öte yandan mahalli alanlarda üstlendikleri idari, beledi hizmetler ve inşaa faaliyetleri de ahiliği hükümdarlar nezdinde önemli hale getirmiştir. Bu nedenle halkı refaha kavuşturabilmeleri ve şehri mamur hale getirmeleri ile devletin yükünü hafifletmeleri de ahileri siyaset sahnesinde söz sahibi haline getirmiştir. Bu denli kıymetli yönleri ile sultanların arkasına almak isteyeceği bu müessese Moğolların Anadolu’yu parçalayıp devlet otoritesini yok etmeleri durumunda da devletin kontrolünü alarak ve düşmanla savaşarak devlet ile halkı sahipsiz bırakmaması yönü ile

siyasi kudretini göstermiştir. Ahiler, Moğollar karşısında aldığı tutuma göre Selçuklu yöneticilerine destek vermiş ya da karşı duruş sergilemişlerdir. Osmanlı'nın kurulmasına, zenginleşmesine (üretim ve ticaret) katkı sunarak gerektiğinde devletin başına kimin geçeceği hususunda tercih bildirmişlerdir. Dolayısıyla ahilerin bahsi geçen bu siyasi temasları “Anadolu’da yaşanan olaylar üzerinden” mümkün olduğunca çok fazla detaya girmeden incelenecek ve üç alt başlık içerisinde değerlendirilecektir. Bu örnek olaylarla, siyasi çerçevede, “ahilerin yönetimlere dâhil olan “katılımcılık” özelliği ve halkın kanaatinin yönetime yansması şeklinde gerçekleşen “demokrasi” özelliği” gösterilmek istenmektedir.

Ahiliğin Kurucusu Ahi Evran ve Siyasi Şekillenışı: Ahiliğin Devleti Sürdürme ve Yönetme Fonksiyonu

Ahiliği inşa eden Ahi Evran'ın yetiştiği ortam ve Anadolu'da vazifelendirilmesi onun siyaset sahnesinde etkili bir unsur olmasında büyük bir değere sahiptir. Bu hususta fütüvvetin Anadolu'da yayılması konusunda vazife üstlenmesi ve bunu ahilik şeklinde Anadolu'ya özgü bir renge büründürmesi bu organizasyonu siyasetin vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Bu nedenle öncelikle Ahi Evran'la ilgili bazı bilgilere yer vermek ve ardından fütüvvetin Anadolu'ya getirilmesi ile birlikte bu teşkilatın devleti sürdürme konusundaki fonksiyonunu izah etmek yararlı olacaktır.

Halife Nasır Lidinillah fütüvvet teşkilatını kurarak “İslam âlemine karşı Harezşah, Moğol, Tatar, Gürcü ve Avrupalılar tarafından gelecek tehditleri savuşturmayı, İslam ülkeleri arasında gerçekleşen savaşları durdurmayı, Müslüman milletleri bir araya toplamayı, Arapların hilafet makamındaki yerlerini ve önemlerini muhafaza etmeyi” amaçlamış ve başarmıştır (İnce, 2019:327). Dolayısıyla ahiliğin oluşturulmasında büyük etkise sahip olan fütüvvetin kendi varlık sebebinin dahi siyasi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca dönemin koşullarında dinin devletin yönetimindeki etkisi bilinmektedir. Devleti yönetenler halife ile tezata düşmeden siyasetini sürdürmek istemişlerdir. Bu koşulların İslam âlemini etkilediği bir atmosferde yetişen Ahi Evran da ilim dersleri ile birlikte yönetim/siyaset konusunda donanımlı hale gelerek fütüvveti Anadolu'da ahiliğe dönüştürebilmiştir. Teşkilatlanma konusunda edindiği bilgi de bu süreçte siyasi yönünün değerini yükseltmiştir.

Anadolu ahilik teşkilatının kurucusu olan Ahi Evran Azerbaycan'ın Hoy (İran Azerbaycan'ı) şehrinde doğmuş (1172-1262) bir Türk'tür. Asıl adı, “Mahmud”, lakabı, “Şeyh Nasîru'd-din”, künyesi, “Ebu'l-Hakayık” nisbet adı ise “Hoyî” olarak belirtilmiştir. “Evren” ise daha çok menkıbevi bir isim olarak kendisine verilmiştir ve bunu kimi kesimler “Evran” olarak da kullanmaktadır. Ahi Evran'ın doğduğu Hoy ve çevresi Tuğrul Bey'den beri Türkmen diyarıdır ve Van'ın Özalp ilçesine 60 km uzaklıktadır (Ayış, 2019: 91, 93). Dolayısıyla Ahi Evran doğduğu yer Anadolu'ya çok yakındır ve ahiliğin siyasi şekillenişinde Ahi Evran'ın doğduğu ve yetiştiği ortamın, fütüvvetin ve öğrenilen dini ve milli kaidelerin büyük etkisi olmuştur.

Çocukluğunu ve ilk tahsil devresini (ilk eğitimi) memleketinde geçiren Ahi Evran geçici bir süre demirci atölyesinde çalışmış ve sonrasında deri işleme sanatına yönelerek kısa bir süre içerisinde bu işte kalfalık derecesine yükselmiştir. Sonrasında Maveraünnehir bölgesine giderek oralardaki medreselerde eğitimine devam etmiş ve önemli hocalardan ders almıştır. Gençlik evresinde ilk tasavvuf terbiyesini ise Yeseviyye tarikatı pîrlerinden (Ahmet Yesevî'nin öğrencilerinden) almıştır. Sonrasında ise tasavvuf ehlinin buluşma yeri olan ve İslam dünyasının en mühim ilim, irfan ve fikir merkezi olan Bağdat'a gitmiştir. Bağdat onun çok yönlü bir ilim ve fikir adamı olarak yetişmesini temin etmiştir. Bağdat'ta Fahreddin Razi'nin talebelerinden biri olan Evhaddü'd-din Kirmanî'ye (1168- 1248) intisap etmiştir. Şeyhinin tavsiyesi ile Abbasi halifesi Nasır ile tanışarak fütüvvet teşkilatına katılmış ve bu teşkilatın önde gelen şeyhleri ile temas kurma fırsatı yakalamıştır. Böylece başta Kirmanî olmak üzere birçok hocadan faydalanmıştır. “Tefsir, Hadis, Kelâm, Fıkıh, Tasavvuf, Tıp ve Felsefe” öncelikli olarak pek çok alanda eğitim görmüş ve önemli eserler kaleme almıştır (Ayış, 2019:93-94).

1206 yılında, Sadreddin Konevî'nin (öl.: 1274) babası Mecdüddin İshak'ın kılavuzluğu ile kendisi aynı zamanda Kirman Selçukluları sultanı Turanşah'ın oğlu olarak bilin Evhadüddin ve Muhyiddin İbn-i Arabî (1162-1240) ile beraber Anadolu'ya gelmiş ve 1207'de Kayseri'de bir deri işleme atölyesi kurarak o yörede debbağların piri olarak tanınmıştır. Ahi Evran, Kirmanî'nin kızı Fatma bacı (Kadıncık Ana) (1207-1270) ile evlenmiştir. Bu kişi Anadolu'da “bâciyan-ı Rum” örgütünü kuran kadın olmasıyla önemlidir. Ahi Evran ise hocası Evhadüddin Kirmanî ile beraber Anadolu'da her yeri gezerek ahi örgütünü yaymayı sürdürmüştür (Çağatay, 1982:431-432).

Ahi Evran'ın fikir dünyasını birçok faktörün etkilediği ve bu faktörlerin, onun iyi bir teşkilatçı olarak yetişmesini mümkün kıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Azerbaycan'da aldığı tasavvuf eğitimi, Fahrettin Razi'den aldığı aklı ve nakli ilimler, Bağdat'ta öğrendiği fütüvvet anlayışı onun fikir dünyasını ve teşkilatçılık yönünü geliştirmiştir. Ahî Evran'ın hayatını etkileyen bu faktörler onun, Anadolu coğrafyasında “ahiliği inşa etmesini sağlayacaktır. Bu anlayış ile “dinî, iktisadî, siyasi ve idarî hayatı” etkilenecektir. Ahi Evran, medrese eğitimi almış biri olsa da hayatını bir medrese kenarında oturup geçirmemiş ve teşkilatçılık yönü ile harekete geçmiştir. Tıpkı şeyhi Ahmet Yesevî gibi amelî tasavvuf anlayışını ön plana çıkararak halkın içinde yaşamıştır. Yesevi gibi toplumun karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm bulmak için gayret göstermiş ve bizzat topluma öncülük etmiştir. Bu bağlamda henüz yurt edinilmiş olan Anadolu coğrafyası “insani açıdan ve kurumsallık açısından imar etmeye çalışmıştır. En önde ahlak ve meslek eğitimi olmak üzere, ticarî, iktisadî, siyasi, askerî ve idarî konularla ilgilenecek uzman/kalifiye insan yetiştirmek üzere rol modellik yapmıştır. Ahi Evran, Anadolu'ya fütüvvet teşkilatının bir temsilcisi olarak gelmiş olsa da Anadolu coğrafyasının kendisine özgü şartları onun bu şartlara uygun bir teşkilat inşa etmesini zorunlu kılmıştır. Bilhassa Anadolu Selçukluları dönemindeki “ilmî, fikrî, sosyal, kültürel ortam ile siyasi ve askerî durum”, onu ahilik şeklinde fütüvvetten farklı bir teşkilat kurmaya yönelmiştir (Ayış, 2019:96).

Ahiliğin kurulup gelişmesi devletin politikalarını uygulamasına değer katmıştır. Anadolu Selçuklular zamanında devlet, vatandaşı eğitmede, dini, kültürü ve sosyal yaşantıyı yönlendirmede belli bir siyaset benimseyerek bu konuda ahi ve bacı teşkilatlarının kuruluş ve gelişmesine destek olmuştur. Böylece Türkmenlerin yerleşik hayata geçirilmesi ve mesleklendirilerek topluma kazandırılması mümkün hale gelmiştir (Ayış, 2019:97). Ancak devam eden süreçte yaşananlar ahilerin siyasi fonksiyonlarını artırmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol hükmüne girmesi siyasi düzensizliği de beraberinde getirdiğinde bu kargaşa ortamında ahiler şehrin idaresi vazifesini üstlenerek şehri ve insanları emniyet altına almışlardır. Ahilik ve esnaf birlikleri beledi, idari ve askerî hizmetleri yürüterek düzeni tesis etmişlerdir. Bu süreçte bazı istisnalar dışında hükümetin izlediği siyaseti sürdürmeye ve onun yanında olmaya devam etmişlerdir. Bu konuda ahiliğin daima devletin yanında olan bir müessese olduğu açıktır. Devlete ihtiyaç duyulan her yönü ile yardım eden bu yapı yeri geldiğinde idari ve askerî alanda da vazife üstlenmiştir. Düzenin kaosa döndüğü vakitlerde toplumun huzuru için önlemler alarak anarşi ortamında toplumu korumuştur (Atik, 2011:57).

Öte yandan Ahi Evran'ın fikirlerinin “sanatkârlık” ve “cihat mefkûresi” şeklinde incelenmesi gerekmektedir. Ahi Evran, ahiliğe girenlerin sanat sahibi olup kendi ihtiyaçlarını karşılayacaklarını ve zengin kişilerin başka kimselere daha çok hizmet edeceklerini düşünmüş ve uygulamıştır. Cihat Kur'an da farz kılındığı için ahi olandan bu mefkûreyi de benimsemesi beklenmiştir. Fikirlerini Anadolu'da tıpkı Ahmet Yesevi gibi halkın anlayacağı bir dille anlatmış ve yaymıştır. Ahi Evran pratik hayata ağırlık vermiş ve eser yazmaktansa alanda aktif olmayı tercih etmiştir. Bu tutumu fikirlerinin Anadolu'da çabucak yayılmasını mümkün kılmıştır. Ahi Evran Sünnî, Şafii ve ehlişünnete mensup olmakla birlikte Ahiler Kur'an ve Sünnet hükümleri gereğince yaptıkları işleri dürüst yapmışlardır (Karakaş, 2017:8). Cihat anlayışına sahip olmak ahilerin siyasete müdahil olmalarında büyük bir etkiye sahiptir. Çünkü bu anlayış harekete geçiren bir motivasyon yaratmıştır. Ayrıca ahileri çevresinde olan bitenlere karşı duyarlı hale getirmiştir.

Tüm bunlara ilaveten, 13. yüzyılın başlarına dek Anadolu'da sanat ve ticaretin büyük bir bölümünün, yerli gayr-i Müslim halkın elinde olduğu görülmektedir. Bu evrede askerî üstünlük Türklerin elinde olsa da Türklerin bu üstünlüğü sürdürebilmesi için ekonomiyi de kontrol edebilmesi gerekmiştir. Çünkü ekonomik üstünlük siyasi üstünlüğü de beraberinde getirmektedir. 11. yüzyıl sonlarında Anadolu'yu ele geçirip yerleşen Türkler göçebe oldukları gibi sanat ve ticaretle ilgili ihtiyaçlarını büyük oranda Türkleşmiş bulunan İran bölgesinden sağlamışlardır. 1206 yılında, sonradan kayınpederi olan Evhadüddin Kirmânî ile birlikte Anadolu'ya gelen Ahi Evran Kayseri'ye yerleşerek debbağlık (dericilik) ve o alanla ilgili sanat dallarını geliştirmeye başlamıştır. Devam eden süreçte Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın (1155-1227), 1220'li yıllarda Harezmsah Türklerinin ülkesine saldırması, o bölgenin tüccar ve sanatkârlarının da içinde olduğu yüzbinlerce Türk'ün batıya yönelerek Anadolu'ya yerleşip ticaret ve sanatını burada devam ettirmelerini zorunlu kılmıştır. Ahi Evran bu kişileri daha geniş bir örgüt olarak, fütüvvetname denen tüzük kuralları içerisinde birleştirmiştir. 13. yüzyılın ilk yarısı sonlarında Türklerin Anadolu'da yerleştiği bütün şehir ve kasabalarda, birbirleri ile sıkı yardım ve

dayanışma halinde bulunan 32 esnaf ve sanatkâr birliğinden oluşan ve her alanda rol oynayan bir örgütün kurulduğu görülmektedir. Ahlâk, sanat ve konukseverliğin bir bileşimi olan ahiliğin Anadolu’da kökleşip yayılması ile devleti sürdürme ve yönetme anlamında “Anadolu Türklerinin göçebe hayattan yerleşik hayata geçişinin hızlandığı, yerli gayr-i Müslim halkın elinde bulunan sanat ve ticaret hayatına Türklerin dâhil olmasıyla bu alanlarda canlılık yakalandığı, Türk esnaf ve sanatkârların aralarında sıkı işbirliği sağladığı ve karşılıklı yardım ilişkileri kurulduğu” görülmektedir. Ahiliğe, bir meslek, sanat veya ticaretle ilişkisi olmayanların katılamaması halkı harekete geçirdiği gibi tekke ve zaviyelerde çöreklenip halka el açarak ve din sömürücülüğü yaparak geçinen örgütlenmelerin varlığını sorgulatmıştır. Ahi Evran, Anadolu’daki Türklere, alın teri ile geçinen, başı dik, kendine güvenen bir yaşama yeteneği ve alışkanlığı vererek devletin üretimi ve devamlılığını sağlamayı mümkün kılmıştır. Bu süreçte iş başında eğitim sistemi gerçekleştirilerek “yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi”nde liyakatli kişiler yetiştirilerek iş hayatını önemsendiği gibi ahlak eğitimi (“eline, beline, diline sahip ol” prensibi), silah talimleri ve ata binme öğretimi (askeri eğitim), kadınların eğitimi (“eşine, işine, aşına sahip ol” prensibi) önemsenerek bir dayanışma, yardımlaşma eğitimi verilmiştir (Çağatay, 1982:424-425). Dolayısıyla bu şekilde Anadolu’da devletin güçlenmesi ve siyasi, ekonomik, kültürel üstünlüğün sağlanması konusunda katkı sağlanmıştır. Böylece devletin uzun ömürlü olması temin edilmiştir. Çünkü huzurun tesisi ve ekonominin işletilmesi gayri-Müslimler karşısında Türk devletini güçlü kıldığı gibi ekonomik olarak da halkın devlete külfet olup isyan etmesini engellemiştir. Ayrıca herkesin mesleklendirilmesi anlayışı Anadolu’da asayişin bozulmasını engellemiştir ki bu durum da devletin devamı için ahilerin katkısını göstermektedir.

Özellikle toplumsal bütünleşmenin devamı için “uzlaşmacı bir tutum” sürdürmeleri ve sentezci bir yaklaşım sergilemeleri ahilerin siyasi faaliyetlerine temel teşkil etmiştir. İç karışıklıklar ve sınır bölgelerinde ayaklanmalar yaşandığında devletin devamı için devletin yardımına koşarak siyasi ve askeri imkânlarını sahada kullanarak anarşiyi nihayetlendirebilmişlerdir. Bu konuda özellikle Anadolu’nun en ücra köşesine kadar teşkilatlanılmış olması ve halkın güvenini kazanmış olmalarının etkisi büyüktür. Böylece devletin otorite kaybettiği zamanda otoriteyi tesis edebilmişlerdir. Özellikle devlet idare teşkilatının yerleşemediği ilk evrelerde Moğol saldırıları karşısında mahalli halkın temsilcisi konumunu sürdürmüşlerdir (Karakaş, 2017:15; Ayış, 2019:109).

Ahiler Selçuklu idarecilerinin aralarında yaşadıkları iktidar kavgaları esnasında ortaya çıkan yönetim boşluklarını giderme konusunda büyük fonksiyon üstlenmişlerdir. Merkezi idarenin gücünün sarsıldığı durumlarda bir nevi yerel yönetim görevi üstlenerek sorunlara çözüm aramaları devletin devamını sağlamak açısından önemlidir. Dolayısıyla bir şehirde hükümdar bulunmaması halinde o şehir, ahiler tarafından yönetilmiştir. Böyle yerlerde yaşayan ahiler sorumlulukları da üzerine almışlardır. Bu süreçte gelen gideni misafir edip uğurladıkları gibi ihtiyaç sahiplerini giydirmişler ve yolda kalanlara varacakları yere kadar binek tahsis etmişlerdir. Siyasi istikrar olmadığı bu evrelerde şehirler belediye ve idari işlerinde kendi kendilerine yetmeye çalışmışlardır. Bu anlamda o şehrin sorumlusunun alacağı tüm sorumlulukları üstlenmişlerdir. Güçlü teşkilat yapısı sayesinde devlet otoritesinin olmadığı yerlerde yönetim boşluğunu gidermiş, şehirleri, idarî bakımdan kendi kendine yeten bir hale getirmiş ve halkı, kötü insanların şerrinden korumuşlardır. Ancak bu süreçte hiçbir zaman devletin karşısında bir beylik kurmak gibi bir girişimde bulunmayı düşünmemişlerdir. Bu durum ahilerin hizmet anlayışları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Dolayısıyla merkezi hükümetin en zayıf olduğu evrelerde bile güçlerini devlete karşı kullanmamışlardır. Bu anlamda dünyaya karşı hırs kapısını kapatarak, siyasi faaliyetlerinde sadece toplumun huzurunu amaçlamışlardır (Ayış, 2019:110-111; Ekinci, 2021:5-6). Devlet otoritesinin olmadığı yerlerde “ata binişleri, buyrukları ve yasakları” ile tıpkı bir hükümdar gibi varlık göstermişlerdir (Döğüş, 2011:227).

Dolayısıyla hem şehzade kavgalarında hem Moğol saldırılarında devletin devamı için ahiler hep sahada olmuşlardır. Bu uğurda Ankara ve çevresini 65 yıl idare etmişlerdir. Dolayısıyla ahiler, Anadolu’nun vatanlaşmasında, İslâmlaşmasında ve Türkleşmesinde kurmuş oldukları vakıflarla, yapmış oldukları şifahane, hamam, çeşme, han, medrese ve hayır kurumları ile kültürel olarak etkili olmuşlardır. Çünkü bir şehir alındığında hemen orada ahi teşkilâtı kurulmuştur. Ahiler alınan o beldede Müslüman-Türk hayat tarzını inşa etmeye başlamışlardır (Ceylan, 2014:143). Devletin otoritesini tanıdıkları gibi devletin güçsüz kaldığı durumlarda milletin menfaati için otorite boşluğunu doldurup halk başıboş kalmaktan kurtarmışlardır. Böylece düşman karşısında halkın moralini yüksek tutmuşlardır (Karagül, 2018:282-

283; Ersoy, 2012:173). Bu bağlamda dünya ve ahirette insanı rahat ettirmek amacını gerçekleştirmek için liyakatli insanları görevlendirdikleri gibi hırsızlık, yolsuzluk, arsızlık ve adaletsizlik içerisinde olan her türlü otoriteye karşı durmuşlardır. Bu nedenle sadece Moğollara karşı değil devleti yanlış yönetenlere de karşı olmuşlardır (Karagül, 2018:282-283). Dolayısıyla ahilerin gayreti devletin salahiyyetini sağlama konusunda olmuştur. Yöneticilerin ve devletin sıkıntıda olduğu zamanlarda uzlaşmacı bir siyasetle sorunu büyümeden halletmeye çalışmış ve böylece yönetim anlaşmazlıklarına bağlı bir istikrarsızlık ve ardından toplumsal sorun çıkmasına engel olmuşlardır. İç ve sınır bölgelerinde yaşanan karışıklıkları giderme konusunda devlete destek verdikleri gibi, onun emrinde olma vazifesini üstlenmişlerdir (Aksoy, 2018:30-31).

Dolayısıyla Selçuklu ve Osmanlı'nın merkezi otoritesi bozulduğunda ahiliğin görev alanı ve siyasi fonksiyonu artarken merkezi idarenin güçlü durumda olması halinde siyasi fonksiyonlar azalma göstermiştir. Dolayısıyla ahilik Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde icra ettikleri faaliyetleri ile vatana, millete ve devlete bağlı olarak asırlar boyu mühim hizmetler veren önemli bir kurum olmuştur (Atik, 2011:57). Aşağıdaki başlıklarda bu konuda örnek olaylar incelenerek ahilerin devleti sürdürme ve yönetmeye ilişkin siyasi yönleri değerlendirilecektir.

Moğollar ve Selçuklularla İlişkileri Çerçevesinde Ahilerin Siyasi Tutumları

Moğollar Anadolu'da çok şeyin değişmesine sebep olmuştur. Moğol istilaları girdiği her alanda üretim, ticaret ve posta örgütlenmelerini bozmuş, kültür, sanat ve ticaret yönünden Asya'da birçok şehrin yıldızını söndürmüştür. Bu durumun bir yansıması olarak göçebe unsurlara ilave olarak şehirli esnaf ve zanaatkar da buldukları şehir ve kasabaları terk etmiş ve güvenli bölgelere göç etmişlerdir. Bu gelişmeler Anadolu'nun Türkleşmesinde etkili olmuştur. 11. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla etnik yapısı hızla büyüyen Anadolu, bu durumuna rağmen Türklerin bu coğrafyayı sahiplenmesi ve buraya yerleşmesi bağlamında batıların deyimi ile Turchia olmaya başlamıştır. Bu dönemde Moğol etkisi ile Bizans halkları Batıya ve Karadeniz kıyılarına çekilirlerken Ermenilerin Kafkas ve Kilikya yönünde göç etmiş ve mahalli topluluklar çeşitli nedenlerle (düşman saldırıları, salgın hastalıklar, siyasi rekabetler...vb.) insan kayıpları yaşamış ve böylece Doğu ve İç Anadolu boş denecek kadar insansızlaşmıştır. Türkleşmenin de özellikle bu alanlarda gerçekleştiği dikkat çekmektedir (Metin, 2002:473).

Selçuklu Devleti zamanında Anadolu'da teessüs edilmeye başlandığı düşünülen ahiliğin, II. Kılıç Arslan (1155-1192) tarafından kazanılan Miryokefalon savaşına (1176) kadar yeni gelen göçebe, köylü ve şehirli Türkmenlerin de katkıları ile gelişip güçlenmeye devam ettiği bilinmektedir. Ancak ahiler, Selçuklu Devleti'nin siyasî hayatında söz sahibi olmaya başlamaları ile yazılı kaynaklarda kendilerinden söz ettirmeye başlamışlardır. Bu süreçte aktarıldığı üzere İbn-i Bibi ahilerin ilk kez siyasî nedenlerle taht kavgası sürecine müdahil olduklarını ifade etmekte ve II.Kılıç Arslan'ın 1192 yılında ölümü sonrasında "oğullarından Rükneddîn Süleymanşâh ile Gıyâseddîn Keyhüsrev" arasında Konya'da yaşanan taht kavgasında bu dönemde Konya'nın ileri gelenlerinden olan, başta "ahiler ve fityan reisleri"nin daha önce anlaşmış oldukları gibi Gıyâseddîn Keyhüsrev'e bağlı kalarak onun canına ve malına kastedilmesinin önüne geçtiklerini ve bu süreçte Rükneddîn Süleymanşâh'ın Gıyâseddîn Keyhüsrev'in canına ve malına dokunmadan Konya'dan çıkmasına (1196) ve maiyeti ile birlikte istediği yere gitmesine izin verildiğini bildirmektedir (Çelik, 2018:778; Atik, 2011:61).

Esasında ahiliğin şekillenmesinde büyük etkisi olan fütüvvet teşkilatının Anadolu'ya getirilmesi de siyasi bir amaç taşımaktadır. Abbasi halifesi Nâsır Lidinillah 13. yüzyıl başlarında fütüvvet teşkilatının gücünden istifade etmek istemiştir (Ceylan, 2014:134). Abbasi Halifesi Nasır, devlet otoritesinin siyasî, sosyal ve ekonomik durumunun gittikçe bozulması üzerine devlet otoritesinin yeniden tesis etmek için ve içtimaî huzuru temin etmek için fütüvvet birliklerinin büyük katkı sağlayacağını düşünmüş ve bu teşekkülleri başarılı bir şekilde siyasî otoriteye bağlamak suretiyle yeni bir anlayış ortaya koymuştur. Halife Nâsır, bir taraftan fütüvvet birliklerini yeniden teşkilâtlandırıp diğer taraftan fütüvvetnâme adlı eserlerle bu birliklerin ilke ve kaidelerini tanzim etmiştir. Ayrıca diğer Müslüman hükümdarlara elçi ve fermanlar göndererek kendilerini fütüvvet teşkilâtına girmeye davet etmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'yle I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in zamanında temas kurulmuştur. I. Gıyaseddin, hocası Mecdüddin İshak'ı (Sadreddin Konevî'nin babası) Bağdat'a Halife Nâsır'a elçi olarak göndermiştir. Mecdüddin İshak dönüşünde Muhyiddin İbn-i Arabî, Evhadüddin-i Kirmanî ve Şeyh Nasîrüddin

Mahmûd el-Hoyî (Ahi Evran) gibi büyük mürşid ve mutasavvıfların Anadolu'ya gelmelerini sağlamıştır (Ayış, 2019:100). Bu durum, ahiliğin kurucularının siyasi bir gaye ile Anadolu'ya gönderildiğini göstermektedir.

Ahilik özellikle I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubat dönemlerinde- Nasır'ın fütüvvet teşkilatı gibi resmi bir pozisyona ulaşmasa da- devlet protokolünde yerini almış ve siyasi otoritenin güçlü olduğu evrelerde merkezi idareye destek verip ondan ihtiyaç duyduğu desteği almıştır. I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine sultan ilan edilen I. İzzeddin Keykavus'un karşılanmasında "Konya'nın efendileri, itibarlı kimseler, ileri gelenler, müzisyenler" ve bunlara ilaveten ahilerin bulunması ile birlikte I. İzzeddin Keykavus'un ölümü üzerine devlet erkânı ve komutanlar tarafından sultan seçilen I. Alaeddin Keykubat'ın tutuklu olarak tutulduğu yerden Konya'ya gelişi sırasında "ayanların, iğdişlerin ve ahilerin" eşliğinde Konya'ya gelmesi ahilerin protokoldeki konumlarını ve merkezi idareye verdiği desteği göstermektedir. Bu konuda diğer bir örnek ise I.Alaeddin Keykubat'a yapılan karşılama töreninde sultanın Konya'ya girdiği esnada silahdar, camedar, çavuş ve candar gibi resmi vazifelilerin yanı sıra yaya ve süvarilerden meydana gelen bin kişiden mütevellit bir ahi grubunun saltanat alayının etrafını bir çember gibi sarmalarıdır. Buna ilaveten I.Alaeddin Keykubat'ın tahta çıkışını kutlamak adına Abbasi halifesi Nasır tarafından Konya'ya gönderilen elçiyi karşılamak üzere sultanın imamları, kadıları, mutasavvıfları, şeyhleri, ayanları ve ahilerinden oluşan bir topluluğun gönderilmesi bu konuda ahilerin konumunu gösteren diğer bir örneklerdir (Demirtaş, 2021:53-54). Demirtaş (2021:54) ahilerin, devlet mekanizmasında resmi bir görev almayan, ancak cülus, biat, karşılama, kutlama, uğurlama ve taziye gibi resmi törenlerde sivil ve askeri erkânın yanı sıra bir nevi sosyal zümre olarak katıldıklarını, bunu yeni yönetimin gözünde yerlerini korumak ve sağlamlaştırmak, hem de devlet ile hükümdarlarına olan bağlılıklarını göstermek için yaptıklarını bildirmektedir. Bu durumda ahilerin merkezi idareden destek alarak güçlenmesi sağlandığı gibi yeri geldiğinde merkezi idarenin de bu gücü kullanmasına fırsat sunmaktadır (Demirtaş, 2021:54). Bu durum ahiliğin halkın yanında saf tutarak aynı zamanda devletin yürüttüğü işlere de duyarsız olmayan bir katılım sergilediklerini göstermesi açısından önemlidir.

I.Alâeddin Keykubat'ın saltanatından kısa bir süre sonra Moğol istilası başlamış ve ortaya çıkan kaos ortamında toplum nezdinde siyasî iktidardan ziyade, ahiler ve ahi liderleri ön plana çıkmıştır (Akkuş, 2018:615). 13. yüzyılın ikinci yarısında istila dönemi ve sonrasında İlhanlı tahakkümünün ciddi anlamda hissedilmesiyle beraber "şehirlerin korunması, ticari hayatın idamesi, güven ve huzurun sağlanması"nda önemli roller üstlenen ahilik teşkilatları istilanın ilk aşamasından itibaren Anadolu şehirlerini Moğollara karşı korunma konusunda büyük gayret göstermiş ve ağır kayıplar vermişlerdir (Akkuş, 2018:617-618). Ahilik aracılığıyla devletin etkisine gerek kalmadan şehir esnafı ve halkı kendi kendisini idare edebilmiştir. Bu süreçte ahilik aracılığıyla "herhangi bir meslekî suiistimal, yolsuzluk ve geleneğe aykırı bir harekete fırsat verilmemiştir" (Akgündüz, 2014:12). Ahilerin bu süreçte koşullar geliştikçe Moğol tahakkümüne direnç gösteren sultan, bey veya emirlerin yanında yer aldıkları görülmektedir (Akkuş, 2018:617-618).

1205'de Anadolu'ya gelen Ahi Evran bir müddet sonra hocası Evhadüddin ile Kayseri'ye yerleşerek ahi teşkilatını ilkin burada kurmuştur. Ahi Evran'ın yaptığı bu iş devletin de takdirini kazandığı için devlet desteği ile sanatkârlar için bir sanayi sitesi kurulmuştur (Atik, 2011:62). 625-1227 tarihinde Ahi Evran'ın, Selçuklu Sultanı I. Alaattin Keykubat'ın (1222-1237) isteği üzerine Kayseri'den ayrılarak Konya'ya yerleştirildiği görülmektedir. Sultanın desteğini alan Ahi Evran burada sanatını icra ettiği gibi ilim irşad faaliyetlerini de sürdürmüştür. Ahi teşkilatlarının yapmış oldukları faaliyetleri izleyen I. Alâeddin Keykubat, Anadolu'nun İslamlaşma sürecine olduğu kadar devletin bekasına da katkı sunan bu teşkilatı, pek çok alanda desteklemiştir (Ayış, 2019:94,110). I. Alâeddin Keykubat ahilerle son derece iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Bu nedenle teşkilat, başta başkent Konya olmak üzere bütün Anadolu'da hızla yayılmış ve çok sayıda taraftar toplamıştır (Akkuş, 2018: 616; Ekinci, 2021:6). Bu süreçte Anadolu'da çok sayıda tekke ve zaviye inşa edilmiştir. I. İzzeddin Keykâvus ile I. Alâeddin Keykubat'ın fütüvvet teşkilâtına girmeleri, Anadolu'da ahiliğin kuruluş aşamasının tamamlanmasını sağlamıştır. Ahi Evran, özellikle Alâeddin Keykubat'ın büyük destekleri ile İslâmî-tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak halkın maneviyatını artırma eğitimi verdiği gibi iş yerlerinde usta, kalfa ve çırak münasebetlerini düzenlemiş ve onlara iktisadî hayatı düzenleyen kuralları öğretmiştir. Anadolu'da hızla yayılan bu teşkilâtın mensupları, köylere ve uç bölgelere dek yayılıp nüfuz sahibi olmuşlardır. Bu durum

Anadolu’da bilhassa 13. yüzyılda devlet otoritesinin zayıfladığı bir dönemde, şehir hayatında iktisadî ve siyasî yönden önemli faaliyetlerin sürdürülebilmesini mümkün kılmıştır (Ayiş, 2019: 100-101).

Ahilerin sadakatle bağlı oldukları I.Alaeddin Keykubat’ın 1237’de zehirlenerek öldürülmesi sonrasında yerine geçen oğlu II.Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) döneminde ahilerin nüfuzu azalmıştır. Taht entrikalarıyla ele geçirmesinin verdiği korku ile “iktidarı için tehlike arzeden ahiler ve Türkmenleri” iktidarına karşı oldukları için izlemeye almıştır (Demirtaş, 2021:55). Bu hükümdarın beceriksiz, içki, eğlence ve kadın düşkünü bir kimse olduğu gibi zekâ seviyesinin düşük olduğu ve ilginç tutkuları olan biri (örneğin vahşi hayvanlar yetiştirmek, onlarla oynamak, hatta onları insanlar üzerine saldırtarak eziyet etmek gibi) olduğu bilinmektedir. Ayrıca Veziri Saadettin Köpek’in etkisi altında kalarak Harezm emirlerinden Kayır Han’ı hapsederek Kayır Han’ın hapiste ölmesine neden olmuştur. Saadettin Köpek, hükümdarın bu yetisizliğini fırsata çevirerek kendisinin, I.Gıyaseddin Keyhusrev’in gayr-i meşru oğlu olduğunu ileri sürerek Selçuk tahtını ele geçirmek istemiş ancak padişah tarafından öldürülmüştür. Bu tür sorunlar nedeni ile Harezmliler ve Türkmenler tarafından sevilmeyen sultan “liyakati ve ahlakı düstur edinen Ahi Evran da dâhil” 12 bin civarında ahiyi Konya’da hapsedirmiştir (Çağatay, 1982:433). Babasına muhalif biri olan sultan Gıyaseddin Keyhüsrev babasının icraatlarına da karşı olmuş ve artan ahi nüfuzunu ortadan kaldırmak istemiştir. Türkmen zümreleri üzerinde yoğun bir baskı kurduğu gibi çok sayıda ahi ve Türkmen’i öldürmüştür (Ekinci, 2021:6). Bu süreçte Ahi Evran’ın “siyasi entrikalara karıştığı ileri sürülerek” beş sene hapsedilmesi de bu teşkilatın siyasi yönünü göstermektedir (Akgündüz, 2014:12). Sultanın öldürülmesi ve ahilere yapılan baskı sonucunda sultanla gönül bağı olan ahilerin, II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Vezir Sadettin Köpek’e karşı koymaları da siyasete dâhilleri konusunda örnek teşkil etmektedir (Ceylan, 2014:135).

Sultan, hem bu sert tutumu hem de kötü yönetimi neticesinde 1240’da ahi ve Türkmenlerin isyanı ile (Babai İsyanı) yüz yüze kalmıştır (Ayiş, 2019:95). Anadolu’da ahi örgütü altında birleşen ve ekonomi ile ticarete yön veren Türkmenler, Baba İshak’ın dinî ve politik görüşlerini benimsemişlerdir. Sultanın davranışları üzerine Baba İshak, halkı “tanrının ve dört halifenin yolundan ayrılan” sultanın aleyhine ayaklanmaya çağırmıştır. Sultanın Franklardan yardım alması sonucunda 1242’de Baba İshak taraftarları yenilmiş ve Baba İshak Amasya’da tutsak edilip öldürülmüştür (Çağatay, 1982:433). Ancak Sultan bu isyanı bastıramadığı gibi Kubadabad’a kaçmıştır. Sultanın bu tutumu Moğol istilasına davetiye çıkarmıştır. 1242’de Erzurum işgali ile yoklama çeken Moğollar 1243’de Köseadağ’da Selçukluyu ağır bir hezimete uğratmışlardır (Demirtaş, 2021:55; Akkuş, 2018:615). Yüz bin kişiden mütevellit Selçuklu ordusu, hükümdarın beceriksizliği ve korkaklığı nedeni ile kırk bin kişilik Moğol ordusuna, Sivas’ın 80 km doğusundaki Köseadağ’da yenilmiştir. Çünkü II. Gıyaseddin Keyhusrev savaşmadan kaçmıştır. Moğollar buradan önce Sivas’ı üç gün yağmalamışlar ve sonra Kayseri’ye yönelmişlerdir. Ancak İbn-i Bîbî’den aktarıldığına göre Kayseri’deki ahiler, şehirdeki kale muhafızları ile işbirliği yaparak şehri savunmuşlardır. Ayrıca bir kısım ahiler Erciyes Dağı eteğindeki Battal Mescidi çevresinde pusu kurup kale surunun önemli yerlerine yerleştirdikleri mancınıklarla, kale duvarlarında gedikler açmayı amaçlayan Moğollara baskın yaparak onları yıpratmışlardır. Moğolların umudunun kırıldığı ve kuşatmayı kaldıracağı esnada, “Kayseri muhafızı (İğdişbaşısı) Ermeni asıllı dönme”, Moğol ordusu komutanı Baycu Noyan ile gizlice anlaşarak şehrin kapısını Moğollara açmıştır. Ahiler kıyımdan geçirilip tutsak edilmiştir. Bu kıyımda Anadolu ahiliği büyük kayıp yaşamıştır (Çağatay, 1982:433-434).

Haçlı Seferlerine başarıyla karşı koyan Anadolu Selçuklu Devleti, 1243’te Moğol ordusuna Köseadağ’da yenilmesi ile siyasal birliğini kaybetmiştir. Taht kavgalarını ve devlet adamlarının kendi aralarındaki rekabetini körükleyen Moğolların Selçuklu devletine iç ve dış müdahaleleri, askeri işgalleri ve ağır vergileri güçsüzleşmesinde büyük etkiye sahiptir. Ekonomik çöküntü, toplumsal sarsıntılar ve Türkmen babalarının başkaldırıları ile Anadolu Selçuklu Devleti toparlanamayacak biçimde dağılmıştır⁵ (Metin, 2002:473-474). Bu durumda şehirleri savunanlar ahiler olmuşlardır. Köseadağ yenilgisi ile ordunun dağıldığı esnada Ahi Evran hapiste olsa da öğrencileri bu saldırıya Kayseri’de 15 gün boyunca direnmişlerdir. Evhadüddin Kirmani’nin kızı, Ahi Evran’ın eşi ve bacı teşkilatı lider olan Fatma Bacı

⁵ Böylece 14. yüzyılın başlarında Anadolu, “İlhanlıların ve uç beyliklerinin egemenliğinde” çeşitli nüfus bölgelerine ayrılmıştır. Ankara, Kırşehir, Amasya, Kayseri, Konya, Sivas, Diyarbakır ve Erzincan gibi şehirler doğrudan doğruya İlhanlıların Anadolu genel valisinin egemenliğine verilmiştir. Bunun yanında Anadolu’da Germiyan, Karaman, Aydın Oğulları gibi irili-ufaklı birçok devletçik/ beylik ortaya çıkmıştır. Osmanlı Oğulları da bu süreçte Bursa-Bilecik bölgesini ellerinde tutmuşlardır (Metin, 2002:474).

(Kadıncık Ana) buradaki direnişini nedeniyle yaklaşık 18 yıl Moğolların elinde esir kalmıştır. Bu durum ahilerin Moğollara olan bakışını da göstermektedir⁶ (Akkuş, 2018:616-619; Ekinci, 2021:7-10).

II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine ahiler, Moğol destekli bir sultanın seçilmesine karşı durmuşlar ve iki bin Moğol askeri ile Anadolu'ya gelerek sultan ilan edilen Rükneddin Kılıcarşlan'ın muhalifi vezir Şemseddin İsfahani'nin evini muhafaza etmişlerdir. II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ardından II.İzzeddin Keykavus (1238-1278) döneminde saltanat naipliği yapan Celaledin Karatay üç kardeş arasında çıkan taht kavgasını müşterek saltanat formülü ile çözerek ülkede dirliği yeniden tesis etmiş ve tutuklu bulunan ahi ve Türkmenleri (Babâileri) serbest bıraktırmıştır. Ahi Evran serbest kalması üzerine ilkin Denizli'ye gitse de II.İzzeddin Keykavus'un⁷ isteği üzerine Sadreddin Konevî vasıtası ile yeniden Konya'ya getirilmiş ve sultanın atabeyi olmuştur. Ancak bu durumdan Mevleviler rahatsız olmuştur⁸. Ahi Evran'ın vazifeye başlamasının üzerinden çok vakit geçmeden, "Mevlana'nın yakın dostu ve hocası Şems-i Tebrizi'nin öldürülmesinden sorumlu tutulması" üzerine kendisi gibi sorumlu görülen Mevlana'nın oğlu Alaattin Çelebi ile birlikte Kırşehir'e nakledilmiştir/gitmiştir. Ahi Evran⁹, Kırşehir'de de Kayseri'dekine benzer bir yapılanma içerisine girmiştir (Demirtaş, 2021:56-57; Ayış, 2019:95; Karakaş, 2017:7).

Mevlevilerin Moğollarla iyi geçinen, siyasi ve dini ayaklanma yapmayan bir yol sürdürmeleri nedeniyle o dönemde Mevlevi Tekkelerinin sayısı artma gösterirken ahiler Moğollar karşısında durmaları ile yok edilmişlerdir. Mevleviler Karamanlılara karşı da Moğol hâkimiyetini tercih etmişlerdir. Bu bağlamda Celaledin Karatay'ın ölümü sonrasında ahilerin desteklediği II.İzzeddin Keykavus ile Mevlevilerin destekledikleri IV.Rükneddin Kılıç Arşlan arasında yeniden taht mücadelesi baş göstermiştir. Bu durum Moğolların Anadolu'ya ikinci defa gelmelerine neden olmuştur. II.İzzeddin Keykavus'un veziri İzzeddin Muhammed ahilerle Moğollara karşı dirense de Sultanhanı'nda ağır bir yenilgi almışlardır ve IV.Rükneddin Kılıç Arşlan tahta çıkmıştır¹⁰. Bu nedenle II.İzzeddin Keykavus Bizans'a sığınmak zorunda kalmıştır. Böylece Anadolu'nun yönetimi Moğol işbirlikçilerinin eline geçmiştir. Böylece ahilerin idaresinde bulunan yerler Mevlana ve yakınlarına verildiği için ahiler ayaklanmıştır. Ayaklanmalar Konya'yı aşmış ve Ankara, Karaman, Aksaray, Çankırı, Kastamonu, Denizli ve Kırşehir'e yayılmıştır. Kendisine Kırşehir emirliği verilerek ayaklanmaları bastırmaya gönderilen Mevlana'nın sadık müridi Nureddin Caca'nın Kırşehir'e girmesi Türkmen ve ahilerce engellenmiştir. Ancak şehrin ele geçirilmesine karşı koyanlar öldürülmüşlerdir. 1261'de gerçekleşen bu olayda Şems Tebrizi'nin ölümünden sorumlu tutulan Ahi Evran ile beraber Kırşehir'e gönderilen Mevlana'nın oğlu Alaeddin Çelebi de öldürülmüştür (Demirtaş, 2021:57-58; Ayış, 2019:95; Karakaş, 2017:8; Ceylan, 2014:135; Atik, 2011:63-64).

Bu gelişmelerden sonra Memlük Sultanı Baybars (1260-1277) 1277'de Anadolu'ya gelerek Elbistan Ovası'nda İlhanlı ordusunu yok etmiştir. İlhanlı hanı Abaka bu yenilginin müsebbibi olduğunu düşündüğü Pervane Muinüddin Süleyman'ı öldürmüştür. Bu olay sonucunda Anadolu tamamen İlhanlı

⁶ Bu büyük katliama rağmen çok geçmeden Kayseri'de ahiler tekrar teşkilatlanmaya başlamış ve emniyeti yeniden sağlamışlardır. Anadolu'da Selçuklu idaresinin zayıf olduğu bu dönemde Kayseri'de Ahi Emir Ali şehirdeki idari ve askeri boşluğu doldurarak kentin emniyetini sağlamıştır (Akkuş, 2018:619; Ekinci, 2021:10).

⁷ Bu sultanın annesi Türkmen olduğundan Türkmenlere karşı özel bir sempatisi mevcut olmuştur (Çağatay, 1982:434).

⁸ Çünkü Mevleviler Moğol yönetimini benimserken ahiler buna karşı olmuştur. Mevlevilerle ahilerin arasında yaşanan çekişmenin bir diğer sebebi de, Türkmenlerin, devlet yönetiminde bulunan Fars unsuruna karşı olmaları ve yönetimi ele geçirme arzusudur (Karakaş, 2017:7).

⁹ Ahi Evran, ömrünün kalan on beş yılını, ahilerin ve Türkmenlerin yoğun olduğu Kırşehir'de geçirmiştir. O, bu sürede karamsar ve insanlara küskün bir durumda olmuş ve devlet adamlarının zulmü nedeni ile İslam'ın ruhunun değil şeklinin kaldığına hayıflanmıştır. Ahi Evran'ın malları da müsadere edilmiştir. Yazdığı eserde (Ağaz-ı Encam)şeriat hükümlerinin büyük oranda kalkması nedeni ile İslam'ın sadece adının kaldığını belirtmesi yılğnlığını göstermektedir. Ahi-Türkmen işbirliğinin Baba İshak'ın halifesi Hacı Bektaş'ın (1210-1271) zamanında da sürdüğü görülmektedir. Dolayısıyla Hacı Bektaş, Ahi Evran ve onun ölümü sonrasında karısı Fatma Bacı ile yakın dostluk sürdürmüştür (Çağatay, 1982:436).

¹⁰ Ayrıca "vezir Muinüddin Pervane, Beylerbeyi Hatiroğlu Şerafettin ve Sahip Fahreddin Ali" 1260 yılında Rükneddin'in tahta çıkışında, teşekkür amacıyla İran'a Hülâgu Han'a (1217-1265) giderek 1243'ten beri Moğolların elinde tutsak bulunan Türkleri ve bu arada Ahi Evran'ın karısı Fatma Bacı'yı kurtarıp Anadolu'ya getirdikleri bilinmektedir (Çağatay, 1982:435). Bu da ahilerin siyasi fiiliyatına bir örnek teşkil etmektedir.

boyunduruğuna girmiştir. Bundan dolayı Selçukluların askeri ve idari gücünü büyük oranda yitirmesi ve Anadolu'da asayişin bozulması ahilerin rollerini ve önemini daha da artırmıştır. Ahiler bu süreçte şehirleri yöneten siyasi organizasyonlar haline gelmiştir. Aktarıldığı üzere Anadolu'yu gezen ünlü seyyah İbn-i Batuta "bir şehirde hükümdar bulunmadığı takdirde hükümeti ahilerin yönettiğini" bildirmektedir. Bu hususta İbn-i Batuta ahi liderlerinin her yönleri ile bir hükümdar olduklarını kaydetmektedir. Seyyah ayrıca ahilerin "şehirlerdeki zorbaları yola getirdiklerini, onlara katılan kötü kişileri ortadan kaldırarak huzur ve sükûneti sağladıklarını" belirterek Ahilik teşkilatının dünyada eşi ve benzerinin olmadığını ifade etmesi dikkat çekmektedir (Ekinci, 2021:9-10).

Selçukluların başkenti ve Anadolu'nun en büyük şehri olan Konya, sadece Moğol'ların değil aynı zamanda çevrede hüküm süren beylerin ve özellikle de Karamanoğullarının da saldırıları ve yağmalarına maruz kalmıştır. Anonim Selçuknâme'de belirtildiğine göre, Sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev ile Sahib Fahreddin Ali'nin Kayseri'ye gitmelerini fırsat bilen Karamanlılar Konya üzerine yürüdüklerinde başta ahi liderleri olan Ahi Ahmed Şah ve Ahi Ahmed olmak üzere İğdiş başı Fahreddin ve Konya'nın diğer ileri gelenleri şehrin müdafaa edilmesine karar vermişlerdir. Karamanlılar ise bu kuşatmada başarılı olamamışlar ve bunun üzerine şehrin çevresini harap ederek çekilmişlerdir. Ahi Ahmed Şah ve ahiler Konya'nın korunması ve huzurun sağlanmasında sadece Moğollara değil başka güçlere karşı da çok çeşitli roller üstlenmişlerdir (Akkuş, 2018:620; Ekinci, 2021:12).

III. Gıyaseddin Keyhusrev'in (1266-1282) İlhan hükümdarı tarafından öldürülmesi üzerine yine taht kavgası yaşanmıştır. Öldürülen sultanın annesinin isteği üzerine "sultanlığın" iki torunu ile II.Gıyaseddin Mesud (1282-1296) arasında paylaşılması için valide sultanın beylerbeyliği verdiği Karamanoğlu ile saltanat naipliği verdiği Eşrefoğlu'nu Konya'ya davet etmesi üzerine bu olayın vezir Fahreddin Ali ile Konya halkı tarafından tepki ile karşılanması üzerine çatışmalar başlamıştır. Bu süreçte ahiler de vezirin safında yer alıp çatışmalara katılmışlardır. Ancak Ahi Ahmet Şah ile Konya kadısı Kadı Siracüddin araya girerek olayı yatıştırmıştır (Demirtaş, 2021:59; Akkuş, 2018:620; Ekinci, 2021:12-13). Türkmen beylerin desteği ile iki şehzade tahta çıkarılmış¹¹ ancak bir ay sonra vezir Fahreddin Ali'ye bağlı bir ordunun Konya'ya girmesi üzerine iki şehzade Argun Han'a gönderilip bertaraf edilince yeniden taht kavgası olmuştur. Karamanlılar da buna dâhil olunca İlhanlı Şehzadesi olan Geyhatu yirmi bin kişilik ordusu ile Anadolu'ya gelmiş ve Konya halkının kendisini karşılamasını istemiştir. Ancak bu bilgiyi verecek elçinin öldürülmesi Konya'yı hedef haline getirmiştir. Gazapla Konya'ya yürüyen Geyhatu'yu emrinde birkaç bin ahi bulunan ahilerin reisi Ahi Ahmet Şah ile birlikte Konya ileri gelenleri hediyelerle karşılayarak Konya halkını katledilmekten kurtarmışlardır (Atik, 2011:64; Demirtaş, 2021:59). Bu örneklerde de ahilerin yine taht kavgalarında çözüm üretici ve kıyımlara karşı engelleyici siyasi bir pozisyonu benimsedikleri anlaşılabilmektedir.

İlhanlılar kendi mali sistemlerini Anadolu'da tatbik edip sadece adı kalmış olan Selçuklu sultanlarının hanlar tarafından kendilerine tahsis edilen dirliklerin gelirleri ile geçinmelerini istemişlerdir. Bu yeni durum gerçekleşen yeni şehir hayatında ahilerin ehemmiyetini büsbütün artırmıştır. Böylece ahiler artık sadece kendi topluluklarının değil, şehirdeki bütün halkın hak ve menfaatlerini koruyan reisler mevkiine yükselmişlerdir. Bu dönemde Konya ahilerinin başı Ahi Ahmed Şah silahlı mücadeleye ilaveten şehrin iktisadi sıkıntılarını çözme noktasında da etkili roller üstlenmek zorunda kalmıştır. 687/1288 yılında Sahip Fahrettin Ali'nin ölümü üzerine vezir olarak Anadolu'nun mali idaresine Mücirüddin Emir Şah ile Fahreddin Kazvini'nin memur edilmeleri (Moğolların vergilerin tahsil etmesi için merkezden gönderdiği yüksek mevkili memurlardır) sonrasında dirayetli ve iyi bir maliye sistemi sürdürülebilmesi sonucunda vergilerin artırılması Anadolu'nun her tarafında tepkiye ve karışıklıklar çıkmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Konya ahilerinin reisi olan Ahi Ahmed Şah'ın kethüda ve civanlarıyla birlikte Sahip Fahreddin Kazvini'nin yanına giderek kanunlara ve teamüllere aykırı (bid'at) vergilerden şikâyetçi olduklarını bildirmiştir. Bu süreçte aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir. Fahrettin Kazvini, Ahi Ahmed Şah'a "bu kalabalığı başıma üşüştüren sensin" şeklindeki sert sözüne Ahi Ahmed Şah: "bunlar yoksul ve çaresiz kimselerdir. Kendilerine tahammüllerinin üstünde yük yükletilmiştir, bu hali arz etmek için gelmişlerdir" şeklinde cevap vermiştir. Ancak devam eden süreçte Ahi Ahmed Şah'ın Konya halkı ve esnafını koruma amaçlı çabaları kısa sürede sonuç vererek Kazvini'nin 689/1290 yılında

¹¹ 17 Ramazan 683/18 Ocak 1284 tarihinde III. Gıyâseddin Keyhüsrev'in iki oğlu Konya'da Selçuklu tahtına oturmuşlardır (Akkuş, 2018:620; Ekinci, 2021:12-13).

Argun Han'ın buyruğu ile Tebriz meydanında boynunun vurularak idam edilmesi söz konusu olmuştur (Akkuş, 2018:620-621; Ekinci, 2021:13-14).

Dolayısıyla görüldüğü üzere ahilerin bir toparlanma dönemine girdikleri ve güçlerini toparlayarak 1285 ve 1286'da yaşanan taht kavgaları zemininde gerçekleşen siyasi ve sosyal olaylara dâhil olup etkin rol üstlendikleri dikkat çekmektedir. Buna ilaveten Ahi Ahmet Şah'ın, Moğollara daha fazla vergi toplamayı vad ederek Anadolu'ya vezir olarak gelen Fahreddin Kazvini'yi sert bir şekilde uyaracak cesarete ve güce sahip olması ahilerin siyasi ve toplumsal etkinliğinin delilidir (Demirtaş, 2021:59).

Yine bir başka olayda Ahi Ahmed Şah Safer 696/Kasım-Aralık 1296'da Gazan Han'ın Konya'ya gelen elçisinin şehir halkına karşı zalim tutumuna karşın bu kimseyi şehirden kovması büyük bir siyasi otorite gerektirmektedir. Bu tutumun ölümüne nedene olma ihtimali olmasına rağmen Ahi Ahmed Şah'ın bunu yapması Konya halkının teveccühünü kazandırmıştır. Bu olaydan bir yıl sonra (17 Şevvâl 697/28 Temmuz 1298) Ahi Ahmed Şah'ın Şarâbsâlâr¹² tarafından öldürüldüğü belirtilmektedir. Bu hususta Gazan Han'ın azlettiği II. Gıyaseddin Mesud'un (1282-1296,1302-1308) yerine Ferâmürz oğlu Alâeddin Keykubâd (1298-1302) tahta çıkmış ve Şarâbsâlârın öldürülmesi hakkında ferman vermiştir. Konya büyüklerinin ittifakı ve Ahi Çaruk'un eli ile 6 Muharrem 698/14 Ekim 1298 tarihinde Şarâbsâlârın öldürülmesi gerçekleşmiştir. Ahi Ahmed Şah¹³, Konya halkı ve şehrinin korunması adına hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış olan ve bu uğurda canını veren tam bir fütüvvet erbabı ahi reisidir. Serkeş ve yağmacılara karşı Konya'yı savunmuş, haksız uygulama ve ağır vergi ile halka zulmeden zamanın vezirine kafa tutmuştur. Bu ortamda Ahi Ahmed Şah'la birlikte "Ahi Ahmed, Ahi Çoban, Ahi Sıddık, Ahi Muhammed, Ahi Hamid ve Konya'da kadılık da yapan Ahi İbn-i Kalemşah" gibi Ahi liderler Konya'nın korunması ve savunmasında söz sahibi olmuşlardır (Akkuş, 2018:622; Ekinci, 2021:14-15).

Dolayısıyla ahilerin devletin (Selçuklu'nun) otorite kaybettiği her hadisede siyasetin içine dâhil oldukları incelenen örnek olaylardan da anlaşılmaktadır. İç karışıklıkların önlenmesinden uçlardaki ayaklanmaların sonlandırılmasına dek faaliyetler yürütmüşlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol tahakkümü altına girmesi ile başlayan siyasi düzensizlik şehir hayatını da etkilemiştir. Bu süreçte "Moğollara karşı gelen Türkmenlerin baskınları, asi valiler, Türk beyleri ile Moğollar" arasında şehirlerin sürekliliği el değiştirmesi gibi gel gitli durumlar hem huzursuzluk hem de ekonomik sorunlar doğurduğu için ahiler kurdukları teşkilat ile bu alanlarda bir nizam kurup sürdürmeyi amaçlamışlardır. Bir ahi baba ya da ahiyi şehre vali seçerek anarşi ortamında siyasi otorite gibi şehri korumuşlardır. Buna örnek olması açısından Ankara'da bir ahi hükümeti kurulduğu bilinmektedir. Konya, Kayseri, Sivas ve daha birçok yerde de aynı şey yapılmıştır. Anadolu Selçuklu idaresinin zayıflaması üzerine şehir, kasaba ve köylerde asayiş ile düzeni sağlayarak durum düzeline kadar idareyi ellerinde tutarak geçici hükümet kurmuşlardır. Bu konuda Konya ahilerinin kurdukları hükümetin başkanlığına Şeyh Muhlis'i getirdikleri bilinmektedir. Her şehir neredeyse ahi bir valinin idaresinde muhtar bir site gibi yönetilmiştir. Anadolu Selçuklu yıkıldıktan sonra ülke dört bölgeye ayrılrsa da buralarda küçük hükümetlerin ortaya çıkması siyasi istikrarı getirmemiş ve bunun üzerine otoriter bir hükümet kurulana dek bu alanlar ahiler ve esnaf birliklerine dayanarak hiç olmazsa idare ve belediye hizmetleri bakımından kendilerine yetmeye çalışmışlardır. Bu konuda aktarıldığı üzere İbn-i Batuta Anadolu'da ahilerin gençleri polis teşkilatı gibi eşkıyaya karşı örgütlendiklerini ve valilerin de ahilerden olduğunu belirtmiştir (Atik, 2011:65-66).

Osmanlı Devleti'ni Kurulması ve Sürdürülmesinde Ahilerin Siyasi Tutumları

Ahi teşkilatı Osmanlı'nın kurulması ve sürdürülmesinde de büyük bir destek sağlayıcı olmuştur. Teşkilatlanmaya ilaveten bey seçiminde ve yönetim sorunlarında da söz sahibi olarak siyasi katılım sağlamıştır. Ayrıca asayişe katkı sağladığı gibi savaşlara ve savaş için gerekli olan lojistiğe de fayda sunarak Osmanlı'nın fetihlerinin yayılmasını ve siyasetinin sürdürülmesini sağlamışlardır.

¹² Şarâbsâlâr'ın Selçuklu hükümdarı II. Gıyâseddin Mesud'un adamlarından biri olabileceği ihtimalinin yüksek olduğu düşünülmektedir (Akkuş, 2018:622).

¹³ Bu kimsenin ölümü sonrasında Konya'da yas tutulması ve cenazeye 15 bin kişinin katılım sağlaması ve onun ölümü sonrası Konya'nın sahipsiz kaldığının ifade edilmesi (Atik, 2011:65) ahilerin şehirdeki etki ve fonksiyonunu açıklamaktadır.

Ahilik teşkilatı Selçuklu'da ve Moğollar karşısında büyük işlevlere sahip olduğu gibi 13. yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da büyük bir etkiye sahip olmuştur. Meşhur tarihçi Âşık Paşazâde'nin ahileri, devletin tesisinde önemli rolü olan dört zümreden biri olarak sayması bu konuda önemlidir (Akgündüz, 2014:12). Osmanlı devletinin kuruluş döneminde, “özellikle Selçuklu döneminde tecrübe kazanmış bir teşkilat olarak” devletin kurumsallaşması ve teşkilatlanmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu tecrübe edinme arzusu kuruluş evresinde “Osman Gazi, Orhan Bey, I. Murat” gibi yöneticilerin birer ahi olmasını sağlamıştır. Bu konuda kuruluş evresinde “merkezî idare ile devlet kadroları” için lazım olan görevlilerin tamamı, bu teşkilatın liderleri ve aşiret beylerinden oluşmuştur (Ayış, 2019:111).

Devlet otoritesi dışında kurulup gelişen bu organizasyon kısmi bir sivil toplum manzarası gösterse de, Osmanlı'nın devlet otoritesinin henüz kendisini etkili bir şekilde gösteremediği ilk dönemlerinde, olanca yoğunluğuyla siyasal alanda boy göstermiştir. Bu süreçte Moğol egemenliğinin sonlandırılmasında ve sosyal kargaşanın önlenmesinde önemli vazifeler üstlenmiştir (Karakaş, 2017:4). Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Kırşehir'den uç bölgesine giden “Osmanlı'nın manevi mimarı Edebâli” bir ahi şeyhi olmakla birlikte damadı olan Osman Gazi'ye her türlü maddi ve manevi desteği sağlamış bir ahidir (Ceylan, 2014:143).

Ahilik aynı zamanda teşkilatlanmaya da çok katkı sağlamıştır. Bu uğurda ahilerin “Osmanlı Devleti'nin ve yeniçeri teşkilatının kurulması ile birlikte Osmanlı'nın fetihlerinin genişlemesindeki emekleri” teşkilatın devlet otoritesine ve varlığına verdiği ehemmiyeti göstermektedir (Ersoy, 2012:174). Anadolu'nun Türk yurdu oluşunda “Gâziyân-ı Rûm/Anadolu Gâzileri, Abdalân-ı Rûm/Anadolu Abdalları, Âhiyân-ı Rûm/Anadolu Ahileri ile Bâciyân-ı Rûm/Anadolu Bacıları” gâziler, Alp'lar veya Alp-Erenler olarak kaydedilmişlerdir. Bu unsurlar Osman Gazi'nin manevî destekleyicisi olmakla birlikte, “hukuki ve sosyal hayatı örgütleyici” bir rol üstlenmişler ve bu sürece kadınları da dâhil etmişlerdir. Kadınlar da tıpkı erkekler gibi ata binmiş, ok atmış, ava çıkmış ve savaşlara katılmışlardır. Osmanlı Devletini kurucusu olan Osman Gazi'nin hocası ve kayınpederinin (Şeyh Ede-Bali) bir “ahi” olması nedeniyle “Alplar, Alp-erenler, ahiler” Osman Gazi'nin en yakını olarak bilinmişlerdir (Şeker, 2018: 501). Orhan Gazi bu süreçte, bir ahilik unvanı olan “ihtiyaru'd-din” lakabını almıştır ve şed bağlamıştır (Akgündüz, 2014:12).

Bu teşkilatlanmaya önemli kişiler destek vermiştir. Osman Bey “ahi lideri olarak Eskişehir civarında tekkesi bulunan en itibarlı büyüklerden Şeyh Edebalı'nın” kızı ile evlenerek ahilerin nüfuzundan istifade etmiştir. Buna ilaveten Şeyh Mahmut Gazi, Ahi Şemseddin ve oğlu Ahi Hasan ile birlikte daha sonraki süreçte Osmanlı'da “kadı, kazasker ve vezir” olan Çandarlı Kara Halil'in de ahi olduğu bilinmektedir. Bu önemli isimler Osmanlı'nın kurulması ve gelişmesinde önemli vazifeler yürütmüşlerdir (Atik, 2011:67).

Osmanlı'nın teşkilatlanmasına büyük destek sunan ahiler Osmanlı'ya “Devlet-i Ebed Müddet” inancı aşilayarak Kayı aşiretinden bir “Cihan Devleti” meydana gelmesini sağlamışlardır. Bu anlayışı benimseyen Osmanlı, yüksek bir sanat ve medeniyete sahip bir devlet kurmuş ve altı asır üç kıtayı adaletle, doğrulukla, insanlıkla ve cömertlikle yönetmiştir (Ceylan, 2014:143).

Özellikle “Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında ahiliğin çok önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Osmanlı'nın Anadolu'da yayılmaya çalışmasında büyük tesirleri olmuştur (Karakaş, 2017:15). 1344 yılına gelindiğinde İlhanlı hâkimiyeti çöktüğünde “Anadolu” “Türkmen beyliklerinin” eline kalmıştır. Moğol istilalarının bıraktığı enkazın ardında serbest ticaret, ziraat ve çalışma ortamının kalmamasına bağlı olarak halkın yoksullaşması temelinde yaşanan “iç savaşlar, isyanlar ve yönetim değişiklikleri”, toplumları bir arada tutmaya çalışan ve bir iç barışa kavuşturan dini nitelikli sosyal örgütlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. “Tekkeler, vakıflar, ahi dergâhlar ve kaleşehir devletçiklerin” varlığı dirlik ve düzenin kısmen de olsa sağlanmasına olanak sunmuştur. Bu organizasyonlar anarşi ve fetret döneminin en az zararla atlatılmasına, güven ve otorite bunalımlarının atlatılmasına yardımcı olmuştur (Metin, 2002:474).

Ahilerin devlet üzerindeki siyasi fonksiyonlarının önemini sultanların davranışlarından da anlamak mümkündür. Ahiler zaviyeler kurarak ve yeni vakıflar kurarak Anadolu'daki gelişmelere katkı sağlarken Osmanlı'nın “bu vakıflardan bazılarını vergiden muaf tutarak bazı toprakları hayır işleyenlere

sadaka olarak vermesi ve savaşa katılan ahilere bu hizmete karşılık toprak vakfetmesi” ahiliğin gelişmesine verilen önemi göstermektedir (Atik, 2011:69).

Ahilik Osmanlı'nın teşkilatlanmasına sembol yönleri ile de etki etmiştir. İlk askeri teşkilat olarak bilinen yaya teşkilatında ahilerin üniformalarının taklit edildiği bilinmektedir. I.Murad devri Yeniçeri teşkilatında da ahilerin serpuşları muhafaza edilmiştir (Atik, 2011:66). Dolayısıyla Yeniçeri üniformasının ahî kıyafeti örnek alınarak dikilmesi de ahiliğin devlet ve siyaset üzerindeki etkisini göstermektedir (Akgündüz, 2014:13). Ayrıca Ertuğrul Bey'e de gazada yoldaşlık eden Gazi Abdurrahman, Turgut Alp, Konur Alp, Ak Timur, Samsa Çavuş gibi beylerin birer ahi teşkilatı mensubu olarak Osman ve Orhan Bey döneminde hizmet ettikleri bilinmektedir (Atik, 2011:66).

Ahiler tahtın gerçek ve liyakatli sahibini bulması konusunda da işlev üstlenmişlerdir. Osman Gazi (1299-1324)'nin ölümünün ardından yerine gelecek olan hükümdarın belirlenmesinde ahilerin söz sahibi olması ahiliğin siyasi yönüne işaret etmektedir. Bu konuda Şeyh Edebalı (ö. 1326)'nin yeğeni olan Ahî Hasan'ın zaviyesinde bir toplantı yapıldığı ve Orhan Gazi (1324-1362) üzerinde görüş birliğine varıldığı bilinmektedir (Akgündüz, 2014:12). Bu toplantıda ayrıca Osman Gazi'nin terekisinin ortaya çıkarılması söz konusu olmuştur. Buna ilaveten oğulları arasında vazife taksimi de yapılmıştır. Böylece Orhan Gazi'nin Bey olarak meşruiyetini kazanması da mümkün olmuştur (Şeker, 2018:502).

Orhan Gazi'den sonra yine devlet üzerinde hüküm ve nüfusu olan ahilerin tercihi ile sultanlığa Murad Bey geçmiştir. Hatta Şeyh Edebalı'den sonra ahi tarikatı liderliğinin I.Murad'a geçtiği ifade edilmektedir. I.Murad ise daha sonrasında bu vazifeyi Ahi Musa'ya devretmiştir. Bu durum ahiliğin Osmanlı Devleti için çok önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Teşkilat, en üstte sultanlar seviyesinde bir değere sahiptir. Çelebi Mehmet'in Rumeli'de Musa Çelebi ile mücadelesi esnasında Anadolu'da Osmanlı kuvvetinin azlığına dayanarak Osmanlı topraklarına saldıran Karamanoğlu'nun karşısında ahilerin buraları muhafaza edip direndiği ve dolayısıyla iç karışıklık, taht kavgaları dönemlerinde birer devlet adamı ve komutan gibi olaya dâhil oldukları görülmektedir. Bu konuda örnek olması açısından Çelebi Mehmet'in 13 yaşındaki oğlu Hamideli Sancak Bey'i Mustafa kardeşinin cülusu üzerinde öldürüleceğini düşünüp Karamanoğlu'na sığınmış ve ardından muhasaradan kurtulmak isteyen imparatorun isteği ile Mustafa İstanbul'a getirilmiş ve Bursa üzerine yürümesi sağlanmıştır. Bursa halkı şehri ve kaleyi Mustafa'ya vermek istememiş ve memleketin nüfuzlu kimselerinden olan Ahi Yakup ile Ahi Hoşkadem'i elçi olarak gönderip para ile hediye sunarak bu saldırıyı durdurmak istemişlerdir. Böylece memleketin sulh ve selameti için ahiler aracılık etmişlerdir. Önemli ve bilindik kaynaklardan olan “Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Gelibolu'lu Ali'nin Kühü'l-Ahbar'ı, Münecim Başî Ahmet'in Camiu'd-Düvel'i, Şakayık-ı Numaniye eseri” özellikle Osman Bey, Orhan Bey, I. Murad, I.Beyazıt, I.Mehmet, II. Murad ve Fatih dönemlerinde âlimler ve devlet adamları arasında birçok ahinin bulunduğu belirtilmektedir. Öte yandan ahilerin Osmanlı Devleti yanı sıra Karamanoğulları ve Sivas hâkimi olan Kadı Burhaneddin ile de yakın ilişkileri olduğu ve bu süreçte ahilerin iyi birer dost olarak görüldükleri, elçi ve komutan yapıldıkları anlaşılmaktadır (Atik, 2011:67-68).

Ahiler Osmanlı'da asayişe, savaflara ve lojistiğe de büyük destek sunmuşlardır. Ahiliğin Anadolu'da yurt olmasında etkisini artırabilmek için askeri hususları da bünyesinde toplaması gerekmiştir. Ahilerin cihat ülküsüne sahip olmaları askeri özelliklere sahip olmalarını sağlamıştır. Böylece devletin fetihle uğraştığı zamanlarda içeride emniyet ve asayişe sağlamakla sorumlu olarak siyasi sürece dâhil olmuşlardır. Böylece ahilik askeri fonksiyonu ile Osmanlı Beyliğinin devletleşmesi ve müesseseseleşmesine katkı sunmuştur. Bu nedenle beylikler döneminde ahiler askeri fonksiyonu yürütmekle de sorumlu olmuşlardır (Karakaş, 2017:15).

Ahiler Osmanlı'nın büyüme evresinde sadece şehirlerde değil özellikle kasaba, köy ve dağ başlarında faaliyet göstermeleri ile her alanda nüfuzlarını artırmışlardır. Ahilerin, şehirlerde kurdukları tezgâhlar ve iş merkezleri onların devletin iktisadi ve ticari hayatına hâkim olmalarını sağlarken dağ başlarında ve derbentlerde kurdukları zaviyeler askeri faaliyetlerde bulunmalarını kolaylaştırmıştır. Aktarıldığı üzere İbn-i Batuta ahilerin ıssız ve ücra yerlerde zaviyeler kurarak gelen, geçene hizmet ettiklerini ve bu alanların masraflarını finanse etmek için vakıflar teşekkül ettirdiklerini bildirmektedir. Bu süreçte toplumun bazı sosyo-ekonomik ve kültürel çeşitli problemlerine çözüm üretmeleri ve sosyal değer yaratmaları da ayrıca önemlidir (Karakaş, 2017:6). Bu sebeple ahiler devletin başkent dışındaki kontrolünü sağlayıp devletin siyasetine destek sunan, kargaşaları önleyen bir mekanizma olması ile de

siyasi bir yöne sahip olduklarını göstermişlerdir. Anadolu'nun en ücra alanlarına kadar yayılıp halkı kontrol edip asayişini temin etmişlerdir.

Anadolu'da iç güvenliğin sağlanmasında öncülük yapan ahilik bu tavrı ile devletin bütün gücünü dış tehlikelere karşı kullanmasını mümkün kılmıştır. Bu davranışları ile günümüzde dahi istifade etmemiz gereken büyük bir devlet aklı ortaya koymuşlardır. Ahiler asayişini temin etmek için bazı olaylara müdahale etmeleri ve özellikle Düzmece Mustafa olayında asilere karşı Bursa'yı savunmaları benzeri yönleri ile de siyasi işlev gerçekleştirmişlerdir (Ayış, 2019:110-111). Bu konuda aktarıldığı üzere İbn-i Batuta bir mahalde sultan bulunmadığında orada hâkim kişinin ahiler olduğunu ve hükümdar gibi o beldeyi yönettiklerini belirtmektedir. Bu konuda Bursa ahilerinden olan Ahi Kadem ve Ahi Yakub Düzmece Mustafa Olayı'nda Bursa şehrini hücumdan korumuştur. II. Murad döneminde de bu iki ahi ileri bir mevkiye sahip olmuşlardır. Yıldırım Bayezit devrinde Ankara ahilerinin de bu şekilde nüfuza sahip oldukları kayıtlarda yer almaktadır (Atik, 2011:69).

Bunun yanında savaflara da destek sunmuşlardır. Bir meslek örgütü olsa da ihtiyaç olması nedeni ile ahlaki olarak geliştirdikleri takipçileri ile bir sivil toplum kuruluşu hüviyetine sahip olmasının ötesinde devletin çok ihtiyacı olan askeri güce katkıda bulunmak için organize edilmiş olmaları onların devlet adamları tarafından da desteklenmesini/itibar görmesini mümkün kılmıştır (Karakaş, 2017:4). İlk Osmanlı ordusunun kurulması konusunda büyük katkıda bulunan ahiler askeri yardımlarını ileriki yıllarda da sürdürmüşlerdir (Ayış, 2019:111). Bu konuda aktarıldığına göre Âşıkpaşazade "Ahi Hasan'ın Orhan Gazi'ye siyasi anlamda yakın olduğunu ve belirleyici olduğunu" işaret etmektedir. Bu anlamda örnek olması açısından Orhan Bey'in Bursa kuşatmasına Ahi Hasan'ın da destek verdiği bilinmektedir. Bursa'nın fethinde Ahi Hasan ve onun yanındakiler uca tırmanmışlardır (Şeker, 2018: 501-502). Bu konuda Sultan I. Murad (1362-1389)'ın da ahilerle ilişkisi bilinmektedir. Dolayısıyla yapılan fetihlerde sultanın ahilerin askerî gücünden faydalandığı anlaşılmaktadır (Akgündüz, 2014:12).

Ahi birlikleri, Osmanlı'ya sadece kılıç kuşanarak destek vermekle kalmamışlardır. Çünkü buna ilaveten muhtelif yerleşim merkezlerinde kurdukları teşkilatları ile sefere çıkan Osmanlı (Ayış, 2019:111) ordusunun ikmal ihtiyaçlarını da karşılamışlardır. Ahilik, esnafın sefer esnasında orduda görev almasını kanun bilmiştir. Ordunun imalathanelerinin yetmediği durumlarda Divan-ı Hümayun'un aldığı kararlar serbest esnaf takımı sefere gitmek durumunda kalmış ve bunlara "orducu takımı" denilmiştir. Bu takım Osmanlı tarihinde ilk olarak 1389'da I.Kosova savaşına katılmışlardır. Esnafın ordudaki mevcudunun 10.000 olduğu ve bunlara "pazarıcı" denildiği, sefer boyunca ordunun (bozadan, mumcudan, eskiciye) zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere "Bursa, İstanbul ve Edirne" esnafının bir kısmının orducu olarak sefere dâhil oldukları görülmektedir. Bu Türk dervişlerin köylerde kurdukları zaviyeler Anadolu ve Batı'ya yapılan fetihler ve göçler ile ilerlemiş ve çoğalmışlardır. Fatih Sultan Mehmet, III. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde tutulan genel nüfus ve arazi tahrir defterleri resmi kayıt olarak da bunları kayıt altına almıştır. Bu şekilde mevkiî önemi, zaviyenin icra ettiği vazifeler, bu vazifelere karşı faydalanılan imtiyaz ve muafiyetler kaydedilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman Zihgetvar Seferi'ne çıkarken Anadolu Beylerbeyi'ne emir göndererek "orducu esnafı" yanında getirmesini istemesi ahiliğin askeri teşkilat anlamında etkisini göstermektedir. Esnaflık ve sanatkârlık Osmanlı hükümdarları için hep önemli olmuş ve Osman Gazi'den Sultan Vahidettin'e kadar bütün hanedan mensupları hünerli birer usta olarak bir hırfete bağlanmışlardır. Bu konuda ahiliğin Seyfi kolundan Ankaralı Seymenler ve Ankara esnafının Kurtuluş Savaşı'nda milli harekete destek sundukları anlaşılmaktadır (Atik, 2011:70).

Ahiler Osmanlı Devleti'nde üst sosyal tabakayı temsil etmiş ve bu yönleri ile ahiliğin ne kadar önemli bir teşkilat olduğunu göstermişlerdir. Ancak bu şekilde üst tabakada yer alınmasının siyasi gücünün bir neticesi olduğu anlaşılabilir. Osmanlı'nın kuruluşu döneminde yükünü sırtlayan ahiler merkezi idarenin kuvvetlenmesi sonrasında siyasi fonksiyonlarını hiçbir mukavemet göstermeden bırakmışlar ve yönetimden hiçbir hak iddia etmemişlerdir (Atik, 2011:69).

Ahilerin Siyasi Tutumunu Şekillendiren Hususlar

Ahiler toplumunda dürüstlükleri ve liyakatleri ile bilinen ve siyasi tarihimizde büyük izler bırakan bir teşkilatın mensubudur. Ahilerin siyaset sahnesinde var olmaları ve halkın menfaati temelinde fiiller ortaya koymaları onların felsefeleri, dini görüşleri ve dünya görüşleri çerçevesinde şekillenmiştir. Bu şekilde donanımlı hale gelen ahiler sadece sivil bir oluşum olarak kalmamış ve devletin siyasi işleyiş sürecinde karşılaştığı durumlarda olumsuz bir izlenim yakaladıklarında yönetime dâhil olup

gerektiğinde yöneticilere karşı duruş da sergileyerek halkın menfaatine olanı gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu sebeple bu ana başlık altında ortaya konulan alt başlıklarla ahilerin siyasi tutumunu şekillendiren, diğer bir ifade ile ahilerin siyasi yönlerini şekillendirme konusunda “kararlarını etkileyen (siyasi tutumlarını)” hususların neler olduğu üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda ahilerin, “dünya ve ahiret mutluluğu anlayışları, denetim, cezalandırma, adalet, hesap verilebilirlik ve hizmet anlayışı, liyakatli ve ahlaklı olmaları, paylaşımcı olmaları, ekonomi üzerindeki etki ve fonksiyonları, sivil ve katılımcı bir yapıda olmaları, birleştirici ve meşru olmaları” şeklinde öne çıkan yönlerinin siyasi yönlerini şekillendirdiği düşünülmektedir. Ahilik bu dayanaklarla şekillendiğinden yönetimler üzerinde sürekli bir denetim gerçekleştirmiş ve sivil bir oluşum olması ile devletin aldığı kararların takipçisi olduğu gibi gerektiğinde esnafın ve halkın sorunlarını yöneticilere aktararak çözüm beklemiş, çözüm gelmemesi halinde karşı bir duruş göstererek milletin beklentilerini yerine getirecek bir katılımcılık ve demokrasiyi işletmişlerdir.

Dünya ve Ahiret Mutluluğu Anlayışı

Ahilerin öncelikli amaçları insanı hem dünyada hem de ahirette refaha/huzura ulaştırmaktır (Ceylan, 2014:138). Ahilik, temel ilkeleri, değerleri ve amaçları ile insanı ele alıp insana değer vererek onu ön plana çıkaran bir teşkilattır (Ekinci, 2021:3). Bu çerçevede ahiler, “ilmi” çeşitli sanat dallarında uygulayarak toplumu bundan faydalandırmayı amaç edinmiştir. Çünkü bu sanat dallarının varlığı medeniyetin gereğidir. Ahi Evran sanatın yükselmesi ile toplumun refahının yükseleceğini düşünmüştür. Bu çerçevede insanın ebedi saadete ulaşması için peygamberin yolundan (iman yolu) ve filozofların yolundan (akıl yolu) gitmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu felsefi kişiliğin sanatkâr kişilikle birleşmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu bakışla sanatın kutsal bir meslek olduğuna dair inanç geliştirilmiş ve sanatkârın kendisini topluma hizmet etmek için adanması gerektiği inancı benimsenmiştir (Bayram, 2016:25-29).

Bu bakış açısı ile ahilik benci bir anlayıştan sıyrılarak Anadolu’yu vatan yapmanın, Türk ile Müslüman’ın öncüsü olmanın gayreti ile Anadolu’ya gelen Türkmenleri işlendirmiş ve aşlandırmıştır. Onları tekke ve zaviyelerde iyi bir Müslüman, işyerinde ise vasıflı bir çalışan haline getirmeye çalışmışlardır. Üretici insan haline getirdiği kişileri hiç ölmeyecek gibi dünya için yarın ölecek gibi ahiret için hazırlamıştır. Bu bakış açısı ile insan, hem dünyaya duyarsızlık ortadan kalkmış hem de ahiret zenginliği için dünyada maddeye bağlı kalmaktan korunmuştur. Böylece hem ekonomik kalkınma sağlanmış hem de şehirler imar edilebilmiştir. Sağladığı iş ve aş imkânı, Anadolu’yu vatanlaştırarak siyasi, sosyal, kültürel, dinî, idarî, iktisadî sistemleri oluşturması ile hem “dünyevî” hem de “uhrevî” olarak insan hayatını düzenlemeyi gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla ahilik, Allah’ın kendisine doğuştan verdiği yüce insanlık nitelikleri ile İslâm dininin üstün ilkelerini birleştirerek ve ayrıca hem beden ve hem ruhen çalışarak dünyada iken ahiretini kazanmayı amaç edinmiştir. Bu anlamda insanı hem maddi hem de manevi yönden geliştirip mükemmel insanı (Allah’ın rızası ile hareket eden, insanlar için faydalı, cömert, işinde ve sözünde doğru, helali-haramı dikkate alan, temiz, bilgi sahibi olan, yiğit, dünyası için ahiretini ateşe atmayan insan) inşa etmeyi mümkün hale getirmiştir (Ceylan, 2014:136, 138,140).

Bu mutluluğun kısıtlı (devlet otoritesinin olmadığı vs.) dönemlerde de sürmesi ile yine insanın huzuru düşünülmüştür. Bu uğurda kurulan sosyal güvenlik sistemi ile ahilerin kimsesizlerin kimi oldukları, “dullara, yetimlere, savaşlarda yakınlarını kaybedenlere, başka yerlerden gelen misafirlere, sığınacak bir yeri olmayanlara, gariplere”, korunak oldukları görülmektedir. Bu bakış açısı işçi-işveren sistemine de yansımış ve işverenle çalışanın baba-oğul gibi olmaları önemsenmiştir (Ceylan, 2014:143). Ahilik teşkilatı insanın karşısına çıkan, kötülükleri ortadan kaldırmayı, böylece toplumda huzur ve güvenliği sağlamayı hedeflemiştir. Bu yaklaşımları ile bir sosyal kontrol müessesesi fonksiyonuna sahip olmuşlardır (Kızıler, 2015:415).

Ahiliğin “insan-insan, insan-eşya, insan-tabiat” ilişkilerinin ana eksenini, insanın dünya ve ahiret mutluluğuna göre düzenlenmiştir. Dünya için ahiret, ahiret için dünya terkedilmemiştir ki bu yönleri ile birçok dini ve sivil oluşumdan farklılaşmışlardır. Ahilik “eşya, tabiat ve dünya”nın insanoğluna Allah’ın emaneti olduğunu bilerek ve bu uğurda hem emek gücünü hem de tabiatı koruyarak hareket etmişlerdir (Durak ve Yücel, 2010:152). Ahilik “dünya ve ahiret hayatının saadetine ulaşacak ideal insan” yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu insanın, üstünlüğü “doğruluk, çalışkanlık ve iç güzelliğinde” aranmıştır. “Vicdan” ise kişinin kendi üzerinde kontrolünü sağlayan bir değer olmuştur. “Helal kazanç, üretkenlik

ve herkese yardım etme” şeklinde bir davranış sürdürülmüştür. Bu anlamda ahi insan tipinin özellikleri “yardımlaşma, çalışkanlık, yiğitlik, misafirperverlik ve temizlik” şeklinde gerçekleşmiştir (Akça, 2003:215).

Ahi teşkilatı, milletin birlik, beraberlik ve huzuru için gençliği tertip etmeyi özellikle önemsemiştir. “Ağaç yaşken eğilir” atasözü ekseninde hareket ederek gençleri topluma faydalı olmaları konusunda hazırlayarak onları iş ve meslek sahibi yapmıştır. Bu şekilde gelecek nesli inşa ederek onları “zararlı alışkanlıklardan ve başboşluktan uzaklaştırma; dinî vecibelerini yerine getirmelerini sağlayarak sosyo-ekonomik açıdan hayatlarını düzenleme; Kur’an-ı ve sünneti kılavuz haline getirmelerini temin etme; toplumla barışık, yüksek ahlâkî değerlerle millî geleneklere bağlı, ülkesine sahip çıkan, üretken, işlerinin ehli, sorumluluk sahibi olacak şekilde bilinçli hale getirme” konularında yetiştirerek sürekli bir eğitime tabi tutmuşlardır. Türk ve İslam kültürünü temel alarak verilen bu eğitimle güçlü kültür aktarımı yapılarak ahlaklı ve kendini geliştirmiş gençlerin varlığı sürekli kılınmıştır (Çandır ve Aydın, 2021:775, 777-778, 784). Verilen bu eğitimlerle “millî ve manevi duygulara sahip, düşmanlara karşı cesur ve birbirlerine karşı merhametli” olan nesiller yetiştirilmiştir (Kapanşahin, 2022).

Ahiliğe girişte “iyi ahlaklılık, yardım severlik ve cömertlik gibi” özelliklerin aranması sonucunda cemiyette temiz ahlaklı ve yardımsever kişilerin sayısının artması temin edilmiştir. Bu özelliklerin ahilerde bulunması ile hem dünya hem de ahiret mutluluğu için “zaviye, han ve hamamlar yapılarak toplumda imkânlar artırılmış ve zengin vakıfların kurulması sağlanarak ihtiyaç sahiplerine sürekli kaynak sağlanmıştır (Ayış, 2019:92). Bu tür yapılar şehri refaha ulaştırdığı gibi devleti görünür kılan ve güçlü gösteren unsurlardır. Ahilerin bu duruşu Anadolu’nun inşa edilmesini kolaylaştırmıştır ve devleti sürdürülebilir hale getirmiştir. Böyle bir ortamda insanlar kendisini bir varlık olarak önemli görmüş ve dünyalık için kimseye muhtaç olmamanın mutluluğunu yaşamışlardır. Dünya hayatında kimseye muhtaç olmayan ve ahiret saadetini önemseyen özgür birey, Moğol tahakkümü gibi kısıtlayıcı faaliyetlerin karşısında durmayı, insanoğluna, çevreye, dine zarar veren yanlış davranışların karşısında mücadele ruhuyla örgütlü faaliyet ortaya koymayı gerekli görmüştür. Dolayısıyla dünya ve ahiret mutluluğunu amaç bilmeleri ahilerin siyasi tutumlarında belirleyici olmuştur.

Denetim, Cezalandırma, Adalet, Hesap Verilebilirlik, Kalite ve Hizmet Anlayışı

Ahilik meslekte doğruluğu esas almakta ve bu ilkeye uygun davranılmaması halinde hayır ve bereket olmayacağını düşünmektedir. Bu uğurda Fütüvvet anlayışının sahiplendiği “iyi huy ve erdemleri”, hem hayatın bütün alanlarında hem de ahlaki ve meslekî alanlarda kullanmayı temin etmiştir (Ayış, 2019:103-104). Temel beklenti bu olmakla birlikte karşı karşıya kalınan her sorunun yerinde ve zamanında çözülmesini istemiştir. Çözüm bulunamaması halinde bir üst makama gidilmesi kabul edilmiştir. Bu çerçevede sorunları çözüp adaleti tesis etmek için bugün dünyada ve Türkiye’de uygulanan “Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)” benzeri bir yapı işletilmiştir (Ceylan, 2014:141; Demir, 2016:150-152). Dolayısıyla yarı-resmi bir kurum olan ahilik özerk yapısı ile esnaf ve teşkilat içinde yaşanan ihtilaf ve davalarda sorunu kendi içerisinde çözerek mahkemenin meşgul edilmesinin önüne geçmiştir (İnanır, 2014:106). Böylece hem hesap verebilirlik hem de denetim ve adalet gerçekleştirilmiştir.

Toplumda karşılaşılan “yolsuzluk, hırsızlık ve arsızlık ya da üretim hileleri” gibi hadiselerle mücadele konusunda Kadılık makamının yükünü hafifletecek önlemler alınmıştır. Bu konuda “tüketicilerin mağdur olmaması adına” bir sanatkârın ustalığa kadar olan süreçte ürettiği ürün test edildiği gibi ustalık için gerekli şartları karşılayıp karşılamadığı da izlenmiştir (Biçer, 2016:97-100). Fütüvvetnameler ile ürün kaliteleri ve standartları yazılı hale getirilerek bu durum kadı sicillerine kaydedilmiştir (Karagül, 2018:273-274; Karagül, 2016:122-123). Bu esnada kalitenin dışına çıkararak tüketicinin zarar etmesine neden olan esnaf, üst kurul tarafından “pabucu dama atılma” yöntemi ile meslekten men edilmiş ve tüketicinin kaybı telafi edilmiştir. Ayrıca bu kişinin toplumdan dışlanması (kınama, ayıplama ve yalnızlığa terk etme gibi) ve diğer cezalara (çıraklığa düşürmek, elbise çıkarılıp ocaktan kovmak, değnek vurmak, para cezası, yaka kesip borkünü atmak gibi) çarptırılması temin edilmiştir (Akyüz ve Özyer, 2018:202; Kaçanoğlu, 2021:158; Köksal, 2016b:244-248; Biçer, 2016:97-100). Dolayısıyla hem denetim hem de cezalandırma sistemi işletilerek hesap verilebilirlik ve adalet temin edilmiştir.

Ahilik kaliteyi esas alarak, adalet ve hak üzere paylaşmaya odaklanmıştır. Bu nedenle sıkı bir iç denetim sistemi geliştirilmiştir (Karagül, 2012:10-11; Karagül, 2018:272-273). Denetimde ve kalitede süreklilik

konulan standartlar ile belirlenmekle kalmamış, tüzükler ve narh ayarlamaları da kontrol açısından önemsenmiştir (Aydın, 2020:180-181). Bir kimsenin ustalık aşamasına kadar eğitimi önemli olmakla birlikte işyeri açabilmesi için ustalık izni alması tek başına yeterli olmamış ve işyerini nereye açacağı konusunda da bir kontrol gerçekleştirilmiştir (Karagül, 2016:120-121). Bu hususta üretim ve tüketim dengesi gözetilerek hareket edilmiş ve kaynakların israfının ya da ürün değerinin düşmesinin önüne geçilmiştir¹⁴ (Karagül, 2018:278). Bu anlamda çalışanı üretimde önemli bir unsur olarak görerek sağladığı iş garantisi ile çalışanın hakkının sömürülmesini, ona adaletsizlikle muamele edilmesini ve haksız yere işten çıkarılmasını engellemiştir (Akyüz ve Özyer, 2018:203).

Ahilik Anadolu’da insan ihtiyacına dönük olarak, onların eksiklerini gidererek halkın refahına yönelik bir yapıdır (Öztürk, 2002:2). Ahilerin sahip oldukları hizmet anlayışının herhangi bir sınırı olmadığından sadece zaviyeler ya da iş yerleri ile yetinmemiş, “mescit, cami, medreseler, şifahane, çeşme, hamam, han ve diğer hayır kurumları” inşa ederek kültürel yaşantıyı etkiledikleri gibi eğitime kendi sistemleri dışında da katkı sağlamayı önemsemişlerdir. Yapılan çalışmalar ile yeni mahallelerin kurulması ve şehirleşme sağlanarak yaşam alanları güzelleştirilmiştir (Demirpolat ve Akça, 2004:369; Haksever, 2018:32; Ceylan, 2018:2-11). Bu konuda kültürü ve dini dikkate alan tutumları ile mahalle ve şehirleşme kültürünün kontrol altında tutulmasını sağlamışlardır. Bu yeni yaşam alanlarında Müslüman-Türk hayat tarzını geçerli hale getirerek Anadolu’nun Türkleşmesine, İslamlaşmasına, vatanlaşmasına değer katılmıştır. Böylece başıboş göçmenleri kontrol altına alarak yaşam alanlarını korumuşlardır (Ceylan, 2018:2-11). Böylece kurdukları kontrol sistemi ile kültürü yönlendirmiş ve gösterdikleri duyarlılık ile kendi iş alanlarının dışında da faaliyet göstermişlerdir. Bu tutum siyaset sahnesindeki bakış açılarını ve duyarlılıklarını göstermesi açısından önemlidir.

Ahiler aynı denetimi gençler üzerinde de göstermişlerdir. Ahilikte gençler daha 10 yaşından itibaren mesleki vazifeye adapte edilerek gereksiz stres, suç işleme ve başıboşluktan korunmuştur (Çandır ve Aydın, 2021:778; Biçer, 2016:97-99). Böylece yanlış arkadaş tercihi yapmaları engellenmiştir. Ustaların gözetiminde enerjilerini mesleklerine harcamaları temin edilmiştir (Demirpolat ve Akça, 2004:366-367; Kızıler, 2015:415; Gündüz, 2013). Bu tutum da ahilerin kendi meslek alanlarının dışında toplumsal durumu takip ettiklerini göstermektedir. Dolayısıyla ahilik denetim, cezalandırma, adalet, hesap verilebilirlik, kalite ve hizmet anlayışı değerlerine ehemmiyet vererek ve bu kuralları kendisi uygulamaya geçirecek sivilleşmenin kaidelerini hayata geçirmişlerdir. Bu değerlere verilen önem ahilerin siyasi yönlerinde hareketlerini ve yöneticilerden beklentilerini de belirlemiştir.

Liyakatli ve Ahlaklı Olmaları

Ahilikte personele eğitimi esnasında “dürüstlük, vefalılık, mütevazılık, yalan, gıybet, dedikodu, hile ve alkolden uzak durma, gibi önemli hasletler yüklenmiştir. Verilen ahlaki eğitimle kişinin “kardeşlik, dirlik, düzen, eşitlik, özgürlük, adalet ve sevgiyi” getireceği düşünülmüştür (Demirpolat ve Akça, 2004:368-369; Kızıler, 2015:418-420; Kıvrım, 2016:184). Zaviyelerde işçi ve çırak dışında “uzmanlar, mürşitler, müderrisler, imamlar, silah ehli, şairler, milli oyuncular, sanatçılar yani saygın ve önder kimselerin bulunması eğitim ihtiyacını gidermede ne kadar avantajlı olduğunu göstermektedir (Döğüş, 2011:226-227). Teşkilattaki bireye toplumun içinde ve dışında nasıl davranılması gerektiği öğretilmiştir. Ahilikte insan, “fikrini, zihnini, duygularını ve organlarını” yaratılış amacına uygun bir şekilde kullanması gerektiğini bilmektedir. Bu süreçte mensuplara ahlakı kazandırmak için farklı metotlar kullanmışlardır. Bu konuda şahsiyetleri rol model olarak gösterdikleri gibi (örneğin Hz. Peygamberin hayatı, dört halife ve diğer sahabeler), nasihat etme yöntemini de önemseyip kullanmışlardır (Ayiş, 2019:104-105).

Ahlak İslam’ın üzerinde durduğu bir konu olduğundan ahilik bunu çok önemsemiştir. Bu nedenle fütüvvetlerle iyi davranışların toplamı verilmiştir (Ceylan, 2014:139). “Eline, diline ve beline” hâkim olmayı ahlaki anlamda gerekli gören bu yapı bu konuda hırsızlık yapmaya, harama el uzatmaya, rüşvet almaya ve vermeye karşı dışlayıcı bir şekilde “bizi aldatan bizden değildir” düşüncesi temelinde bakmıştır (Yücel vd., 2019:199; Karagül, 2018:274-275; Ersoy, 2012:176; Demirci, 2016a:203; Şahin ve Demirbaş, 2017: 812-813). Üyelerinin negatif davranışlar ve huylardan (içki, zina, münafıklık, söz

¹⁴ Ahilik bir kimsenin yılda kaç ayakkabı eskiteceğini bile hesap ederek ilgili yerin nüfusuna göre üretilmesi gereken ayakkabı sayısını hesap etmiştir (Karagül, 2016:128).

taşıma, iftira atma, gurur ve kibir, merhametsizlik, kıskançlık, kin besleme, ahde vefa etmeme, yalan söyleme, emanete hıyanet etme, başkasının ayıbını açığa vurma, utanma özelliğini kaybetme, cimrilik ile adam öldürme) kaçınımları beklenmiştir (Karagül, 2012:5-6). Ayrıca Türkçeyi iyi konuşmayı ve korumayı, riyadan uzak durmayı, büyüğe saygılı ve küçüğe sevgili olmayı topluma öğretmişlerdir. Buna ilaveten “sapkınlık ve zinadan uzak durmayı” öğütlemişlerdir. Ahlakı muhafaza etmek için yaşı geleni evlendirmeyi düstur edinmişlerdir. Herkesin meslek eri olması sağlanarak asalak bir yaşam reddedilmiştir. Ayrıca kadınlara toplum içinde değer verip yücelten, onları eşya gibi görmeyen bir ahlaki duruş sürdürülmüştür (Ersoy, 2012:181; Demirci, 2016b:366; Köksal, 2016d:391, 393-394, 396; Demirci, 2016a:195-196; Şahin ve Demirbaş, 2017: 812-813; Köksal, 2016c:249-254; Ayva, 2016:255-275)

Ahilik, ahlak değerlerini kültürle bütünleştirerek onları ahlâklı davranışa dönüştürmüştür (Aydın, 2020:181). Edep ve hayâ sahibi olmanın fazileti, helal kazancın önemi, nefsi emareden kurtulmanın değeri ahilikte önemsenmiştir. İhtiyacı olanın yardımına koşmak, cimri ve pinti olmaktan uzak durmak, ihsan kıvamında bir hayat yaşamak algısı fütüvvetnamelerle verilmiştir. İlimsiz amelin fayda getirmeyeceği işaret edildiği gibi kulluk şuuru içinde bir hayat yaşanması gerektiği, dünyanın ahireti kazanma yeri olarak görülmesi gerektiği işlenmiştir (Kapanşahin, 2022). Örneğin bu konuda belirtilen standartta hammadde kullanmamak ya da belirtilen standartta ürün ortaya koyamamak halinde usta kişinin yolsuz ilan edilmesi ve bu yüz kızartıcı suç neticesinde dışlanması da teşkilatın ahlaki yönünü göstermesi açısından önemlidir (Erbaş, 2016:146-150). Ayrıca gençlerin kariyer hedeflerine ulaşmaları, işlerini iyi yapmalarına ilave olarak ahlâklı olmalarına bağlanmıştır (Akyüz ve Özyer, 2018:203). Çünkü toplumda saygınlık ustalık başarısı ve ahlakın mevcudiyetine endekslenmiştir (Karagül, 2018:276).

Ahilikte liyakate de ahlak çerçevesinde önem verilmiştir. Ahilik sistemi insanı, en küçük yaştan (10 yaş) itibaren kontrol altına alıp yetiştiren ve liyakatli bir birey haline getiren bir sistemdir. Yatkın olduğu bir meslekte eğitime başlayan genç yavaş ilerleyen bir kariyer sistemi ile olgunluk aşamasına doğru ilerlemektedir. Bu süreçte, “yamak (2 sene), çıkar (3 ila 5 sene), kalfa (3 sene) ve usta aşamalarından geçerek” liyakatini yükselten birey (Akyüz ve Özyer, 2018:203; Kızılar, 2015:418; Arıcı, 2016:170-174; Diken, 2016:312; Biçer, 2016:97-99) yükselmesi esnasında ardından gelen kişiyi de yetiştirmektedir. Bu bağlamda bireyin usta olabilmesi için kalfalık döneminde üç çırak yetiştirmesi, meclise girebilmesi için üç kalfa yetiştirmesi gerekmiştir (Arıcı, 2016:174). Bu durumda kişinin yetiştirdiği kişiden bilgi gizlemesi mümkün değildir. Çünkü ustalığa yükselebilmek için yetiştirdiğin kişinin ehil olduğunu kanıtlayabilmesi gerekmiştir. Dolayısıyla sadece bilmek değil, bildiğini öğretmek ve uygulamaya dökmek de önemsenmiştir.

Ahilikte statü tayin edilirken, “hizmet, liyakat ve icazet ölçüleri” dikkate alınmıştır (İnce, 2019:331). Ayrıca ahilik, ustalık aşamasına kadar olan evrede ve sonrasında da çalışanı denetleyen, inceleyen, çeşitli imtihanlardan geçirerek liyakatini ölçen bir sistemdir (Karagül, 2018:272-273; Biçer, 2016:97-100). Ahi şeyhleri kendileri de bir “ahlaki liderlik” modeli oluşturmuşlardır. Bu bağlamda teşkilat içerisinde “ehliyet-liyakat ve seçim” esaslarına uyarak toplumda denge unsuru olmuşlardır. Yönetimin organize edilmesinde ehliyet ve liyakat esas alınmıştır (Ceylan, 2014:141). Sanatkârların içerisinde en dürüst ve hürmete en değer olanı yaşça ileri olması kadesi ile ahi olabilmıştır (İnce, 2019:330). Liyakatin işletilmesinde ahlak önemsendiğinden “ağzı küfürlü olanlar, ikiyüzlüler, ortalığı karıştıranlar, yalan söz söyleyenler, sözünde durmayanlar, cana kıyanlar, başkalarına tuzak kuranlar, sattığı malda vurgunculuk yapanlar” ahiliğe kabul edilmemiştir (Gündüz, 2013). Ustalığa kadar olan aşamada olduğu gibi sonrasında da esnafların yönetilmesini üstlenen makamlarda liyakat özellikleri dikkate alınarak görevlendirme yapılmıştır. Ahi Baba makamı verilecek kişinin güvenilir, dindar, dürüst, işinin erbabı bir kimse olması gerekmiştir. Kethüdalar ise seçilerek görevlendirilmiştir. Yiğitbaşı esnaf ileri gelenleri arasından seçilmiştir (Biçer, 2016:94-99). Dolayısıyla ahi zaviyesine dâhil olan bir kimse zamanla kabiliyetine göre yönetim kademelerinde yükselebilmıştır (İnce, 2019:330).

Ahi birliklerine dâhil olmak isteyen kimsenin meslekte beş yıl görev yapmış olması gerekmiştir. Başkan seçilecek kişinin ahlaki yapısına, güzel hasletler taşıyıp taşımadığına, mesleğe ait sorunlardan haberdar olup olmadığına bakılarak bu konuda sorun çözebilir donanımda olmasına önem verilmiştir. Ayrıca bu kişinin halk tarafından sevilmesi de gerekmiştir. Başkan ve yönetim kurulu üyesi olabilmek için daha evvelinde bir mahkûmiyetlerinin olmaması gerekmiştir. Teşkilatın ana karar organı olan bu kurul kararlarını meşveret usulü ile almıştır. Teşkilatın büyük meclis başkanlığı da seçimle belirlenmiştir.

Hükümet ile anlaşmaya varamamaları halinde “Memleket Toplantısı” isimli bir toplantı düzenleyerek hükümetin kararının esnaf menfaatine olmaması halinde bunu kadıya bildirmişlerdir. Dolayısıyla hükümete yürütmeyi durdurma talebi ileri sürebilmişlerdir. Hatta kabul edilmeyince dükkânlarının kapatılacağını beyan ederek gerektiğinde anahtar bırakmaktan çekinmemişlerdir (İnce, 2019:331-332).

Bu son örnek ahilerin liyakate verdiği önemi, haksızlık gördüklerinde bunu yapan kişi hükümdar da olsa direnebildiklerini, meslekte ve liderlikte liyakate verdikleri önemi göstermektedir. Dolayısıyla liyakatli ve ahlaklı bir personel tercihi yapmaları ile siyaset ehlinin kararları üzerinde emin duruş sergileyebilmişlerdir. Ayrıca benimsedikleri ahlak anlayışı onları sadece kendisine çeki düzen veren değil, dışarıya da müdahale eden bir özellikle beslemiştir. Gerektiğinde siyasete müdahale eden duruşları da bu yüzdendir. Bu nedenle sessiz kalmamış ve boyun bükmemişlerdir. Çünkü onlar için dünyada mutluluk temin edilmediğinde sultanların ve Moğolların kararlarına müdahil olunması müdahalenin ölümle sonuçlanması halinde bile ahiretteki mutluluğu temin edecektir. Ahilerin cihat anlayışı da zaten bunu gerekli kılmaktadır. Moğolların saldırılarında ya da yöneticilerin haksız ve liyakatsiz davranışlarında direnç göstererek liyakatle verilen kararların işletilmesi için çaba harcanmıştır.

Paylaşımçı Olmaları

Ahi teşkilatına girişte “iyi ahlaklı olma, yardım severlik ve cömert olma” gibi hasletler aranmasında en büyük sebep paylaşımçı bir bakış açısının benimsenmiş olmasıdır. Bu şekilde cemiyette temiz, ahlaklı ve yardımsever insanların sayısının artması önemli olduğu gibi yardımsever ve cömert kişilerin gayretleri sayesinde toplumda zaviye, han ve hamamlar gibi toplumsal önemi olan ve insanları bir araya getirip yardımlaşmasını sağlayan yapıların sayısı artırılmış ve zengin vakıflar kurulabilmiştir (Ayış, 2019:106).

Ahilik, bireyin ve toplumun varlığını iyi olarak sürdürmesini, “yeme, içme, eğitim, barınma, sağlık ve güvenlik” şeklindeki temel ihtiyaçların karşılanmasına bağlamıştır. Bu tür temel ihtiyaçların karşılanmasında yoğun bir gayret gösterildiği gibi diğer taraftan toplumun birliğine zarar verecek olan “zenginlik, birikim ve ihtişam” karşısında “kanaatkârlığı” öne çıkaran bir bakış açısı benimseyerek toplum barışını sürdürmek istemişlerdir. Çünkü ahilik, ekonomik kalkınmayı önceleyerek kimsenin kimseye muhtaç kalmamasını ve israftan kaçınarak kanaatkâr olmayı toplum barışı için gerekli görmüştür. Bu nedenle ahiliğin önceliği hiçbir zaman lüks ihtiyaçların karşılanması olmamıştır. Bu temelde üretimde ve tüketimde denge gözetilerek ve kar kontrol altında tutularak “karın maksimize edilmesi için fiyatların sürekli artırılarak enflasyon yaşanması” engellenebilmiştir. Ahiliğin bakış açısına göre bugün dünyada var olan açlık ve yoksulluğun sebebi kıtlık veya yokluk değildir. Bu sorunun temeli “paylaşımdaki adaletsizlik”tir. Bu nedenle adaletin temin edilmesi için “orta sandıkları” formülü uygulamaya konulmuştur. Osmanlı’da yardımlaşma ve dayanışma anlayışı “can ve mal ortaklığı” şeklinde zuhur ederek orta sandıkları ile vücut bulmuştur. Esnaf gelirlerinin gerektiğinden fazla kısmını bu sandıklarda toplayarak burada biriken sermaye ile hammadde temin edildiği gibi, yeni işyerleri açılması ve yoksullara yardım eli uzatılması konusunda bu kaynaklar kullanılarak bir paylaşımçılık icra edilmiştir. Böylece yoksulluğa karşı güvence sağlandığı gibi istihdam ve yatırımda süreklilik temin edilmiştir. Bu tutum insanların para kazanmak için başvurduğu gayri ahlaki ve yasa dışı faaliyetleri de (hırsızlık, kapkaç, dolandırıcılık, ihaleye fesat karıştırma, yolsuzluk, uyuşturucu, kadın ve çocuk ticareti gibi) gereksiz hale getirmiştir. Böylece sosyal düzen muhafaza edilmiştir (Karagül, 2016:128-130; Karagül, 2012:10).

Ahilik için, dayanışma kültürünün varlığı ve sürdürülmesi özel olarak önemlidir. Bu bağlamda “veren el alan elden üstündür” anlayışı işletilmiştir. Dolayısıyla ihtiyaçtan fazlası muhtaca ve fakire verilerek sosyal güvence işletilmiş ve toplumda sürekli bir yardımlaşma havası var edilmiştir. Böylece dayanışma kültürünün gelişmesi temin edilmiştir (Karagül, 2018:277). Ahiliğin bu şekilde paylaşımçı yönü onu halkın gözünde önemli bir müessese haline getirerek sivil desteği ardına almasını sağladığı gibi bu şekilde paylaşımçı bir bakış açısına sahip olunması Moğol saldırılarının olduğu evrede büyük bir koruyuculuk içerip halkı bir arada tutmuş ve hem Moğolların hem de adaletsiz Selçuklu sultanlarının karşısında güçlü ve etkili hale getirmiştir. Bu şekilde insanlar arasında gelir farkı uçurumlarının kaldırılması insanları birbirine yaklaştırdığı gibi biriktirmekten uzak tavır alınması toplumda eşit imkânlar yaratılmasını sağlayarak yarın kaygısının ortadan kalkmasını sağlamış ve bugün için güçlü

kararlara katılımı artırmıştır. Diğer bir ifade ile toplumun yaşamsal kaygılarından arındırılması paylaşımcılığı artırarak insanların yanlış uygulamaların karşısında durmasına ilişkin bir refah sağlamıştır. Böylece ahilerin yürüttüğü siyasetin uygulanmasında onların ardında durmalarını kolaylaştırmıştır.

Ekonomi Üzerindeki Etki ve Fonksiyonları

Ahiliğin ekonomi üzerinde etkisi ve kontrol gücü onu siyaset sahnesinde daima önemli bir pozisyona getirmiştir. Çünkü alınan kararlarla ekonomik kalkınma sağlanarak devlet güçlendirildiği gibi muhtaç olanların korunması ve sosyal harcamaların yapılmasında adeta devletin vazifesi üstlenilmiştir. Ahilik ekonominin her alanında aktif bir görünümüdür.

Ahilik her şeyden önce kaliteli mal üreterek, Türk malını marka haline getirmiştir. Ezici rekabetten uzak durulduğu gibi üretilen bu kaliteli mallarla piyasaya çıkılarak, sadece gayri-Müslimlerle rekabete yönelmesi Müslümanları Anadolu’da ekonomiyi kontrol eder hale getirmiştir. Piyasaya ihtiyaç kadar mal sunulması ise enflasyonu dengelediği gibi kıtlık ile israfı önlemiştir (Yücel vd., 2019:197-198; Karagül, 2018:270-271,278-279; Karagül, 2016:126-128; Ersoy, 2012:173; Köksal, 2016a:189).

Ahiliğin iç piyasada kaliteli mal üretmesi ihracatı artırması yönüyle önemlidir. İhracatın artması sermaye birikimini güçlendirdiği gibi içeride yeni yatırımları mümkün hale getirmektedir (Akyüz ve Özyer, 2018:202; Karagül, 2018:271, 278). Ülke içerisinde sermaye birikmesi “orta sandıkları” şeklinde bir sistemin işletilmesi ile gerçekleşmiştir. Bu sandıktan faizsiz para temin eden girişimciler yeni iş kurarak kalkınmaya destek vermişlerdir (Karagül, 2018:272). Böylece yastık altında paranın verimsiz bir şekilde saklanması önüne geçilmiştir. Fazla kazancın bu sandıklarda toplanması ve zenginlik elde edenlerin kendi sorumluluğunda vakıflar kurup işletmeye sevk edilmesi hem faizli paraya muhtaciyeti engellemiş hem de ihtiyaç sahibi kimselerin refahını temin etmiştir (Yücel vd., 2019:198-199; Karagül, 2018:271).

Günümüz ekonomisinde dahi sermayenin fazlaca birikmesinin faiz oranlarını aşağı çektiği bilinen bir gerçektir (Barışık ve Açıkgöz, 2007:201-203). Bir ülkede yatırımın kendi iç sisteminden (orta sandığı gibi) sağlanması borçlanma ihtiyacını ve faiz ödeme zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Faizin olmaması fiyatları yükselmekten koruduğu gibi çarşının ihtiyacı olan hammaddenin birlikte temin edilmesi hammadde temin fiyatlarını da aşağı çekerek enflasyonu olumlu etkilemektedir (Aydemir, 2019:12).

Özellikle üretim ve tüketimin dengede tutulması da enflasyonu olumlu etkilemektedir. Bu hususta, her yerleşim yeri için yeterli miktarda ve oranın ihtiyacına dönük üretim gerçekleştirilmesi ihtiyaç olan ürünlerin daima ulaşılabilir olmasını sağladığı gibi uygun fiyattan teminini de mümkün hale getirmiştir (Karagül, 2016:126-128). Aynı tür ürünlerin aynı çarşıda üretilip satılması sadece kalite anlamında değil, fiyatın doğru belirlenmesi açısından da önemlidir. Aynı çarşıda yapılan bu üretim ve kalite rekabetine bir de aşırı kara müsaade etmeyen “narh fiyat uygulaması” ile kontrol uygulanması getirilmesi ahiliğin ekonomi üzerindeki kontrol gücünü göstermektedir (Kaçanoğlu, 2021:158; Karagül, 2016:128-129). Ayrıca üretileni tüketilene ulaştırma konusunda araçlara yer verilmemesi enflasyonun kontrolü için önemlidir (Akyüz ve Özyer, 2018:202; Karagül, 2018:278). Bu bağlamda arz-talep dengesizliğine neden olacak stokçuluğun da önüne geçilmiştir (Döğüş, 2011:233; Karagül, 2016:128-129).

Diğer yandan Anadolu’ya gelen göçmenlerin imar edilen şehirlere yerleştirilmesi ve bu insanların sağlanan kaynaklarla eğitilip mesleklendirilmesi de ahiliğin ekonomi üzerindeki kontrolünü göstermesi açısından önemlidir. Bu kimselerin atıl halde tüketici konumda kalması engellenmiştir. Böylece göçmenlere ucuz işgücü olarak bakılmamış, değer verilerek ahiliğin değerlerini ve kültürünü sevip benimsemeleri mümkün hale getirilmiştir. Dolayısıyla Anadolu’ya gelen Türkmen grupların yiyecek ve barınma ihtiyaçları karşılanarak bu kimselerin tefecinin eline düşmeleri, ailece perişan olmaları, toplumda gasp, adam öldürme gibi sorunlar ortaya çıkarmalarının da önüne geçilmiştir (Yücel vd., 2019:198; Ersoy, 2012:173; Kızıler, 2015:413; Kaçanoğlu, 2021:156; Nurdoğan vd., 2016: 221-223, 227-233).

Üretilen ürünün kaliteli olması müşteri memnuniyetinden ziyade Allah rızasını kazanmak ve kendine saygıyı yükseltmek açısından önemli olmuştur (Kaçanoğlu, 2021:158). Her meslek dalını bir

peygamber ile temsil ederek “meslekte en iyi olma hedefi” benimsetilmiştir. Bu durum çalışan motivasyonunun sürekli kılınması açısından önemlidir (Döğüş, 2011:230). Bu anlamda ahiliğin her ürün kalemine kendine özgü bir çarşı kurmayı istemesi uzmanlaşma ve işbölümü açısından önemlidir. Böylece her meslek dalının bir dayanışma içinde varlığını sürdürmesi temin edilebilmiştir (Aydın, 2020:180).

Üretimin bu şekilde kaliteye ve sürekliliğe bağlanması devletin dışarıya muhtaç olmasını engellemiştir. Ülke imkânları ölçüsünde yerli üretimi ve tüketimi destekleyip dışarıdan tedarik muhtaciyeti ortadan kaldırmıştır (Karagül, 2018:278, 284; Karagül, 2019:72; Kaçanoğlu, 2021:157). Bu anlamda ülkenin dış bağımlılığı azaltılarak egemenlik güçlü hale getirilmiştir. Ahiliğin, Moğol saldırılarının olduğu bir dönemde dahi mal ve hizmet temininde engelleri kaldırarak üretimi sürekli hale getirmesi milletin ayaklanmasını engellemiş ve devletin baskı altında kalması külfetini ortadan kaldırmıştır (Döğüş, 2011:233). Her alanda olduğu gibi ekonomide de sağlanan dayanışma, paylaşma ve kardeşlik ile toplumun güçlenmesi, sürekliliği ve bencilliğin yok edilmesi amaçlanmıştır (Yücel vd., 2019:194, 197; Karagül, 2018:271; Ersoy, 2012:176).

Ahiliğin bakışında iktisadi faaliyetler bir amaç değil araç olduğundan insana değer verilmesi ve ahlakın merkeze alınması söz konusu olmuştur (Kaçanoğlu, 2021: 159-161). Moğol baskı ve saldırılarının olduğu bir dönemde dahi ahlaki yozlaşmaya engel olunmuş ve şehirler inşa edilmeye, insan ihtiyaçları temin edilmeye ve böylece devletin yükü sırtlanmaya devam edilmiştir. Bu durum devletin devamı açısından çok önemlidir (Aksoy, 2018:32-33; Ceylan, 2018:2-11).

Yeni yurt edinme ve Anadolu’da kalıcı olmanın ekonomik bağımsızlıkla olacağını bilen ahiler bu konuda yoğun faaliyet yürütmüşlerdir. Bu amaçla sermayeyi atıl bırakmadan işletmiş ve ekonomik hayata canlılık vermişlerdir. Özel teşebbüs ve mülkiyet hakkını kabul etmeleri ahiliğin modern yönünü göstermesi açısından önemlidir. Üretici ile tüketici arasında münasebetleri düzenlemesi de üretimde sürekliliğin temini açısından önemlidir. Çeşitli mesleklere ait ihtilafların çözüme kavuşturulması ahiliğin devlet ile olan münasebetlerine de olumlu yansımıştır. Ayrıca üretimde ve ihtilaf çözmedeki dürüst tutumları yabancılarla olan ticaret faaliyetlerinin yavaş yavaş Türk sanatkârların eline geçmesini mümkün kılmıştır. Türk esnaf ve sanatkârlarının aralarında sağladıkları karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma sanat ve ticaret hayatında imtiyazlı hale gelmelerini ve iktisadî alanda söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Böylece ortaya konulan çalışma esasları ile toplumda son derece insancıl ve demokratik esaslara dayalı bir disiplin oluşturulmuştur (Ayış, 2019:108-109).

Dolayısıyla ahilik ekonomi üzerinde devleti aşan bir kontrol gücüne sahip olmuştur. Bu durum onları hem Moğol tahakkümü altındayken korumuş hem de siyasette söz sahibi haline getirmiştir. Özellikle dış bağımlılığın ortadan kaldırılması ve halkın kontrol altında tutularak üretime dâhil edilmesi devletin devamlılığı açısından çok önemlidir. Personelin eğitiminden üretime ve dağıtıma dek her alanda ahilerin eli bulunması devletin devamını sağlama ve hükümdarın olmadığı yerde siyasi anlamda söz sahibi olmalarını mümkün kılma konusunda önemli olmuştur.

Sivil ve Katılımcı Bir Yapıda Olmaları

Ahilik bir dernek şeklinde bir teşkilatlanma olarak ilk kez ortaya çıkmıştır. Gönüllülük esasına dayalı bir şahıs topluluğu olarak teşkilatlanmıştır. Ahiler güvenilir yöneticilere üstün bir sadakatle ahi kardeşliği çerçevesinde bağlanmışlardır. Ayrıca tüm mahalle ve köylere dağılarak teşkilatlanmışlardır. Ahilik, özelliklerini Türk halkından alan “sınıfsız, demokratik bir sivil toplum örgütü” özelliği taşımaktadır. Sivil toplum kuruluşları cumhuriyetçi ve hürriyetçi toplumlara özgü bir yapılanmadırlar. Sivil toplum kuruluşları güçlü olduğu oranda toplumlar yaşam sürelerini uzatabilmektedirler. “Moğollar’ın ve Bizans’ın saldırıları ile birlikte gayrimüslimlerin Anadolu’daki rekabet gücü” böyle bir teşkilatlanmaya ihtiyaç doğurmuştur. Türk-İslam sentezi çerçevesinde işletilen bu teşkilat gerektiğinde kendiliğinden harekete geçmesi ve toplumsal meselelerde karar alıp uygulaması yönü ile önemlidir. Ayrıca bu müessese Türk toplumunu harekete geçirerek enerjisini doğru kanalize etmesini sağlamıştır. Tüm toplumun ihtiyaçlarını (askeri ve mesleki) temin etmesi ise onun halkın gözündeki kudretini ve kutsaliyetini artırmıştır. Bu mekanizmanın sosyal, kültürel, siyasi ve askeri bunalımları aşma ve dağılmış olan toplumu bir çatı altında toplama yönü olması çok can alıcıdır (Döğüş, 2011:221-223).

Ahilik, yapı itibarıyla insanın insan üzerinde tahakküm kurmasına müsaade etmeyen bir sistemdir (Hatalmış, 2019:308, 313-314). Bu nedenle ahilik Devlet otoritesine yer kalmadan ve

yine devletin emri ve denetimi olmadan birçok kamu görevini üstlenebilmiştir (Ersoy, 2012:175). Bu gerçekleştirilerek halkın mağduriyetinin giderilmesi amaç edinmiştir (Döğüş, 2011:230, 236; Akkuş, 2018:618). Bu amaçla Selçuklu hükümdarlarının sustuğu evrelerde dahi Moğol baskısına sessiz kalmayıp bu diktatör yapıya karşı direnç gösterilmiştir. Böylece devletin yapması gereken halkı koruma işlevini üstlenmiştir. Devletin zayıf olduğu dönemlerde Anadolu'yu bir bütün halinde tutmaları ve Anadolu'da bozgunculuğu önleyerek halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri de yönetimin otoritesini üstlenmek ve sürdürmek açısından önemlidir. Bu süreçte yönetim kademelerinin haksız ve beceriksiz tutumuna karşı koyulduğu gibi milletin bekasının korunması için tüm teşkilatın harekete geçirildiği görülmektedir Böylece güçlü ve zalimin haklı olmasının önüne geçilebilmiştir (İSTESOB, 2015; Karagül, 2018:282-283; Akkuş, 2018:618-619; Haksever, 2018:31). Dolayısıyla Anadolu'nun beyliklere ayrılarak parçalandığı bir dönemde dahi 63 yıl boyunca devletin otoritesini üstlenerek polis ve zabıta gibi halkı muhafaza edebilmişlerdir. Ahi Evran ve beraberindekiler, sadece ekonomik, askeri, dini konularda değil aynı zamanda “Moğol yanlısı devlet adamlarının yazarlar üzerinde gösterdiği şiddetli siyasi ve fikirsel baskıya” karşı da direniş göstermişlerdir (Döğüş, 2011:230, 236; Akkuş, 2018:618). Bu durum sanatın baskı altında olmaksızın sürmesine verilen önemi yani düşünce özgürlüğüne verilen ehemmiyeti göstermesi açısından önemlidir.

Ahilik, sağladığı bu güçlü koruma mekanizması ile büyük bir sosyal dayanışma ruhu yaratarak, çoğu vakit devletin kurumlarına ihtiyaç duymadan sorunların çıkmasını önleyebilmiş ve çıkan sorunları kendi kendini yönetim tarzı ile çözebilmiştir (BESOB, 2022). Bu konuda bugün Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği) denilen müessesenin o yıllarda ahilik içerisinde işletildiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla insanlar arası yaşanan sorunlar zaman içinde büyümeden derhal çözülerek halkın huzuru temin edilmiştir. “Toplumsal dışlama baskısı yaptırımını kullanmaları ise” insanları toplumsal yaşam içinde adil davranmaya sevk etmiştir (Demir, 2016:150-152). Bu şekilde sivil bir sorun çözme sisteminin işletildiği ve devlet kurumlarına ihtiyaç duymadan katılımcı bir adalet mekanizmasının işletilebildiği görülmektedir.

Ahilik “sivilleşmeyi, katılımcılığı ve ayrıca tarafsızlığı” işçi-işveren arası ilişkilerde yani sendikal faaliyetlerde de sergilemiştir (Kaçanoğlu, 2021:159; Aydın, 2020:178; Doğan ve Koç, 2014). Ahilik üreticiyi ve tüketiciyi birlikte korumayı tercih etmiştir (Akyüz ve Özyer, 2018:202; Karagül, 2018:278; Köksal, 2016b:243). Ahilikte “soylular, burjuvalar, bürokratlar ve din adamları benzeri” üstünlük vasfı verilen sınıfların olmaması katılımcılık ve demokrasi konusunda iyi bir avantaj sunmuştur (Demirpolat ve Akça, 2004:366). Bu anlamda kendi bünyesinde üst kademeleri/mertebeleri seçimle belirleyen ve adaylıkta liyakati dikkate alan bu sistem bu özellikleri ile demokratik bir örneklik teşkil etmektedir (Ersoy, 2012:178; Döğüş, 2011:227, 235; Demir, 2016:151). Dolayısıyla yönetici konumundaki kimselerin seçimlerle ve liyakat esas alınarak belirlenmesi katılımcılık ve demokrasi anlamında önemlidir (Biçer, 2016:94-97; Arslan, 2015:255-256; Durak ve Yücel, 2010:156-157). Bu teşkilatlanmada farklı meslek kollarının birlik, beraberlik ve dayanışmayı sürdüreceği şekilde dizaynı önemsenmiştir. Hükümet ve esnaf arasındaki iletişimin meclis tarafından gerçekleştirildiği bilinmekle birlikte Hükümetlerin verdiği kararların esnaf menfaatlerine uymaması halinde hükümetten istekte bulunulabilmiş ve hükümet ile anlaşmaya varılamaması halinde “Memleket Toplantısı” isimli toplantılar düzenlenerek kararların esnafa vereceği zarar kadiya bildirilmiştir. Bu anlamda hükümete yürütmeyi durdurma talebinde bulunulabilmiştir. Bunun kabul edilmemesi halinde ise dükkânların kapatılacağı beyan edilmiş ve olumsuz bir dönüş olması halinde dükkânların anahtarları bırakılarak toplantı terkedilmiştir. Ahiliğin “birlikteliği ve dayanışmayı” “birlikte karar alan özellikleri ve liyakatleri oranında fikir vermeleri” ile sağladıkları görülmektedir (Biçer, 2016:94-99; İnce, 2019:330-333; Erbaşı, 2016:146-150; Ersoy, 2012:178; Döğüş, 2011:227, 235; Demir, 2016:151; Arslan, 2015:255-256; Durak ve Yücel, 2010:156-157). Bu durum ortak hareket etmeyi temin ettiği gibi “ahiliğin sahip olduğu bu sivil yapılanma özelliği” ahiliğin güçlenmesini sağlamıştır. Çünkü halkın gözünde meşru olmak isteyen yönetimler bunu sağlamak için ahiliğin halkın yararına görerek aldığı kararları uygulanmak durumunda kalmışlardır. Çünkü ahilerin güçlü ve güvenilir kimliği halkın gözünde onları söz sahibi haline getirmiştir. Bu bağlamda ahiler halka devlet ve millet sevgisi kazandırarak, devletin güçsüzlüğü durumunda Anadolu halkını direnme konusunda harekete geçirerek ülkede bütünlüğü temin etmişlerdir (Döğüş, 2011:230, 236; Akkuş, 2018:618).

Dolayısıyla ahiler sivil ve katılımcı bir yönetim anlayışı ile devletin varlığını kabul edip buna destek vermekle birlikte adil davranmaması ya da Moğol gibi güçlerin kontrolüne girmeleri halinde halkın demokratik haklarını korumayı görev bilmişlerdir. Bu süreçte halkın gözünde sağladıkları meşruluk onları siyasi bir güç olarak daha etkin hale getirmiştir.

Birleştirici ve Meşru Olmaları

Ahilik insanın birlik ve bütünlüğüne önem vererek insanların dünyada ve ahirette huzurunu dayanışmada aramıştır (Tatlıoğlu, 2012:153-154). Bu bağlamda ahilik, insanın birlik ve beraberlik içerisinde büyük hedeflere yürümesi mantığını benimsemiştir (Durak ve Yücel, 2010:152). Ahilik sisteminin, insanları ötekileştirmeden bir dayanışma ve kardeşlik modeli ortaya koyması onun birleştiriciliği yönüne etki etmiştir. Bu şekildeki tavırları Anadolu'nun Türk ve Müslüman yurdu olmasını kolay hale getirmiştir. Göçebe Türkmenler'in yerleşik hayata entegre olmaları ve bu bağlamda sorun yaratan (toplum huzurunu bozan hırsızlık, gasp gibi) bir pozisyondan kurtulmaları sağlanmıştır. Ahilerin göç kaynaklı gelen insanları koruyup kollamaları onların yerel halka ısınmalarını sağlamıştır. (Ceylan, 2014:142; Yücel vd., 2019:197). Anadolu'ya göç eden başka kültür, ırk, din ya da mezhepten olan insanların inanç ve değerler üzerinden bir ayrışma yaşamasına müsaade edilmemesi ve onlara karşı hoşgörü ve adalet ile davranılması Anadolu'da birliği sağlaması açısından çok değerlidir. Ahiliğin bu konuda kucaklayan, paylaşılan, cömert yapısı Anadolu'da bu şekilde bir kültürün oluşmasını sağlamıştır. Böylece yerleşik kültürü yeni gelenlere benimseterek üretim ve sanatı hakim kılmışlardır Dolayısıyla bu işlerde devletin yerine vazife alıp devlet için her daim önemli bir kurum olmuşlardır. Bu konuda ahilerin ikram sahibi ve misafirperver olmaları yönü birçok seyyahın eserlerine girerek tarihi anlamda zenginliğimizi açığa çıkarmıştır (Ersoy, 2012:173-174, 177-178; Kızıler, 2015:413; Şahin ve Demirbaş, 2017:813; Haksever, 2018:33; Yücel vd., 2019:197; Demirpolat ve Akça, 2004:366; Döğüş, 2011:233). Köylere ve kasabalara kadar teşkilatlanmaları ile devlet dendiğinde muhatap alınan ve tanınan kimseler olmuşlardır (Ceylan, 2014:142; Yücel vd., 2019:197). Özellikle devletin ulaşamadığı alanlarda halka sahip çıkmaları ve halkın ihtiyaçlarını gidermeleri ile devlete olan bağlılığı artırmış ve böylece devletle milleti kaynaştırmışlardır (Karagül, 2012:4).

Göç ve savaşlarda yaşanan kayıplara bağlı olarak “dul kalan kadınlar, kimsesiz çocuklar ve bakıma muhtaç yaşlılar” için bakım, koruma, evlendirme gibi imkânlar sağlayarak maluliyet ve doğal afet gibi durumlarda mağdur olanlara ve kayıp yaşayanlara imkânlar sağlamışlardır. Buna ilaveten iş kurmak isteyenlere orta sandıklarından kaynak sağlayarak insanca yaşamalarını temin etmeleriyle esnaf bağlılığını artırmışlardır. Dolayısıyla vakıflar ve sandıkların işletilmesi ile muhtaç ile yoksulun ihtiyacının görülmesi hırsızlık ve gasp gibi olumsuz hadiselerin önünü kesmiştir. Bu durum halkın ve devletin gözünde onların meşruluğunu daha da artırmıştır (Aksoy, 2018:32-33; Ceylan, 2018:2-11; Döğüş, 2011:230, 236; Akkuş, 2018:618; Haksever, 2018:31; Yücel vd., 2019:198; Ersoy, 2012:180; Demirpolat ve Akça, 2004:367; Aydemir, 2019:13).

Ahilik, üyelerinden “doğruluk, cömertlik, misafirperverlik, hoşgörü, fedakârlık, insana saygı, yardımlaşma, hak, adalet, vicdan hürriyeti, eşitlik, alçak gönüllülük, millet için yaşama, dindar olma, utanma duygusuna sahip olma, yalan söylememe, içki içmeme, zina yapmama” gibi toplumsal barışı tesis edici özellikler beklemiştir. Çünkü bu özelliklerin toplum içinde değerli hale gelmesi toplumda birleştiriciliği daha da artırmıştır. Ayrıca bu bakış açısı kişilerde ferdiyetçi ve bencil yaklaşımı da budamıştır. Bu durumda toplumda “dayanışma, hoşgörü ve sevginin yerleşmesi” sağlanmıştır. Buna ilaveten adil ve hak üzere gelir dağılımı sağlanması milli bütünlüğü taçlandırmıştır. İş ahlakının işletilmesi ise üretim alanlarında çalışanları birbirine yakınlaştırmıştır (Karagül, 2012:8). Ahiliğin sömürgecilğe karşı olan tutumu onun dayanışmayı geliştirmesini sağlamıştır. Ahiliğin, “kişiye emeğinin karşılığını teri kurumadan vermeyi öğütlemesi, üretilen ürüne yeteri kadar kar hakkı vermesi ve satış garantisi sunması” toplumsal birliği güçlendirmiştir (Yücel vd., 2019:197).

Ahilik insan yetiştirmeyi esas alarak bu şekilde toplumu güçlendirmiştir. Ahilikte model olarak sunulan ahi tipi insan “alperen ruhuyla vatanına sahip çıkan, onu koruyan ve geliştiren; aile birliğine önem veren; sosyal ve toplumsal kurallara uyum sağlayan; geçmişinden hareketle geleceğini şekillendiren; Türk gelenek ve göreneklerini temel alan” edepli, ahlaklı ve sorumluluk sahibi kişilerdir. Dolayısıyla özünde sevgi olan bu yapı tüm fertlerine “vatan, aile ve iş sevgisi” aşılıyarak toplumu bütünleştirmiştir (Şahin ve Demirbaş, 2017: 812-813). Bu anlamda ahilik, şahsiyeti milli ve manevi olarak güçlü bireylerden

oluşan bir toplum inşa edilmesi konusunda büyük bir görev üstlenmiştir. Buna ilaveten gençleri toplumla bütünleştiren ve onları topluma kazandıran yönü toplumsal kültürü sürekli hale getirmiştir (Döğüş, 2011:234, 236).

Ahilik bu şekilde birleştirici ve bütünleştirici bir davranış benimseyerek ve bunun nimetlerini halka sunarak halkın gözünde meşru olan bir yer edinmiştir. Ayrıca farklı topluluklardan oluşan Anadolu halkını birleştirerek kaynaştırmış ve kardeş haline getirerek Anadolu'da Moğol baskısına rağmen kendi mantığını işletebilmiş ve halkı saldırılar karşısında güçlü hale getirebilmiştir. Devletin olmadığı ve yetişemediği yerlerde siyasi gücünü işleterek kararlarını vermiş ve toplumun refahını yükseltmiştir. Çünkü göçlerle gelen kimseler öncelikle ahilerin kontrolünden geçmiş ve onları meşru bir güç olarak tanıyıp benimsemişlerdir. Bu anlamda ahiliğin birleştirici ve bütünleştirici yönü onun siyasi yönelişini belirleyerek devlet ve halk karşısındaki konumunu güçlendirmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Katılımcılık, sivilleşme ve demokrasi gibi değerlerin önemli hale geldiği günümüzde ahi teşkilat yapısının nasıl işlediği ve siyasi fonksiyonun iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum sadece demokratik gelişmeyi sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda devletle milleti daha çok bütünleştirerek devletin aldığı kararları halkın daha iyi anlamasını sağlayacaktır. Ayrıca ahilik halka bir hareket motivasyonu vererek halkın devletin yönetiminde yükü sırtlanmasını arzu eden bir sistem olmasının yanı sıra halkın katılım ile kendisini geliştirmesini ve donanımlı hale getirilmesini de sağlamaktadır. Hiçbir insanın boşa kalmasına müsaade etmeyen bu sistem ile her bir kişi üretime dâhil olarak ülkesine menfaat yaratır hale gelebilecektir. Vurdumduymazlığı ve bencilliği öldüren bu sistem Anadolu'da daha güçlü bir "biz duygusu" yaratmayı temin edecektir. Böylece Anadolu halkı birbirini denetleyerek, yönetimi yanlış yapmaktan koruyan bir denetim sistemini işlettiğinde adalet mekanizmalarının meşguliyeti azalabilecek ve yerel hizmetleri de içine alan ahilik ile adalet sistemi işler hale getirildiği gibi yerel idari işler ile yerel demokrasi daha iyi işler hale gelecektir. Dolayısıyla ahiliğin siyasi fonksiyonu günümüzün modern devlet anlayışı ile uyumludur ve uygulanabilir gözükmektedir.

Ahiliğin Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki işlevlerine bakıldığında karşımızda demokratik beklentileri olan ve sivil halkı bu uğurda harekete geçiren bir örgüt olduğunu görmekteyiz. Diğer bir ifade ile yöneticilerin yaptıkları ile halk tarafından denetlendiği bir sistemle karşı karşıya olduğumuzu fark etmekteyiz. Çünkü ahilerin yetiştiği şartlar ve benimsediği kriterler (siyasi yönünü şekillendiren hususlar) bu konuda ahilerin vurdumduymaz bir özellik göstermesinin önüne geçmekte ve toplumsal olaylara duyarlı olmaya mecbur hale getirmektedir. Ahiliğin bu düsturlarla (siyasi yönünü şekillendiren hususlar) devamındakileri/gençleri yetiştirmesi ise bu süreçte karşılaşılan her olayda halkın menfaatine adım atılmasını ve siyasi katılımı sürekli hale getirecektir. Çünkü kuşaktan kuşağa bilgi ve tecrübe aktaran ahiler hem dünyayı hem ahireti kazanmayı hedeflemekte ve bu uğurda karşılaşılan sorunlara meydan okumayı görev bilmektedirler. Yine görülen odur ki ahiler halkı hiçbir zaman liyakatsiz bir yöneticinin/sultanın vicdanına terk etmemişlerdir. Halkın acılarını görmezden gelmeyen bu yapı paylaşımcı özellikleri ile yaraları sarmış ve bütünleştirici özellikleri ile de Anadolu halkını milli bilinç etrafında toplamıştır.

Kaynakça

Akça, G. (2003). Ahilik Geleneği ve Günümüz Fethiye Esnafı, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.14, 209-219.

Akgündüz, M.(2014). Ticarî Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 19, Ocak-Haziran, S. 31, 9-18.

Akkuş, M. (2018). Moğol Tahakkümü Döneminde Anadolu Şehirlerinin Korunmasında Ahiler, *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Cilt 2 İçinde* (XIII. Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temeller), (5-7 Ekim 2017) (s.613-626). Kırşehir.

Aksoy, A. (2018). 13. ve 14. Yüzyılda Anadolu'da Ahi Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 2(1), 19-35.

Akyüz, M. ve Özyer, K. (2018). Güneş Doğudan Yükselir: Günümüz Örgütlerine Yol Gösterici Olarak Ahilik Sistemi, *Route Educational and Social Science Journal*, 5(5), 197-209.

- Arıcı, K. (2016). Ahilikte Mesleki Eğitim, (Bölüm Editörü: Kadir ARICI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (ss.169-177). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, H. (2015). Ahilik Teşkilatı'nın Sosyo -İktisadî Yapısı ve Örneklik Değeri, *Akademik Bakış Dergisi*, Mayıs- Haziran, S. 49, 248-271.
- Atik, K. (2011). Ahilik ve Siyaset, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(2), 57-73.
- Aydemir, M. (2019). Osmanlı Küçük İşletme Grupları Olarak Ahilik: Tarihsel Bir Değerlendirme, *S.C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 1-18.
- Aydın, K. (2020). Selçuklu ve Osmanlı'da Sosyoekonomik Kalkınma Modeli Olarak: Ahilik, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 6(12), 166-185.
- Ayış, M. Ş. (2019). Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin Rol Modelliği, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.13, 91-116.
- Ayva, A. (2016). Kültür ve Edebiyatımızda Ahilik, (Bölüm Editörü: Fatih KÖKSAL). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 255-275). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Barışık, S. ve Açıkgöz, E. (2007). Türkiye'de Uluslararası Sermaye Hareketleri Faiz İlişkisi (1992-2005 Dönemi VAR Analizi), *TİSK Akademi*, S.1, 198-218.
- Bayram, M. (2001). Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.10, 1-11.
- Bayram, M. (2016). Ahilik Teşkilatı, (Bölüm Editörü: Mustafa AKKUŞ). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.24-32). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- BESOB (2022). Ahilik Özellik ve Fonksiyonları, 27 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.besob.org.tr/sayfa.asp?mdl=sayfalar&id=115&kat=124> sayfasından erişilmiştir.
- Biçer, B. (2016). Kavramlar, (Bölüm Editörü: Mustafa AKKUŞ). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.94-100). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, K. (2014). Türk-İslâm Medeniyetinin Öncülerinden Ahi Evran Velî ve Medeniyetimize Etkileri, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*, (26-28 Mayıs 2014). (s.131-144). Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir.
- Ceylan, K. (2018, 5 Haziran). Ahi Evran-ı Veli ve Türk Dünyasına Etkileri, *TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi)*, (s.1-16). 27 Temmuz 2022 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51254/ahi_evran_veli_ve_turk_dunyasina_etkileri sayfasından erişilmiştir.
- Çağatay, N. (1982). Anadolu'da Ahilik ve Bunun Kurucusu Ahi Evren, *BELLETEN*, 46(182), 423-436.
- Çandır, M. ve Aydın, Y. (2021). Ahilik Teşkilatının Türk Kültürünün Aktarımındaki Rolü, *DEUIFD Türk Kültürünü Mayalayanlar Özel Sayısı*, 769-785.
- Çelik, R. İ. (2018). Anadolu Ahiliğinin Doğuşunda Rol Oynayan Siyasî Etkenler, *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Cilt 2 İçinde* (XIII. Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temeller), (5-7 Ekim 2017) (s. 771-780). Kırşehir.
- Demir, S. (2016). Ahilik ve Arabuluculuk, (Bölüm Editörü: Ali ERBAŞI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.150-159). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Demirci, M. (2016a). Ahi Zaviye ve Vakıflarının Eğitim ve Toplumsal Dayanışmadaki Rolü, (Bölüm Editörü: Kadir ARICI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 194-206). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Demirci, M. (2016b). İslam Ticaret Ahlakının Ana Dinamikleri, (Bölüm Editörü: Ahmet DİKEN). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 365-380). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Demirpolat, A. ve Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.15, 355-376.

- Demirtaş, F. (2021). Anadolu Selçuklu Devleti'nde Fütüvvet ve Ahilik: Siyasetin Kurumundan Kurumun Siyasetine, *Bilimname Ahi Evran Özel Sayısı*, S.46, 41-68.
- Diken, A. (2016). Meslek ve Ahlak, (Bölüm Editörü: Ahmet DİKEN). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 311-313). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, B. ve Koç, K. (2014). Ahilik Perspektifinde Çalışma Barışı, *Çalıştay Raporu*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Döğüş, S. (2011). Anadolu'da Sosyal Örgütlenme Sürecinde Ahiliğin Rolü, *Ahilik Uluslararası Sempozyumu Kalite Merkezli Bir Yaşam Bildiriler Kitabı* içinde, (s. 219-243). Kayseri.
- Durak, İ. ve Yücel, A. (2010). Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.
- Ekinci, S. (2021). Moğol İstilasası Dönemi'nde Siyasi Otorite Olarak Ahilik, (Editör: Yunus Emre TANSÜ). *Ahi Evran Anısına Türkiye Ve Türk Dünyası Araştırmaları-XI* içinde, (s.1-20). Ankara: İksad.
- Erbaşı, A. (2016). Ahilik ve İdari Yapılanma, (Bölüm Editörü: Ali ERBAŞI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.137-150). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, E. (2012). Geçmişten Günümüze Türk Toplumunun Yaşayan Mimarları: Ahiler, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 201, 171-184.
- Gündüz, A. Y., Kaya, M. ve Aydemir, C. (2012). Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, XIV(II), 37-54.
- Gündüz, V. (2013). Ahiliğin Önemi, *Kardelen Dergisi*, S.77, 27 Temmuz 2022 tarihinde <http://www.kardelendergisi.com/yazi.php?yazi=1566> sayfasından erişilmiştir.
- Haksever, A. C. (2018). Şehirleşme-Medenileşme ve Ahilik: Ankara Örneği, III. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu XIII Bildiriler Kitabı Cilt 1* içinde, (Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temelleri), (5-7 Ekim 2017). (s.27-36). Kırşehir.
- Hatalmış, A. (2019). Anadolu'nun İslâmlaşmasında Ahilerin Rolü, *Turkish Studies Comparative Religious Studies, International Balkan University*, 14(2), 307-328.
- İnanır, A. (2014). XVI. Yüzyıl Osmanlı Fetvalarında Ahilik, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 36,103-138.
- İnce, F. (2019). Yerli ve Millî Bir Esnaf Teşkilatı: Ahilik, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Mart, S. 35, 323-337.
- İSTESOB (2015). Ahiliğin Siyasi ve Askeri Fonksiyonu, 27 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.istesob.org.tr/ahiligin-siyasi-ve-askeri-fonksiyonu/#:~:text=Ahili%C4%9Fin%20C3%A7ok%20etkili%20oldu%C4%9Fu%20C3%B6nemli,talim%20ve%20terbiye%20de%20g%C3%B6rm%C3%BC%C5%9Flerdir.> sayfasından erişilmiştir.
- Kaçanoğlu, M. (2021). Kapitalizm ve Ahilik Tartışmalarında İslam İktisadının Yeri, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Fütüvvet, Ahilik ve İktisadi Hayat Özel Sayısı, 150-170.
- Kapanşahin, M. (2022, 15 Mayıs). Ahilik ve Anadolu Toplum Hayatına Etkisi, *Diyanet Haber*, 27 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.diyanehaber.com.tr/aylik-dergi/ahilik-ve-anadolu-toplum-hayatina-etkisi-h24566.html> sayfasından erişilmiştir.
- Karagül, M. (2012). Ahilik ve Sosyal Sermaye Bağlamında İş Ahlakı ve Üretim İlişkisi, *Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)* Eylül-Ekim, S.32, 1-16.
- Karagül, M. (2016). Ahilik ve Ekonomi, (Bölüm Editörü: Ali ERBAŞI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.117-136). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.

- Karagül, M. (2018). Türk İslam Medeniyetinde Ahiliğin İktisadi Hayat ve Devletin Oluşumundaki Rolü, *TASAM*, 27 Temmuz 2022 tarihinde https://tasam.org/Files/Icerik/File/Pages_from_DTF5kit_pdf_7cb0e0b8-4b17-4b79-a504-008aa3c538b3.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Karakaş, A. (2017). Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Ahilik, *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Kart, M. ve Çalışkan, N. (2019). Ahilik ve İletişim: Nitel Bir Çalışma, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 93-111.
- Kıvrım, İ. (2016). Ahiliğin Tüzüğü Fütüvvetnameler, (Bölüm Editörü: Kadir ARICI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.177-185). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Kızıler, H. (2015). Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4(2), 408-423.
- Köksal, F. (2016a). Ahi Kimliği ve Model İnsan, (Bölüm Editörü: Kadir ARICI). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s.186-194). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Köksal, F. (2016b). Sivil Yapılanma Modeli Olarak Ahilik, (Bölüm Editörü: Fatih KÖKSAL). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 231-248). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Köksal, F. (2016c). Kültür ve Edebiyatımızda Ahilik, (Bölüm Editörü: Fatih KÖKSAL). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 248-254). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Köksal, F. (2016d). Ahilik Kültürü ve Ahlak, (Bölüm Editörü: Ahmet DİKEN). *Ahilik ve Meslek Ahlakı Kitabı* içinde, (s. 389-399). Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2008). Selçuklu/Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(54), 139-154.
- Metin, C. (2002). Ankara'da "Ahiler Yönetimi (1290-1354)" Meselesi, 15 Eylül 2022 tarihinde <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/ank.htm#:~:text=%C4%B0lhanl%C4%B1lardan%20smanl%C4%B1lara%20ge%C3%A7i%C5%9Fte%20Ankara'da,bir%20durum%20oldu%C4%9Fu%20%C3%B6ne%20s%C3%BCr%C3%BClm%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCr> sayfasından erişilmiştir.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. İ. B. ve Öztürk, M. (2016). Türkiye'nin Mülteci Sorunu ve Suriye, *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 217-238.
- Öger, A. (2019). Uygur Türklerinde Fütüvvet Kültürü, Fütüvvet-Nâmeler ve Ahilik Teşkilatına Etkileri, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S.13, 1-11.
- Öztürk, N. (2002). Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, 1-12.
- Şahin, A. ve Demirbaş, İ. (2017). Öğretmen Adaylarının Ahiliğe İlişkin Metaforları, *KEFAD (Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi)*, 18(3), 811-829.
- Şeker, M. (2018). Alplık'tan Fütüvvet / Fütüvvetten Ahiliğe, *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Cilt 2 İçinde (XIII. Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temeller)*, (5-7 Ekim 2017) (s. 493-503). Kırşehir.
- Tatlıoğlu, K. (2012). Bir Kavram Olarak Ahilik: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım, (Hazırlayan: Kazım CEYLAN). *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Cilt 1 Bildiriler Kitabı İçinde*, (19-20 Eylül 2012). (s.149-163). Kırşehir.
- Yücel, Y. B., Alar, G. ve Yücel, İ. (2019). Kapitalist Sisteme Karşı Çözüm Durağı: Ahilik Teşkilatı, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(12), 194-203.

“AHI EVREN” ADI VE MENKİBESİNE FARKLI BİR BAKIŞ AÇISI*
A DIFFERENT POINT OF VIEW TO NAME OF THE “AHI EVRAN”

Okay SÜTCÜOĞLU

Dr., Sualtı Arkeoloğu, Sanat Tarihçisi, Akdeniz Ortaçağı Uzmanı, Yönetim Bilim Uzmanı, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5959-6863

Özet

Ahi Evran adı üzerindeki “Evran” teriminin ejderha-yılan anlamı taşıdığına dair bir mutabakat olmasına rağmen “Ahi” terimi için birkaç önerme söz konusudur. Kaldı ki, kardeşlik, yiğitlik veya cömertlik anlamlarına uzatılan “Ahi” terimi anlam olarak ejderha ya da yılan ile yan yana kullanıldığında bir tutarsızlık oluşmaktadır. Mevcut literatür “Ahi” terimini İran veya Türkistan bölgesinin dil ve tradisyonlarına uzattığı için bu kavram kargaşası mevcudiyetini koruyacaktır. Oysa “Ahi” teriminin uzandığı coğrafya ve mitoloji için Uzakdoğu’da bariz izler mevcuttur. Hint vedalarındaki “Ahi” kavramı bu kültürün mitolojisinde göksel dev bir yılanı karşılar. Bu durumun tam olarak Hitit Mitolojisinde de karşılığı vardır. Dolayısıyla, en azından Tunç Çağı ticari atmosferi içinde Hitit Anadolu’su, İran coğrafyası ve Hint bölgesi arasındaki ilişkilere uzanan bir temeli olmalıdır. Bahsi geçen kültürlerin dil, sanat ve elbette arkeolojik kalıntıları da buna işaret etmektedir. Karşılaştırmalı mitoloji ve sembol bilimi buna dair daha açık kanıtlar sunabilir.

Eski kültürler için dil, mitoloji ve sanat alanlarındaki mukayeseli incelememize dayanarak Ahi Evran adındaki “Evran” teriminin Türkçedeki “dev yılan anlamını taşıdığı gibi “Ahi” teriminin de “dev yılan” anlamı taşıdığı, Türklerin coğrafyada zaten mevcut olan tradisyonlar içindeki ejderle-yılanla savaşma mitolojisine kendi dil ve efsanelerini yüklediklerini söyleme imkânına sahibiz. Bu grift ilişkiler kapsamında dönemin önemli bir figürü olan Ahi Evran’a yüklenen menkıbeleri farklı bir açıdan ele almak mümkündür. Menkıbeleri içinde sıklıkla kullanılan ejderha-dev yılan söylemlerinin arka planında bizzat kendisi tarafından edinilmiş bir boğa yılanının olması da kuvvetle muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Ahi Evren, Türk Mitolojisi, Menkıbe, Karşılaştırmalı Mitoloji

Abstract

There is agreement that the term "Evren/Evran" in Ahi Evran's name means dragon-snake, but there are several suggestions for the term "Ahi". Moreover, when the term "Ahi" is considered in the sense of brotherhood, bravery or generosity, an inconsistent name with dragon or snake emerges. Since current researches associate the term "Ahi" with the languages and traditions of Iran or Turkistan region, the concept confusion continues. However, there are obvious traces in the Far East for the geography and mythology where the term "Ahi" extends. The concept of "Ahi" in Indian vedas describes a celestial giant serpent in the mythology of this culture. This situation has its exact equivalent in Hittite Mythology. Therefore, it must have a basis, at least extending to the relations between Hittite Anatolia, Iranian geography and the Indian region within the Bronze Age commercial atmosphere. Language, art and, of course, archaeological remains of the aforementioned cultures also point to this. Comparative mythology and symbology can provide clearer evidence of this. we can say the following, based on our comparative study of language, mythology and art of ancient cultures: Just as the term "Evren" in Ahi Evran's name means "giant snake" in Turkish, the term "Ahi" in Hindi also means "giant snake". Thus, we have the opportunity to say that the Turks have added their own language and legends to the mythology of "fighting the dragon or snake", which is very common in Iran or Anatolia. It is possible to consider the legends attributed to Ahi Evran, an important figure of the period, from a different perspective. It is highly probable that there is a boa constrictor acquired by himself in the background of the dragon-giant snake discourses that are frequently used in his legends.

Key words: Ahi Evren, Turkish Mythology, Legend, Comparative Mythology

Giriş

Hoylu Şeyh Nasireddin Mahmud (1171-1261), Anadolu Selçukluları zamanında Bağdat'tan Anadolu'ya gelen bir grup sufi ve ulema içinde yer alıyordu.¹ Anadolu Selçukluları bir taraftan Anadolu'da yerli kitleleri de enterne edip yayılmaya çalışırken, diğer taraftan mevcut ticareti canlandıran politikaları da benimsemişlerdi.² Bu açıdan, halk içindeki mesleki örgütlenmeler de desteklenen politikanın bir uzantısıydı. Kökenini Abbasiler Dönemindeki İran coğrafyasından alan “Ahilik” bu dönemde Anadolu'da etkin şekilde yeniden ortaya çıkacaktır. Bu aşamada, kendisi de dericilik (debbaglık) ve kısmen de tıpla³ uğraşan Hoylu Nasireddin Mahmud, mesleki örgütlenmenin önemli bir figürü olarak, “Ahi Evran” adıyla anılır olmuştur.⁴ Aslına bakılacak olursa, günümüze kadar ulaşan bilgiler gerçek kimliğinden ziyade “Ahi Evran” şeklindeki menkıbevi kimliğine odaklıdır.

Ona yüklenen menkıbeler ve adlandırmaların birbirine yakın değişik versiyonları vardır. Adlandırma ve menkıbeler için farklı önermeler olmakla birlikte bunlar belli bir müştereklikte buluşurlar. “Ahi” adının İran'a kadar uzanan bir arka planı olduğu ve Arapçadaki “kardeşlik” anlamından ileri geldiği görüşü ağırlıklı kabuldür.⁵ Öte yandan, bu adın Türkçedeki “yiğit, cömert” anlamı olan “akı”dan geldiği görüşleri de söz konusudur.⁶ Kendisine yüklenen menkıbelerin ikisi dikkat çekicidir: İlki, yerleştiği Kırşehir'de yörenin huzurunu kaçıran bir ejderhayı veya diğer anlatımlarla dev bir yılanı yakalayarak dükkânına getirip bağlamasıdır.⁷ Diğer menkıbe ise ölümünden sonra ejderha/yılan donunda (formunda) kaybolmasıdır. Her iki menkıbe de ejderha olarak da nitelenen dev bir yılanla ilgilidir ve kabullere göre ona verilen “evren” adı Türk mitolojisinde ve dilindeki “göksel dev yılan” anlamındaki evrenden gelmektedir.⁸

Ülkemizde karşılaştırmalı mitoloji çalışmalarının yeterince yaygın olmaması, bu tarz evliyalştırılmış kişilerin haklarındaki tarihi araştırmaların belli bir tarafgirlik barındırıyor oluşu ve en önemlisi de sanat tarihi perspektifinden sembol araştırmacılığında kısıtlı tüm bilgilerin belli bir formda kalmasına sebep olmaktadır. Bu çalışmamız, ispatı zor olsa da karşılaştırmalı mitolojiyi temel alarak meseleye başka bir bakış açısı sunmaya çalışacaktır.

“Evren”: Ejderha mı, Yılan mı?

Mitolojik ejderha uzak doğu kültürlerinin temel figürlerinden biridir. Bu bağlamda Türklerin Çin kültürüyle temaslarına dayanan bir transferi olarak Orta Asya Türk mitolojisi içinde de mevcuttu.⁹ Küresel olarak her kültürün buna benzer bir inancı olmuştur fakat bunların çoğu ejderha değil devasa bir yılanla ilgilidir. Esasında Türk mitolojisi içinde var olan “evren” figürü “kozmozolojik dev yılan” ve “kainata” bir gönderme olarak ejderhadan daha baskındır. Fakat Türklerin İslamiyet'i kabullerine kadarki süreçlerine ait görsel malzeme kıtlığı meselenin Büyük Selçuklu (11-12.yüzyıl) merkezli ele alınmasına sebep olmaktadır (Fig.1). İran coğrafyası Hint-İran eksenli bir geçmişi paylaşarak Uzakdoğu kültürlerindeki benzer bir ejderha mitini de barındırdığı için bunun Müslümanlaşmış Türk kitle içine girmesi de doğaldır.¹⁰ Kaldı ki, Ortadoğu'da mevcut olan ejderha miti Bizans ikonografisine de “Aziz

¹ Halil İnalçık, *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, ss:46-47

² Refik Turan, *Anadolu Selçuklu Kervansarayları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Editör: H. Acun, Ankara, 2007, s:38

³ Fuat Yöndemli, *Hayat Ağacı, Ejder, Yılan*, NKM. Yayınevi, İstanbul, 2006, s:242

⁴ Mikail Bayram, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya, 1991, s:3-6

⁵ Örneğin; Abdalbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995 (II. Basım), s: 124

⁶ Tuncer Gülensoy, *Ahi mi, Akı mı? 1. Ahi Evran'ı Veli ve Ahilik Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Kırşehir, 2004, s:451-452, Tuncer Gülensoy, *Köken Bilgisi Sözlüğü*, 1.cilt, TDK. Yayınları, Ankara, 2011, s:59

⁷ Mikail Bayram, *Hace Nasirü'd-din-i Tusi'nin İntihalcılığı ve Ahi Evren'in Hace Nasirü'd-din ile İlgisi*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, Haluk Gökalp, “Ahi Evran-ı Veli'nin Menkıbevi Kişiliği”, *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2005, ss:23-37

⁸ Türk kozmogonisi içinde “evren” temasının anlamı ve varyantları için; Emel Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalci Yayınevi, İstanbul, 2001, s:82

⁹ Orta Asya şamanlarının ejderlerle, yılanlarla karşılaşmaları, yeri geldiğinde onları binek hayvanı gibi kullanmaları örnekleri için; Wilhelm Radloff, *Aus Sibirien*, Leipzig, 1893, ss:325,465. Ejder mitinin Türklerdeki çok değişik versiyonlarına mukayeseli bir bakış için; Şenay Alsan, “Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri (Orta Asya'dan Selçuklu'ya)”, *Doktora Tezi*, İstanbul, 2005, ss:57-79.

¹⁰ Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemeleri ve El Sanatları*, İşbank yay. Ankara, 1988, s:31

Georges'un ejderha ile mücadelesi" sahnesiyle (Fig.2) çoktan girmiş durumdaydı. Her hâlükârda, ister İran merkezli isterse Anadolu merkezli yapılmış olan ejderha betimlemeleri Uzakdoğu'nun ejder üslubundan farklı olarak yılanla daha yakın bir form sunar ki bunun köklü bir sebebi vardır:

Şekil 1: Büyük Selçuklu dönemi (13.yüzyıl) freskinde (ejderha ile?) yılanla mücadele sahnesi.

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/451081> (08.04.2014)

Şekil 2:Kapadokya, Yılanlı kilise (Aziz Onuphrius Kilisesi) freskinde, Aziz Georges'un (ejderha ile?) yılanla mücadelesi.

Mezopotamya'nın prehistoryasında, henüz İran ve Hint kavimleri müşterek bir yaşamı paylaşırken Uzakdoğu ejderhasının aksine yılanla ilgili belli bir miti paylaşıyordu; İran coğrafyasında "dahhak" olarak kalan bu mit ve Hint Rig Vedalarında göksel bir Tanrının kuraklığa sebep olan bir dev yılanı alt etmesi miti doğrudan bu sürece uzanır.¹¹ Rig Vedadaki bu dev yılan terminolojide "writra" adıyla yazılsa da, vedalarda adından sıklıkla "ahi" olarak söz ediliyor olması konumuz açısından önemli bir referanstır.¹²

¹¹ Kürşat Demirci, "Dahhak" (Eski İran Mitolojisinde, Hint-İran Ortak Geleneğinden Kalma İnsan Vücutlu Ejder veya Ejder Görünümlü İnsan), *İslam Ansiklopedisi* (Cilt:8), Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 1993, ss:408-409

¹² P. Wilkinson, *Kökenleri ve Anlamlarıyla Efsaneler ve Mitler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011, s:188, M. Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Çeviri: M.A. Kılıçbay, Gece Yayınları, İstanbul, 1991, ss: 35-36, P.V. Holay, "Vedic Astronomers", *Bulletin of the Astronomical Society of India*, vol. 26, pp.91-98, 1998, C. Saxena, "The Concept

Pek çok kültürün mitolojisinde var olan dev yılan efsanelerinin, yeryüzü sularını kısıtlayan bir misyona ve neticede savaşarak yenilen bir figüre dair anlatımları adeta müştereklik arz eder.¹³ Bizim temel alacağımız versiyon ise Hitit mitolojisindeki “illuyanka” efsanesidir: Hititlerin fırtına Tanrısı da kuraklığa sebebiyet veren illuyanka ile savaşmak zorunda kalmıştır.¹⁴ Mitolojinin Hitit ve Hint versiyonu çok benzemektedir. Hitit versiyonundaki “illuyanka” adının Türkçedeki “yılan-ılan” terimine¹⁵ benzerliği de dikkat çekicidir. Diğer yandan, Hitit/Luvi dilindeki “ebrana/gür sulu yer” terimi orijinli oldukları düşünülen ve günümüze kadar ulaşmış yerleşim adları pek çoktur. Bu yerlerin ezici çoğunluğunun gerçekten de bol, gür sulu yerler olduğu görülmektedir; Evranos, Evrendi, Evren Köy, Evren Dede ve İbradı bunlardan birkaçıdır.¹⁶ Dilbilimcilerin açıklaması gereken bu konuda bizim yapabileceğimiz önerme, “Hitit-Orta Asya hattında “evren” terimi hususunda bir ilişkinin olabileceği” ile sınırlıdır.

Türklerde var olan “evren” miti başlangıçta kâinatla ilişkili iken, Ortadoğu coğrafyasında karşılaştıkları kültürle harmanlanarak kısmen suyla ilişkili hale de geldi.¹⁷ Anadolu’daki zaten var olan efsaneleri kendi yapılarına uydurmaları zor olmasa gerekir. Fakat asıl sorun, öykündükleri versiyonun Bizans ikonografisi ve inancında var olan ejderle savaş efsanesine mi yoksa Hititlerden kalma yılan efsanesine mi uzandığıdır.

Anadolu Selçuklu Sanatındaki Hitit İzleri

Hitit Illuyanka’sına ait elimizdeki az sayıdaki görsele ve mitolojik anlatıma dayanarak bunun doğrudan devasa bir yılan olduğunu söylememiz gerekir (Fig.3). Anadolu Selçukluların kervansaray ve medrese gibi yapılarında kullanılan süslemelerden pek çoğunda bu formun benzerlerini görmekteyiz (Fig.4-5). Sanat tarihi perspektifinden bunların ejderha olarak zikredilmesini bu minvalde yeniden değerlendirmeliyiz çünkü bu figürlerin ejderhayı andırır bir yanı yoktur; kanatlarından, püskürttüğü ateşten ve bilindik testerevari sırt hattından eser kalmamıştır.¹⁸ Yanlış bir şekilde ejderha ile ilgi kurulan basit kulaklar ve çene yapısının arka planı hakkında da yeterli sayıda antropolojik bilgiye sahibiz; Anadolu’da yaygın şekilde halen anlatılan “evren” inancı için yaptığımız araştırmalarda, “evren” denen yaratığın “boynuzları olan dev bir yılan” şeklinde anlatılması dahi konuyu açıklamaktadır.¹⁹

Of Water In Rig Veda, International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research Vol.1 Issue 8, İndia/Kanpur, August, 2012, ss:131-138

¹³ *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols*, Thames Hudson, New York, 2001, ss:166-167

¹⁴ Trevor Bryce (2003) *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, Dost Yayınları, Ankara, ss:233-240, Ekrem Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, TÜBİTAK Yayını, 2003, s:212

¹⁵ Gülensoy, *Köken Bilgisi Sözlüğü*, 1.cilt, s:1138

¹⁶ Bilge Umar (1993) *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İnkılap yayınları, İstanbul, ss:12-262-263-331-332

¹⁷ Türkler özellikle Mani dinine girdikten sonra, kuraklık simgesi saydıkları yılanı kurban edip, ejder resmi yaparak ve yada taşı kullanarak yapıldığı anlaşılan büyüü, bir daha yapmayacaklarına yemin ediyorlardı; Emel Esin (2001) *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, s:117

¹⁸ Kuban, Selçuklu ejderlerinin kültürlerarası etkileşime uğramış olmasına rağmen, ikili gösterimlere, yılan görünümündeki gövdelerine, kulak ve çene yapısındaki ayırt edici özelliklere dikkat çeker: Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, ss: 422-426. Güral da; Anadolu Selçukluları mimarisinde görülen toplu hayvan resimlerinin Türk takvimini çağrıştırmayacak kadar özünden kopuk, ejderin de orijin anlam ve şeklini taşıyamayacak kadar bozulmasına dikkat çekerek, yeniden anlamlandırılması gerektiğini ifade eder: H. Rahmi Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Tac Kapılar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1982, s:102-107

¹⁹ Tahtacı Türkmenler, asırlarca izole yaşamış bir topluluk olarak modern çağa kadar eski Türk inanç ve geleneklerini taşıyabilen ender bir yapıdır. Anadolu’nun değişik yerlerindeki Tahtacı toplulukları ile yapabildiğimiz görüşmeler tarafımızdan kayıt altına alınmış olup, “evren” konusunda müşterek bir anlatım tespit edilmiştir. Örneğin Anadolu’da yaşamakta olan bazı engerek türleri için Tahtacılar halen “boynuzlu yılan” derler.

Şekil 3: Malatya Aslantepe kazısından elde edilmiş Geç Hitit Dönemi (MÖ. 1050-850) kabartma. (Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi)

Şekil 4: Sultan Han Mescidi ve Karatay Han'dan "ejder" olarak tanımlanmış bezeme örnekleri. Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s:422'den

Şekil 5: Kayseri, çifte Minareli Medrese, Şifahane bölümünde mimari bezeme unsuru.

"Ahi" Adı Rig Weda'daki "Ahi" İle İlgili Olabilir mi?

Bu soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle başka bir soruya cevap vermek gerekir: "Ahi Evren" adındaki "ahi"nin kökeninin Arapçadan geldiğini kabul edersek "kardeş yılan" yahut "kardeş ejder", Türkçeden geldiğini kabul edersek de "cömert yılan" yahut "cömert ejder" anlamları ortaya çıkmaktadır. Bu adlandırmadaki anlam bozukluğunun sebebi ne olabilir? Kanaatimizce isimde yer alan "ahi" ekinin vedalarda söz edilen "ahi/writra" ile ilişkisinin olması daha akla yatkındır. Fakat bu ilişki Türkler üzerinden kurulmuş olamaz. Bu nedenle, Ahi Teşkilatı'nın kökeni olarak kabul edilen İran coğrafyasının Hint mitolojisi ile ilişkisi bağlamında incelenmelidir.

Abbasiler Döneminde ortaya çıktığı sanılan "fütüvvetçilik" yapısına "ahi" adının yakıştırılması konusu çok farklı açılardan yeniden ele alınabilir ancak bu çalışmanın çabası bunu aydınlatmaya yetmeyecektir.

Buna rağmen vedalardaki ahi'nin "yılan" anlamının, Anadolu'daki mesleki bir örgütlenmede yeniden "yılan" anlamında ortaya çıkışı bunu düşünmemizi gerektirmektedir. Bu ilişki sadece tarih penceresinden bakılarak aydınlatılacak gibi değildir; sembollerin, din, dil, sanat ve mitler ile olan girift ilişkilerine salt tarihsel açıdan bakmak gerçeği ortaya çıkarmak için yeterli olamaz. Gerçekten de Ahi Evran konusunda ortaya konan birikimlere baktığımızda tamamının tarihsel bakış açısına göre oluşturuldukları ve meselenin folklorik, mitolojik, ikonografik ve antropolojik aksamlarının yeterince sorgulanmadığına tanık oluruz. Cassier'in,

"Ad ve doğanın içsel olarak zorunlu bir ilişki içinde, iç içe geçmiş halde bir arada bulunması, adın doğayı işaret edişi yanında bir de doğanın kendisi olması ve doğanın gücünün adda kesinlikle bulunması kabulü, mitik dünya görüşünün temel varsayımları arasında yer alır."

görüşü²⁰ nereye bakacağımıza işaret etmektedir. Ahi Evren'e mal edilen yılan/ejderha miti gerçeğin kısmi bir yansıması da olabilir:

Ahi Evren'in Dükkânında Gerçek Bir Yılan Mevcut Olabilir mi?

Klasik Mitoloji, Uzakdoğu mitolojisi, Mısır mitolojisi, İnka mitolojisi, Kızılderili mitolojisi vesair daha pek çok mitolojik efsanedeki benzer örnekleri göz ardı ederek, sadece Mezopotamya ve Anadolu eksenli baktığımızda; Ahi Evren'in çağına gelinceye değin yaban hayvanları üzerine keramet gösteren pek çok figür var olmuştur. Efsanelere göre, Assur Tanrıçası Tiamat üzerindeki büyülmüş ağ sayesinde yaban hayvanlarını kendisine itaat ettiriyordu. Peygamber kral Süleyman'ın hayvanlarla konuşma yeteneği dillerde dolaşıyordu. Coğrafya İslamlaşırken pek çok sufi için de benzer kerametler üretilecektir: Habibi Acemi (ö. 747) pek çok doğa olayı ve yabani mahlûkatı emrine alıyor,²¹ aslanlar Sehl Bin Abdullah Tüsteri'nin (ö. 886) yanına gelip besleniyor,²² yırtıcı mahlûklar, aslanlar, ejderler Ebü Hayr Akta (ö. 953) ile arkadaşlık ediyordu.²³ Asya şamanlarının da benzer efsaneleri mevcuttu.

Bu tradisyonların çoğu birbiri ile ilişkili olmakla birlikte kültürlere aktarımı şekil ve dil olarak küçük farklılıklar arz etmiştir. Türklerin Anadolu'ya getirdikleri sentezlenmiş inançlar ve geleneklerin buradaki mevcut efsaneler ile birleştirilmesi doğal bir sonuçtur. Kaldı ki, Türklerin Şamanizm, Budizm, Mazdeizm, İslam ve Hristiyanlıkla ilgili efsaneleri sentezlemeleri²⁴ Anadolu Selçukluları ile sınırlı kalmadı: 16-17.yüzyıl Osmanlı toplumunda dahi dervişlerin-şeyhlerin yaban hayvanlarını evcilleştirme ve onlarla sürdürdükleri yaşam, topluma keramet niteliğinde sunulmayı sürdürüyordu. Dervişlerin kayaları hareket ettirmeleri, ejderhayı öldürmeleri gibi soyut efsaneler görülemezken yaban hayvanları ile kurulan ilişkiler görsel malzemeye yansıtılacak ve bazıları gözle görülecek ölçüde fiziken mümkündü. Örneğin; inanışa göre Hacı Bektaş Veli'nin aslan ve kuzuyu yan yana tutması soyut kalırken Orhan Gazi zamanında yaşayan ve "Geyikli Baba" olarak bilinen dervişin geyiklerle birlikteliğine dair efsaneler tanık olunmuş somut bir durumdu.²⁵ Mistik şahsiyetlerin çoğu zaman değişik hayvanların postu ile dolaşmaları ve o hayvanları taklit etmeleri sıkça görülen eylemlerindendi.²⁶ "Barak Baba" ayı gibi oynayıp maymun gibi türkü çığırırdı. Barak Baba'nın, azgın bir kaplanı korkutarak ve vahşi bir deve kuşuna binerek gösterdiği gibi, vahşi hayvanlar üzerinde erki olduğu söylenirdi.²⁷ Değişik tarikatların zikirlerinde, şeyhlerin sıra dışı gösterilerinden birisi de yılanlarla oynaşmaktı.²⁸ 18.yüzyılda ortaya çıkan Rıfailikte, şeyhlik mertebelerinden birisi yılanları büyülemekle ilgiliydi.²⁹ Keramet niteliğinde kabul edilen bu eylemlerden yaban hayvanları ile ilgili bazı örnekleri dönem Avrupa seyyahları da hayretle not etmiştir; 1544 yılında Edirne bölgesindeki dervişlere dair gözlemlerini anlatan De Nikolay'a göre;

²⁰ Ernst Cassirer, *Sembol Kavramının Doğası*, Milay Köktürk, Hece Yayınları, Ankara, 2011, s:68

²¹ Feridüddin Attar, *Evliya Tezkireleri*, hazırlayan: Mustafa Küpüşoğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005, s:92

²² Evliya Tezkireleri, s:293

²³ Evliya Tezkireleri, s:498

²⁴ Süreyya Su, *Hurafeler ve Mitler; Halk İslamında Senkretizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, ss:57-60, 150-152, Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1992, ss:6-7

²⁵ Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul, (Tarihsiz), s:27

²⁶ Ocak, *Marjinal Sufilik*, s:92

²⁷ Ahmet T. Karamustafa, *Tanrının Kural tanımaz Kulları, İslam Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550)*, YKY. Yayınları, İstanbul, 2008, s:11

²⁸ Resul Ay, *Anadolu'da Derviş Ve Toplum: 13-15. Yüzyıllar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008, s:23

²⁹ J.P. Roux, *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve hayvanlar*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005, s:144

derişler dağlarda ve ormanlarda yaşıyıp vahşı hayvanları kendilerine alıştırmakta, boyunlarına çanlar takarak ara sıra şehre inip dilenmekteydiler. Bu halleriyle halk arasında saygı görürler fakat De Nikolay'ın da farkında olduğu gibi, bu hayvanlar belli bir amaca hizmet etmek üzere doğadan koparılıp ehlileştirilmişlerdi.³⁰

Bu örnekler ışığında, Ahi Evren'in bir ejderha mücadelesini aydınlatamasa da, dükkânında dev bir yılan beslediği ve bu yılan üzerinden kerametini ortaya koyduğunu düşünmemiz makul bir önermedir. Anadolu'da görülmeyen bir tür dev yılanın belli bir maksat için sipariş edilmesi, dönem tradisyonları için ilgi çekici olduğu kadar, böyle bir yılan mevcut ticari koşullarda temini mümkün bir maldır da. Anadolu'ya sevk edilen egzotik hayvanların tarihçesi oldukça geriye gider; aslanlar, maymunlar ve yılanlar hem karadan hem de denizden çok eskiden beri taşınarak adeta statü malı niteliğinde yüksek fiyatlarla alıcı buluyordu. Bu durum Bizans ve Anadolu Selçukluların ilişki kurduğu süreç için de geçerlidir. Dönem minyatürleri develerin hatta fillerin dahi gemilerle Basra Körfezindeki nakillerini göstermektedir.³¹ Bu perspektiften baktığımızda, Hindistan'dan gayet kolay evcilleştirilebilen ve insanla yaşayabilen bir boğa yılanının getirtilmiş, satın alınmış olması uzak bir ihtimal değildir. Böyle bir yılanın Anadolu'ya ve toplumuna yabancılığı, hele hele kıpırdamadan bir işyerinde yaşaması dönem koşulları içinde şaşırtıcı, ürkütücü ve dillere destan bir efsane üretmek için yeterlidir. Bu yılanın Hint bölgesindeki görüngüsünün "ahi" terimi ile söyleniyor oluşu da bizi başka bir bakış açısına zorlamaktadır. Bu bağlamda Türklerin "evren/yılan" kavramı ile Hintlilerin "ahi/yılan" kavramı yan yana daha yakın bir ilişki sunar. Yani "Ahi Evren" söylemi için yeni bir ortam doğar.

Kaynakça

- Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995
- Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1992
- Ahmet T. Karamustafa, *Tanrının Kural tanımaz Kulları, İslam Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550)*, YKY. Yayınları, İstanbul, 2008
- An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols*, Thames Hudson, New York, 2001
- Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap yayınları, İstanbul, 1993
- C. Saxena, "The Concept Of Water In Rig Veda", *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research* Vol.1 Issue 8, İndia/ Kanpur, August, 2012
- Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008
- Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK Yayını, 2003
- Emel Esin *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001
- Ernst Cassirer, *Sembol Kavramının Doğası*, Milay Köktürk, Hece Yayınları, Ankara, 2011
- Feridüdtin Attar, *Evliya Tezkireleri*, hazırlayan: Mustafa Küpüşoğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005
- Fuat Yöndemli, *Hayat Ağacı, Ejder, Yılan*, NKM. Yay. İstanbul, 2006
- H. Rahmi Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Tac Kapılar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1982
- Halil İnalçık *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017
- Haluk Gökalp, "Ahi Evran-ı Veli'nin Menkıbevi Kişiliği", *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2005
- Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemeleri ve El Sanatları*, İşbank Yayınları, Ankara, 1988
- J.P. Roux, *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve hayvanlar*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005

³⁰ Nikolas De Nikolay *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda (1544-1545)*, Editör: Stefanos Yerasimos vd. Çeviren: Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014, s:242

³¹ Michael Gough (ed), *Byzantium and the Ancient East*, Paul Hamlyn, London, 1969

- Kürşat Demirci, “Dahhak” (Eski İnan Mitolojisinde, Hint-İnan Ortak Geleneğinden Kalma İnan Vücutlu Ejder veya Ejder Görünümlü İnan), *İslam Ansiklopedisi* (Cilt:8), Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 1993
- Mikail Bayram, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya, 1991
- Mikail Bayram, *Hace Nasirü'd-din-i Tusi'nin İntihalcılığı ve Ahi Evren'in Hace Nasirü'd-din ile İlgisi*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016,
- M. Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Çeviri: M.A. Kılıçbay, Gece Yayınları, İstanbul, 1991
- Nikolas De Nikolay *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda (1544-1545)*, Editör: Stefanos Yerasimos vd. Çeviren: Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014
- Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul, (Tarihsiz)
- P.V. Holay, “*Vedic Astronomers*”, Bulletin of the Astronomical Society of India, vol. 26, p.91-98, 1998
- P. Wilkinson, *Kökenleri ve Anlamlarıyla Efsaneler ve Mitler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011
- Refik Turan, *Anadolu Selçuklu Kervansarayları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Editör: H. ACUN, Ankara, 2007
- Resul Ay, *Anadolu'da Derviş Ve Toplum: 13-15. Yüzyıllar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008
- Süreyya Su, *Hurafeler ve Mitler; Halk İslamında Senkretizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009
- Şenay Alsan, “Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri (Orta Asya'dan Selçuklu'ya)”, *Doktora Tezi*, İstanbul, 2005
- Trevor Bryce, *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, Dost Yayınları, Ankara, 2003
- Tuncer Gülensoy, *Ahi mi, Akı mı? 1. Ahi Evran'ı Veli ve Ahilik Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Kırşehir, 2004, s: 451-452
- Tuncer Gülensoy, *Köken Bilgisi Sözlüğü*, 1.cilt, TDK. Yayınları, Ankara, 2011
- Wilhelm Radloff, *Aus Sibirien*, Leipzig, 1893

**AHİLİK VE BACIYAN-I RUM'DAN GÜNÜMÜZ SOSYAL HİZMET ÇALIŞMALARINA
FROM AKHI AND BACIYAN-I RUM TO TODAY'S SOCIAL SERVICE WORKS**

Suzan YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir, Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Kırşehir, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-4703-8965

Özet

Günümüzde Ahilik haftası kutlamalarında ön plana çıkarılarak ele alınan konular, çoğunlukla esnaf teşkilatı ve iş ahlakı eksenlidir. Ahi Evran, Ahilik teşkilatını kurarken insanların meslek sahibi olmasını öncelemekle birlikte erdemli bir toplum meydana getirmenin temellerini de atmıştır. Erdemli bir toplumun inşası erdemli bireylerden teşekkül eder. Bireyin eğitimi yanında yüksek seviyede sorumluluk bilinci kazanmasında, Ahi teşkilatında uyulması gerekli olan prensiplerin salt kural olarak kabul edilmesi değil, gönüllü bir şekilde içselleştirilip davranışa yansımaları, örgütün asırlar boyunca toplumda etkisinin bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Bu örgütün anayasası olarak kabul edilen fütüvvetnamelerde, Allah'ın emrine itaat ve Hz. Peygamber'in sünnetine tabi olmak temelinde, İslami bir hayat sürmek anlayışı hakimdir. Bunların yanında fütüvvetnamelerde zikredilen ve teşkilatın ilkelerinden olan; Allah'tan başkasına kul olmama, insan sevgisi, iyi niyet, bencillikten ve kibirden uzaklaşma, hürmet, merhamet, dürüstlük, cömertlik, iyi kalplilik ve yardımlaşma, yetimi gözetme, yararlı işler yapma gibi özellikler çok fazla tekrarlanmaktadır. Bu ilkeler bireyi sadece mesleki açıdan kuşatmamış, toplum içinde sosyal hizmet çalışanı gibi bir misyon da yüklemiştir. Özellikle Ahi teşkilatının kadınlar cephesini oluşturan ve Bacıyan-ı Rum olarak anılan, kadın teşkilatı, kadınlara sadece iş, aş ve sanat öğretmekle kalmamış aynı zamanda günümüzün sosyal hizmet çalışanlarının aktivitelerine benzer faaliyet göstermelerine katkı sağlamıştır.

Bugün sosyal hizmet alanı oldukça geniş ve kapsamlıdır. Bu alanın içerisinde; ihmal, istismar, şiddete maruz kalma, sokakta yaşama, bakıma muhtaç ya da kimsesiz çocuk, yaşlı ve engelli durumundaki insanlara yapılacak olan destekler bulunmaktadır. Bu bağlamda; madde bağımlılığı, uzun süreli veya kronik hastalık, tutukluluk veya hükümlülük, doğal afetlere maruz kalma veya çeşitli sosyal yardıma ihtiyaç duyan insanlara sunulacak olan her türlü rehabilitasyon hizmetleri bu çalışma alanı içinde yer almaktadır.

Bu bildiri, doküman incelemesine dayanan nitel bir araştırmadır. Dokümanlardan elde edilen veriler betimsel analiz yapılarak yorumlanmıştır. Çalışmada dezavantajlı gruplar olarak bilinen ve kurumsal bazda devlet tarafından destek sağlanan kesimler ile tarihte Ahi ve Bacıyan-ı Rum (Bacılar) olarak kurulan ve faaliyet gösteren örgütün çalışma alanlarının benzer ve farklı yönlerine değinilmiştir. Ahilik teşkilatında “merhametli olmak, iyi huylu olmak, herkese iyilikte bulunmak, cömert olmak, insanlara sevgi beslemek”, şeklinde davranışa yansıyan duyguların, günümüz sosyal hizmet çalışmalarının temelinde yer alması konusuna dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Ahilik ve Bacıyan-ı Rum, Merhamet ve Şefkat, Sosyal Hizmet Çalışması, Tükenmişlik Sendromu.

Abstract

Today, the issues that are brought to the fore in the celebrations of the Akhi week are mostly on the axis of the tradesmen organization and business ethics. While establishing the Akhi organization, Akhi Evran also laid the foundations for creating a virtuous society, while prioritizing people to have a profession. Building a virtuous society consists of virtuous individuals. In addition to the education of the individual, the principles that must be followed in the Akhi organization are not only accepted as a rule, but also voluntarily internalized and reflected in the behavior, ensuring that the influence of the organization in the society continues for centuries. In the futuwatnames, which are accepted as the constitution of this

organization, obedience to the order of Allah and on the basis of following the Sunnah of the Hz. Prophet, the understanding of leading an Islamic life is dominant. In addition to these, one of the principles of the organization mentioned in the futuwvetnames; Characteristics such as being a servant to other than Allah, human love, goodwill, avoiding selfishness and arrogance, reverence, compassion, honesty, generosity, good-heartedness and cooperation, caring for the orphan, doing useful works are repeated a lot. These principles have not only surrounded the individual professionally, but have also imposed a mission like a social worker in the society. In particular, the women's organization, which constitutes the women's front of the Akhi organization and known as Bacıyan-ı Rum, not only taught women business, cooking and art, but also contributed to the activities of today's social workers.

Today, the field of social work is quite large and comprehensive. In this area; There are supports to be provided to people who are neglected, abused, exposed to violence, living on the street, children in need of care or homeless, elderly and disabled people. In this context; All kinds of rehabilitation services to be provided to people who need substance addiction, long-term or chronic illness, detention or imprisonment, exposure to natural disasters or various social assistance are included in this field of work.

In this communiqué is a qualitative research based on document review. The data obtained from the documents were interpreted by making descriptive analysis. In the study, the similar and different aspects of the working areas of the groups known as disadvantaged groups and supported by the state on an institutional basis, and the organization that was founded and operated in history as Akhi and Bacıyan-ı Rum (Bacılar) were mentioned. In the Akhi organization, attention was drawn to the fact that the emotions reflected in the behavior such as "being merciful, good-natured, benevolent to everyone, being generous, loving people" are at the heart of today's social work studies.

Keywords: Psychology of Religion, Akhi Organization and Bacıyan-ı Rum, Mercy and Compassion, Social Service Work, Burnout Syndrome.

Giriş

Ahilik teşkilatının iktisadi, dini, siyasi ve askeri boyutu olduğu kadar sosyal hizmet boyutu da vardır. Ancak günümüzde, Ahiliğin ekonomik ve meslek birliği ile dini niteliği ön plana çıkarılırken, toplumun tüm kesimlerini içine alacak, bugünkü tabirle dezavantajlı denilen kesimleri, şefkat ve merhametle sarıp sarmalayarak sahip çıkan sosyal hizmet çalışmaları pek de dile getirilmez. Bu çalışmanın temel konusu da burada başlamaktadır. Ahilik sadece bir esnaf kuruluşu ve ahiler de bir esnaf mıdır? Ahilik sadece dini ve tasavvufi bir tekke faaliyeti midir? Ahiler sadece vatan savunmasına katılan askerler midir? Ahiler Selçuklu sultanları ile hemhal olan siyasi ve ideolojik bir oluşum mudur? Elbette Ahiler ve Bacılarda bu saydıklarımızın hepsi vardır. Ancak onların toplumda muhtaç kişileri severek ve isteyerek iyi kalplilikle ve merhametle kucaklayan bir yönleri daha vardır. Bugün buna modern tabirle *sosyal hizmet çalışmaları* denilmektedir.

Sosyal Hizmetin ilgi odağı insandır. Ancak bu kavramın başka sektörlerle yakından ilişkili olması nedeniyle belirli çevrelerde benzer kavramlarla karıştırılabilmekte ve bu yüzden konumunu belirlemek **ve tanımını yapabilmek** zorlaşabilmektedir. Çok farklı alanlarda yaygın bir yere sahip olduğundan içinde belirsizlikler de taşımaktadır. Bu da anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle sosyal hizmeti sosyal içerikli kavramlarla ilişkilendirmek ve görev paylaştığı sektörler odağında konumlandırmak bu karmaşanın giderilmesine katkı sunacaktır (Sağı, 2022, 1). Sosyal Hizmetin pek çok tanımı yapılmaktadır bu tanımlardan bazıları şunlardır: Toplumda dezavantajlı olarak tabir edilen bireylerin yani yaşlı, kadın, çocuk, engelli, işsiz, madde bağımlısı gibi kişi ve grupların kamu kaynaklarından yararlanarak toplumun diğer bireyleri kadar avantajlı bir seviyeye gelmesini amaçlayan bir meslek ve disiplindir (URL-1). Bakıma ve yardıma ihtiyaç duyan kişilerin yaşadığı ya da barındığı alanlarda muhtaçlara götürülen hizmette görev alacak meslek mensuplarının yaptığı işidir. Bir başka tanım; “*Sosyal hizmetler, toplumdaki insan kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi ile doğrudan ilgili, toplumun sosyal refahı yönünde devletçe örgütlenmesi, düzenlenmesi ve kişilere yükletilmesi gerekli görülen, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetleridir.*” (Sağı, 2022, 5). Bu tanımdan devletin topluma yönelik sosyal anlamda sunduğu genel kamu hizmetleri (eğitim, sağlık, çalışma, sosyal güvenlik vb.) anlaşılmaktadır. Daha geniş bir şekilde tanımlanırsa: “*Sosyal hizmetler: Sağlık, eğitim,*

kültür, konut, gelir, iş yaşamı, sosyal güvenlik, belediye, adliye başta olmak üzere tekil ve çoğul olarak insan ve toplumla ilgili hizmetlerin bütününi ifade eden kavramdır.” (Sağı, 2022, 5).

Sosyal hizmette görev alacak kişiler “sosyal çalışmacı” unvanı ile kamuda ve özel sektörde çalışırlar. Bu mesleğe mensup kişilerin kamuda çalışabileceği yerler; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile Araştırma Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma vakıfları, çocuk esirgeme kurumları, çocuk mahkemeleri, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, cezaevleri, Sosyal Sigortalar Kurumu, sivil toplum kuruluşları, sığınma evleri, özel çocuk bakım yuvaları, emekli sandığı, çocuk izlem merkezleri, engelli rehabilitasyon merkezleri, şiddet önleme ve izleme merkezleri, aile danışma merkezi, belediyeler, hastane ve sağlık ocakları, valilik ve kaymakamlıklar (Duyan, 2003,1) gibi kurum ve kuruluşlar, sosyal hizmet uzmanlarının çalışabileceği yerlerdir. Görüldüğü gibi sosyal hizmet çalışanları çok farklı problemleri olan insanlarla çalışmanın yanı sıra değişik mekân türlerini kapsayan geniş bir yelpazede faaliyet gösterirler. Bu kadar farklı kesimlerde hizmet veren bir çalışma grubu ile tarihte büyük bir misyon yüklenmiş ve günümüze adı kalmış Ahilik ve Bacıyan-Rum teşkilatının hangi yönden benzerlikleri veya farklılıkları vardır? Ya da var mıdır? Ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde bu sorulara cevaplar aranmaya çalışılacaktır.

Ahilik Ve Bacıyan-I Rum Prensiplerinden Sosyal Hizmet Çalışmalarına

Ahiliğin anayasası olarak kabul edilen ve bütün fütüvvetnamelerde ortak olarak geçen bir takım prensip ve kuralları vardır. Bunlar bir Ahide bulunması gereken özellikler ve bulunmaması gereken ya da teşkilattan çıkartılmaya sebep olan niteliklerdir. Ahide bulunması gereken nitelikleri Çağatay (1989; 158;1990, 66-67/158) “*nefsine hâkim olmak, iyi huylu olmak, Allah’ın emirlerini tutmak, yasaklarından uzak durmak, adeta kendini halka vakfedip herkese iyilikte bulunmak, cömert ve konuksever olmak, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanlara sevgi beslemek, ihtiyaçları gidermeye çalışmak, hak ve adalet sever olmak, haklı güçsüzün hakkını haksız güçlüden almak, hile yapmamak, yalan söylememek, iftira yapmaktan ve dedikodudan sakınmak, vs”* şeklinde özetlemiştir. Bu ilkeler aynı zamanda fütüvvetin özünü oluşturan kurallardır. Bunların dışında bugünkü tabirle görgü ve protokol kuralları diyebileceğimiz sosyal hayat içerisinde insan ilişkilerinde uyulması gerekli hal ve davranışları belirleyen 750 kural daha vardır (Gölpınarlı, 1953, 139-142).

Bir Ahide bulunması gereken niteliklerin açık bir şekilde zikredilmesi ve ahilerin bu prensipler çerçevesinde eğitilmesi özellikle “*merhametli olmak, iyi huylu olmak, herkese iyilikte bulunmak, cömert olmak, insanlara sevgi beslemek”* gibi vasıflarla donanımlı olmak, sosyal alandan yapılacak bütün işlerin temelinde bulunması gereklidir. Aksi halde yapılacak hizmet kuru, yavan ve samimiyetten uzak bir şekilde, sırf yapılmış olmak için yerine getirilmiş olacaktır. Toplumda yaşayan kadın ve erkek bireylere bu eğitimin verilerek, alışkanlık kazanıp davranışa yansımaları ise oldukça önemlidir.

Ahiliğin henüz kurumsallaşmadığı ilk dönemlerde kitleler halinde Anadolu’yu yurt edinmek için, göç eden Türkmen grupların kısa bir süre de olsa barındırılmaları, ağırlandırmaları konusunda kadın erkek Anadolu Türk halkının çok büyük rolü olmuştur. Kaldı ki, olağan üstü durumlarda toplumda yaşayan fertler dayanışma içine girerek birbirlerine her konuda destek olurlar. Ancak bu olağan üstü durum geçince toplum tekrar eski haline döner. Fakat Türklerde “dayanışma ve iyilik yapma, merhamet ve cömertlik” duygularının cisim bulmuş şekli olan Ahilik, 5 asır gibi bir süre şekil değiştirerek de olsa ayakta kalabilmiştir.

Moğol zulmünden ve saldırılarından kaçan Türkmen gruplara şefkatle kucak açarak aş, iş ve barınma sağlamak ya da Moğol saldırılarında ölenlerin ve sakat kalanların dul kadınlarını geçimini sağlayacak şekilde bir meslek edindirecek sahip çıkmak, şehit ve gazilerin çocuklarını iş yapacak yaşa gelince sıkı eğitimden geçirerek meslek sahibi yapmak bu teşkilatın sosyal hizmet alanında yaptığı önemli faaliyetlerdendir. Bunun yanında Moğol saldırılarında, halkı korumak ve her an savaşa hazır halde olmalarını sağlamak için kadın erkek herkese savaş eğitimi vermek de bu teşkilatın faaliyetlerinden biridir. Tarihte Moğol ordusu Anadolu’ya saldırdığında Sivas’ı talan edip Kayseri’ye geçince şehri savunan Türkmenler ve Ahilerle beraber kadınlar da kendi aralarında istişare yaptıktan sonra Kayseri’yi savaşıarak savunmaya katılmışlardır (Köksal, 2011, 38). Görüldüğü gibi Ahiliğin oluşumunda en önemli etkenlerden birisi Anadolu’yu düşman saldırısından korumak ve Anadolu’ya gelen Türkmenlere yardımcı olmak, özellikle ihtiyaç sahibi olanların elinden tutmak ve destek olmaktır.

Fütüvvetnameler incelendiğinde Ahiliğin ana hedefinin, insanın temel ihtiyaçlarından olan aç kalmaması ve barınacak bir yer sağlanmasıdır. Buna bağlı olarak kişinin ihtiyacı olan diğer gereksinimlerinin karşılanmasında yardımcı olunması da yer alır. Her ne kadar ilk dönemlerde Asya'dan gelen Türkmen grupları barındırma, iş, aş sahibi yapma ve Anadolu'yu savunma amaçlı da olsa ilerleyen zamanlarda teşkilat “*adeta kendini halka vakfedip herkese iyilikte bulunmak, cömert ve konuksever olmak, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanlara sevgi beslemek, ihtiyaçları gidermeye çalışmak, hak ve adalet sever olmak, haklı güçsüzün hakkını haksız güçlüden almak*” ilkelerini temel alarak profesyonelleşecektir. Anadolu'nun en ücra şehirlerine hatta köylerine kadar tekke ve zaviyeler kurarak topluma hizmeti sürdürmüşlerdir. Ahi tekke ve zaviyelerine gelen misafirlerin ağırlanması ve ihtiyaçlarının giderilmesi (Çağatay, 1989, 91), Afrikalı seyyah İbni Batuta'nın eserinde övgüyle yer almaktadır.

Osmanlı sultanı Orhan Bey zamanında Anadolu'nun birçok şehir, kasaba ve köylerini gezen İbni Batuta (1326-1359) hem bölgeye hem de Türklerin geleneklerine hayran kalmıştır. Seyahatnamede geçen: “*Bilad-ı Rum adıyla anılan bu ülke dünyanın en güzel yeridir. Allah başka yerlere ayrı ayrı verdiği güzelliklerin hepsini birden bu ülkeye vermiş. Oranın sakinleri, yakışıklı güzel yüzlü erkekler, temiz elbiseli, yemekleri lezzetli ve Allah'ın yaratıklarının içinde en merhametli, kibar ve sevecenlerdir*” (Gibb, 1971, 416; Parmaksızoğlu, 1989, 3-4) ifadesi, İbn Batuta'nın Anadolu'da yaşayan Türk erkeklerinin özelliklerine vurgu yaparken, kadınlar için de: “*Bu bölgede hangi eve veya zaviyeye gitsek erkek ve kadın komşularımız halimizi hatırımızı sorar, burada kadınlar erkekten kaçınmazlar. Ayrılışımızda da sanki kendi akrabalarındanmışız gibi bizi candan uğurlarlar, kadınları görsen üzüntüden ağlarlar. Bu memleketin geleneklerinden biri de ekmek haftalık olarak birden yapılır. Şehrin erkekleri ekmek pişirildiği gün bize sıcak ekmekle gayet nefis yiyecek hediye ederler ve bunu size kadınlar gönderiyor, duanızı istiyorlar, derlerdi*” (Gibb, 1971, 416) açıklaması kadınların ve erkeklerin misafirperver, sevecen, güler yüzlü, içten ve samimi olduklarını göstermektedir. Hatta İbn Batuta, İznik'e geldiğinde Orhan Bey ve eşi Nilüfer Hanım tarafından ağırlandı, ikram gördüğünü, Orhan beyden övgü ile bahsederek, eşi Nilüfer hanımın da kendisine hizmet ettiğini ve hediyeler verdiğini söyledikten sonra dindar ve mükemmel bir kadın olduğunu dile getirir. (Gibb, 1971, 453-454). Aynı şekilde Kayseri'den geçerken, Kayseri'de “Ağa” unvanını taşıyan Toğa Hatun tarafından izzet ve ikram gördüğünü, Kayseri'den ayrılırken rahat koşumlu bir atla birlikte eyer, kıyafet ve para verildiğini zikretmektedir (Gibb, 1971, 433-434). Batuta'nın seyahatnamesindeki ifadelerden anlaşılmaktadır ki; Anadolu'nun Sultanı da dahil olmak üzere, kadınları ve erkekleriyle sıradan ahalinin kısaca tepeden turnağa tüm halkın misafirperver, güler yüzlü, sevecen, cömert insanlar oldukları ortaya çıkmaktadır.

İşte bu özelliklere sahip insanların oluşturduğu Ahilik ve Bacıyan-Rum teşkilatı toplum içinde kadın ve erkekleri iş sahibi yaparken, ihtiyaç sahibi olan, fakir, sakat ve kimsesizlere de “esnaf sandığı” ya da “kese” dedikleri bir yardım sandığından, yardım ederek günümüz tabiri ile nakit yardımı yaparak (Çağatay, 1990, 94) sahip çıkmışlardır. Toplumun hiçbir kesimi temel gereksinimlere muhtaç bir durumda bırakılmamış, şefkatle kucaklanmıştır.

Osmanlı devletinin özellikle genişleme döneminde sosyal yapının içinde ahilik bir meslek teşekkülü şeklinde branşlaşırken; vakıf, hastane (bimarhane, darüşşifa), imaretler, medreseler gibi kuruluşlar hayırsever kişilerin önderliğinde oluşup, yapılan yardımın veya hizmetin niteliğine göre branşlaşma ve profesyonelleşmeye doğru bir dönüşüm görülmektedir. Bu hayır çalışmalarının büyük bir kısmında kadınlar yer almaktadır (Halaçoğlu, 2014, 158-167). Ankara'da tespit edilen vakıflarda kadınların maddi durumlarının çok iyi olduğu, iktisadi faaliyetin içinde yer alan bu kadınların da şeyh, kethüda, yiğitbaşı gibi hiyerarşi içinde oldukları ve kadınlara bile “Ahi İklim Hatun” gibi isimlerin verildiği sicillerde geçmektedir (Hacıgökmen, 2011, 45-46). Anadolu'da ‘Kız Bacı, Ahi Ana, Sakarı Hatun, Hacı Fatma, Hacı Bacı, Hundi Hacı, Süme Bacı, Ana Bacı, Hatice Bacı’ isimleri ile bilinen tekke ve zaviye sahibi kadınlar vardır ve bu kadınlar toplumun yararına büyük hizmetler yapmışlardır (Barkan, 2013, 76-77; Kara, 1991, 354; Cebecioğlu, 1991, 650). Örneğin zaviyede ağırlanan misafirlerin iâşe ve ibatesi hizmetini yürütmek, yemek yapmak, zaviyenin temizliği, misafir çamaşırlarının yıkanıp temizlenmesi vs. gibi işleri, Bacılar kendi aralarında imece usulü yürütmüşler hatta kimsesiz yerli Rum kadın ve kızlarına sahip çıkarak onların Müslüman olmalarında da etkileri olmuşlardır (Cebeci, 1991, 653; Bayram, 2016, 39). Bu konuda Burgâzî Fütüvvet-Nâme'sinde: “*Pes ahilerin avratları gerek kim hizmetkâr ola*” (Gölpınarlı, 1953, 118) diyerek, kadınların çalışkanlığına vurgu yapmaktadır.

Kuruluş dönemlerinde ve Moğolların saldırılarında devletin güvenlik açıklarından istifade eden hırsızlar, eşkıyalar ve zorbalarla mücadele eden Ahilik, asayiş düzenlerken insanları da topluma kazandırmıştır. Böylece Anadolu’da gençleri başıboşluktan kurtarmış, aylak ve işsiz gezmelerini engellemiştir. Gençler hem meslek öğrenmişler hem de evlerinin iaşesine destek olmuşlardır. Gençlerin meslek edinmeleri yanında bir şekilde suça bulaşmış gençlerin, ıslah edilmesinde de Ahilerin etkileri olmuştur. Suça bulaşmış ya da cemiyet tarafından ahlaken beğenilmeyen gençleri içlerine alarak onları topluma kazandırmışlardır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bu konudan şöyle söz eder: “*İstanbul’un dört mevleviyet yerinde on iki mahallede debbağlar vardır. Bunların içinde nice şahbaz işçiler vardır ki, âdem ejdarhasıdır. Eğer içlerine bir kanlı yahut bir haricî düşse asla hâkime teslim etmezler. Ol kanlı erenlerin elinden halas dahi olamaz. Bîçareyi köpek necisi idman etmeye tayin ederler; ister istemez tâib (tövbekâr) ve tâhir (temiz) olup nihayet bir kâr sahibi olur*” (Eğer bunların (ahiler) eline eli kanlı bir haydut düşerse, buna asla hâkime teslim etmezler. Suçluları kendi yöntemlerince ıslah edip bir iş sahibi olarak topluma kazandırırlandı) (Dankoff, Kahraman ve Yağlı, 1996, 664) diyerek, Ahilerin bir şekilde kendi içlerine karışan suçluları dahi eğitip, topluma kazandırdıklarını ifade etmektedir.

Günümüz sosyal hizmet uzmanlarının farklı kurumlardaki faaliyet alanlarında gerçekleştirdikleri profesyonel aktivitelerde, hizmet götürülen kesim şu gruplardan oluşmaktadır:

- Yoksullar,
- İşsizler,
- Göçle gelenler,
- Madde bağımlıları,
- Suçlular,
- Sokak çocukları,
- Korunmaya muhtaç çocuklar,
- Yaşlılar,
- İhmal ve istismar vakaları yaşayanlar,
- Özürlüler
- Hastalar, (Sağı, 2022, 2)

Ahiler ve Bacılar zamanında yardıma ihtiyacı olan kesimlerin sınıflandırması yapılmamış olsa bile günümüze ait olan ve yukarıda sınıflandırılmış çalışma alanlarının hemen hemen hepsini şefkatle sarıp sarmaladıkları söylenebilir. Şöyle ki; göçle gelenlere, korunmaya muhtaç çocuk, hasta, yaşlı, engelli ve kadınlara Bacılar sahip çıkarken, “Esnaf vakfı, Esnaf sandığı, Esnaf kesesi” (Çağatay, 1989, 135) adı verilen sandıktan da fakirler desteklenmiştir. İşsizler ise, Ahi teşkilatı içinde bir meslek sahibi kılınarak, cemiyete hizmet eder hale getirilmiştir.

Sosyal hizmetin Batı’daki tarihi incelendiğinde fakir ve yoksullara destek olmak için kiliseler ve gönüllü kilise çalışanları ya da kiliseye bağlı kurulan örgütlenmeler ortaya çıkmaktadır. Papaz Vincent, 1633 tarihinde köylü kızları hayır işlerinde çalıştırmak, engelli ve hastalara bakmak için eğitir, bu kızlardan oluşan ve “Hayırsever Kızlar” adı verilen bir dernek kurar. Vincent’in öncülüğünde çalışan bu dernek zaman içinde hemşirelik mesleğinin gelişimine neden olur (Aydın, 2020, 13). Aslında Batı’da sosyal çalışmalar tarihsel süreç içerisinde sosyal refah hizmetleri ile sanayileşmenin ilişkisi içinde kurulmuştur. Bu ilişkinin varlığından 1800’lerin başında çok da bahsedilmez ancak bu sosyal hizmet mesleğinin sanayileşme ve onun türevleri ile sıkı bir neden-sonuç ilişkisi içinde olduğu söylenebilir (Özdemir, 2000, 101). Sosyal bir hak olarak sosyal hizmetin gelişmesi özellikle II. Dünya Savaşından sonra “sosyal devlet” anlayışının kurumsallaşmasıyla başlamıştır. Sosyal hizmet her şeyden önce yurttaşlar için bir sosyal hak olarak tanımlanmıştır (Şahin Taşgın ve Özel, 2011, 176). Aslında sosyal hizmet bir insan hakları mesleğidir çünkü toplumsal dengeyi sağlamak, sosyal adaleti gerçekleştirmek ve eşitlikçi bir sosyal yapı oluşturmak için çalışmalar yapmak, insanın onurunu yüceltmek ve onların kişisel gelişim kapasitelerini arttırarak toplumda dezavantajlı bireylere fırsat eşitliği sağlayacak gelişim olanakları sağlamak sosyal hizmet disiplininin hedefidir (Ergenç, 2009, 37). Batı’da bu çalışmalar, örgüt bazında

17. Yüzyılda ortaya akarken Anadolu’da Ahilik ve Bacı teŖkilatı 13. Yüzyılda Anadolu insanına ve Anadolu’ya gelen seyyahlara hizmet vermiŖtir.

Türkiye’de kamusal sosyal hizmetlerin doęuŖu, Osmanlı Devletinden kalan ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da devam eden dernek, vakıf örgütleri ve yardım sandıkları aracılığıyla alıŖmalarını sürdürmüşlerdir. Bunlardan bazıları; Vakıf Güreba Hastaneleri ve Bezmialem Valide Sultan, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, İslahhaneler, Sanayi Mektepleri, DarüşŖafa, Darülaceze, Hamidiye Eftal Hastanesi, Darül Hayr ve Darül Eytam, Himayey-i Eftal Cemiyetidir. Modern anlamda ve örgütsel düzeyde, yasal olarak kabul edilmiş Ŗekli ile sosyal hizmetlerin uygulanmaya başlaması ise 1950’li yılların sonlarına rastlamaktadır (elik, 2020, 123-363).

Yaşadığımız ağda devletlerin kamu görevi olarak üstlendikleri toplumun dezavantajlı kesimine götürülen sosyal hizmet yardımı, elbette toplumların ve devletlerin gelişmişlik göstergesidir. Ancak bu hizmeti, kamu görevi olarak yapan sosyal hizmet alıŖanlarının; toplumun ve alıŖma yaşamının karmaşıklaşması, ilişkilerin kompleks bir hal alması, sorunlarına çözüm bekleyen bireylere sunulmakta olan hizmetlerin içerikleri ve hizmet götürdükleri çaresiz/ sorunlu kişilerin yaşam öyküleriyle özdeşleşerek depresyona girdikleri ve alıŖtıkları ortamdan kaynaklı olarak stres oluŖtuęu (IŖıkhana, 2018, 12) ve tükenmişlik sendromu (Bilgin, Emhan, Bez, 2011, 215; Aslan Açar ve Özbesler, 2020, 107; İçağasioğlu oban ve Özbesler, 2016, 105-106; Türk, 2022, 166) yaşandığı, yapılan bilimsel alıŖmalarla ortaya konmuŖtur.

Sonuç

Ahilik ve Bacıların oluŖturduęu teŖkilat ile Sosyal Hizmet arasındaki farklılıkları kısaca Ŗöyle özetleyebiliriz: Ahilerin ve Bacıların yaptığı faaliyetlerin özünde “Allah’ın rızasını kazanmak, Ŗefkat ve merhamet temelli insanlara iyilik yapmak” yer alırken, sosyal alıŖmacı ise bunu meslek olarak icra etmektedir. Ahiler ve Bacılar yaptıkları bu işten herhangi bir maddi menfaat sağlamazken, bilakis kendi kazanç ve zenginliklerini muhtaç insanlarla paylaŖırken, sosyal alıŖmacı yaptığı hizmetin karşılığında bir ücret almaktadır. Ahi ve Bacılar teŖkilatı “insanlara iyilik yapmak” kuralını içselleştirerek yerine getirdiklerinden işlerini gönüllü ve severek yapmışlardır. Sosyal alıŖmacı ise meslek olarak icra ettiği hizmeti sürdürürken psikolojik olarak stres, depresyon ve tükenmişlik sendromu gibi olgular, sıkıntılar yaşayabilmektedir.

İbni Batuta’nın Seyahatnamesindeki “*Bereket Ŗam’da Ŗefkat Rum’da (Anadolu’da) dendiği doğrudur.*” (Gibb, 1971, 416) sözü, Ŗefkat ve merhamet duygu temelinde toplumun her kesimini kucaklayan Anadolu insanının ünü /Ŗöhreti o devirde o kadar yaygınlaşmış ki, Anadolu’yu gezerken buna şahit olan İbni Batuta eserinde “*Yani gerçek Ŗefkat Anadolu halkı olan Türkmenler arasındadır*” (Gibb, 1971, 416) diyerek, Türklerin bu güzel özelliğine dikkat çekmiştir. Savaşların/Harplerin, göçlerin, gözyaşı ve acıların yaşandığı bölgemizde sosyal hizmete her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Gözü yaşlı kişilere sosyal hizmeti devletin resmi ve ciddi yüzü ile değil, insanı merkeze alan ve insana değerli olduğunu hissettiren sevgi, Ŗefkat, merhamet ile götürülmesi oldukça önemlidir. Anadolu insanının hem genetik kodlarında olan hem de tarihinde bulunan merhamet, Ŗefkat, sevgi, cömertlik, doğruluk, yardımlaşma gibi duygularını açığa çıkarmak için fabrika ayarlarına yani kendi değerlerini öğrenip tekrar hayata geçirmesi gerektiğinin elzem olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Aslan Aan, B. Ve Özbesler, C. (2020). Farklı Sosyal Hizmet Kurumlarında alıŖan Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 13(1). 106-130. <https://doi.org/10.33417/tsh.681844>.

Aydın, D. (2020). Dünyada Sosyal Hizmetin Ortaya ıkışı, Gelişimi ve Uluslararası Sosyal Hizmet. (Ed: Recep elik). Sosyal Hizmet Tarihi. Ankara: Grafiker Yayınları.

Barkan, Ö. L. (2013). *Kolonizatör Türk DerviŖleri*. (Hazırlayan: oŖkun akır). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Bayram, M. (2016). *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm*, Konya: izgi Yayınları.

- Bilgin, R. Ve Emhan, A. VE Bez, Y. (2011). Sosyal Hizmet Kurumu Çalışanlarında İş Memnuniyeti, Tükenmişlik ve Depresyon: Diyarbakır İli Alan Araştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (38). 201-228.
- Cebecioglu, E. (1991). *Bacıyan-ı Rum*. Türk Aile Ansiklopedisi. (C. I- III). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çağatay, N. (1990). *Ahilik Nedir?* Ankara: Türk Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çelik, R. (2020). *Sosyal Hizmet Tarihi*. (Ed: Recep Çelik). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Dankoff, R. Ve Kahraman, S. A. ve Dağlı, Y. (1996). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. (Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınlar.
- Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev Rollerini. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 14(2). 1-22.
- Ergenç, S. (2009). Sosyal Politikalarda ve Sosyal Hizmetlerde Değişim Süreci (Yeni Bir Model Önerisi). *Denetim Dergisi*. (1). 35-41.
- Gibb, H.A.R. (1971). *The Travels of Ibn Batuta*. (Ed: Gibb, H.A.R.). London: Ashgate Book.
- Gökbilgin, M. T. (1977). *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyet Tarihine Genel Bakış*. İstanbul. Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Gölpınarlı, A. (1953). Burgâzi ve 'Fütüvvet-Nâme'si. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 15(1-4).
- Hacıgökmen, M. A. (2011). *Ahiler Şehri Ankara*. Konya: Kömen Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2014). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İçağasıoğlu Çoban, M. A. ve Özbesler, C. (2016). Hastanelerde Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarında Tükenmişlik ve İş Doyumu. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1(2), 90-109.
- Işıkhan, V. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Stresle Başa Çıkma Yöntemleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 29(2). 10-33.
- Kara, M. (1991). *Tasavvuf Kültüründe Aile ve Kadın*. Türk Aile Ansiklopedisi. (C. I-III). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Köksal, F. (2011). *Ahi Evran ve Ahilik*. (3.Baskı). Kırşehir Valiliği Kültür Hizmeti.
- Özdemir, U. (2000). Sosyal Hizmet Uygulamasının Genel Çerçevesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 1(10). 100-110.
- Parmaksızoğlu, İ. (1989). *Şark İslam Klasikleri İbni Batuta Seyahatnamesi Seçmeler*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Sağı, M. (2022). Sektörel Ayrıma Göre Sosyal Hizmetlerin Konumlandırılması. *Sosyal Çalışma Dergisi*. 6(1). 1-28.
- Şahin Taşgın, N. VE Özel, H. (2011). Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 22 (2). 175-190.
- Türk, A. (2022). Sosyal Hizmet Çalışanlarının İş-Aile Yaşam Çatışmalarının Mesleki Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Sivas Örneği. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 2(2). 159-169.
- URL-1: <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-nedir-ne-degidir/> ulaşım tarihi: 04.10.2022.